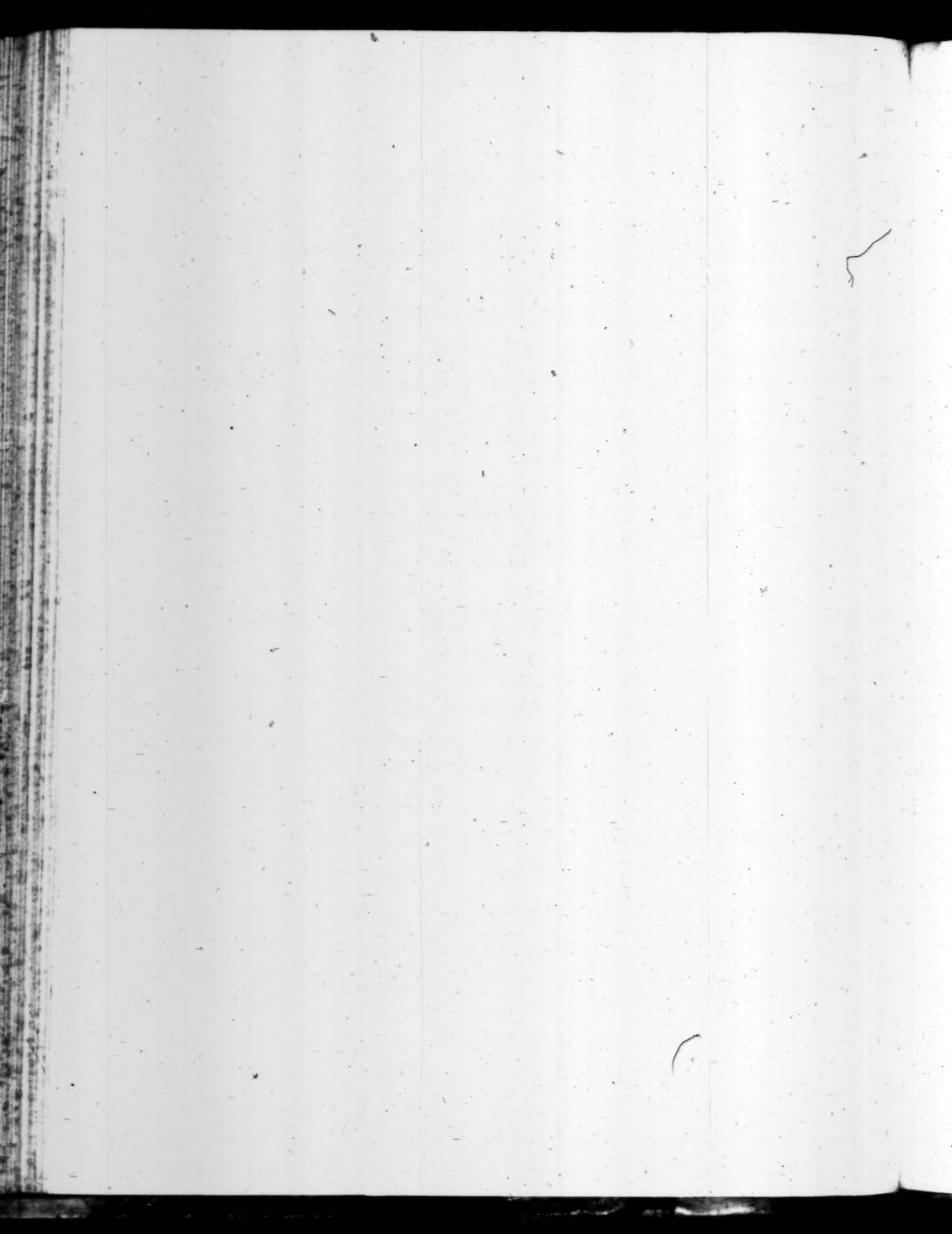

AND. FRICII
Modreuij Secretarij
Regii, de Mediatore
Libri tres.

SI QUID HIC DICTVM SCRIP-
TVM'VE CONTRA VERITA-
TEM, INDICTVM IN-
SCRIPTVM'VE
ESTO.

Anno M. D. LXII,

LIBER PRIMVS DE Mediatore.

AND. FRICIUS MODRE-
VIUS, PATRIBVS ET FRATRI-
bus synodum Christianam Vvloedislauiæ seu ubiuis
alibi habituris, patronis suis, Gratiâ & pacem à
Deo patre, & Domino nostro
Iesu Christo.

Ontrouersia de Mediatore, quæ a-
pud ueteres, quod sciam, fuerat nul-
la, proximè in uestris synodis (ut fer-
tur) excitata est, commouit me ut ali-
quid scriberem ad uos. Qui etsi nihil
huius officij à me requiratis: tamen
quia res exijt, & in uulgus emana-
uit, non quidem sine quorundam alienatione à uobis,
multorumq; offensione: dabitis spero mihi hanc ueniã,
ut quod sentiam de hac quæstione, diligentius perse-
quar: ad uosq; pro ingenij mei paruitate explicatum,
transmittam. Video constare inter omnes, qui ueri-
tati Christianæ conuenienter loquuntur, Christum esse
mediatorem Dei & hominum. Verùm quia in Christo
duæ nature sunt, Diuina & humana: uocatur in contro-
uersiam, an mediatoris officium congruat ei ex ea parte
quatenus homo est, an uerò quatenus Deus & homo.
Theologi nostrorum temporum, quos mihi uidere con-
tigit, nihil huius controuersiæ meminerunt. Inter ue-
tustiores, diuus Augustinus in ijs libris quos contra Pe-

lagium & Coelestium de peccato originis edidit, lib. 2. c. 28. sic scriptum reliquit: In Adam inuenientibus mortem per hoc prodest Christus, quia est mediator ad uitam. Non autem per hoc mediator est, quod æqualis est patri: per hoc enim quantum pater, tantum & ipse distat à nobis. Et quomodo erit medietas, ubi eadem ipsa distantia est? Ideo Apostolus non ait, Vnus mediator Dei & hominum Christus IESVS: sed homo Christus IESVS. Per hoc ergo mediator, per quod homo. Inferior patri, per quod nobis propinquor. Superior nobis, per quod patri propinquor. Quod apertius ita dicitur: Inferior patri, quia in forma serui: superior nobis, quia sine labe peccati. Idem in Psal. 103. concione 4. col. 1214. d. citando locum: Tim. 2. Vnus Deus, unus & mediator, &c. Si non homo (inquit) non mediator, quia æqualis patri Deus. Dicit alio loco: Mediator autem unius non est, Deus autem unus est. Inter duos mediator: ergo Christus mediator inter hominem & Deum: non quia Deus, sed quia homo: non quia Deus æqualis patri, sed si æqualis patri, non mediator. ut autem sit mediator, descendat à superiore ad inferiorem: ab æqualitate patris. faciat quod ait Apostolus: Semetipsum exinaniuit formam serui suscipiens, in similitudine hominum factus, & habitu inuentus ut homo. fundat sanguinem suum: debeat chirographum nostrum: componat pacem inter nos & Deum: nostram uoluntatem corrigens ad iusticiam, illius sententiam flectens ad misericordiam. Idem de Ciuit. Dei lib. 9. c. 15. nec tamen (inquit) ob hoc mediator, quia uerbum: maximè quippe immortale & maximè beatum uerbum, longe est à mortalibus miseris. sed mediator, per quod homo: eo ipso ostendens utiq; ad illud beatum & beatificum bonum non oportere quæri alios mediatores, per quos arbitremur

mur nobis peruentiois gradus esse moliendos. Quia beatus & beatificus Deus factus particeps humanitatis nostræ, compendium præbuit participandæ diuinitatis suæ. Hæc Augustinus ad uerbum. Sunt autem plana omnia, nec ulla egent explicatione. Placet tamen addere hanc ueluti methodum. Christus (inquit) mediator est inter Deum & hominem, non quia Deus est, sed quia homo. mediator est non ob hoc quia uerbum, sed per id quod est homo, mediator est non per id quod est equalis patri, sed per id quo discedit ad equalitate patris. Hæc non ne Augustini sunt omnia? Maneat ergo hoc, sitque ex sententia Augustini constitutum, Christum mediatorem esse non quia Deus, sed quia homo est. Hanc sententiã confirmat Aug. primùm authoritate Pauli, quem ait non ita dicere, Vnus mediator Dei & hominũ Christus IESVS: sed, homo Christus IESVS. Clarè dicit Aug. Christi mediatoris officium ad humanam naturam, Pauli sententiã restrictum esse: cum tamen Christus ipse Deus quoque esset. Deinde ratio additur ab Aug. Per hoc, inquit, Christus est mediator, per quod patre est inferior, nobis autẽ superior. Quod cum ei competat, quia est homo: hoc igitur modo mediator est. Inferior enim est patre, quia in formã serui: superior nobis, quia sine labe peccati. Hoc magis explicando inducit hæc tanquam repugnantia, æqualem esse patri, & mediatorem esse. per hoc enim quo est æqualis, quantum pater, tantum ipse distat à nobis: quia est apud Deũ, & simul cum Spiritu sancto unus Deus. Ut igitur sit mediator, ab æqualitate patris descendat. Faciat quod ait Apostolus, ut se exinaniat forma seruili sumpta: sit hominum similis, sit figura humana. Effectus huius mediationis recenset Aug. istos: Effundere sanguinem, delere chirographum nostrum, componere

pacem inter nos & Deum, nostram uoluntatem flectere ad iusticiam, Dei sententiam flectere ad misericordiam: deinde esse mediatorem ad uitam. Hæc Paulus paucis uerbis comprehendit. Cùm enim dixisset, Christum hominem esse mediatorem, mox addidit: Qui se ipsum liberationis precium pro cunctis dedit. Vt autẽ intelligatur, hos effectus nemini præter Christum competere, sic ait Aug. Vtiq; ad illud beatum & beatificum bonum non oportet quæri alios mediatores, per quos arbitremur nobis peruentiois gradus esse moliendos. Hoc Paulus unico uerbo cõprehendit, cum dicit unum esse, mediatorem. Concludit autem hanc unitatem ex unitate Dei, his uerbis: Vnus Deus est, unus item mediator Dei & hominum. Igitur ex Pauli & Aug. uerbis efficitur, Christum, hoc ipso quòd homo, mediatorem esse præter quem nullus alius mediator quærendus sit. Nequis autem putet hoc modo à Christo tolli diuinitatẽ, Augustinus occurrit his uerbis: Beatus & beatificus Deus, factus particeps humanitatis nostræ, compendium præbuit præparandæ diuinitatis suæ. Planè & aperte dicit, compendium perueniendi ad preparandam diuinitatem factum nobis esse in Christo, ex eo quòd Deus factus sit Particeps humanitatis nostræ. Hactenus de uerbis & mente Augustini. Ex quibus hoc opinor concludi posse, si propriè & disertè dicendum sit: Christus mediator est Dei & hominum, quã homo. Sic enim & Deo inferior est naturâ ipsa: & hominibus superior tum sapientiâ, tum gratia & gloria apud Deũ hominesq;. Est autem hoc mediũ proprium, ab extremis abscedere. Etsi autem Christus, quã homo, ab hominib. nõ recedat naturâ: tamẽ gratia & gloriæ magnitudine superat cũcta creata. Quã autẽ Deus est, nec naturâ nec ulla dignitatis ratione discedit à Deo ipso. Itaq;

ratio.

rationem mediij obtinere nequit. Sunt qui in mediatore id spectandum existiment, ut cum extremis, inter quæ mediator sit, aliquid participet: hacq; ratione inter Deum & hominem collocent Christum, qui cum Deo diuina natura, cum homine humana conueniat. Etsi autem ad medium satis esse uideatur, ut extremorum, inter quæ est Interiectum, sit particeps: tamen ut id satis sit ad mediatoris, de quo loquimur, officium, etiam atq; etiam uidendum est. Certè mediatoris est, hostiam se præbere ad sacrificium, sanguinem fundere, pro salute nocentium supplicare, atq; hac ratione Deum hominibus placare. Hæc uerò Christo, quatenus Deus est, quomodo congruerent, cum nec sanguinem Deus fundere, nec pati, nec supplex esse possit? Illud uerò dici nullo modo, ac ne cogitari quidem potest, quomodo aliquis seipsum oraret pro salute alicuius. Iam de medio quærendum uidetur, an aliquid eius rationem ex ea parte tenere possit, quatenus æquale est alterutri extremorum? Certè Augustino absurdum id uideri, supra monstratum est. Atqui Christus, quâ Deus, æqualis Deo est omni ratione, ut pote Deus ipsemet: quâ uerò homo, & Deo inferior est: & hominib. rerum omnium, natura excepta, præstantia longè superior, quemadmodum Augustinum de Christo loqui supra ostendimus: Inferior (inquit) patri, quia in forma serui: superior nobis, quia sine labe peccati. Sit igitur cōclusum: Christū, quatenus homo est, mediatorem esse: scēp humanā hostiam Deo immolasse, sanguinem fudisse, Deum placasse. Quamuis autem hæc à Christo homine facta sunt: tamen in eius diuinitate causam spectandam esse, quamobrem hæc apud Deum ualeant, fatendum est. Sic enim Deo decretum est, ut nos sibi reconciliaret per IESVM Christū: quippe cum Deus esset in Christo, mundum

mundum sibi reconciliauit, non imputans hominibus peccata sua. Nisi igitur in Christo diuina natura coniuncta fuisset cum humana, nunquam humana ualisset munus mediatoris implere. Summa illa sit: Si distinctè dicendum est, Christus in quantum homo mediator est: in quantum Deus, origo est & fons ex quo mediationis huius uis & efficacia profluit. Authoritas igitur mediationis in diuina Christi natura est: executio, hoc est sanguinis effusio, satisfactio pro peccato, interpellatio, in humana. Qui dicunt, Christū secundū utramque naturam mediatorem esse, putant eos qui Augustini sententiam tuentur, separare diuinam naturam ab humana in Christo: quod tamen eos facere minimè putandum est. Student potius proprietati sermonis: ostendunt quæ quid Christus ut homo præstet, quid item ut Deus efficiat. Illud quidem qui utriusque naturæ mediatoris officium assignant, uitare non possunt quin fateantur, Christum & intercedere & orare seipsum pro hominibus. Quod si uitandis absurdis hisce, uel ad communicationem idiomatū, uel ad distinctionem mittentis & missi confugere necesse habent, uix bono iure faciunt, cum damnant eos qui Augustinum sequendo, sine istis effugijs rem expediunt. Neque uerò hoc nouum est, nec inauditum, proprietates uarias tribui Christo pro naturarum uarietate. naturæ Diuinæ illæ sunt, esse æternum, immortalem, omnipotentem, creatorem. Humanæ ille, nasci ex uirgine, adolescere, sitire, tristari, mori. Rom. 1. de Christo dicitur: Qui ex semine Davidis ortus est secundum carnem. Hoc de Christo, ut Deus est, non rectè diceretur, ideo Paulus addidit: Secundum carnem. Sic Rom. 9. de Israelitis dicitur: Ex quibus est Christus secundum carnem. Sic 1. Pet. 4. Christus passus est carne. Et hæc quidem propriæ sunt locutiones,

nes. Figuratae sunt, cum proprietates naturae unius communicantur cum altera natura, propter unionem earum inter se. ut si quis dicat, Deum passum esse, Deum pro nobis sanguinem effudisse: Dominum gloriae crucifixum esse, quod dicitur à Paulo act. 20. & 1. Cor. 2. Multa eiusmodi attributa sunt, quae naturae uni competunt propriè, alteri tribuuntur figuratè. Quae nos hic nihil attinet recensere. Illud tantum dicendum est, esse nonnulla quae ita congruunt naturae uni, ut alteri tribui nullo modo possint. ut cum Christus de se dicit: Pater maior me est. hoc de Christo homine uerè dicitur: de eodem Deo, nullo modo. Accipienda autem illa uerba esse de homine, ex textu uerborum Christi monstrari potest. Sic enim Christus ad Apostolos: Gauderetis utique quòd ad Patrem uado, quia pater maior me est. Cum enim maioritas patris causa est quam obrem Christus eat ad illum, haec ipsa maioritas patris ad filium, ad humanam naturam referri debet, secundum quam uadit ad patrem. Sed de his alij copiosius scripsere. Cum igitur supra ostensum sit, mediū hic idem esse non posse cum extremo (quod certè foret, si Christus mediator esset in quantum Deus) concludamus cum Augustino, Christum ut hominem mediatorem esse propriè. Tametsi uis & efficacia huius mediationis, ex diuina Christi natura pendeat. quae nisi in Christo humanae naturae coniuncta esset, non posset hoc officio fungi, quo fungitur apud patrem coelestem. Ita hac sententia diuina natura non diuellitur ab humana in Christo. Sicut enim nec in passione nec in resurrectione separamus has naturas à se inuicem, ita nec in mediatione. Verissimè dicitur Christus Deus & homo mortem obiisse, hominis à tyrannide diaboli soluendi causa. Qui enim dixit, Deum suo sibi sanguine comparasse ecclesiā: hic haud

dubiè diceret, Deum pœnas in cruce dedisse ob nostrum delictum. Quæ quidem locutiones ueræ sunt, & cum literis diuinis congruentes: tamen propriè non sunt, sed figuratæ. communicatione enim idiomatum fit, ut proprietates naturæ unius communicentur cum altera. Est autem prudentis Theologi, uidere ex qua natura aliquod attributum profluat. Si igitur propriè dicendum est, Christus quatenus homo, passus est, & mortuus. Quòd autem passio eius & mors efficax fuerit redimendo generi humano, à diuina natura fuit, quæ humanitati in illo coniuncta est. Ad eundem modum dicimus Christum, quatenus homo est, mediatorem esse, sequestrum & intercessorem: uerumtamen efficacitatem horum à Christo homine ad homines peruenire non potuisse, nisi idem Christus Deus esset. Placuit autem passionem cum mediatione hoc libentius conferre, quòd primarij Apostoli de utraq; loquentes, restrinxerunt eas ad naturam humanam Christi. nam Petrus de passione sic: Christus passus est carne. Paulus de mediatione sic: Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Cur in Petri uerbis Caro uim restringendi habeat, in Pauli uerbis homo eandem non haberet? Si propriè dicitur Christus passus corpore, cur non propriè dicatur mediator homo Christus? Et tamen cum proprietatibus istis nihil impedit, quo minus passionis & mediationis efficacia à Christi diuinitate petenda sit. Itaq; & Paulus sine cunctatione dixit, Dei filium pro nobis sanguinem fudisse. Quod aut per communicationem idiomatum intelligendum est: aut his uerbis indicari uim & efficaciam effusi sanguinis existimandum. Illud certo certius est, passionem propriè soli humanitati competere. Iam Christus ipse, & post eum Paulus, dicunt Deum pro nobis tradidisse filium

lum suum. Quod uerum esse, nemo Christianus inficias fuerit. Quamuis autem filij nomine Christus intelligatur, qui Deus sit & homo: tamen traditio illa ad mortem, Christo secundum humanitatem competit. in diuinitate autem efficacia traditionis consistit. Ad eundem modum de mediatione dicendum esse, supra ostendimus.

Hæc breuiter ad uos scribenda putauī: quæ ut grato animo accipiatis, quemadmodum à me grātē fiunt atq; piē, etiam atq; etiam rogo. Mihi quidem nunquam antea uenit huius controuersię in mentē. Contentus eram fide & persuatione illa, Christum mediatorem esse Dei & hominum: nihil interea expendendo, utri nature hæc mediatio competeret. Quod quidem mihi cum multis doctis uiris commune esse animaduerti. Hisce diebus sermones quorundam de hoc argumento excitarunt me, ut ad illud animum intenderem. Augustinus autem author & dux mihi fuit, ut sententiā quā dixi sequerer. Quæ quidē sententia si uobis probatur, bene est: sin minus, puto tamen uobis animū meum probatū iri cōcor dię cupidū: cuius ut uos quoq; sitis studiosi, uehementer opto & spero. Videant autem qui hanc cōtrouersiem excitarunt, ne præfractius rem agant: ne uē de uerbis tantum litigent, cum re ipsa idem sentiant. Præcipuum argumentum coniungentiū diuinitatem cum humanitate in Christi mediationis munere puto illud esse, quod non frustra coniuncta sit utraq; natura. Atqui mediationem restringentes ad humanam naturam, non ita excludunt diuinitatem, quin in illa monstrent fontem, originem, causam efficacitatis huius mediationis. Certē totum mysterium redemptionis eos in Christi persona ostendere, supra dictum est. Quod cū ita sit, causa non est cur contentio ista alatur usq; ad ho-

stilitatem. Studendum potius paci & concordia: & si quid cui excidit incautius, emendandum. quemadmodum Augustinum non puduit errata sua emendare, libro edito cui titulum fecit *Retractionum*. Audiui *Stancarum* (si tamen uerum est quod passim fertur) ex coetu uestro eiectum esse, ob hanc ipsam disceptationem. Quem ego uirum nec de facie noui, nec scriptorum eius aliquid uidi: excepta disputatione de Trinitate diuina, quae aliquando à me lecta est, & *praeclare mihi ab illo scripta uidebatur*. De reliqua eius doctrina nihil comperti habeo. Itaque iuste an secus sit à uobis exclusus, uestrum sit iudicium. Illud quidem tacere non possum, uestri officij esse, concertationes eiusmodi tollere potius, quam non sopitas in fabulas sermonesque multorum mittere, unde tandem & studia uestra scissa esse intelligantur: & qui se uobis adiunxissent, uel deserant uos, uel eant in contrarias partes. qui uerò in uos essent animis parum amicis, peius uos oderint quam prius: inconstantiam uobis ascribentes, negligentiam, temeritatem, & quid non? Quid enim aliud expectaretis à mala mente, maloque animo? Prudentiae autem uestrae est, haec uitare, nec occasionem dare maleuolis, doctrinam uestram & Christi religionem infamandi. Valete:

M D L X, mense Aprili.
Volborij.

DE MEDIATORE LIB. II. 13
LIBER SECVNDVS
DE MEDIATORE.

AND. FRICIUS MODRE-
uius HIERONYMO OSSOLINIO
amico suo S. D.

E Pistolâ, quam de Mediatore scripsi, euul-
gatâ, multa hominum Theologorum scri-
pta de eodem argumento mihi oblata fue-
re. Quæ cum consideratione mea comple-
xus essem, cœpi mecum attentius quærere,
num res hanc cōtrouersîâ faciant, an sola uerba? Quam
quidem cōtrouersiam magni faciendam esse, argumen-
to est, quod & responsa de ea petita sunt ab externis o-
ris: & quidam ob eam, ex cœtibus Euangelicorum di-
cuntur esse exterminati. Quærendum igitur uidetur,
in rebus ne an in uerbis sit hæc controuersia? Est qui
dicat, Christum etiam secundum diuinam naturam
passum & mortuum esse. Quod quàm rectè & conue-
nienter ab ijs dicatur, qui Trinitatis personarum unam
essentiam diuinam statuunt, ipsi uiderint. Omnino in-
consentaneum est, natura diuina in Christo patiente,
quin Patris & Spiritus sancti natura, cum sit eadem, sit
impatibilis. Rectè igitur hæc opinio confutata, & à
Theologis magni nominis explosa est. Qui quidem
Theologi concorditer asseuerant, Christum, quâ homo
est, passum esse: quâ Deus, minimè passum. Neque ta-
men illi iisdem negât, quin Christus Deus & homo pas-
sus, omnibusq; mortalitatis iniurijs, peccato excepto,
obnoxius fuerit. Quod quidem ab eis hoc modo expli-
catur: In concreto sic uerè dici, Christus Deus, & homo
passus. In abstracto uerè quidem dici, Christum secun-

dum humanitatem passum: falso autem, Christum secundum diuinitatem passum esse. Concreti illius causam adferunt, quod cum Christi persona una sit, duas continens naturas, diuinam & humanam: sit, ut quod uni earum propriè, alteri figuratè, cōmunicatione proprietatum ex unione hypostatica conueniat. Quemadmodum igitur ex Maria quod natum est, filius hominis propriè est: tamen propter unionem diuinitatis, filius

Luc. 1. Dei uocatur (sic enim angelus ad Mariam: Quod ex te, inquit, nascetur sanctum, uocabitur filius Dei) ita quod in cruce sanguinem effudit, propriè natura humana est: & tamen propter eandem unionem idem de Deo rectè dici, Paulus author est Act. 20. Quid igitur impedit, quo minus Christus homo, qui sit propriè mediator, idem Christus Deus sit quoque mediator cōmunicatione proprietatum? Quòd si pati, uulnerari, mori propriè referuntur ad naturam humanam: cur non mediatorem esse? Sunt enim profectò similes sententiae istae: Christus homo mediator est: Christus carne passus est. utraq; mysterium redemptionis nostrae describitur: siquidem ex passione mediatio existit. Quòd si in Petri uerbis passio humanitati cōpetit: cur in Pauli uerbis mediatio non humanitati attribuitur? Est enim hoc in primis officium mediatoris illustre, pro genere humano pati & crucifigi. Sic enim de hominis nato scriptum esse, Christus ipse testatur: Multa passurum, & contemnendum esse, & crucifigendum, & tertio die reuicturum. Haecq; se mandata à patre suo habuisse, alibi sic dicit: Sicut nouit me pater, ita & ego noui patrem, & animam meam pono pro ouibus: hoc mandatum accepi à patre meo. Et hoc quidem contra illos dictum sit, qui non putant officij Christi esse ut pateretur. Profectò mysterium redemptionis naturae, secundum con-

Marc. 9. 10.

Ioan. 10.

filium

filium Dei æternū maximè spectatur in cruce, in humiliatione extrema, in deiectione deformi IESU Christi, iram Dei perferentis pro homine, ob peccatū ad æternam mortem damnato. In his autem an non uertitur mediatoris officium, ac intercessoris? Quid enim uult aliud Paulus, qui simulatq; unum mediatorē esse dixit hominem Christum IESUM, continuo addidit: Qui se ipsum in redemptionis precium dedit pro omnibus? Multa in ueteri lege dicuntur de sacerdotibus, eorūq; sacrificijs, quæ in altari faciebant: repræsentantes sacerdotem & sacrificium uerum, quod in altari suo Christus facturus esset, peccatis hominū expiādis. Christus igitur in ara crucis pontificis & sacerdotis munere functus est: in cruce chirographum^l, quod nobis aduersabatur, deleuit, & e medio sustulit: in cruce populum sanguine suo lustrauit: in cruce supplex fuit, mediator & intercessor ad patrem pro genere mortaliū. Quod si abiectio eiusmodi et humilitas summa, Christo quā Deus est, competere nequit: an non consequens est, nec mediatoris, nec pontificis, nec intercessoris munus ei conuenire posse?

Qui sentiunt contrarium, asunt filium Dei, cum præuidisset hominis lapsum, supplicem fuisse patri suo, eius iram placasse, eiq; pollicitum esse obedientiam usq; ad mortem. huncq; actum fuisse primū Mediatoris. Hoc uerò quo modo dicatur ab homine Christiano, qui cū Trinitate personarum affirmet unitatem essentia diuinæ, non uideo. Si filius supplex erat patri antequam incarnatus esset, erat igitur minor patre diuinitate ipsa, erat & supplex sibi ipsi: siquidem eadem essentia præditus est cum patre. Quid absurdius? Addunt alios actus. Loquutus est, inquiunt, deinde cum primis hominibus, prædicauit eis poenitentia & remissionem peccato-

peccatorum in nomine suo, dicens: Semen mulieris cōteret; caput tuum. Ego uerò hanc promissionem fuisse primam de semine nascituro, hoc est mediatore, non ignoro. Sed eam à Deo fuisse editam, Scriptura memorat. Qui enim condidit hominem ad imaginem suam, qui homini interdixit ligno scientiæ & boni: idem ille est, qui promissionem fecit de semine futuro. Quod quidem seu Deus fecerit ipse per se, seu angelo nuncio, nihil in præsentī refert disquirere. Deum quidem Trinum in personis, unum in essentia, hoc est patrem, filium, & spiritum sanctum, authorem esse promissionis illius, certum est. Quòd si mediator illic promittitur, certè tum adhuc non erat. Pergunt diuersum sentientes, Eundem IESVM Christū subinde loquutum esse cum patribus & prophetis: ut cum Iacob, qui eum uocat angelum, Gen. 48: Angelus, inquit, qui redemit me ex cunctis malis, benedicat pueris istis. Eundem adfuisse patribus in deserto, cum biberent è spirituali petra, quæ erat Christus: 1. Cor. 10. Eundem Iosua prope Hierichuntē alloquitur & adorat: Iosua. 5. Sic illi. Et si autem ex sacris historijs planum est, sæpe Deum cum patribus loquutum esse uel per angelos, uel per aliam speciem (certè in historia Abrahamæ qui Deus dicitur, idem postea angelus uocatur. Et in monte Syna quæ lex à Deo posita memoratur, eadem à Paulo per angelos tradita esse dicitur. Ex quo perspicuum est, Angelos fuisse ministros sermonum quos Deus ad eos cum quibus agebat, perferri uoluit.) Et si inquam hæc ita se habeant, tamen filium in eiusmodi colloquijs aut apparitionibus à patre & spiritu sancto separatū fuisse, quis literis Christianis imbutus admittat? Qui igitur dicunt filium Dei statim initio mundi missum esse ad Ecclesiam, ut eam colligeret, & patefaceret promissionē, Semen

Aug. de Trin.

lib. 3. c. 11. De

ciu. lib. 16. c.

29.

Gal. 4.

Semen mulieris cōteret caput tuum: qui inquam sic lo-
quūtur, uel uim & rationem missionis non intelligunt,
uel de Trinitate diuina parum rectē sentiunt. Eadem
est patris filij & spiritus sancti substantia, potestas, ma-
iestas eadem igitur opera eorum. Cum mittit pater, mit-
tit per filium, hoc est cum filio & cum spiritu sancto.
filius autem mittitur, non aliter quā seipsum manife-
stando in carne. Manifestatio eiusmodi non erat ab ini-
tio mundi, sed quemadmodum dicit Apostolus: Post *Gal. 4.*
quam uenit plenitudo temporis, misit Deus filiū suum,
factum de muliere. Neque tamen negauerim, totam
Trinitatem à mundi exordio collegisse sibi ecclesiam:
in sanctis habitasse: per angelos, quod ex sacris Bi-
blijs constat, multa administrasse. Cæterū hæc soli
filio Dei tribuere, priusquam carnem ex carne no-
stra, & ossa ex ossibus nostris sibi adaptasset, nugato-
rium est. Et est quidem IESVS Christus heri & ho- *Heb. ult.*
die, idem etiam in secula: uerū non ita, quod ab æ-
terno fuerit, qui tempore destinato ex muliere natus sit: *Gal. 4.*
sed quod mortis & sacrificij eius uirtus æterna fuerit.
Itaq; & agnus ab origine mundi occisus esse dicitur: & *Apoc. 13.*
Abraam gauisus esse, cum diem Christi uidisset. Et Chri-
stus ob hoc mediator noui fœderis esse dicitur, quod
mortis interuentu expiauerit commissæ eorum quoque
qui sub priore testamento fuerunt. *Hebr. 9.* Non tan-
tum igitur illos qui post se nati sunt, sed & qui se præces-
serunt, seruauit. Omnes quicunq; ad uitam destinati
sunt, in Christo IESV destinati sunt. uis enim & effica-
cia mortis Christi extēdit se in omnes eternitates, nemo
unquam seruatus est, nemo seruabitur, nisi in filio Dei:
qui propter nos homines, & propter nostram salutem,
descendit de cœlo.

Hinc autem argumentum oritur, quod ducunt ex

C hoc

Descensus
filij Dei.

hoc ipso descensu filij Dei. Non enim, inquit, aliam ob causam descendisse uidetur, quam ut mediator & intercessor esset ad Deum pro homine. Hoc argumentum ex interpretatione descensus soluitur. Non enim descensus filij Dei localis est: qui eiusdem essentiae cum patre existens, loca repleat omnia essentia, maiestate, potentia sua. Est igitur descensus filij Dei in terras, incarnatio ipsa, seu manifestatio in carne, secundum quam mediator est. Hinc uero exoritur questio. Nam omissa mentione descensus ac missionis, quarendum est: Quorsum filius Dei humanitatem nostram assumpsit, si non cum ea sit mediator? an ea ociose carni unita est? Ad quam quaestionem sic respondemus. Cum tanta fuerit primi parentis nostri culpa, qua totam suam progeniem inuoluit, ut a puro homine elui nunquam posset: Deus aeternus suum opus miseratus, praescito tempore filium suum ex muliere nasci, ac naturae nostrae malis (peccato excepto) obnoxium fieri uoluit: ut hic filius poenas daret culpae letiferae, genus mortalium a morte aeterna liberaret, ac uitam aeternam restitueret. Sic enim Christus ipse: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Apostolus autem sic: Quod impossibile erat legi, quatenus infirmabatur carne nostra, id Deus filio suo, specie carnis peccato obnoxiae misso, praestitit: & de peccato damnauit peccatum in carne, ut iustificatio legis impleretur in nobis. Nonne satis expressa est causa incarnationis filij Dei? Infirmitas legis, quae ex infirmitate carnis nostrae existeret, obstaculo erat saluti nostrae. Hoc obstaculum ut tolleretur, Deus misso filio suo, de peccato damnauit peccatum. Quomodo peccatum nostrum damnauit? De peccato: quo nomine Christus intelligitur. quemadmodum & 1. Cor. 5. Fecit enim (inquit) Deus, ut is qui non nouit

nouit peccatum, pro nobis esset peccatum, id est uicti-
 ma pro peccato. Hoc uerò an Christo competit, qua- *Christus homo*
 tenus est Deus? Minimè. Cædebatur enim uictima *passus. 1.*
 quasi uictrice dextra: quod Deo nullo modo competit.
 Competit igitur Christo, quâ homo est. Quod & Pau-
 lus in uerbis citatis affirmat, cum dicit, damnatum esse
 peccatum nostrum de peccato in carne. Et Petrus, his
 uerbis: Christus passus est carne. Quòd si Christus *Redemptor. 2.*
 carne, hoc est secundum quod homo, patiebatur, & ui-
 ctima fuit: certè etiam secundum quod homo, redemit
 nos à morte æterna. Mors enim Christi, precium est re-
 demptionis nostræ. Quod sic Petrus loquitur: Non ca- *1. Pet. 1.*
 ducis rebus, auro aut argento, sed precioso sanguine
 agni immaculati redempti sumus. Paulus autem sic:
 In quo habemus redemptionem per sanguinem ipsius. *Eph. 1.*
 Et alibi: Qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redi- *Tit. 2.*
 meret ab omni iniquitate, & mundaret. Ex eadem
 morte & reconciliatio nostri cum Deo profecta est. Sic
 enim Paulus: Reconciliati sumus Deo per mortem filij *Reconciliator. 3.*
 eius. Petrus autè sic: Christus semel pro peccatis pas- *Rom. 5.*
 sus fuit, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo. Non ne *1. Pet. 3.*
 his & similibus uerbis mors Christi, uictima, sacrificium
 pro peccatis nostris, precium redemptionis nostræ, re-
 conciliatio nostri cum Deo, Christo quatenus homo
 est tribuuntur? Quid igitur absurdi, si Pauli uerbis
 nixi dicamus, eundem Christum quatenus homo est,
 aduocatū & mediatorem esse inter nos & Deum? Non *Aduocatus &*
 nego, aliquo sensu Christum secundum utramq; natu- *mediator. 4.*
 ra mediatorem esse Dei & hominū: nempe quòd cum
 utroq; extremo naturam habeat cōmunem, cum Deo
 diuinam, cum homine humanam: uerū si Pauli senten-
 tiam, de qua differimus, reputemus, mediationem ad na-
 turam humanam restrictam esse uidebimus. Sic enim

1. TITUS. Ille: **V**nus mediator Dei & hominum, homo Christus, **I E S U S**, qui seipsum precium dedit redemptionis pro cunctis. Vt enim uoce unius, alij omnes homines à mediatione, de qua hic sermo est, excluduntur: ita uoce hominis naturam diuinam exclusam esse, solam autem humanam ad mediationem restrictam, uerba sequentia demonstrant: Qui se (inquit) dedit precium redemptionis pro cunctis. Dare igitur se precium redemptionis, est agere mediatorem. Precium uerò hoc an non in sanguinis effusione consistit? Hæc enim sunt ex uerbis Petri & Pauli suprà ostensa: Precioso sanguine agni immaculati redempti sumus. Per mortem filij Dei conciliati sumus Deo. Iam in epistola ad Hebræos c. 9. cum sit collatio ueteris fœderis cum nouo, planè dicitur Christus ob id noui fœderis esse mediator, quòd per mortē suam, etiam ips peccatis abolitis qua per prius testamentū aboleri nō poterāt, uocatos perducatur ad possessionem hæreditatis æternæ. Omnino docet his uerbis, Christū mediatoris officio defunctū esse morte intercedente: Sacrificia etiam ueteris testamenti cū sanguinis effusione peracta fuisse, propterea quòd mortē futuram ueri mediatoris Dei & hominum respicerent. Ex his perspicuum est, sacrificium noui fœderis, passionem Christi, redemptionē, reconciliationē, deniq; omnem mediatoris curationem & dispensationē, ex Christi sanguine, in cruce pro nobis fuso, pendere. Hunc autem ipsum in Christi sola humana natura consistere: diuinam nullo modo attingere. Quod cū ita sit, Christo quā homo est, mediatoris munus tribuendum est: non quā Deus est. Quid igitur (inquires) natura diuina egit in mediatione? Idem quod in passione. Sicut passio Christi hominis nullo modo profuisset ad asserendum genus hominum à morte æterna, nisi diuini-

tas humanitati in ipso copulata fuisset: ita nec redēptio, nec reconciliatio, nec mediatio hominis puri quicquā ualuisset, nisi à diuina natura hæc uis & efficacia manasset ad humanā. Hoc est quod in Epistola scripsi, auctoritatem, uim & dignitatē passionis, mediationis, redemptionis, reconciliationis, in diuina Christi natura, fuisse: executionem, in humana: quæ, salutis nostre causa, seruili forma sumpta, in tantum se humiliauit & exinaniuit, ut uermis esse putaretur, non homo: opprobriū hominū, & abiectio plebis, ut est in Psal. 22. Esaias autem c. 53. dicit, contemptum fuisse ut hominem nihili, instar leprosi habitum, cum scelestis annumeratū. Paulus quoque, maledictum & execrabilem pro nobis factum fuisse affirmat. Hanc abiectiōem Christus, quatenus homo, sustinuit. Verū ea redimendo humano generi ne quaquam suffecisset, nisi diuinitas hanc uim & efficaciam effudisset in humanitatem. Quid igitur discriminis est inter partes, quarum altera mediationem naturæ utriusque, altera soli humanæ tribuit? Non opus est noua responsione. Satis suprà diximus, in Christi persona utrumque esse, & quod mediatione fungitur, & quod mediationi dat efficacitatem: illud esse naturam humanā, hoc diuinā. Non secusque de hoc pronunciato, Christus homo mediator est, loquendum esse, quàm de illo, Christus carne passus est, ostendimus. Qui igitur distinctè loqui uelit, Christū hominē mediatorem esse, eundem Christum Deum mediationi uim omnem influere, non ineptè dixerit. Qui comprehensè, nihil errauerit, si Christum Deum & hominem mediatorem esse pronunciauerit. Non ne paucis his uerbis concordia inter partes constitueretur? Certè quidem. Vtriusque enim ærumnas & cruciatus, quos mediatoris esse suprà ostendimus, dant hominī Christo: quos à Deo in totum tol-

lunt. utriq[ue] non tantum diuinam naturā in Christi persona includunt, sed & uirtutem omnem passionis & mediationis ad eandem diuinam naturam tanquam ad sacrum & perennem fontem referunt. Certamen igitur omne est de proprietatibus, quæ cui naturæ conueniant, quæ minus. Christus quatenus Deus, recte creator esse dicitur: non quatenus homo, nam sic creatura est. Qui diceret Christum esse creatorem & creaturam, uerè quidem diceret: sed admodum cōfuse & permiste. ad tollendam autem prædicatorum repugnantiam, naturæ definiendæ sunt: ut appareat, ex qua parte creator, ex qua dici creatura queat. Specificentur igitur termini, secundum quos prædicata repugnantia insunt eidem subiecto, ad hunc modum: Christus, secundum quod Deus, creator est: Christus, secundum quod homo, creatura est. Nonne sic loquendo, confusio & repugnantia prædicatorum sublata est? Ad eundem modum, qui concisè gauderet loqui, diceret sanè Christum Deum & hominem mediatorem esse: qui discretè & electè, Christo in quātū homini munus mediationis, Christo inquantū Deo autoritatē attribueret: quæadmodū à nobis suprā explicatum est. Non ne ad hūc modum loquentes, utriq[ue] idem sentiunt? Cur igitur alteri contemnunt alteros? Excipio eos, qui actus illos filij Dei, antequam incarnatus esset, commenti sunt. peregrinum enim nescio quid loqui uidentur. Sed his exceptis, eorum qui de Christo incarnato loquuntur, concordia facilis est. Idem enim sentiunt: etiamsi aliter loquantur. Caueant igitur, ut nec illi istos damnent, nec isti illis insultent: potius studeant, ne sint fratribus offensionis, neque rumpant Ecclesiam. Atque utinam omnes simus ij qui ad aliorum sensus, magis quàm ad dicta, attentionem adhibeamus: nostros etiam prius commode

commodè elimemus, quàm in apertum proferamus. Non tam facilè ad certamina odiosa, hæresim in ecclesiam inducentia, descenderemus. Haud enim scio an præsens controuersia ex recto iudicio nata sit, dum uel non intelligunt se inuicem qui altercantur, uel indulgent affectibus parum humanis. Non rectè quidem. Fit enim ex contentionibus huiusmodi, sententiarum in speciem distractio, uoluntatum alienatio, cùm neutri uolunt concedere alteris, unde tandem peruiacia existit, & hæresis: quam, superbientes & sibi blandientes, uirtutem & constantiam uideri uolunt. At homini Christiano nihil debet sanctius esse, nihil antiquius ueritate: cuius orationem decet esse simplicem. Cuius nos studio hæc scripsimus simpliciter & apertè, cedere parati meliora docentibus. Hæc habui de Mediatore quæ scriberem: tecumq̃, Hieronyme Ossolini, qui in hæc cognoscenda studiosè incumbas, communicarem.

Ac mihi quidem hæc commentanti uenit in mentem concertationum, quæ omnibus propè seculis inter multos uariæ, de religionis nostræ articulis ferè omnibus extiterunt. Quas quidem controuersias, si uel gloriæ uel affectionis alicuius peruersæ studio excitatæ sunt, quis bonus probare posset? Verùm non dubium est, quin pleræq̃ ueritatis inquirendæ causâ motæ fuere. Qualis per tempora Apostolorum fuit inter præcipuos doctores, de circuncisione, qualis inter Cyprianum & Episcopos multos, de Baptismo hæreticorū: qualis item inter Hieronymum & Augustinum fuit, de Petri simulatione. Nostris temporibus inter Euangelicos acris disputatio fuit de corpore Christi in pane cænæ Dominicæ: ut mirum non sit, in ecclesijs apud nos reformatis certamen de Mediatore excitatum esse. In ecclesijs quidem Romanam sedem obseruantibus nihil hoc tempore cer
nitur

nitur controuersiarum. Sed causa in promptu est: omnes imperio Papæ sub sunt. Hic autē aduersantes punit gladio & igne. Thomas Aquinas & Scotus de Transsubstantiatione digladiantur inter se, ut qui maximè. Nituntur autem in primis Synodorum Romanarum decretis, & decretalibus epistolis: à quibus illis discedere capitale est. Quod si his à suis disputationibus semotis, ad sanctas literas, ad ueram etiam rationem animum intendissent, haud dubiè rem dexterius tractassent, ueritatemq; facilius inuenissent. Sed ea erat illis in profundo (ut Democritus aiebat) demersa. Dum enim quærunter terminos à quo, & ad quem, suæ transsubstantiationis, nec unde uolebāt progressi sunt, nec quò intendebant peruenerunt. Dolendum profectò, acribus ingenijs & ad stuporem admirandis uiam præclusam fuisse ueram, ad ueritatem. Quam quidem nos ex Scripturis, de quæstione quā tractamus, conati sumus, quoad potuimus, ostendere: & coniecimus in hoc scriptum, quod tecum cōmunicandū duximus. Cum enim nuper apud te eram, memini te apud me grauiter deplorasse, de certamine hoc in ecclesias inuectio meamq; sententiā exquisisse. quam tibi scriptā tum exhibui, eamq; puto tua opera ad Synodū missam esse. Nunc aliud scriptum ad te mitto, ut & hoc, cum quibus tibi uidebitur, communices: ut si uelint, liquidius cognoscāt, quid sentiendum putemus de Mediatore. Tuum uero studiū, Ossolini, non possum non laudare, quod conuertis ad remp. atq; ad cultum ueræ religionis. In quibus duobus rectè constitutis omnia insunt, quæ cum ad hanc uitam beatè degendā pertineant, tum ad futuræ possessionem nos deducant. Atq; utinam tam ad Reip. quàm ad religionis restitutionem, caput esse cognoscamus, ut uitæ & incolumitati hominum ex Dei æterno & inuiolabili decreto

decreto sit consultum potius, quàm ex Sarmaticis constitutis, inhumanis, fastu ac tumore superbæ, plenis: in quibus nec uitæ communis honestas, nec decus uerum iusticiæ inesse potest: inest autem deformitas & iniusticia summa, & periculum ingens. Quod tandem omnino subeundum est, nisi Deus nos respexerit. Mirandum certè, uos, qui reformandæ religioni summi Dei datis operam, quicq; in Remp. incumbitis omni studio, non ab hoc capite ducere exordium. Quod seu fit ueri ignorantia, seu uirtutis incuria, quis bonus in uobis probauerit? Utinam Deus piorum precibus excitatus, procellas uenientes increpet, fluctus sedet, mala auertat, tràquillitatem inducat in Remp. inq; ecclesiam, quam ipse acquisiuit sanguine suo: Amen. Vale:

Anno Christi 1560, mense Iunio.

Volborij.

LIBRI II. FINIS.

D AND.

EGo in hac discordia uestra de Mediatore, cohibere non potui calamum, quin ea quæ in rem esse uiderentur exararem. Epistole prius scriptæ adieci Appendicem: ac Hieronymum Ossolinium uirum magnificum rogavi, ut eam uobis exhiberet legendam: ut si quid forte a nobis præstari possit ad concordiam, eo uteremini: si minus, animum meum uobis probarem. Vestrum est, in utramq; partem omnia expendere: & quod bonum est, tenere: atq; etiam in omnes partes cauere, ne contentio uestra exeat in tragædiam. Est enim & illa pestis doctorum hominum, ut sententias, quas semel amplexi sunt, præfractius tueantur. Putant non sic agere debere doctos, atq; imperitos. Illos constantiam decere: istis leuitatem propriam esse. Non semper eis uenit in mentem, cuiusuis hominis esse errare: solius insipientis, in errore præseuerare. Interim diabolus laborat, ut indies magis excites animos: & ad iram uel odium impellat, operimariq; incautos. Quantam pietas Christiana iacturam facit inter istas altercationes? Qui eis macant, nec studere queunt, nec docere populum. Scinditur inuicem Ecclesia: accersuntur in partes eruditæ: conciliatur plebis fauor: nascuntur opprobria, & hereseos obiectiones: uolitant, ceu tela, conuicia: certatur inuictis, crimi-

minationibus, retributionibus: male audiunt doctores, & sacrosancta disciplina: uerbo Dei detrahitur fides & auctoritas: quos Papismi pœnitet, hi ueluti in biuio stant, dubij ad quos sese aggregent. Suppediant huius rei nobis exempla multa tum nostra tum, retroacta tempora. Quod si his malis maturè non occurratur, uix unquam sit reditus in gratiam bona fide. Ira enim & liuor relinquunt tanquam cicatrices expressas, non tantum ad diuturnitatem, sed etiam ad aeternitatem. Pudenda sunt haec in omnibus quidem, sed magis in ijs qui se Doctores religionis proficiuntur. nam si sal terra (ut inquit Dominus) insatuetur, quomodo populus salietur? Occurrendum igitur celeriter tot malis. Omnia pacatis animis examinanda: & si necesse sit, ad illam syllogismi auream regulam reuocanda: neq; cunctandum, quin, si res poscat, utraq; pars alteri sese nonnihil accomodet. sine quo concordia uix constitui potest. In primis autem gloria & estimationis propriae studium abijciatur, sola Dei gloria queratur. & ueritas eius. Rogemus CHRISTVM, mediatorem & pacificatorem nostrum, ut nos Spiritu suo afflet: fidem rectam in nobis excitet, eam operibus charitatis cumulet: & non sinat nos deferere studium pacis & uerae religionis, ne tandem fiat ut eripiat à nobis & sermo ueritatis. Hac scripsi aliorum quidem hortatu, sed sponte quoq; mea. Velim igitur ut boni consularis officium nostrum: Valete, Voborij.

260. die Iouis, 12 Septembris. D 2 L 1-

LIBER TERTIVS DE
MEDIATORE.

AND. FRICIUS MODRE-

uius STANISLAO STADNICIO

Zmigrodi Domino

S. D.

Ogis me, STANISLAE STADNICI, ut aliquid adhuc differam de Mediatore. Quod etsi iam inchoaueram, iudicijs & sermonibus quorundam doctorum uirorum instigatus: tamen rerum alienarum occupationibus, & uerò iniurijs quæ mihi immerenti ab homine amico oblatæ fuere, prorsus id intermiseram. Fit enim nescio quo fato, ut nobis, qui sumus tenui quidem cum re ingenij doctrinæq; sed tamen pro parte uirili & philosophamur & theologamur, calamitates & clades pestiferæ immittantur ab hominibus literatis illis quidem, sed & irrequietis, & graui perturbationum imperio seruientibus: & (ut nonnullis uidetur) illa opinio- nis prauitate infectis, non posse se splendorem & gloriam, quam acquisiuisent, saluam retinere, nisi nobis oppressis & pessundatis. Fractus igitur animus meus, & afflictus mole iniuriarum, assiduitatem lucubrâdi scribendiq; amiserat. At tu STADNICI, me quasi indormientem causæ expergesceisti: ad cursum interruptum incitasti: & ad ea quæ inchoata reliqueram, absoluen- da impulisti. Cum enim & antea semel, & proximo mēse Iulio iterum ad synodum uirorum doctorum me uocares, eius (ut opinor) tractationis causa: me autem melsis, scenifecia, & agri uictum mihi suppeditantis cul-
tio

tio alligatū ita teneret. ut me hinc auelli non pateretur:
 erepto ex summis occupationibus spacio temporis libe-
 riore, oleum & operam quantam potui maximam ad le-
 gendum & scribendum impendi. Cuius utinam ad ali-
 os fructum aliquem peruenire sentiamus. Sed offen-
 duntur in me nonnulli, quibus hæc quasi nostra profes-
 sione aliena tractare uideamur. Quod quidem ut quisq;
 uelit accipiat: nihil enim impedio. Nos tibi S T A D-
 N I C I, in præsentia obsecundare studuimus: ad teq;
 scriptum nostrum mittimus, ut illud cum quibuscunq;
 uelis communices. Tuum uerò studium ardens cog-
 noscendæ ueritatis cœlestis, & ab ijs qui eam deprauant
 ac contaminant asserendæ, diuinitus excitatum esse iu-
 dico: dignum quidem quod summis laudibus efferatur.
 Hoc apud Deum gratiâ tibi conciliabit: hoc bonorum
 uirorum prædicatione celebrabitur: hoc apud posterita-
 tem nomini tuo insigne erit ad memoriam. Illi uerò qui
 simili studio tenentur ueri cognoscendi, hoc illustriore
 exemplo magis excitabuntur ad studia hæc alenda, au-
 genda, ornanda. Fit enim profectò, ut quemadmodum
 radij solares magis feriunt oculos, quàm aliarum stella-
 rum: sic homines de splendido loco, plus ad imitandum
 moueant exemplo sui, quàm obscuri, tenuiq; fortuna or-
 ti. Deum oro, ut contentionū fluctus componat sua
 clementia: certam & simplicem doctrinæ ac uoluntatis
 suæ cognitionem nobis impertiat: suæque Ecclesiæ
 concordiam & pacem firmam constituat. Vale,

1561. die 9 Septembris.

Volborij.

Xhibiti erant uiris quibusdam doctis libri duo de Mediatore à me scripti: ut si uisum esset, peruulgarentur atq; ederentur. Verùm id uiris illis placuit minimè. Alius crimen hæreseos in me conferebat: alijs Stancarianum aliquid sapere uisus sum. Vtriusq; dolere se dicebant me in istum errorem, cuius Stancarus princeps esse dicitur, prolapsus esse. Ego uerò bonorum & doctorum uiro-
rum (quos profecto ex animo ueneror) iudicijs huiusmodi excitatus, attentius cœpi disquirere rem ipsam. Scripta Stancari (quorū nonnulla mihi ante a uisa non erant) legere: animum referre ad sacra Biblia: & ad uiro-
rum doctorum tum ueterum tum nouorum, in primis autem diui Augustini interpretationes. Vnde tandem Tertius liber est conscriptus. Alii quidem certè arduus hic labor fuerat, metuensq; pericli. Qui enim & quanti uiri sunt, quibus cum cer-
ramen ineundum erat, uidi. Homines eruditissimi, & summi Theologi. Ex quorum uberrimis fontibus riui nostri deducuntur: à quibus cum dissentio, etiam iuta omnia timeo. Et tamen nonnihil dissentiendum est, præsertim cum salua religione Christi liceat. Ecclesiæ quæ apud nos emendari cœptæ sunt, inter initia ruptæ sunt. Surrexerunt partes, quarū neutra uult alteri concedere quicquam. Trahunt ad se quoscunq; possunt. Certant inter se argumētis, sed nō minus cōuicijs, criminationibus, recriminationib. Resq; aculeatis contentionib. in dies reddūtur cōmotiores, incurabili-
ores, aut certè curatidifficiliores. Quid igitur mihi faciendū? Profectò si res in tuto esset, nulla mihi religio foret, seu me ad hanc
seu

seu ad illam partē adiuxissem. Sed sit nescio quo modo, ut quod licet, id nunc minimē conducatur, minimēq; adificetur. Neq; tamen libet, nec licet, usitata uitæ studia atq; officia deserere, talentumq; (quantulumcunq; mihi à Deo commissum est) abscondere. Quod igitur mihi de argumento instituto adhuc uidebitur, primum monstrabo: deinde contraria aliorum dicta leuiter emendabo. Quæ tandem ipsa ita inspectam, ut rem uerè perpendētib; cōtraria minimē esse uideātur. Quod si rectè & ordine fecero, an non operæ precium fecero? Verum tamen iudicium uniuscuiusq; liberum esto. non enim hæc uideri uolo tanquam Pythij, Apollinis oracula: sed ut Frictij, hoc est hominis unius ē multis, arbitria. Rem igitur ipsam in Dei nomine aggredior.

CAPVT PRIMVM.

Christo mediationem non competere, 1. nec ante incarnationem, 2. nec angelorum respectu.

Qui mediationem Christi ad initium usq; creationis rerum referunt, ut eam ipsam diuinitati eius attribuant, uel ex eo quòd tunc adhuc humanitas eius non extiterit, quàm solidis nitantur argumentis, haud sanè intelligo. Non enim mediatio, de qua loquimur, uim ullam habere putatur, nisi temporis illius respectu cū filius Dei factus ex muliere, sanguinē pro peccatis hominum abluendis effudit, sacerdotis officio in ara crucis functus est, à morte rediuiuus mortem nostram destruxit, duxq; nobis factus est ad uitam immortalem. Quam uis autē caro & sanguis Christi non mox à condito orbe in rerum natura extabat: tamen ad seruandū

eos qui præcellerunt, perinde uim & efficaciam habebat, atque ad eos qui post sequuti sunt. Omnium igitur patrum salus, quemadmodum & nostra, à carne & sanguine filij Dei pendebat: nec aliud inter nos & illos discrimen erat, nisi quòd quem illi uenturum credebant, eundem nos uenisse credimus. Igitur quemadmodum nostra, ita ut illorum fides in Christum respiciebat. Habebant illi filium Dei præsentem, & quidem diuinam personam: sed tamen cum illo respectu ad humanam naturam, quòd tempore destinato esset eam assumpturus. Hoc enim literis proditum est, his uerbis: Christus heri & hodie, & in æternum: Agnus ab origine mundi occisus est: Abraam Christi diem uidit, & lætatus est. Veterum quoque sacramentis idem representatum esse, eadem literæ testantur, cum dicunt: Patres eandem escam spiritualem comedisse, eundem spiritualem potum bibisse eos de petra spiritali, qui erat Christus. Sed & promissiones quæcunque iam inde à condito orbe factæ sunt de semine, planè docent, primos homines & qui ex eis nati sunt, nunquam de mediatore cogitasse, quin Christi incarnationem complexi essent. Ita quod nos factum esse cognoscimus: illi futurum esse confitebantur. Quid igitur illud ualeat, quod quidam dicunt, Christo mediatoris nomen quadrasse antequam carnem induisset, uel antequam munus suscepisset reconciliandi generis humani cum Deo, prorsus non intelligo. Fac enim ut nec induisset carnem, nec munere reconciliandi functus esset, quomodo hæc mediatio intelligeretur sine respectu futuræ tum incarnationis, tum reconciliationis? Qualis enim est mediator sine reconciliandi munere? quid agit? quòd officium ipsius? Errat, inquit, semper caput Ecclesiæ: tenuit primatū super angelos: Erat primogenitus omnis naturæ. esto uerum

uerùm hæc omnia nō tam mediationē exprimūt, quàm
 originem & initium rerum. Deus enim conditis rebus
 per sermonem suum, erat caput illarum, & primas fere-
 bat inter eas: ecclesiam quoq; ad se aggregabat tanquā
 sua membra. Et quamuis Deus beneficus sit, & semper
 fuerit, in bonos angelos: uerùm cū illi à Deo nun-
 quam seiuncti fuerint, cōciliatore opus non habebant,
 quemadmodum homines: qui cū per peccatum inimi-
 ci Dei fuerint, non poterant sine mediatore in gratiam
 illius redire. Itaq; & Apostolus nihil dicit de media-
 tore angelorum: sed inter Deum & homines mediatore
 rem esse ait, Christum hominem. Quod autem Eph. i.
 dicit, Deum sibi recollegisse omnia in Christo, tum quæ
 in cœlis sunt, tum quæ in terris, ad electos est referen-
 dum. Subdit enim: In ipso (inquam) Christo, in quo ele-
 cti sumus, cum essemus prædestinati secundum uolun-
 tatem ipsius. Loquitur igitur de electorum ecclesia, cu-
 ius pars in cœlis esset, eorum nempe qui iam ē uiuis ex-
 cesserant: pars in terris ageret. Quid autem opus hic
 de angelis differi? Non assumpsit angelos Christus, qui ^{Heb. i.}
 conciliatore non indigebant: assumpsit autem naturam
 hominum, ut inter eos & Deum mediator esset: utq;
 fratribus per omnia assimilatus, fidelis Pontifex esset in
 ijs quæ apud Deum forent agenda ad peccata populi
 expianda. Primogenitura quoq; Christi ad naturam
 humanā referenda est, secundum quam habuit fratres:
 quorum est primogenitus, non quidem tempore, sed
 honore & dignitate. Secundum diuinam autem, cū
 fratres non habeat, unigenitus dicitur, non primogeni-
 tus. Itaq; cum Paulus dixisset, eum primogenitum om-
 nis rei creatæ: subiecit, eundem primogenitum esse ex
 mortuis, ut sit in omnibus primas tenens: hoc est, pri-
 mus eorum qui à mortuis ita surrexerunt, ut deinceps

E non

non morerentur. Inter quos ipse primas tenet, quod aspiciatus sit regnum illud uitæ æternæ: ad quod cæteri, illi fidentes, sequerentur. Etsi autem qui ad hunc modum surrexit, Deus sit & homo: tamen resurrectio, hominis respectu est intelligenda, qui & mortuus sit, & passus. Est quidem diuina natura in Christo unita humanæ: ueruntamen earum unio talis est, ut utraq; retineat proprietates & actiones suas.

CAPUT II.

Christi secundum humanitatem 1. ortus, 2. auctus, 3. humilitas, 4. mors cum ijs quæ præcesserant, & quæ illi coniuncta fuerunt. 5. querela, 6. oratio, 7. resurrectio, 8. ascensio in cælum, 9. collocatio ad patris dexteram, 10. traditio regni Deo patri, 11. & subiectio eidem: 12. magno argumento sunt, Christum regnum mediæ: oris ad-
ministrasse secundum naturam
humanam.

- Gal. 4. ¶ Nōspiciamus Christū ab ipso ortu. Cū uenit plenitudo temporis, emisit Deus filiū suū, factū ex muliere. Quomodo ex muliere factus, nisi humana natura assumpta? Deinde, per gradus naturæ humanæ creuit, ac in uirtutib. & dotibus naturalibus coaluit. Cumq; fratrib. per omnia similis esset (peccato excepto) esuriebat, sitiebat, flebat, calamitatibus omnibus, ac deniq; morti ipsi subiectus fuerat. Hæc nonne tribuuntur Christo, Deo quidem & homini, sed tamen secundum solam humanitatem? De summisione autem Christi summa Phil. 2. Paulus sic loquitur: Christus cū in forma Dei esset, nō rapinā

rapinā arbitratus est Deo se æqualem esse: sed seipsum exinaniuit, forma serui sumpta, similis hominibus constitutus, & habitu compertus ut homo. Humiliavit (inquam) seipsum, factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis. Hic Paulum de toto Christo loqui, qui Deus & homo sit, certum est. Et tamen inantio soli humanitati competit: quæ ligabatur, conspuebatur, cædebatur, flagellabatur, uulnerabatur, moriebatur, & quidem in cruce, quæ mors erat omnium probrosissima. Qualis autem mors illa fuerit, non tantum genus mortis, sed & quæ præcesserunt, & quæ coniuncta erant, palam ostendunt. Cœpit in horto, in quem ad orandum secesserat, expauescere & mœrore affici. Tristis est, inquit, anima mea usq; ad mortem. Ter orat patrem, ut si fieri possit, transferat ab ipso calicem: neq; tamen ipsius, sed suam uoluntatem faciat. Quid illud? Anxietate correptus fuisse commemoratur. Itaq; & orabat prolixius: & sudor eius erat sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram: & angeli conspectu opus habebat, qui ipsum corroboraret. Loquimur nunc de mediatoris officio summo: de sacerdotis officio præcipuo, quod ille in ara crucis pro salute generis humani fecit. Consideremus actiones, quarum meminimus. Expauescit, mœret, tristatur, sanguinem sudat: & quasi perplexo animo, quæ contraria apparent petit: & quidem prece supplici, & ter repetita: ut, quod petit, obtinere uelle uideatur. Quid illud? In medio sacrificio quasi queribundus clamat uoce magna: Deus meus, Deus meus, cur deseruisti me? Nonne uidemus Christum tot malis obrutum fuisse, in tot angustias adductum, tanta doloris uehementia oppressum, ut desperanti similis fuisse uideretur? Non enim hanc querelam fictam fuisse putandum est. Sensit haud dubiè Christus, Deum iratissimū

tiſſimum fuiſſe peccato hominis, cuius pœnam dependebat: doloribus ingentium pœnarum premebatur: laqueis mortis erat circumplicatus. Itaq; homo natura à doloribus abhorrens, Deo inſenſo pœnas peccati non quidem ſui, ſed alieni perſoluens, in uocem querulam erupit, ſe à Deo dereliſtum eſſe. non quòd Deus ab homine ſeparatus fuerit: ſed cùm diuina natura nullum ferret auxilium humanitati, imò hæc illius iudicium ſubiret horrendum, uidebat ſe quodammodo alienam fuiſſe ab illa. Voce itaq; magna, & (ut loquitur Paulus) clamore ualido & cum lacrimis exclamauit: Mi Deus, mi Deus, cur me dereliquiſti? Hæc uerò omnia an Chriſto in diuina natura tribui poſſunt? Nullo modo. Quam maiestatem, potentiam, impatibilitatem obtinebat filius Dei, prius quàm naturam humanam aſſumpſiſſet: eandem obtinet ea aſſumpta. Vt igitur ab æterno, ita & nunc, minimè hæc competunt Chriſto in natura diuina, ut dolore ullo afficiatur, triſtetur, lacrimetur, ſe à Deo dereliſtum queratur. Iam cùm Apoſtolus commemorat, Chriſtum in diebus carnis ſuæ preces & ſupplicationes cum clamore ualido & lacrimis apud illum obtuliſſe, qui poterat ipſum à morte ſeruare: non ne ex his uerbis apparet, alium (ſic enim dicendum eſt rei explicandæ cauſa) eſſe qui petit ſeruari, alium qui poteſt ſeruare? Ille homo eſt, hic Deus. Non igitur ad Deitatem, ſed ad humanitatem refertur precatio hæc. Nam ſi ad Deitatem referretur, fatendum eſſet, Deitatem ſe à morte ſeruare non potuiſſe: quod quidem repugnat omnipotentie Deitatis Chriſti. Neque igitur precatio, nec paſſio, diuine naturæ cõueniunt: humanitatis ſunt, mediatoris ſunt Chriſti I E S V I, qui quidem hac lege mediatoris perſonam ſuſtinuit (inquit Caluinus) ut reatum noſtrum tam in anima quàm in corpore ſubiret.

Itaq;

Calu. Harm.

Matt. 27. uer-

ſu 49.

Itaq; mirum non esse, illi certamen fuisse cum doloribus mortis: quasi Deo irato in Labyrinthum malorum proiectus foret. Neq; uerò propterea dixerim, diuinam naturam ab humana separatā fuisse: seruare enim à morte se non posset sola natura humana: sed illam sacrificij functionem ab homine peractam fuisse affirmo. Sice-
 nim Petrus dixit de Christo: Qui peccata nostra pertulit in corpore suo supra lignum, ut peccatis defuncti iu- 1. Pet. 1.
 sticiæ uiuamus: cuius uibice sanati sumus. Est autem pla-
 num, corpus & uibicem naturæ humanæ esse, non diui-
 uinæ. Et 1. Pet. 3. Christus est passus carne. Nomine
 carnis natura humana significatur, quemadmodum ali- 1. Pet. 3.
 bi: Qui natus est ex semine Dauid secundum carnem.
 Ioannes quoq; narrat Christum dixisse: Destruite tem- Ro. 1.
 plū hoc, & triduo excitabo illud. Addit Ioannes, Chri-
 stum dixisse de templo corporis sui. Igitur passio &
 mors ad naturam humanam Christi pertinent. Et hec
 quidem de passione, & de ijs quæ passioni coniuncta
 fuere. Loquamur tandem de resurrectione, ascen- 7.
 sione in cœlum, collocatione ad patris dexteram, de- 1.
 quibus Paulus sic splendide concionatur: Exeruit Deus 9.
 in Christo magnitudinem suæ potentiae, cum suscita- Eph. 1.
 uit eum ex mortuis, & collocauit ad dexteram suam
 in cœlis: longè supra omne imperium ac potestatem
 & potentiam & dominium, & omne nomen quod
 nominatur non solum in seculo hoc, uerum & in fu-
 turo. Et omnia subiecit sub pedes eius: eumq; con-
 stituit caput super omnia ipsi Ecclesiæ, quæ est cor-
 pus eius, & qui omnia in omnibus implet. Clare dicit
 Paulus, Deum in Christo potentiā suam exeruisse, cum
 eum à mortuis suscitaret, & ad dexterā suam collocaret.
 Hæc nonne de Christo dicuntur secundum humanam
 naturam; diuinitas enim cum nec ceciderit, nec mortua

fit, quomodo resurgeret? Ac Christus quidem ipse à resurrectione sua missurus Apostolos in mundum uniuersum, ad prædicandum Euangelium omni creaturæ, sic de potestate sua præfatur: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Cui data est, nisi Christo in quan-

Cal. in Act. 7. in tum homo est: scilicet ut in carne (inquit Caluinus) in
uerba: Filiū ho qua humiliatus fuerat, regnet patris uice, sitq; illi secun-
minis iudeo. dus. Sic ille. Cæterum Christo secundum quod Deus

Cal. har. Matt. est, dari eam potestatem non erat necesse: sed quod ille
18. uers. 18. iure suo (inquit idem Calu.) apud patrē semper habuit,

hoc illi in carne nostra datum est, uel (ut clarius loquar) in persona mediatoris. non enim æternam potentiam iactat, qua præditus fuit ante conditum mundum: sed quam nunc accepit. Iam ordinatus fuit mundi iudex. Imò notandū est, imperiū hoc non fuisse liquidò cognitum, donec à mortuis resurrexit. Quia tunc summi regis insignibus ornatus, in sublime prodijt. Quò etiam pertinet illud Pauli: Exinaniuit seipsum. Propterea exaltauit illum Deus, & dedit illa nomen quod est supra

Buc. psal. 110. omne nomen. Hæc Calu. Bucerus autem de Pauli
uers. 20. uerbis modò recitatis differēs, sic inquit: Paulus abundè

exponit, quid sit Christum sedere ad dexteram patris: nempe ipsam hominem cum qui pro nobis obediens mortem pertulit, constitutum esse supra omnem principatum & potestatem, uirtutem & dominiū, & omne nomen quod nominatur in hoc & in futuro seculo: deniq; omnia subiecta esse sub pedibus illius, atq; datum esse caput ecclesiæ, &c. Ista est ergo Hominis I E S V euectio, ut per eum in inuisibili gloria Dei præsentē, cuncta instaurentur & perficiantur: utq; sancti uniuersi ad Dei imaginem reformatur. Quæ potestas nulli unquam Creaturæ communicata est: quia nulla, ut hoc semen Abraham, à uerbo Dei assumpta est. Istud est quod pater

pater filio dixisse canitur: Sede ad dexteram meam. Hæc Buc. Ex cuius uerbis constat, Christum ut homo est, ex mortuis reuixisse, & in cœlis collocatum esse ad Dei dexteram. Hoc est regnum Christi, in quo honorem amplissimum dispensationis suæ adeptus est. Ad hoc regnum se ire professus est, cum dixit: Vado ad patrē, quia ^{10. 14.} ille maior me est. Quomodo maioritas patris accipienda est, nisi humanitatis Christi respectu? Sic enim Athanasius loquitur de Christo: Aequalis patri secundum diuinitatem, minor patre secundum humanitatem. Igitur secundum humanitatem iuit ad patrem, in cuius dextera sedet, iussus nimirum ab ipso, cuius sunt uerba illa: Sede ad dexteram meam, donec tuos hostes fecero scabellum pedum tuorum. Sede ad dexteram meam: hoc est, proximus mihi esto, rege & dominare omnib. Quibus enim datur ad dexteram regis sedere, illis proxima ab eo dignitas & potestas esse intelligitur. Itaq; Christus cū a resurrectione in cœlū euectus est, ad dexterā Dei cōsedisse dicitur. Christus (inquā) qui patri obedi- ^{Marc. ult.} ens, mortem pro nobis pertulit, collocatus est in patris ^{Eph. 1.} dextera: hoc est, regnat. Sic enim Paulus uerba Davidis citando, pro eo quod Dauid dicit, Sede ad dexteram meam: posuit, Regna. Oportet, inquit, Christum regna- ^{1. Cor. 15.} re, donec posuerit omnes inimicos sub pedibus suis. Nam Christi regnum non tantū in fidelib. regendis, sed & in hostibus subiugandis consistit. Quod regnum a Christo, dum in terris uersaretur cœptum, tunc maxime uigere cœpit, cū suprā cœlos exaltatus est. Ad hoc (ut modo dixi) regnum dixit se uelle proficisci: Vado (inquit) ad patrem, quia pater maior me est: Vado parare uobis locum: nisi abiero, paracletus ille non ueniet ad uos. Sin abiero, mittā eū ad uos. Hæc Christus de se: Apostolus autem de ipso: Postquam (inquit) a- ^{Eph. 4.} scendi

scendisset in altum, captiuā duxit captiuitatem, & dona
 dedit hominibus, ut impleret omnia. Dedit enim apo-
 stolos, prophetas, euangelistas, pastores ac doctores, ad
 coagmentationem corporis sui. Hæc Christus ex thro-
 no maiestatis Diuinæ, in quo sedet dexter, mittit homi-
 nib. in terra existentibus. In quo regno prelatus est om-
 ni principatui, potestati, uirtuti, dominationi: aut si
 quod aliud dignitatis est nomen, quod dici possit siue
 in hoc, siue in futuro seculo. Nouū est hoc regnū Chri-
 sto, non secundum diuinitatem, secundum quam æter-
 num est: sed secundum humanitatem, secundum quam
 forma serui sumpta se exinaniuit. Quapropter etiam
 Deus eum in summam extulit sublimitatem, donauitq;
 ei nomen quod est supra omne nomen, ut ad nomen
 I E S V omne genus se flectat cœlestium, terrestrium ac
 subterraneorum: omnisq; lingua confiteatur, quod
 Dominus sit I E S V S Christus ad gloriam Dei patris.
 Quid igitur? an non palam uidemus, Christo secundū
 humanitatem imperium supra angelos & omnes pote-
 states contigisse? scilicet secundum quam exinaniuit
 se, suscitatus est ex mortuis, ad dexteram patris colloca-
 tus? Perspicuum est igitur, Christi exinanitionem,
 passionem, resurrectionem, ascensionem in cœlum, col-
 locationem ad dexteram, Christo, quatenus homo est,
 10 tribui. Videamus reliqua, idq; ex Pauli uerbis. 1. Cori
 15. Sicut (inquit) per Adam omnes moriuntur, ita per
 Christum omnes uiuificabuntur: sed suo quisq; ordine.
 11 Primitiæ Christus, deinde ij qui sunt Christi in aduentu
 ipsius: deinde finis erit, cum regnum tradiderit Deo &
 patri: cum quidem omnem principatum, omnem poten-
 tiam ac potestatem aboleuerit. Oportet enim eum re-
 gnare, donec ille omnes hostes sub eius pedes subiece-
 rit: ultimus autem hostis delebitur mors. Nam omnia
 subiecit

subiecit sub pedes eius. Cum autem subiecta ei fuerint omnia, tunc & ipse filius subiicietur ei qui ipsi subiecit omnia, ut sit Deus omnia in omnibus. Sic Paulus. Primum autem agit de resurrectione nostra, cuius primitias dicit esse Christum, in quo tanquam archetypo uideat genus humanum resurrectionem suam. Itaque eodem in loco uocat eum primogenitum ex mortuis: & alibi, arrabonem hereditatis nostrae. Deinde ait, filium traditurum esse regnum Deo & patri: abolito scilicet omni principatu, omni potestate & uirtute, omnibusque hostibus sub pedes suos positis. Oportet enim (inquit) Christum regnare, donec posuerit omnes inimicos sub pedibus suis. Quibus uerbis satis indicat, officium regnandi hoc loco ad hostium subiectionem gloriosam referri, ac nouissimum quidem hostium dicit esse mortem: & ipsam quoque nouissimè abolendam. Tunc igitur Christus aduersariis deuictis, ordinibus quibus regnum suum administrabatur sublatis, decedet imperio quod acceperat ei qui ipsi subiecerat omnia. Quod quidem docti ita intelligunt, quemadmodum si quis imperator re aduersus hostes felici gesta, domi placidissima pace frueretur, missis exercitu & omni praesidio militari. Ad eundem modum Christus hostibus debellatis, fidelibus sibi coniunctis, electis perfectis & absolutis, caput quidem eorum esse non desinet: sed tamen ab omni mediatoris & pontificis munere cessabit, nec officio regis deinceps utetur. Tradet illud Deo & patri, à quo accepit, ut tandem Dei gloria sine omni medio impleat omnia. Quae igitur hic de Christi traditione regni, & de subiectione dicunt, an Christo competunt quatenus est Deus? Nullo modo. Ad humanitatem igitur Christi referenda sunt. Hoc enim doctissimi enarratores affirmant, Calvinus, Bullingerus, Martyr, Beza: F quo-

quorum uerba in libris eorum legi possunt, sunt enim
 Aug. 13. q. 69. in manibus. Sed ante hos Augustinus, subiectionem
 filij, patris respectu ita intelligēdam esse dixit, quemad-
 modum patris maioritas filij respectu intelligitur. Re-
 gulamq; hanc tradit catholicę fidei: Cum aliqua in Scri-
 pturis dicuntur de filio, quod sit minor patre, secundum
 susceptionem hominis intelligantur. Cum uerò ea di-
 cuntur quibus demonstratur æqualis, secundū id quod
 Deus accipiantur. Apparet ergo, quemadmodum di-
 ctum sit, Pater maior me est: & Ego & pater unum su-
 mus: item, Deus erat uerbum: & Verbum caro factum
 est: item, Non rapinam arbitratus est esse æqualē Deo:
 & semetipsum exinaniuit formam serui accipiens.
 Deinde paucis interiectis, repetit uerba illa: Nunc autē
 Christus surrexit à mortuis, primitiæ dormientium. &
 quæ sequuntur, usque ad locū illum: Tunc & ipse filius
 subiectus erit ei qui illi subiecit omnia. concluditq; Au-
 gustinus, hæc secundum subiectionem hominis dicta
 esse. Quid autem mirum, Christum secundum humani-
 tatem patri subiectum esse, cum ipse sibi ipsi secundum
 naturas diuersas subiectus sit: sitq; minor seipso, pro-
 pterea quod forma serui sumpta, semetipsum exinani-
 uerit: Itaq; in forma Dei seipso maior est, in forma serui
 seipse minor: ut Augustinus ipse testatur de Trin. lib. 1.
 c. 7. & 11. Et si autem nunc quoq; filius subiectus sit pa-
 tri, tamen genere locutionis, quod semper est, tunc fie-
 ri dicitur ab aliquo, cum in eo cognosci cœperit. Sic pe-
 timus sanctificari nomen Dei, quasi aliquando sanctum
 non sit: cum eo in loco sit sanctificari, idem quod sanctū
 esse innotescere. Deinde inter alia cōsiderandū esse di-
 cit Augustinus, secundū quid regnet nunc Dominus di-
 spensatione sacramenti sui per incarnationem atq; pas-
 sionem. Nam secundum id quod uerbū Dei est, tam si-
 ne fine.

ne sine quàm sine initio & sine intermissione est regnū eius. Secūdū id aut quòd uerbū caro factū est, cœpit regnare in credentib. per fidem incarnationis sug. Hoc aut regnum tradet Deo & patri, cū nutritos fide incarnationis suæ, perducet ad speciem qua æqualis est patri.

Plura habet Augustinus, quæ apud eum legi possunt. Alio in loco dicit: Cōtemplabimur Deum patrem & filium & spiritum sanctum, cum mediator Dei & hominum homo IESVS tradiderit regnum Deo & patri, ut iam non interpellet pro nobis mediator & sacerdos noster filius Dei & filius hominis: sed & ipse inquātū sacerdos est, assumpta propter nos serui forma, subiectus sit ei qui illi subiecit omnia: ut in quantū Deus est, cum illo nos subiectos habeat: in quantum sacerdos, nobiscū illi subiectus sit. Hæc de traditione regni, & Christi subiectione. Non tantū autem hæc duo Christo homini tribuuntur, sed alia quoq̃, quorum suprā meminimus: quæ quidē à doctissimis theologis scripta & dicta sunt. Quorum sententias, cū ab alijs recitatae sint, ad uerbū non repetemus: ueruntamen breuiter perstringemus.

Inauguratio in regnū cœlorū (cum in Iordane spiritus, colūbe specie, in eū descēdit, uoxq̃ patris audita est: Hic est filius meus dilectus) de homine intelligēda est. Christus enim regnū mediatoris ut homo administravit.

Cū dicit Christus, Sanctifico me ipsum: ad humanā naturam referendum est, in qua sacerdotis officio functus est, simul & passus est.

Christus ut homo Pontifex, mediator & intercessor, orat pro nobis, dicens: Ego pro eis oro. Viuit enim ad intercedēdum pro nobis: Heb. 7. Sed iuxta diuinā naturam simul, cum patre confert uitam. ideo dicit: Hoc faciā. Quod sic Augustinus de Tri. lib. 1. c. 10: Ex hoc rogat filius, quo minor est patre: quo uerò æqualis est, exaudit cū patre,

Aug. de Tri.
lib. 1. c. 10.

Buc. Psal. 2. in
uerb. Filius me
us es tu.

Calu. Heb. 5.
uer. 9.

Bul.
Musc.

Brent. Quærat quis, quomodo antinomia hæc soluitur, Rogabo patrem: & Quicquid petieritis patrem hoc faciã. An non minor est qui orat, eo qui oratur? Quòd si filius æqualis est patri, quomodo dicit se rogaturum patrem? num in diuinis una persona rogat aliam? *Responsio.* Christus loquitur secundum humanitatem, cùm dicit se rogaturum patrem, ut doceat se esse uerum hominem.

Buc. Resuscitatio Christi seruatoris de homine intelligẽda est. Homo enim & mortuus, & à mortuis suscitatus est.

Buc. Glorificatio Christi, & in sacerdotem, hoc est mediatorem euectio, hominis est. iuxta illud: Vnus mediator homo Christus: I E S U S.

Bul. Ascendit præcurzor noster ut homo, pontifex & intercessor: in quantum Deus, sedet simul cum patre.

12. ¶ Cum igitur Christus humana natura exinaniuerit se
Conclusio. forma serui sumpta, cùm in eadem natura passus sit & mortuus, resurrexerit, in cœlum ascenderit, ad dexteram patris collocatus sit: deinde regnum patri traditurus, ac sese subiecturus sit: quid absurdi est, cum eadem in natura regnum mediatoris administrare dicitur? Profectò quæ commemorauimus, mediatoris sunt omnia. Iam Christus ipse se missum esse à Deo in hunc mundũ fatetur, patre minorem. Profitetur se patris uoluntatem, *Io. 6.* & non suã, facere debere. Affirmat se in medio nostrũ *Luc. 22.* esse ut qui ministret: se non uenisse ut sibi, ministraretur, *Matt. 20.* sed ut ministraret: deinde sibi arcanorum Dei consiliorum ignorantia ascribere non dubitat. Hæc an non de se mediator dicit in quantum homo est? Hæc enim *Matt. 23.*

& similia Deo minimè tribui posse seu per se, seu incarnato, suprà dictum est, & infra adhuc dicitur,

CAPUT. III.

In quo confutantur argumenta, quibus probant Christum mediatorem fuisse prius quàm carnem assumpsisset.

DEmonstrauiumus utcunq; hactenus, Christo mediationem competere nō posse, nec ante carnem assumptam, nec angelorum respectu: omniaq; quę Christo mediatori tribuuntur ab ipso ortu usq; ad mortem: deniq; ad ipsam huius regni traditionem & subiectionem Deo patri, ad humanitatem referenda esse, non ad Deitatem. Restat, ut de argumentis contrarijs disseramus: quorum nonnulla in prioribus scriptis tractaui. nunc aliorum addendę sunt solutiones. In primis autem argumenta de Christi mediatione ante carnem assumptam diluenda sunt. Quia in sententiā fertur Calsianus fuisse, qui probet, solum Christum uerbum in terris uisum ante incarnationem, non patrem: cum Iacob luctatum, cum prophetis loquutum, per eundem Christum uerbum legem fuisse datam. Quibus argumentis utatur Calsianus probādis istis, nescio. Verum quid Augustinus de his sentiat, scire mea interesse existimo. Ac de uisione quidem filij Dei ante incarnationē, idem sensisse Arianos quod Calsianum (siquidē hęc eius est sententiā, quam recitauimus) ex ipso Augustino cognoscipoteſt: qui Maximino Arianorum episcopo id ascribit. Erat Maximino disputatio cū Augustino, quomodo Deus uisus sit patribus, cū inuisibilis sit per se diuina natura. Etsi autem Maximinus non satis constanter ad eam quæſtionem respondebat: tamen ad extremum dicebat, filium Dei ante incarnationem suam cōspectibus apparuisse mortalium: asserens id quod ait Apo-

*Aug. contra
Maximinum
lib. 3. c. 26.*

1. Tim. 6. stolus, Nemo uidit Deū, nec uidere potest, de solo Deo patre dictum esse: filium uerò ex initio generis humani uideri solitum esse ab hominibus, probabat id Maximinus scripturarum testimonijs: quæ ab Augustino planè sunt confutata. Venit tandem ad historiam Abrahamæ, ubi Deus dicitur uisus esse ipsi Abrahamæ in querceto Mambre. Hic (inquit Maximinus) Deus uisus est Abrahamæ. Respondet Augustinus: Visum esse Deum Abrahamæ, negare non possumus: sed hic expressum non est, utrum pater an filius. Cùm autem narraret Scriptura, quomodo ei uisus sit Deus, tres uiros illi apparuisse declarat: in quibus magis ipsa Trinitas, quæ unus Deus est, intelligi potest. Denique tres uidet: & non Dominos, sed Dominum appellat: quoniam Trinitas tres quidem personæ sunt, sed unus Dominus Deus. Alloquitur aliquādo pluraliter tres personas, quia tres uidet: aliquādo singulariter unū, quia unum intelligit. Et illos quidem tres, putat homines esse: non enim tale illis præberetur obsequiū, quo indigentia reficerent corpora, nisi homines putarentur. Historia quoque pluraliter de illis loquitur: Et dixerunt: posuit ante eos: stabat iuxta eos: comederūt. Vbi autem eò uentum est ut Abrahamæ promitteretur filius ex Sara, quia diuinum offerebatur beneficium, non ut hominibus humanum exhibebatur obsequiū, unum narrat Scriptura dicentem his uerbis: Et dixit, Reuertēdo reuertar ad te secundum tempus uitæ, & ecce filius erit Saræ uxori tuæ. Quis autem hoc dixit, postea manifestat his uerbis: Et dixit Deus ad Abraham, Quare risit Sara: & cætera, usque ad finē tanquā unus Dominus singulariter loquitur. Post hæc autem, ut homines pluraliter abire narrantur: Consurrexerunt (inquit) inde uiri, & direxerunt oculos contra Sodomam. Abraham autem simul gradiebatur, deducendo eos, Rursus redit Scriptura

Scriptura ad singularem numerum: Deus autem dixit, nunquid celabo Abrahamum quæ ego facio? Deinde promittitur Abrahamæ præclara & copiosa posteritas, & interitus Sodomorum denunciatur. Sequens autem Scriptura dicit: Et uerterunt se inde uiri, & uenerunt in Sodomam. Abraham autem adhuc stabat coram Domino, & dixit: Nunquid disperdes iustum cum impio? Et post colloquutionem Domini cum Abrahamo, sequitur Scriptura, & dicit: Abijt autem Dominus, ut desijt loqui ad Abrahamũ. & Abrahã reuersus est in locũ suum. uenerunt autem duo angeli in Sodomam uesperĩ. Qui sunt hi duo, nisi de quibus antè dixerat: Et uerterunt se inde uiri, & uenerunt in Sodomam? Et quamuis duo esse non sunt expressi, uerũ cum ab initio tres fuerint, unusq; eorum cum Abrahamo manserit, intelliguntur duo fuisse qui discesserant. Sunt igitur isti ipsi duo, qui iam Sodomam peruenerant: sed prius quidem dicti uiri, nunc angeli. Hoc enim nouum non est, ut Scriptura uiros nuncupet angelos. Fortasse iam festinas Maximize, unum fuisse in eis Dominum Iesum, qui singulariter promittebat & respondebat Abraham: duos uerò illos, angelos qui in Sodomam uenerant, tanquam missos à Domino Deo suo. sed expecta, ac considera uerba quæ inter cetera Deus loquutus est Abraham: clamor (inquit) Sodomorum multiplicatus est, & peccata eorum magna ualde. Descendam nunc, & uidebo an secundũ clamorẽ eius qui uenit ad me, fecerint consummationẽ. Hic se dicit descensurum in Sodomam. quò tamen non descendit (abijt enim, ut desijt loqui cum Abrahamo) sed angeli duo. Quid si ut in illis tribus uiris unus Deus uisus fuerat, ita in his duobus angelis unus Deus inuenitur, iuxta illud suum uerbum, Descẽdam & uidebo? Est itaq; Deus ab homine iusto & agnitus & adoratus, quibus.

bus tanquam hominib. sanctis (nesciuit enim angelos
 Heb. 13. esse) hospitalitatem exhibuit. Hi patriarchæ significan-
 sunt ab Apostolo, cū de hospitalitate sic loquitur: Per
 hanc quidā nescientes hospitio receperūt angelos. Per
 illos itaq; angelos incendiū Sodomorū factū est, iubēte
 Gen. 19. Domino. Sic enim loquuntur: Disperdemus nos locū
 hunc. nam Deus misit nos, ad perdendū eum. In quib.
 tamen ipse Deus erat, iuxta uerbū illud: Descendā & ui-
 debo. neq; enim sic mitit suos, ut recedat ab eis. Iam ex
 dictis palām est, agnouisse Lothū unū Deum in angelis
 duobus, cū quibus singulariter loquebat: eiq; respon-
 debat, ipse tanquā unus. Sic Abrahā unū cognouit in
 trib. nec eorū unī promptius & humiliter Abrahā obse-
 quutus est quā duobus: sed æqualiter omnib. pedes
 lauit, æqualiter omnib. epulas ministravit. Ergo in om-
 nib. Deū uidit. Ideo dicit Scriptura, Abrahām uidisse
 Dominum in quercubus Mamre, ubi tres uiros paut,
 quos oculis corporeis uidit. In eis uerò Deum cordis o-
 culis intellexit atq; cognouit. Abrahā itaq; per tres ui-
 ros Deum audiuit: postea per unū, qui duobus digres-
 sis cum eo manserat. Lot autem per duos eundē Deum
 audiuit. Interim & Abraham & Lot homines putabant
 eos, qui angeli erant: Deum uerò in eis intelligebant
 qui erat, non putarent esse qui non erat. Quid igitur
 sibi uult illa uisibilis Trinitas, & intelligibilis unitas, nisi
 ut nobis insinuentur tres personę unius essentię? Quòd
 si tu Maximine solum filium uisum putas in eo quod le-
 gitur, uisum esse Deum Abrahæ: cur tacuisti de tribus
 uiris? Hoc enim si dixisses, non solus filius ibi, sed trini-
 tas agnita fuisset Deus. nam Abraham tres uidit, & unū
 adorauit. Sic Lot, cū uidet duos angelos, & uni gra-
 tias agit, non ne per illos filius & spiritus sanctus poti-
 us intelligeretur, quā solus filius? Nam filius & spiritus

tus sanctus leguntur missi, solus pater non legitur missus. Tu uerò hanc scripturam, qua conuinci posses, astuto silentio deuistasti. Hæc ferè Augustinus. Qui initio huius disputationis sic scribit cōtra Maximinū: Non legis alicubi scripsisse Moysen, sicut dicis, quòd ab illo primo homine Adam usq; ad incarnationē semper filius uisus est: Exagitatq; multa Maximini argumēta, quibus ex libro Geneseos probare nitebatur, ante carnem susceptam uisum esse ab hominibus Christum. Et sunt qui ex hac historia Abrahæ ostendere se putant, solum filiū Dei conspectū Abrahæ fuisse. fatentur quidem Deū hic se manifestasse in suis angelis: uerū uni illorum dari principem locum (quia Christus, qui uiua est patris imago, sub angeli forma patribus saepe apparuit) angelos autem, quorum caput est, habuisse comites. Longè aliter Augustinus, qui nullibi à Mose dicit apparitionem solius filij descriptam esse. Tres uiros trinitatem personarum magis repræsentasse, argumento esse, quòd Abraham omnes eodē modo magnificat: omnibus eodē modo pedes lauat: omnes eodem modo epulis accipit: in omnibus eodem modo Deum ueneratur. Duos item angelos filium & spiritum sanctum potius repræsentasse, qui mittantur à patre. Sepositis uerò huiusmodi allegorijs, & in tribus uiris, & in uno, & in duobus angelis: Deum oculis mentis uisum esse, & Deum locutum esse. Cū enim illi non suum, sed Dei negocium agerēt, ideo Deus in illis & uidebatur oculis mentis, & audiebatur. Ideo Moses sic narrat: Apparuit Deus, dixit Deus. Hæc de histōria Abrahæ & Loti.

Secundo dicitur à Calsiano, filium Dei cum Iacob luctatum esse. Verū historia non uocat hunc Iacobi antagonistam filium Dei, sed & hominem & Deum. Maximinus cōtendit, filium Dei, antequam in carne ue-

G nisset,

nisset, uisibiliter tunc apparuisse sub specie hominis. Respondet Aug. nō absurdē Christum tunc figuratum esse propter prophetiam futura nūciantem. Quia futurum erat, ut Iacob in filijs, qui crucifixerunt Christum, præualuisse Christo uideretur: & in filijs suis uideret Christum facie ad faciem, & salua fieret anima Israelitarum, qui fideliter hoc uiderunt. Et hunc quidem hominem qui cum Iacob luctatus est, Oseas uocat & Deum & angelum, c. 12. Quomodo itaq; qui apparuerunt Abraham, dicti sunt uiri: ita angelus qui cum Iacob luctabatur, dictus est homo. Deus autem erat in angelo, sicut est in homine: maxime quando loquitur per eum. Christus etiam ita per angelum figuratus est, sicut per hominem. Nam quid erat Isaac filius Abraham in figura, nisi Christus, quando sicut ouis ad immolandum ductus est: & quando sicut Deus crucem suam, ita & ipse sibi, quibus fuerat imponendus, signa porrabat? Quid autem miramur per angelum figuratum esse IESVM, cum & per pecudem figuratus sit? nam quid erat ille aries qui cornibus tenebatur in uepre, nisi Christus crucifixus, uel spinis coronatus? Hunc autem arietem, pro filio, cui parcere iussus est, immolauit Abraham. Ita enim homini parci iussit Deus, ut tamen ex pecude propter passionem Christi, quæ illo modo prenunciabatur, mysterium sacri sanguinis impleretur. Si autem putas proprietate, non figura, Christum fuisse angelum qui luctatus est cum Iacob: potes dicere, proprietate, non figura Christum fuisse arietem, quem Abraham immolauit. Quod & de petra eodem modo diceretur: de quo infra clarius.

- Tertiò afferunt de angelo ex Zach. 1. Respondens angelus dixit: O' Iehoua exercituum, quousque non misereberis Ierusalem, quibus iratus es iam annos septuaginta

ginta? Hic angelus quid erat aliud quam Christus, qui orabat pro Ierusalem? Respondeo, hunc angelum non orare: sed, ut uerba ipsa indicant, interrogare. non igitur esse filium Dei, qui futurorum non sit ignarus. Est enim sapientia patris.

Quartò adducunt uirum quem alloquitur Iosua c. 5. 4. qui quidem se dicit principem exercitus Domini. Hunc uerò uirum, angelum Michaellem esse interpretantur: qui dicitur esse princeps populi Israelitici, Dan. 10. Igitur si historiam spectes, princeps cum quo loquebatur Iosua, erat Michael: sin mysterium, Christus erat incarnandus, qui representabatur à Michaelle. Si enim sola Deitas spectaretur, tota Trinitas representaretur.

Quintò assertur, legem datam esse per Christum uerbum. Respondeo: legem latam esse à Deo tanquam authore, per ministros angelos, ut dicitur Gal. 3. in manu mediatoris. Neque uerò hic mediator est ille, qui se dedit precium in redemptionem hominum. Per hunc enim Euangelium orbi promulgatum est, quod est legi contrarium. Sed mediator hic est Moses: qui inter Deum & Iudæos medius erat, & internuncius lege promulganda. Hoc ex historia planum est, quæ habetur Exodi 32. & Deuteronomij. 5.

Sextò adducunt locum Pauli 1. Cor. 10. Petra autem erat Christus. Hic Paulus expressè dicit, Christum affuisse patribus in deserto. Respondeo: Christus in carne non poterat adfuisse, quia nondum erat. In Deitate autem non minus pater & spiritus sanctus, atque filius aderat. nam Deus pater seruabat patres nostros, per filium, in spiritu sancto. Cur igitur Paulus dicit, petram fuisse Christum? Dico: Paulum loqui de petra quæ percussa ligno, sitienti populo potum largissimum fudit: quæ proprietate Christus non erat, sed per figuram:

sicut de ariete supra dictū est, qui ab Abrahamo immolatus est. Figuræ istæ, inquit Augustinus, non res ipsæ fuerunt. quibus figuris præcedentibus, res significabantur esse uenturæ. Quæ figuræ per subiectam Deo creaturam, & maxime per angelorum ministerium, mortalium exhibebantur aspectibus: Dei quidem agente potentia, sed tamen latente natura siue patris, siue filij, siue spiritus sancti. Frustra igitur asseris Maximine, filiū Dei uisum fuisse ab hominibus, patrem aut non fuisse uisum: cum per subiectā sibi creaturā & pater uideri potuerit, & filius, & spiritus sanctus. Per suam uerò essentiam, nullus illorum uisus est.

CAPUT IIII.

Confutantur argumenta, quibus probant Christum etiam secundum Deitatem, esse mediatorem.

Hucusque responsum est argumentis, quibus ostendunt mediationem Christo competisse ante incarnationē. Sequitur, ut & ea quibus Christo etiam secundum diuinam naturam eadem attribuitur, confutanda sint.

1. Inscitè eos facere inquit, qui ex mediatoris titulo inferunt, Christum esse minorem patre. Verum scitè eos facere Augustinus auctor est, qui dicit pugnare inter se, æqualem esse Deo, & mediatorem esse. Eius uerba citauimus in primo libro. De eo uerò, num, si Christus secundum humanitatem tantum sit mediator, gloria quæ Deo propria est, ei tribui debeat. quærendum uidetur. cum quidem Deus ipse apud Esaiam sic loquatur:

Aug. in Psal. 98. Viuo ego, gloriam meam alteri non dabo. Respondet Augustinus, uerba Dauidis (Adorate scabellum pedum eius,

eius, quia sanctum est) interpretando: Quæro, inquit, quid sit scabellum pedum eius? Et dicit mihi Scriptura: Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Quomodo adorabo terram, cum dicat aperte *Es 466.* Scriptura, Dominū Deum tuū adorabis? Deut. 6. Hic fluctuans conuerto me ad Christum, qui de terra suscepit terram (quia caro de terra est) & de carne Marię carnem accepit. Est igitur terra quæ adorari debeat: nam filius Dei naturam humanam assumpsit, quæ terra est, quia ex terra sumpta. Esse autem Christi carnem adorandam, inde patet, quia cum illam ad manducandum dederit, nemo eam manducat nisi adorauerit. Et non solū nō peccamus adorando, sed peccamus nō adorando. Et tamē cū adorās illā, ne cogitatione remāneas in carne: & à spiritu non uiuificeris. Spiritus enim uiuificat, caro aut nihil prodest. Ideo cum ad terrā te inclinas atq; prosternis, non quasi terrā intuearis: sed illum sanctū, cuius pedum scabellum est quod adoras: propter ipsum enim adoras. Ideo dicit, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctū est. Hæc in summa Augustinus. Adoratur igitur mediator Dei & hominū, homo Christus *I E S V S*, quia à filio Dei assumptus est. Ideo adorando mediatore, animus referendus est ad eum à quo assumptus est: à quo & mediationis uis profluit ad mediatorem, & adoratio: quæ quidem soli mediatori conuenit, propter unionem hypostaticam cum uerbo, & nulli creaturæ alię. Extulit enim hunc mediatorem nostrum Deus in summam sublimitatem, ac donauit ei nomen quod est supra omne nomē: ut ad nomen eius omne genu se flectat, omnisq; lingua cōfiteatur quod Dominus sit *I E S V S* Christus, ad gloriā Dei patris. Si igitur omnis lingua recte confitetur *I E S V M* Christum esse Dominum, ad gloriā Dei patris: relucet gloriā Dei patris in Christo.

At Deus dicit, se gloriam suam alteri non daturum. Ergo in Christo Deus sit oportet: quandoquidem gloria illi datur, quæ Deo propria est. Myriades angelorum sic loquuntur Apoc. 5. Dignus est agnus ille mactatus qui accipiat uirtutem, diuitias, sapientiã, fortitudinem, honorem, gloriam, benedictionem. Loquuntur autem de agno, & quidem mactato.

3. Eodẽ modo iudiciij potestas mediatori tribuitur, qui iudex uiuorũ ac mortuorũ à Deo est constitutus, sicut & rex Psal. 2. Ego uerò regẽ meũ in Sionem, meũ sacrũ mõtem, cõstitui. Act. 1. Hic I E S V S (dicũt angeli) sic ueniet, quomodo uidistis euntẽ in cõelum. hoc est, in eadẽ forma ueniet. Potestatem enim dedit ei (inquit ipse Christus) pater, iudicium faciendi, quatenus filius hominis est. Petrus autem Act. 10. in concione ad Cornelium: Hic I E S V S, inquit, constitutus est à patre iudex uiuorum & mortuorum.
4. Eodem modo & uitam habet à Deo Christus homo: qui in humanitate dicit se uiam, ueritatem & uitam esse. Et habet quidẽ Christus uitã in semetipso, ut est Deus, non secus atq; pater. Veruntamen hanc communicat suæ humanitati, per quam tanquam uiam uenitur ad patrem, filium, spiritum sanctum, uerum & unum Deũ. Quod si uita abscondita est in Deo, non minus in patre atque filio abscondita est. Defluxit autem ad nos per filium incarnatũ, cuius uerba sunt illa: Ego sum uia, &c. At uia alia est, quàm terminus uiæ.
5. Quod si Christus secundum humanitatem uia est, est & dux perueniendi ad patrem, & se, & spiritũ sanctum. Calvinus Heb. 10. uersu 20. per uoluntatem: Nemo (inquit) Deum inueniet, nisi cui uia & hostium erit homo Christus.
6. Neq; uerò rectẽ diciũt subsistere infra ordinẽ angelorum,

rum, quem extulit pater super omnē altitudinē, ut suprà dictum est. Et quamuis secundū humanitatē paulisper angelis factus sit inferior, Heb. 2. tamen gratiæ & gloriæ plenitudine præest cunctis creatis, etiam angelis ipsis, qui ei ministrū suum obeunti ministrabant. Matth. 4.

Christus, inquit, sacerdotium obire non potuit quin penetraret ad cœleste sanctuarium. Heb. 4. Habemus sacerdotem qui penetrauit cœlos. Penetrauit certē, nō quatenus Deus qui in eo semper fuerit: sed quatenus homo. Quid enim est cœleste sanctuarium, nisi cœlum: in quod Christus peracta oblatione introiuit, ut illic sacerdotis officio fungeretur in sempiternum: non enim in manu factum sacrarium ingressus est Christus, sed in ipsum cœlum, ut appareat in conspectu Dei pro nobis. Et ideo uocatur sacerdos in æternū uis enim eius sacerdotij ad præterita & ad futura omnia tēpora porrigitur. Heb. 9.

Mediatorem (aiunt) oportet esse sacerdotem, utpote cuius sit sacrificium offerre. Sacerdotem oportet esse filium Dei. Filius Dei non est sine diuinitatis respectu. Igitur mediator non est sine diuinitatis respectu. Ac sacerdotem quidem filium Dei esse oportere, inde apparet, quòd Apostolus per hoc probat Christum legitimum esse sacerdotem, quòd fuerit unigenitus filius Dei. Ideo adducit testimonium illud: Filius meus es, ego hodie genui te. Respondeo: Verba quæ ex epistola ad Heb. c. 5. citantur, non semel habentur in Scripturis: multa quæ ex illis colliguntur. Primum habentur Psal. 2. ubi. Christus rex esse constitutus inde probatur quòd sit filius Dei. Dominus (inquit) dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Ex iisdem uerbis Paulus Act. 13. demonstrat. Christum ex morte suscitatum esse. ad Hebræos autem 1. ex eadem filiatione Apostolus planum facit, Christum excellentius nomen sortitum esse præ

- se præ angelis: Nam cui (inquit) angelorū dixit unquā, Filius meus es tu: Deinde ad honorem sacerdotij idem locus accommodatur Heb. 5. Nemo, inquit, sibi usurpat honorem, sed qui uocatur à Deo tāquam Aaron. Ita & Christus nō semetipsum glorificauit ut Pontifex fieret: sed is qui dixerat illi, Filius meus es tu. Perspicuum est igitur, ex istis ipsis uerbis & regnum Christi, & resurrectionem, & nominis excellentiam, & sacerdotij honorem probari. Cū enim natura diuina humanam assumpserit, nōdūq; indissolubili eā sibi copulauerit, omnem excellentiam ei consentaneam in eam transfudit, & cum ea communicauit: ueruntamen salua proprietate naturæ utriusq; nam ut resurrectionem, ita honorē sacerdotij ad solam humanam naturam referri, supra ostensum est. Hæc enim sanguinem effudit, hæc seipsam obtulit, hæc supplex patri fuit. Quemadmodum Christus ipse dicit: Hoc est corpus meum, quod pro uobis datur: Hic est sanguis meus, qui pro multis effunditur. Et Apostolus: Sanctificati sumus per oblationē corporis I E S U Christi semel peractam. De supplicatione autem sic: Qui in diebus carnis suæ, cum deprecationes & supplicationes apud illum qui ipsum poterat seruare à morte, cum clamore ualido & lacrimis obtulisset, & exauditus esset pro sua pietate, didicit ex ijs quæ passus est obedientiam, &c. In his uerbis palām est, Christo Pontifici in ea natura tribui deprecationes & supplicationes, in qua passus est & didicit obedientiā. Atqui in humanam id congruere, certum est. Et tamen hunc Pontificem Deum fuisse cōitemur: nam nisi esset, seruator in morte non esset.
9. Quæcūq; (aiunt) indiuiduo nexu cohærent, sic se habent, ut quod uni conuenit, conueniat & alteri. Sed esse filium Dei, & esse mediatorem, indiuiduo nexu cohærent.

coherent. cōuenit autem illud Christo, naturæ utriusq; respectu. Ergo & hoc. Respondeo, maiorem esse modificandā, nam etsi coherentibus inter se, quod uni conuenit, & alteri conuenire debeat, non tamen eodem modo. Calor & lux coherent inter se in igne, qui & calefaciat & luceat: uerū per calorem calefacit, per lucem lūcet. Sic Christus est Deus, & mediator inter Deum & hominem: illud secundum diuinam, hoc secundum humanā naturā. nec dici potest mediator secūdū diuinā, nisi per communicationē idiomatū. Esse autē filiū Dei, cōuenit quidē Christo naturę utriusq; respectu: sed diuine naturę respectu, naturā: humanę autem, unione hypostatica cum uerbo, quod quidē natura est filiū Dei. nos autem sumus filij Dei per gratiam adoptionis, ut dicit Paulus Eph 1: Qui prædestinauit nos, quos adoptaret in filios per IESVM Christum in sese, secundum propositum uoluntatis suę.

Christus (inquiunt) sedet ad dexteram patris, quatenus Deus est in carne manifestatus. nam Propheta inter se mutuo coniungit, & Deum & regem esse creatum qui sedeat in dextera patris, & sacerdotem ecclesię præfectum. Igitur hoc de tota persona prædicatur. Respondeo: Filium cum patre & spiritu sancto unā regnare omnes scimus. Dei enim essentia diuidi non potest, nec debet. In articulis autē fidei dicitur, filium Dei descendisse de cœlis: hoc est, in carne manifestatū esse. Eundē ascendisse in cœlum, cum in altum subductis manibus iuit. Eundem collocatum esse ad patris dexterā: hoc est, regnare. Quod tandem regnum traditurus sit patri, & sese illi subiecturus. Hoc uerō Christo conuenire in natura humana, suprà dictum est.

Christus (inquiunt) nondū carne indutus, prophetas spiritu suo gubernauit, nā olim spiritu eius locuti sunt,

H

ut

ut dicit Petrus Act. 4. Cum autem ibi non tantum de uerbo eterno agitur, sed de mediatoris officio: sequitur, in hoc eodem diuinitatem comprehendere. Respondeo: Eodē modo diceretur patrē esse mediatorē, quod spiritus eius locuti sint prophetae. Idem enim est spiritus Dei, & Christi spiritus: Rom. 8.

12. Negant (inquiunt) qui hanc sententiam sequuntur, missionem & descensum filij Dei, contra Christi ipsius uerba: Nemo ascendit in coelum, nisi qui descendit, filius hominis qui est in coelo. Non negant, o bone: sed qualis descensus aut missio sit, interpretantur. Non enim ita mittitur filius Dei in mundum, quasi prius in eo non fuerit: sed quod incipit esse modo quodam nouo, quo prius in eo non fuerat, nempe per carnem assumptam. Et tamen prius in mundo erat, per quem mundus factus sit: Ioan. 1. Augustinus de silentio diuinitatis, to. 4. col. 971. Descendere in mundum Deus legitur, quando aliquid nouū, quod antea non fuerat, in creatura humana operatur: sicut filius Dei descendisse narratur, quando ueram carnem ex Maria uirgine propter redemptionem nostram suscepit, & uerus homo fieri dignatus est: non amittendo quod erat, sed assumendo quod non erat.

13. Euertunt (inquiunt) incarnationem uerbi re ipsa: etiam si uerbo non tollunt ipsam. Non euertunt, o bone. Quod ex scriptis Augustini, Thomae Aquinatis, Bucerii, ostendi potest, qui de incarnatione uerbi praeclare loquuntur: & tamen mediationem soli humanitati Christi attribuant.

14. Vrgent illi magis uerbis Ioannis: In hoc (inquit) filius Dei apparuit, ut destruat opera diaboli. Non igitur hoc solus homo potest: quandoquidem propter mediationem exequendam, uerbum caro factum est. Item uenisse,

uenisse, datū esse, missum esse uerbū Christū ut saluetur mundus per eum, ut omnis qui credit in eum, habeat uitam æternam. Certè in hominem non crederetur missum, nisi ille Deus esset. Item: In hoc apparuit charitas Dei, quòd filium suum unigenitum (hoc dicit ad differentiationem pluri genitorum) misit Deus in mundum, ut uiuamus per eum. Quomodo autem per filium uiueremus, ut est homo: certè mortem ac diabolū uincere, iusticiam acquirere, uitam adferre, & alia beneficia præstare non potest solus homo. Respondeo, concedendo omnia quæ de uerbo dicuntur, uera esse. Venit enim filius Dei, ut opera diaboli destruat, ut seruet mundum, ut uitam det mūdo. Hæc enim omnia à Deo sunt, tanquam à causa principali. Sunt nihilominus & à Christo tanquam à causa instrumentali, aut ministeriali. Ipse enim dicit, à morte rediuiuus, datam sibi potestatem omnem in cælo & in terra: hoc est, totius creaturæ. nam cæli & terre nomine omnis creatura intelligitur, quemadmodum cum dicitur: In principio Deus creauit cælum & terram. Hoc Christus dicit, qui paulò antè crucifixus erat, mortuus, sepultus: quiq; resurrexit. Loquitur igitur ut homo. nam ut Deus est, non est sibi hæc potestas data: sed eam habuit ab æterno. Verùm cum Christi humanitas cum uerbo cōiuncta sit, cōmunicata est cū ea, omnipotentia in rebus omnib. quæ ad incarnationis mysterium pertineant, quæq; ad salutem generis humani necessaria sint. Ergo & illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, & peccata remittit, & eos qui sibi fidem habent gratis multiplicibus ornat, & mortuos exuscitat: deinde & mundum iudicaturus est. Hæc facit Christus homo, ut minister uerbis: & quidem talis, cui uirtus diuina assistat. Quòd si Deus cōmunicat uirtutem suam cum hominibus sanctis miracula facien-

di: quanto magis cum Christo homine, cui coniunctus est in personæ unitate? Est enim Christus instrumentum Deitatis non qualecunque, sed in quo plenitudo diuinitatis habitat corporaliter. Non igitur negamus incarnationem uerbi: non excludimus à causa salutis nostræ uerbum: non ponimus carnem brachium salutis nostræ: sed regnum mediatoris à Christo homine administratum dicimus. Christus enim homo pro nobis passus, mortuus, sanguinem fudit, & reliqua officia prestitit. Ut uerò hæc redimendo hominum generi idonea essent, uerbum homini assisistens effecit.

15. Qui datus est (inquiunt) à Deo nobis, ut in eum credamus, hic non tantum est homo, sed & Deus. Mediator datus est nobis à Deo, ut in eum credamus. Est igitur Deus quoque, & non homo tantum. Sic enim Deus dilexit mundum, ut filium suum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Respondeo: Totum argumentum concedendum esse. nam ita in mediatore utramque naturam esse confitendum est, ut tamen utrique detur quod suum est. Est autem hoc passim in scripturis obuium, ut Christus nobis coniunctim in utraque natura proponatur: ei que promiscue tum quæ diuinæ, tum quæ humanæ sint naturæ, tribuantur. Christus ipse Io. 3. sic de se dicit: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo. De duabus naturis hic loquitur. descendit enim de cælo uerbum, cum caro factum est: & ideo uocat se filium hominis, & quidem existentem in cælo. Miretur quis, quomodo, cum loquatur in terris, se in cælo dicat esse: & quod maius est, in cælo filium hominis. Respondet Aug. in Ioan. tractat. 12. 27. Aug. uoluisse eum demonstrare, in utraque natura unam esse personam, non duas: unum Christum, non duos. eundemque & Dei filium esse, & hominis. Dei quidem, secundum.

cundum diuinitatem: hominis, secundum carnem: & in terra quidem carne fuisse, in cœlo diuinitate, secundum quam ubiq̃ est. cæterum communicatione idioma, tum, quod naturæ est unius, id tribuere eum alteri. Pergit Christus: Sic ut Moses extulit serpentem, ita extolli oportet filium hominis. Hic se hominem esse fatetur. Mox se Deum prædicat his uerbis: Ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Pergit: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Hoc de Christo, ut homo est, intelligitur, qui in mortem datus est ut mundum propitiaret Deo. Sequentia ad Christi Deitatē referuntur: Ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Paulus Col. i. de Christo loquens: In quo (inquit) liberationem habemus per eius sanguinem. Hoc de Christo homine intelligendum est. Addit: Per quem condita sunt omnia, tum quæ in cœlis sunt, tum quæ in terris. Hæc nō ne de Christo, ut Deus est, intelligēda sunt? Ioan. 10. Christus inquit: Pono animam meam, ut iterum sumam eam. Potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo rursum sumendi eam. Et hic duplex natura significatur: altera ponit animam quæ est humana, altera resumat eam quæ est diuina. Multa sunt eiusmodi loca in utroq̃ testamento, in quibus Christus ut Deus & ut homo prædicatur. Quæ enim spes salutis nostræ esset, quæ resurrectionis, quæ uitæ æternæ, nisi sciremus eum qui Deus sit, naturam nostram sumpsisse: non minusq̃ hominem uerum, atque Deum uerum esse? Sic enim Paulus ratiocinatur: Si Christus resurrexit, & nos resurgemus: siquidem ille carnem habuit similem nostræ. Si igitur in Christo utraque natura est, utriq̃ quod suum est, tribuendum est. Non confundendæ sunt proprietates, ne putetur uel diuina transisse in humanam,

uel humana absorpta esse à diuina, si proprietates mix-
tim utriq; eadem tribuantur.

16. Si (inquiunt) Christus humanitate tantum est media-
tor, diuinitate non: duplex igitur Christus erit, alter of-
ficium mediatoris agens, alter non. ut homo, mediator;
ut Deus, author. Respondeo: non diuidi Christum
ad hunc modum, sed (quod saepius dictum est) proprie-
tates duarum naturarum discerni. Nisi forte Christus
diuidit se, cum dicit: Ego & pater unum sumus. Et: Pa-
ter maior me est. Verum non diuidit: sed quid com-
petat sibi secundum diuinitatem, quid secundum huma-
nitatem, ostendit. Sic nulla est diuisio, cum dicit se ire ad
patrem: quem tamen scimus uirtutem, potentiam & sa-
pientiam esse patris, nuaquam discendentem à patre.
Ad hunc modum cum dicit Christus, Soluite templum
hoc, & in triduo ædificabo illud: ostendit, in sua perso-
na aliud mortale esse, quod soluendum esset: aliud im-
mortale, quod soluta & mortua resuscitet. Omnes
(quod sciam) qui negant panem cœne Domini esse cor-
pus Christi naturale, aiunt Christum secundum Deita-
tem esse ubiq;, secundum humanitatem nunc in loco: an
hoc modo duos Christos faciunt? In historia Euan-
gelica proponuntur & miracula Christi, & rerum uaria-
rum defectus: an & hoc modo duo Christi sunt? Mini-
mè. Sed illa faciebat ad testificandā Deitatem: hos per-
ferebat ad demonstrandam humanitatem. Nam sicut
defectus sunt humanitatis, ita miracula Deitatis. Eo-
dem modo de rebus alijs dicitur. Non diuidit se ipsum
Paulus, cum dicit: Ego absens corpore, præsens spiritu,
decreui iam ut præsens. 1. Cor. 5. Sed ostendit in se duas
substantias esse, carnis & spiritus: earumq; operationes
distinctas esse. Addit autem (Ut præsens) ut se unum
esse ostendat, non duos. Sic Rom. 7. de homine exte-
riore

riore & interiore differendo, non duos homines facit: sed unum, diuersis modis consideratum, duorum instar habere ostendit. Ideo addit: Ego mente seruo legi Dei, carne uero legi peccati. Iam & in alijs rebus hoc genus sermonis solet usurpari. Si quis enim diceret, Dauidem cum Christo regnare, uerū utiq; diceret. si item diceret, eundem Hierosolymæ sepultum esse, uerum quoq; diceret. neq; tamen sic loquendo duos Dauides faceret: quamuis separatim & animæ & corpori Dauidis, nomē ipsius daret. Estq; hic tropus in omnibus linguis usitatus, ut nomen totius ad partes, & contrā partium nomina ad totum transferantur.

Mori (inquit) & pati pro genere humano, est præcipuum mediatoris munus. Quod tamē propter cōsequentē effectū utriusq; naturæ commune est. nam quamuis sola natura humana moriatur: si tamen consideramus quid illud uelit, Sanguine Christi purgari nostras conscientias, qui se per spiritum æternum obtulit Deo, in morte ipsa non separabimus naturas: quia expiatio à solo homine præstari non potuit, nisi coniuncta esset uis diuina. ita nihil impedit, quo minus salua cuiq; naturæ maneat sua proprietas: nec earum coniunctio cum distinctione pugnet. Respondeo: Nos loqui more Apostolorum, quorum alter dicit mediatorem Dei & hominū esse hominem Christū IESVM: alter affirmat Christum passum esse carne. Suprà autem liquidò ostendimus, sacrificium à Christo perfectum esse in natura humana: idq; & ex rebus antegressis. & ex ijs quæ in ipso sacrificio faciendo conspicuæ erant. Pauores, conlationes, sudores sanguineos, uoces queribundas de sui à Deo desertione, quis sanus Deo ascribere ausit? nemo opinor. Sunt igitur hæc mediatoris Dei & hominum, hominis Christi IESV: qui seipsum dedit precium.

cium redemptionis pro omnibus. Veruntamen precium hoc non suffecisset redimendis omnibus, nisi uim hanc & ualorem haberet à natura diuina: quemadmodum sæpe antea à nobis dictum est. Neque uerò reprehendendum puto, si quis Christum in utraque natura dicat mediatorem esse, propter hunc effectum [qui est sanguine purgare conscientias: ueruntamen neq[ue] illi reprehendendi, qui distinctè loquendo dicunt, alterius esse naturæ sanguinem fundere, alterius dare efficacitatem sanguini ut purget conscientias. Satis autem supra ostendimus, sacerdotij munus à natura humana obitum esse. Sic enim loquitur Paulus: Qui seipsum dedit precium pro omnibus. Quis est qui dedit, nisi Christus homo? Quid dedit, nisi seipsum hominem? sicut ipse dicit: Hoc est corpus meum, quod pro uobis datur. Datur autem, ut sit precium pro omnibus: datur in remissione n[on] peccatorum: datur ut purget nostras cōscientias. Hanc uerò uim unde habet, nili à natura diuina? obtulit enim se per Spiritum æternum. Actus igitur omnes Christi hominis erant, qui patiēdo Deo se obtulit. Efficacia Spiritus æterni, qui sacrificio hominis uim hanc dedit peccata expiandi, cōscientiasq[ue] nostras purgādi. Quod de morte Christi dicimus, idem de resurrectione dicendum esse supra ostendimus. Quis est qui ex mortuis resurrexit? Christus Deus & homo. In qua tandem natura? certè non in diuina, quæ nec cecidit nec mortua est. Igitur in humana tantum. At de resurrectione dicitur, Christum excitatū esse propter iustificationē nostrī. Dicitur certè: uerūm hic effectus à diuina natura profluit. Iam si propter communem hunc effectum dicat quis, resurrectionem Christo tribuendam esse secundum naturam utramq[ue]: cum eo quidem ego ne uerbum quidem commutauero. Veruntamen id quoq[ue] intel-
ligi

ligi uelim, explicatius multo dici, si quis utrique naturæ ascribat id quod suū est: & ad humanam naturam, resurrectionem: ad diuinā, nostri iustificationem referat. Dicimus autem in præsentī de morte tantū, & resurrectione, de quibus Paulus nominatim sic loquitur: Traditus est propter delicta nostra: excitatus propter iustificationem nostri. Rom. 4. Intelliguntur autem traditionis nomine, omnia quæ ad mortalem uitā pertinent: ut nasci, esurire, sitire, algere, capi, cruci affigi, mori, sepeliri. Resurrectionis autem nomine omnia accipienda sunt, quæ ad uitam immortalē pertinent: cuius initium est resurrectio ipsa, deinde ascensio in cœlum, collocatio ad Dei dexteram, & cætera suprā enumerata.

Non dubitat (inquis) Christus ipse, quoties mediatoris personam assumit, patri se subijcere. Certè: nam sic minor est patre. Diuinitas eius (inquis) gradum non amisit suum, dum carne uestita fuit. Rectè. Est enim maiestas eius eadem quæ patris & spiritus sancti. Non potuit, inquis, se aliter inter nos & patrē interponere, quin dispensationis ordine supra ipsam mediatoris personā patris gloria emineret. Non potuit certè. Hæc uerò dispensatio ita intelligitur, quod cū uenit plenitudo temporis, misit Deus filium suū, factum ex muliere. In illa igitur natura secundum quam factus est, mediatoris gessit: huius naturæ respectu eminet supra eum patris gloria, non diuinæ naturæ respectu.

Quod Christus, inquis, pronunciat se patre minorem esse, non sic de humanitate intelligitur, quin ad totam personam spectet. non enim suam humanitatem cum patris diuinitate confert: sed statum præsentem cum futuro, in quo manifestanda erit perfectè diuinitatis suæ gloria. Absurdum igitur, quo hanc doctrinam aliqui grauare nituntur (Christum scilicet patrem fore
I minorem,

minorem, si secundum diuinitatem apud eum intercedat) nullum est. Respondeo, Anastasium sic loqui de filio: Aequalis patri secundum diuinitatem, minor patre secundum humanitatem. Quam sententiā Aug. sequitur lib. 1. de Trin. c. 7. Et textus uerborum Christi indicat. nam cum dixit se ire ad patrem, continuo subdidit: Quia pater maior me est. Causam igitur suam ad patrem dicit esse, maiorem patris. Sed iuxta secundum humanitatem. Ergo ad humanitatem referenda est patris maiestas. De oratione supra diximus, non eam conuenire Christo quatenus Deus, sed quatenus homo est. Ex hoc enim, inquit Aug. rogat quo minor est: quo uero aequalis, exaudit cum patre.

Aug. de
Trin. lib. 1.

cap. 10.

20.

Heb. 7.

Christus (inquiunt) sacerdos fuit secundum ordinem Melchisedeci. Ex ea parte quidem ut Melchisedecus erat sine patre & sine matre, ita Christus secundum Deitatem caret matre, secundum humanitatem patre. fuit igitur sacerdos secundum naturam utramque. Dico: Melchisedecus carens initio & sine quoorsum inducat, Apostolus his uerbis indicat: Sine patre, sine matre, sine genere, nec initium dierum habens, nec finem: sed assimilatus filio Dei, manet sacerdos in aeternum. Perpetuitas igitur sacerdotii Christi ostenditur ex sacerdotio Melchisedeci, qui fuit sine initio, & sine fine. Non igitur duplex natiuitas Christi in Melchisedeco figuratur. nam Christus & patrem habuit, & matrem, Melchisedecus utroque caruit: ideo dicitur sine genere, quod de Christo dici non potest. Quomodo autem sacerdotium Christi sit aeternum, & quomodo sacerdos tem filium Dei esse oporteat, supra diximus. neque sacerdos Christus fungi potuit ante carnem assumptam: nec secundum ordinem Melchisedeci aliquis est sacerdos, nisi cui Melchisedecus suo sacerdotio praesit. non praesit autem filio Dei sine carne: nec igitur filius Dei sine carne sacerdos erat.

Si

Si (inquiunt) Deus potuit hominem assumere, potuit 21.
 & mediatorem agere. Potuit autem & fecit primum: po-
 tuit igitur & fecit secundum. Maior, quia incarnatio om-
 niū infima est, quod non tantum ibi officia miseri homi-
 nis, sed ipsam miseriæ & perditionis massam, hoc est car-
 nem, quæ fuit Satanae domicilium, assumpserit: eoq; uin-
 culo nobiscum conglutinator sit, ut satanam extirparet.
 Respōdeo: maiorem uniuersaliter proponi posse hoc mo-
 do. Si potuit Deus hominē assumere, potuit omnia quæ
 hominis sunt gerere. Negatur hæc propositio. Deus e-
 nim assumpsit quidem naturam hominis, uniuersūq; eam
 sibi nodo indissolubili iueruntamen impermissus illi est.
 Ideo natura utraq; seruat ingenij sui proprietates. diui-
 na immutabilis & impatibilis est: humana mutationi &
 passioni obnoxia est. Maior ita proponitur, quasi natu-
 ra diuina mutata sit in humanā: aut ambę unitæ transie-
 rint in tertiam. Quod tamen nō est ita. nam ex eo quod
 Deus incarnatus est, fit, ut & Deus sit homo, & homo
 sit Deus. manent igitur naturæ integræ. igitur & pro-
 prietates retinent saluas & integras.

Quærunť amplius: Si Christus secundum Deitatem
 non potest agere mediatorem, uel hoc indignū est Ma- 22.
 iestate illius, uel honori eius apud nos detrahit aliquid.
 Sed neutrum horū dici potest. Non primū, quia si assume-
 re hominem non detrahit eius Maiestati, ne agere qui-
 dem mediatorem. Non secundum, quia hoc maiorem il-
 li apud nos honorem cōciliat, dum audimus eum nostri
 causa se humiliasse: ac cum Satana non ui ulla, sed iusti-
 cia certasse, ut nos de manib. eius eriperet. Respōdeo:
 Dedecet maiestatem diuinam, supplicē esse, pati, mori.
 Deus enim impatibilis & immutabilis est. Nec honor
 ei diuinus tribueretur à nobis, quem sciremus passioni
 & mortī subiectum fuisse, Non abs re putaretur Deus

in hominem mutatus esse, si, quibus homo affectionibus subiectus est, isdem & Deus obnoxius diceretur. Hic error ut submoueat, Theologi docent quæ proprietates cōueniant Christo secundum Deitatem, quæ secundum humanitatem.

23. Deus (inquiunt) proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnib. tradidit illum: Rom. 8. Sed proprius non est, si uerbi diuinitas excluditur: in qua, ut ex patris essentia natus est, ita est proprius filius. Certè diuinitate exclusa. nec caro Christi, nec ulla alia pro filio Dei censeripotest. Dico: Christum non tantum in æterna sua diuinitate esse filium Dei, sed etiam in humana natura. Hoc testatur angelus, ad Mariam inquiens: Propterea quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius Dei. Vtitur autè hic particula illatiua, ut ostendat mirificam spiritus operationem in uirginem superuenientem, exempturam Christum à uulgari hominum ordine. Qui quamuis uerè esset filius hominis, ex substantia uirginis natus: tamen etiam secundum carnem uerè esset filius Dei. non tantum ut alij sancti, propter spiritum sanctum in eis habitantem: sed propter diuinam generationem, quod ex nullius patris hominis semine natus esset, sed ex sola uirgine, spiritu sancto operante, & uirtute altissimi obumbrante.
24. Si uerbum (inquiunt) nihil ad carnem pertinet in mediatione, cur extra carnem existens non ita operaretur salutem nostram, ut pater & spiritus sanctus: qui nec incarnati sunt, nec mediatores sunt? Dico: potuisse uerbum extra carnem salutem nostram operari, ut in carne: imò potuisse per quemlibet alium hominem. potuisse etiam sine ulla redemptione seruare hominem, si uoluisset. Quis enim uoluntati eius resisteret? uerum ita uisum est Deo in unitate trino, ut pater quidem se uoce

se uoce declararet, filius in carne, spiritus sanctus in specie columbæ. De hac incarnatione sic narrat Scriptura: Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis, (& uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à patre) plenum gratiæ & ueritatis: & de plenitudine eius omnes accepimus, gratiam pro gratia. Est autem plenitudo Christi in eo, quod (ut inquit Baptista Ioan. 3.) spiritum accepit absq; mensura: id est, effusissimè, idq; (inquit Bucerus ibidem) ut homo. Vt enim Deus est, idem substantia est quod spiritus Dei.

Ferunt Cassianum, & fortè Hilarium, Athanasium, & 25. nescio quos alios scripsisse: Deum ut in carne natum, ita in cruce etiam in eadem carne affixū. 1. Idq; Pauli testi- Phil. 2. monio, qui dicat, eum qui æqualis est Deo, se exinaniuisse forma serui sumpta. 2. Et eum qui diues erat, pau- 2. Cor. 8. perem factum, ut nos disceremus in illo. Certè diues nunquam fuit in humana natura. non competit ergo hoc in hominem solum: neq; etiam se homo exinaniuit, cum (ut Cyrillus loquitur) ditior humanitas facta sit accessione uerbi: ut electrum ditius sit accessione auri, uel precioris metalli. 3. Item, Christus crucifixus Iudæis 1. Cor. 1. scandalum, gentibus stulticia fuit: fidelibus uirtus & sapientia Dei. Sed non esset illis nec stulticia, nec scandalum, si Christum hominem mortuum esse audirent. Sed inde erant scandala & stulticia, quod audirent in homine IESU Christo Dei prædicari natiuitatem, Dei asseri passionem, Dei annunciari crucem. 4. Item à 1. Cor. 2. Paulo dicitur, Dominus gloriæ esse crucifixus. Sic illi. Est autem hæc peruulgata in Scholis Theologorum sententia, Christum passum & crucifixum esse: non quidem naturæ diuinæ quæ sit impatibilis, sed naturæ humanæ respectu, quæ sit patibilis. Quamuis enim humana natura unita sit diuinæ in una persona, proprietates

Aug. in Ps.
130. col.
1518.

tamen utriusque saluæ sunt, & integræ: quemadmodum
& naturæ ipse, nodo quidē indissolubili unitæ, integre
tamen manent & impermixtæ. Ac propter hanc perso-
næ unitatem, dicimus quoque Deum passum & mortu-
um, quemadmodum prioribus scriptis copiose ostendi-
mus, & Augustinus docet: Quia uerbum (inquit) caro
factum est: per id ergo quod homo erat, crucifixum &
mortuum est. Caro enim Christi templum uerbi est, uni-
tum uerbo: ut quicquid in carne pateretur, Deus pate-
retur: quamuis uerbum nec mori potuerit, nec corrup-
pi, nec mutari, nec occidi: sed quicquid horum passum
est, in carne passum est. Quod si Cassianus idem sentit,
nobiscū sentit: nec erat causa, quamobrem ad hanc con-
certationem per speciem contradicendi adduceretur.
Sin putat naturā diuinam in carne passam, uulneratam,
mortuam, ut perpersio, uulnera, mors nō minus eam at-
tingerent atque humanam naturam: quis intelligens pa-
tientibus ferat auribus tantam absurditatem? Dicun-
tur in hac sententiā fuisse Islebius & Andreas Musculus.
Quidam etiam Stancari doctrinam improbando sic scri-
psit: Et quomodo sanguis IESU Christi filij Dei emun-
daret nos, si sit tantum hominis sanguis: & non Dei, in
carne illa, ex qua sanguis perfluebat, inhabitantis? Vi-
detur & iste qui sic scripsit, sentire, Dei sanguinem per-
inde atque hominis effusum fuisse. Hanc sententiam mi-
nistri Ecclesiæ Lauzanensis, inter quos sunt Viretus &
Beza, ita confutarunt in ea epistola quam ad renascen-
tem in Polonia Ecclesiam Dei scripserūt, ut haud sciam
quid quosdam impulerit, eam repetere seu ex Cassiano,
seu ex quouis scriptore alio. Quia igitur repetierunt il-
li ea quæ iam sunt confutata, cogimur & nos scribere
confutationes. Illud autem in primis præfandum est,
non à Nestorio nos sententiā hausisse, quam sequimur;
sed

sed ab Augustino, ut in priore scripto monstrauius.
Primum argumentum ex uerbis Pauli sumitur Phil. 2.
quorum assertur duplex interpretatio. Sunt qui totum
uerborum complexum de natura humana intelligant,
in qua Dei formam cū uita omnibus modis diuina, tum
miraculis stupendis exhibuit. nec tamen se parem Deo,
rapinam impiam admittens secundum hanc quidem,
naturam existimauit: sed ita ut habebat dispensationis
ratio, inaniuit sese, factus obediens usque ad mortem,
& quidem mortem crucis. unde in hac ipsa natura exal-
tatus est super omnia. Quibus hæc placet interpreta-
tio, eos exinanitionem ad naturam humanam transfe-
re textus uerborum cogit. Alij dicunt Paulum loqui
de toto Christo, ut est Deus manifestatus in carne: ina-
nitionem tamen non conuenire nisi soli humanitati.
Quemadmodum si de homine ita loquar: Homo cum
sit mortalis, nimis stupidus est, qui nihil nisi mundum
cogitat. totum quidem hominem intelligo: mortali-
tatem uerò non attribuo nisi parti eius, hoc est cor-
pori. Est igitur sensus uerborum Pauli: Christus cum
in forma Dei esset, hocq; sibi licere salua Dei maiesta-
te putaret, ut in eadem forma æqualem se Dei gere-
ret: uerò abiiecit se Dominus omniū, & uelut in nihī-
lum redegit. forma serui accepta, &c. Hanc sententi-
am multi noui & ueteres interpretes sequuntur. Au-
gustinus autem copiosissimè eam explicat cū alibi,
tū Tomo tertio, de Trinitate libro primo, capite
septimo & undecimo. Sæpeq; repetit, Christum se-
cundum formam Dei æqualem esse patri, secundum
formam serui minorē esse patri. Admonet etiam ut di-
stinguamus, quid in Scripturis sonet Secundū formam
Dei, & quid Secundū formā serui. Item, quid dicatur
Propter quid, & Secundū quid, à prudente & diligente
& pio

- & pio lectore esse intelligendum. Ego non uideo quæ sit horum diligentia, qui cum in sanctis literis legant in Christo duas formas esse, alteram Dei, alteram serui, confundunt easdem. nam si aliam Dei, aliam serui formam, hoc est naturam putarent, utriq; suas proprietates attribuerent. De figurato sermone nunc taceo, secundum quem dici consuevit Deum passum esse. Certè si propriè dicendum est: ut alia serui, alia Dei natura est, ita eis aliud & aliud tribuendum est. Secundum argumentum Cassiani ita proponi uidetur, ut magis Christi naturæ diuinæ paupertatem attribuat, quam humanitatis. Verùm Pauli uerba ita accipienda sunt, ut si quis dicat: Qui Deus erat, homo factus est, ut sanguine suo cum Deo nos reconciliaret. Nonne ad humanitatem sanguis propriè pertinet: ad Deitatem autem, per communicationem idiomatum? Ad eundem modum de paupertate dicitur. Quòd enim Christus ex matre paupere natus est, uitamq; adeò pauperem elegit ut caput ubi reclinarè non haberet, hæc in humana natura ei tribuuntur. In diuina uerò, ut ante carnem assumptam, ita pòst erat ditissimus: nec paupertas diuinæ naturæ tribuitur, nisi communicatione idiomatum.
3. Totum mysterium incarnationis, magnæ est offensionis rationi humanæ. Quid enim stultius, quàm Deum immortalem, carne mortali indui? Quid absurdius, quàm genus humanum collapsum per crucem restituti?
4. Verba Pauli de Domino gloriæ crucifixi, uel per communicationem proprietatum, uel per synecdochen interpretanda esse, multi docuerunt, & Lausanenses copiosè scripserunt.
16. Amplius sic inquirunt: Si talis est unio naturarum in Christo, qualis est unio animæ cum corpore in homine: quicquid conuenit uni illarum, & alteri conueniat necesse.

necesse est. Sed Scriptura, Athanasius, & omnes patres, illas uniones similes dicunt esse. absurdè autem diceretur de hominis unione, cum uiuere corpore tantum, exclusa anima: absurdè item, si quis diceretur ore tantum comedere, oculis uidere, pedibus ambulare, aut aliquid aliud agere: anima & reliquo corpore excluso, quod nec uideat nec comedat nec ambulet. Igitur absurdè dicitur de Christo, cum ei quædam tribuuntur secundum humanitatem tantum, diuinitate exclusa. nam si deitas sociis tantum esset humanitatis, quæ nunquam eam defereret, hæc exclusio locum non haberet. Quanto minus habet in unione personali, quæ talis est ut nihil ea arctius in mundo inueniri queat: eaquæ etiam in cælis perpetuum mansura sit? Respondeo. Agnosco sententiam catholicæ Ecclesiæ, ab Athanasio perscriptam: Sicut anima rationalis & caro unus est homo: ita Deus & homo unus est Christus. Et est hoc quidem ex ea parte simile, quod utrobique est una persona. unus enim Christus subsistit in humana & diuina natura: sicut una est persona hominis ex anima & corpore, quemadmodum dicit Athanasius. Perfectus homo ex anima rationali & humana carne subsistens. Verum ex ea parte dissimilitudo est illarum unionum, quia anima unita corpori tanquam forma, efficit cum ea naturam unam seu speciem: quæ quidem est humana. natura autem diuina naturæ humanæ forma esse non potest: ideo ex eis tertia non existit: oporteret enim illam alterius rationis esse ab illis duabus. nam differentia superueniens, speciem uariat: sicut unitas addita uel detracta, numerum uariat. Illa enim tertia natura nequæ diuina esset, neque humana. quod fieri nequit. Cum igitur natura diuina non possit esse nec actus, nec potentia, naturæ humanæ respectu, non efficiunt sua unione naturam tertiam: licet per-

sona una sit in utraque natura subsistens. Et hanc quida-
 de naturarum diuersitatem, uoluntatum diuersitas con-
 sequitur. Cum enim filius Dei naturam humanam as-
 sumpserit perfectam: ad perfectionem autem eius ne-
 cessaria sit uoluntas, quæ est illius facultas naturalis, si-
 cut & ratio: consequitur, & uoluntatem humanam esse
 in Christo distinctam à uoluntate diuina, sicut naturæ
 ipsæ distinctæ sunt. Ideo Christus mortem deprecando
 ait: Non mea uoluntas, sed tua fiat. Alia igitur humana,
 Io. 6. alia diuina uoluntas fuit. Et alibi: Descendi (inquit) de
 cœlo, non ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem
 eius qui misit me. Significat aliam uoluntatem suam hu-
 manam fuisse, & aliam patris. Et tamen patris & filij ea-
 dem uoluntas est, sicut natura eadem. Illud interim fa-
 tendum est, uoluntatem humanam subiectam fuisse uo-
 luntati diuinæ. Ideo mortem deprecando subiecit: Ve-
 Luc. 22. runtamen non mea uoluntas, sed tua fiat. Et Io. 8. Quæ
 placita sunt ei, facio semper. & Psal. 40. Vt faciam uolun-
 tatem tuam Deus meus. Neque tamen sequitur, quia
 uoluntas humana regebatur nutu uoluntatis diuinæ,
 non fuisse alium motum uoluntatis humanæ. nam &
 piorum hominū uoluntates motus habent suos, licet
 Phil. 2. moueantur Dei uoluntate. ut Paulus dicit: Deus est qui
 efficit in nobis uelle & perficere. Ex his perspicuum
 est, non idem dici posse de partium hominis functione,
 animæ aut reliqui corporis respectu, quod de natura
 humana deitatis respectu dicitur. licet enim natura hu-
 mana sit tanquam instrumentū deitatis, non quidem se-
 paratum, sed ad unitatem hypostasis assumptum: ta-
 men quemadmodum natura humana in horrendis cru-
 ciatib. à Deo se derelictā dicebat, ita actiones quædam
 cōpetūt eidem naturæ quæ deitati ascribi non possunt,
 ita quidem ut deitas esset causa efficiens illas per huma-
 nitatem.

nitatem. nam triftari, mœrore affici, fame & fiti confici, quis ita Deo afcribat, ut hæc patiatur per humanitatē omnino fi quid huiufmodi tribuitur Deo, per affociationem naturarum in una perfona tribuitur: & non ita, ut Deus hæc perpetiatur per inftrumentum humanitatis. Quid autem impedit quo minus & hoc philofophicum huc adferatur: Vnamquāque actionem ab uno agente principio proficiſci neceffe eſt. ubi enim plura principia ſunt, actio una non eſt, præſertim ſi principia illa perfecta ſint: ſi non ſimpliciter, ſaltem in ſuo genere, etſi actioni ſuæ ſufficiant. Cum autem in Chriſto nō tantum ſit diuina natura, quæ ſimpliciter eſt perfecta: ſed & humana, perfectionē generis ſui obtinens: oportet actiones earum diuerſas eſſe: proprias quidem illas, etiam ſi communicatio inter eas inter cedat ob naturarum mutuam coniunctionem. Facile id cernitur in Lazari ſuſcitatione ē morte, de qua ſic narrat Euangelista: Clamauit I E S V S uoce magna, Lazare ueni foras. Tum qui fuerat mortuus prodijt. Non ne hic ſuſcitationo, deitatis eſt propria: clamor, humanitatis? Et tamen propter unionem naturarum non ineptē dicitur Deus clamaſſe, homo mortuos excitafſe. Idem apparet in alijs Chriſti actionibus, de quibus narrant Euangeliftæ. Socrus Simonis decumbebat febricitans. ad quam I E S V S accedēs, erexit eā, prehēſa manu eius, & ſtatim reliquit eam febris. Venit ad I E S V M leproſus, precans eum: Si uelis, potes me purgare. I E S V S autem extenſa manu, tetigit eum, & dixit: Volo, purgator. Hic quoque caro, dum ægros tangit, facit quod ſuum eſt, uerbo interim ſanante & purgante. Perſonæ tamen utranq; naturam comprehendētis unitas efficit, ut & uerbum tangere, & caro ſanare dicatur: non ui quidem propria & ſua, ſed eius naturæ concurſu cui

Io. 11.

Marc. 1.

adiuncta est. Sumamus aliam actionem, in qua eius-
 modi proprietatis ratio, qua tribuatur alterutri naturæ
 tantum quod suum est, liquidius appareat, ut cum Chri-
 stus morte appropinquante, ita orat: Pater si vis, transfer
 poculū hoc à me. Dico, orationem hanc Deitati & hu-
 manitati Christi propriè competere non posse. Etenim
 si ad hunc modum Deus orat in carne, hoc est in huma-
 na natura, aut hoc fit naturæ unitate, quæ ex Deitate &
 humanitate constituitur (ut cum tertia illa agat, agant
 & istæ quæ sunt partes eius) aut personæ unitate, in
 quam deitas assumpsit humanitatem: aut extra has uni-
 tates, altera harum naturarum est causa agens ut sua,
 altera agendi instrumentum, unde fit, ut & oratio & om-
 nis actio sit una, quæ ab uno agente fiat per suum instru-
 mentum. At neque humanitas uenit in composi-
 tionem cum Deitate, hæc enim partis rationē relugit, quæ
 imperfectionem nominat. Oporteret tertiam naturam
 ex illis conflata à partibus differre, atque adeò nec di-
 uinam nec humanam esse: qualis demonstrari nulla po-
 test. Neque propter personæ unitatem actio illa utrique
 naturæ propria est, nam licet actiones personarum sint,
 tamē illas à natura aliqua progredi oportet. Quæ si non
 sit simplex, nec actio simplex esse potest. Perspicuum
 est hoc, intuenti quoduis animal: quod pro faculta-
 tum tanquam formarū uarietate, uarias profert actio-
 nes. Ignis etiam clarum dat documentum huius rei, qui
 & luceat, & calefaciat: quæ actiones uerè & propriè
 igni tribuuntur, ueruntamen non à natura una profici-
 scuntur, sed altera à lumine, altera à calore, ut enim ignis
 lumine lucet, ita calore calefacit. Quis ex ignis unitate,
 calefacere & lucere naturæ tribuat eidem? Nemo opi-
 nor rerum intelligens. Ad eundem modum quod
 deitatis est propriè, tribuendum non est humanitati,
 propter

propter earum unionem in una persona: nec contra quod humanitatis est, deitati. Quemadmodum igitur pluralitas personarum in diuinis non efficit actionū, quæ quidem extra ipsas transeunt, pluralitatem: (natura enim una facit ut omnes extra se agant unum) ita e contrario unitas personæ in Christo, unitatem actionis non efficit: sed quot nature in eo sunt, tot actiones ut sint necesse est. Ex his perspicuum est, neutram unitatem nec naturarū, quæ quidem in Christo non est: nec personæ, quæ est quidem in Christo, sed naturarum diuersitatem continet, esse eiusmodi, ut pro causa afferri possit, quamobrem actio una tribuatur propriè deitati & humanitati. Restat tertium, ut si alterum sit agens principale, alterum agendū instrumentū, una sit eorum operatio, & opus unum. Nihil autem quæri necesse est, utrum horum duorum agens principale sit, utrum instrumentum. Vix enim est qui diuinam naturam in numero instrumentorum ponat, cum sit causa suprema rerum omnium. Humanitas potius diuinitatis instrumentum est. Loquamur igitur de illa oratione Christi, ut cœpimus: Pater, si uis, transfer poculum hoc à me. Si ad hunc modū Deus orat per humanitatem, cur non simpliciter orat calicem à se transferri? Cur addit cōditionem, ut si pater aliud uelit, fiat? Cur non potius orat, quod scit uelle patrem? an alia uoluntas est patris, alia filij, in quantum Deus? Neque uerò horum causa in humanitatem conferenda est, quam instrumenti locum obtinere iam datum est. Instrumentum enim uel si agat forma sua, tamē ex qua parte instrumentum est, ita agit ut mouetur à principali agente. Si enim aliter agat, non erit instrumentum, sed potius agens principale. Iam quomodo illud fieret, ut à Deitate uox illa ederetur per humanitatem: Deus meus cur me dereliquisti? nec

enim Christus orare Deum ut nese derelinquat, sed queri uidetur, & quasi expostulare cum Deo, se ab ipso relictum esse. Quomodo hæc seu oratio, seu querela, seu expostulatio, naturæ diuinæ Christi accommodaretur: an ea relictæ est à Deo? an alia natura est in filio quàm in patre? Difficilia hæc sunt explicatu, ac potius impossibilia, si Deum per naturam humanam orare, pati, crucifigi, mori dicamus tanquam agens principale per suum instrumentum. Quanto hæc explicatius dicuntur à Theologis nostris, qui in Christo cum personæ unitate naturarum diuersitatem, simulq; earum proprietates & actiones diuersas ostendunt. Non negant illi Christum natum esse, crucifixum, mortuum: sed simul secundum quam naturam id fiat, addunt. Proximè diximus de igne, qui & lucet & calefacit. An hæc ad naturam unam referantur propter ignis unitatem? Minimè: sed calefacere ad calorem, lucere ad lucem. Adeundem modum de proprietatibus & actionibus naturarū Christi dicendū esse docuimus. Natura humana est quæ clamat, quæ manu tangit: diuina, quæ ex morte suscitatur, mundat, sanat. Interim nihil impedit, quin quod naturæ uni propriū est, transferatur ad alteram per idiomatum cōmunicationem: secundum quam dicimus Deum clamare, ægros tangere: hominē sanare, purgare, mortuos ad uitā reuocare: ad hæc etiā, Deum natum esse, passum, crucifixum, mortuum. Quid igitur obstat, quo minus Christū etiā secundum diuinā naturā mediatorem esse dicamus? De quo, quoniam à nobis fusc dictum est, non opus est ut prius dicta repetamus.

CAPUT V.

Continet perorationem.

EThæc quidem hæctenus. nam quid amplius scribam de

de hoc argumento, non habeo. Atque utinam tam acriter contentione partes abstinuissent: fortasse uiderent rem eiusmodi esse, in qua unicuique liceat abudare sensu suo. Proximè citauimus uerba Caluini, cum dicit, quasdam actiones per se unam naturam respicere: quæ tamen propter consequentem effectum ambarum sunt communes. ut mori. quamuis naturæ humanæ peculiare sit, si tamen consideremus quid illud Apostoli uelit, Christi sanguine purgari nostras conscientias, quod se per spiritum obtulerit: in morte ipsa non separabimus naturas. Expiatio enim à solo homine præstari non potuit, nisi coniuncta esset uis diuina. Mors ideo expiatoria fuit, quatenus unigenitus Dei filius fuerat, & humano generi datus redemptor. Ita nihil impediet, quo minus salua cuiusque naturæ maneat sua proprietas: nec earum cōiunctio cum distinctione pugnabit. Hæc ille. Quid autem à nobis dictum est aliud? Non separamus in morte naturam diuinam ab humana: ac ne in reliquis quidem mysterijs incarnationis Dominicæ. Rectè tamē dicimus, Christum carne passum esse, Christum hominē mediatorē esse: qui se preciū dedit in redēptionē nostrī. Sanguis enim Christi, seu uita eius corporalis, & quidem passioni mortique subiecta, est ueluti materia redēptionis nostrī. Ad hæc dicimus, nec effusionē sanguinis, nec reliqua officia mediatoris ualitura fuisse redimēdo humano generi, nisi diuinitas uim hanc & efficaciam tribuisset humanitati. Cur autem ad passionem non addamus precatōnem & oblationem? nam de hac dicitur: Sanctificati sumus per oblationem corporis IESU Christi. de illa: Qui in diebus carnis suæ precatōnes & supplicationes apud illū qui poterat ipsum à morte seruare, cum clamore & lacrimis obtulit. Hæc non ne humanitatis sunt? Veruntamen pondus & æstimatio horum ex diuinitate profluit.

Heb. 10

Heb. 5.

Quid autem de his Stancarus? Excludit quidem à Christi Deitate orationem, passionem, oblationem. Veruntamen querendo, cur Deitas iuncta sit humanitati, si secundum hanc Christus mediator est, non secundum illam, sic respondet: Christus secundum Paulum (1. Timot. 1) uenit in hunc mundum, ut peccatores saluos faceret. Tolle morbos, tolle uulnera, & nulla causa est medicinæ. In uno Christo habemus totum mysterium, scilicet authorem redemptionis ac salutis nostræ, medium & mediatorem. Author est Deus pater, filius secundum Deitatem, & spiritus sanctus. Medium autem per quod redempti sumus, & mediator per quem reconciliati sumus, est homo Christus IESVS: id est, natura humana uerbo unita in unitatem personæ. nam humanitas Christi est instrumentum diuinitatis. Hæc ille. Non ne sententiæ, quæ formis loquendi sunt diuersæ, conueniunt re ipsa? In scholis Philosophorum traduntur formulæ quædam loquendi, quæ secundum diuersas interpretationes tum conceduntur, tum negantur. ut si dicas: Christus secundum quod homo, est mediator. Si τὸ Secundū quod, notat conditionē inhærentiæ prædicati subiecto, conceditur propositio. nam secundum eam naturam orat, patitur, sanguinem effundit, resurgit. Hoc modo autem negatur, si dicas, Christum secundum quod Deus, esse mediatorem. Quæ enim enumerauimus, Deitati non competunt. Si τὸ Secundum quod, designat causam mediationis, tunc hæc uera est: Christus secundum quod Deus, est mediator. Virtute enim diuinitatis hæc mediatio efficax est, non uirtute humanitatis. Hæc pueri in Scholis docentur: quæ & uera sunt, & tollendæ præsentī controuersiæ accommoda. Docemur his formulis proprietates loquendi. & illam formulam, Christus mediator est secundum utramque

trāmq; naturam, explicamus: ut quisque uideat quid cui
 naturæ tribuatur. Scitē alicubi Augustinus admonet,
 pij & prudentis lectoris esse, ut intelligat quid dicatur,
 propter quid, & secundum quid: utq; distinguat quid
 in scripturis sonet secundum formam Dei, & quid se-
 cundum formam serui. Quid autem docetur aliud for-
 mulis loquendi quas diximus? Minimē ferendum est
 in ecclesia Dei, ut quali diminutionem capitis natura di-
 uina patiatur ex hac coniunctione cum natura huma-
 na: quam quidem pati uideretur, si qui immortalis est
 moreretur, si incompatibilis pateretur, si qui spiritus est san-
 guinem effunderet, si qui omnipotens est supplex ali-
 cui fieret. Formulæ igitur in Scholis excogitatæ sunt
 ad tollendam confusionem & absurditates. & ad osten-
 dendum quid cui naturæ proprium sit & suum. Interim
 conceduntur & illæ propositiones, Deus sanguinem
 effudit, mortuus est, & similes: sed intelligendæ sunt
 per figuram quam uocant communicationem idioma-
 tum, seu proprietatum. Nonne igitur controuersia
 præsens in uerbis posita est? Quod si ita est, cur de ca-
 tantæ contentiones sunt excitatæ? Cur in acerbissima
 odia excessere? Cur ad diuisionem ecclesiarum, quam
 hæresim uocant, progressæ? Erant inter ueteres Theo-
 logos cum de rebus alijs, tum de prædestinatione
 Dei, sententiæ diuersæ. Plures erant, qui Deum ope-
 rum respectu prædestinare dicerent alios ad uitam,
 alios ad mortem. Augustinus excludit omnem ope-
 rum respectum. Nec tamen ob hanc dissensionem
 alius alium persequebatur: quisq; docebat in sua eccle-
 sia, quod sibi rectum uideretur. Nostis temporibus
 Augustinum sequuntur ecclesiæ Helueticæ & Gallicæ.
 Origenis, Chrysostomi Ambrosij Hieronymi sententiæ
 in ecclesijs Saxonici docentur: si tamen omnes cum Phi-
 lippo

lippo Melanthone sentiunt. Num autem inter eos aliqua ob id certamina? num hæreses? num odia? Nulla, quod sciã. De corpore Christi in pane cœnæ Dominicę inter Lutherum & Heluetios acris erat dissensio. Et tamen scimus, Martinum Bucerum (qui erat ab Heluetijs) Vitenbergæ in templo docuisse doctrinam Vitenbergensium, & sacramentorum administrationem palam commendasse: atq; etiam sacra cœna in ecclesia Vitebergensi usum esse. Et erat quidem uir ille in ea sententia, corpus Christi in pane cœnæ Domini esse sacramentaliter: uerum quia fructum intelligebat ex cœna eundem percipere tum hos, tum illos, missa ac potius dissimulata in præsens sua sententia, ex panis fractione communicationem corporis, ex poculi benedictione communicationem sanguinis quærebat. Magna contentione quidam pugnant, uitam æternam gratia Dei hominibus cõtingere: non immeritò quidem, quia Paulus dicat, gratia Dei uita æterna in IESU Christo. Qui fidei & bonis operibus uitam æternam tribuunt, dicunt illa quoque Dei munera esse: quibus cum uita æterna redditur, quid nisi gratia pro gratia reddi uidetur? quæadmodum Augustinus dicit, Deum in nobis coronare dona sua. Non ne qui ad hunc modum disputant, uerbis tantum discrepant, re sentiunt idem? Ad eundem modum, & mediationem naturæ humanæ tribuunt ob orationem, passionem, oblationem humanę naturæ conuenientem, uim autem & efficaciam diuinitati attribuant: & qui totum hoc utriq; naturæ dant, sed ita ut certas actiones humanitati, uim autem & effectum actionum illarum diuinæ naturæ conuenire ostendant: non ne (inquit) utriq; isti idem sentiunt, uerbis tantum uariant? Augustinus, ut in primo libro ostendimus, mediator in humana tantum natura considerat. Aiunt
nonnulli

nonnulli, eundem alicubi de utraq; natura loqui: de quo quidem mihi planè non constat. Sed loquatur senè: an quæ inter se contraria sunt, fidem nobis facient? an potius cõrentio eorum facienda, ut alteri assensum præbeamus, alterum repudiemus? Quæ in primo libro ex Augustino collegimus, ea non nudè posita sunt: sed & auctoritatibus firmata, & rationibus. Cur igitur non potius in illis sententiâ Augustini spectâda, quàm in cõtrarijs? Quòd si concilianda sunt, quæ alias de utraq;, aliàs de humana tantùm natura loquitur, an non conciliatio in promptu est, eum diuersis respectibus loqui? Qui quidem diuersi respectus sunt eiusmodi, ut eadem de re aliàs aliud & sentiat & iudicet. Ex recentioribus citat Stancarus in suo libro multos, qui suam sententiâ amplectantur. Qui tamen exorto hoc certamine, utriq; naturæ mediationem assignare dicuntur. Opinor apud istos nihil referre, hoc uel illo modo loquatur; modò sententia sit consentanea axiomatis religionis nostræ. Calvinus multa scripsit de mediatione naturæ utriusq;. Idem exponendo uerba Christi (Data mihi est potestas in cœlo & in terra) Meminerimus, inquit, quòd Christus iure suo semper apud patrem habuit, hoc illi in carne nostra datum esse; uel (ut clarius loquar) in persona mediatoris. Considerat igitur Christum mediatorẽ secundũ aliud, quàm secundũ id quod semper erat apud patrem. Quid igitur opus est tanta animorũ distractione, ubi est rerum cõcordia? Cur hæreses ab ijs in ecclesias Christi inducuntur, qui ex æquo student gloriæ Christi Dei & hominis? Auditur, Stancarum ex cœtu Pinczouiensium ob hanc disputationem eiecũum esse. Fortasse Stancarus id ipsum fecit Pinczouiensibus. Quid autem nobis fiet, qui utrosq; idem sentire dicimus: nulloq; in discrimine ponimus, ut quis:

ut quis hac uel illa sermonis formula utatur? Adhuc enim nō animaduerti, an quod de utraq; natura dicitur, non debeat accipere fidem: eo quidem excepto, cū mediatio Christo attribuitur ante incarnationem. Auditur quosdam dicere, se paratos esse periculum capitis adire pro sua sententiā. Ego uerò non uideo concertationem istam tanti esse, ut quis periculum capitis sibi accersat. Patiuntur, qui rixas istas exercent, in se desiderari uel charitatem Christianam, uel rectū iudiciū, uel utrumq;: aut certè parum à me intelliguntur. Christum precor, ut ne maiores sinat plagas infligi Ecclesię, manusq; adhibeat medicas uulneribus seuis & acribus: nosq; ea agere faciat, quę sint profutura paci & concordia Ecclesię ac Reipublicę. Dedi, quod potui. Si quis meliora dederit, gratiam illi habebo, quòd me melius sapere docuerit, aut certè hoc conatus fuerit. Sin rixandi materiam sciens uolensq; quaesierit, uideat quomodo reddat rationem summo iudici facti sui.

Volborij, 1561. Die Lunę,
15 Septembris.

FINIS LIBRI III.
De Mediatore.

DE OFFICIO PII AC PVBLICAE TRAN- QVILLITATIS VERE AMAN- tis uiri, in hoc Religionis dissidio.

Reperies in hoc scripto, Lector, non solùm expeditissimam
controuersiarum, quibus miserè adeò laborat hodie Ecclesia,
componendarum rationem: sed etiam, quo pacto veræ pie-
tatis atq; concordia Christianæ ex animo studiosus,
durante isto dissidio, optimè se gerere in
quaui Republica possit
ac debeat.

ADIECTA EST.
Defensio eiusdem libelli, aduersus iniquum &
importunum castigatorem.

AVCTORE Veranio Modesto Pacimontano.

*Additur pars illa ex scriptis aduersarijs, cui in hac
defensione respondetur.*

Anno M. D. LXII.

DE OFFICIO PII VIRI IN 3
HOC ECCLESIAE DISSIDIO.

NON ignoro permultos esse, qui in hoc miserabili Ecclesiae dissidio, quo ferè hodie Christianus orbis colliditur, uehementer angantur animi, & tanquam inter duos scopulos nutent & remigēt: qui cum salutis suae consultum uelint, quid fugiant uident, quò autem fugiant uidere nondum potuerunt. Quae cogitatio ipsa me quoq; iam olim exercuit, & tāquam procella huc illuc impulit: donec tādē portum aliquem, in quo acquiescā, reperisse mihi uideor. Itaq; quae mea in hoc perplexissimo negotio sententia sit, non grauabor breuiter & dilucidè explicare; tum ut huius instituti & propositi mei rationem, pietatis & æquitatis studiosis hominibus reddam; tum etiam, ut iis qui eadem cogitatione iactantur, exemplum quod (si placet) sequi possunt, proponā. In primis hoc testatum uolo, me hanc uiam, quā in quaestionibus & controuersis Religionis sequor, non alia de causa suscepisse, quàm quòd eam post longam & diligentem inquisitionem, rectissimam & tutissimam esse iudicem: eamq; ad pacificationem & concordiam constituendam, quàm accommodatissimam esse putem. Rogatos autem uolo eos qui in hoc scriptum incident, ut quo animo eos fero qui à me in nonnullis rebus dissident, modò in fundamentis Religionis nostrae consensus sit, eodem animo me quoq; ferant, alicubi forrè ab iis dissentiē-

Regia proutio

tem: quod me à piis & equis uiris impetraturum confido.

Equidem iam inde ab adolescentia constitutionum & Cæremoniarū Ecclesiasticarū obseruantissimus fui: sic tamen, ut natura, uel diuino potius impulsu, omnem superstitionem, quam tum utcunq; deprehendere uidebar, uehemēter detestatus sim. Mox itaq; cum in lectionem scriptorum huius ætatis, qui reformationem quandam & repurgationem superstitiosorum cultuum & absurdarum opinionum promittebant, inciderem, mirè illorum institutum placuit: qui tamen ita superstitiones & abusiones quæ nōnullis Cæremoniis Ecclesiasticis admixtæ erat, exosas haberem, ut ipsam Ecclesiasticam politiam quæ his Cæremoniis ferè constat, non sublatam & euersam, sed repurgatam & emendatam esse uellem.

Postea ætate & iudicio accrescente, uisi sunt mihi in his abusus & corruptelis notandis & insectandis nonnulli *ὁπὲρ τὰ ἰσχυμείνα* profligare: idēq; illis accidere, quod iis qui cum putres & corruptas corporis partes præciderent uolūt, etiam sanam partem, & quæ sine corporis graui offensione & læsione tolli non potuit, inuadunt: nō paucos etiam scabie, ulceribus & uitiiis corporis offensos, ipsius corporis odium concepisse, & procuratoribus, hostis & insectatoris personam induisse.

Itaq; putauī, mihi & eorum scripta, quos illi ut aduersarios inuadebant, eadem diligentia perlegenda, & pari attentione & iudicii æquitate inter se conferenda: in quibus aduersariis, ut in æstu contentionum accidit, non
nul

nulla quoq; offendebant. Nam mihi quidem ita uidebatur, ut illos odio uitiorum, etiam quæ sana, aut certè mendicabilia erant, præcidenda & remouenda contendisset: ita hos contrà, cæco quodam amore corporis etiam uitiosa & morbida, tanquam sana & benè habentia, tuenda suscepisse.

Cum igitur utriq; à regia uia, hi quidem in dextram, illi uerò in sinistram nonnihil deflexisse uiderentur, ad ipsam directam regiamq; uiam inquirendam mandato diuino me cogi & impelli putabam. Quare ut certius aliquid de hac re cognoscerè, & certum aliquod firmumq; iudicium de his controuersis compararem, statui mihi ab omni partium studio abstinendum, & personarum præiudicium seponendum, libertatemq; iudicandi (quæ nisi exuta partium & personarum affectione constare non potest) retinendam.

Itaq; mihi iudices & arbitros in hoc difficillimo & arduo negotio adeundos, & consulendos esse putaui: nulumq; firmitus & certius iudicium inueniri, quàm si ipsa Scriptura sacra, eiusq; uera & sana intelligentia proponatur. Satis enim deprehendebam, non nudum ipsum Scripturarum contextum, sed ipsarum Scripturarum intelligentiam, in quæstionibus Religionis diiudicandis adhibendam & cōsulendam. Primò, quia Apostoli doctrinam Christi, quæ compendio his scriptis continetur, multo pluribus uerbis, populis ad quos destinati erant, exposuerunt & explicarunt: tum etiam quòd hæreses,

irena. lib. 3.
cap. 1. & 4.
Tertull. de
Præscrip.
hæret.

quæ mox ab Apostolorum è uita excessu extiterunt, cum pleræq; Scripturam ipsam iam ab omnibus receptam, negare non possent, de intelligentia tantum Scripturæ quæstionem mouebant. Quare non uerbis, quæ illis cum orthodoxis cōmunia erant, sed uera intelligentia & scientia diuinarum literarum confutandi erant; quæ intelligentia petenda erat à cōmuni consensu & publico testimonio omnium Ecclesiarū, quibus doctrinā à Christo acceptam tanquā depositum quoddam Apostoli commendarūt. Nam qui nobis initio ueram hanc & germanam esse Christi & Apostolorum doctrinā, quæ iis scriptis continetur, suo testimonio approbarunt; iidem sanè & mentem ipsam & intelligentiam eorundem scriptorū, quam ex uiua ipsa & amplissima Apostolorum doctrina acceperant, posteris tradiderunt.

Atq; hæc est, quæ Catholica traditio et ueritas non scripta à nonnullis appellatur. Quanquam in iis quæ fidei quæstiones attingunt, nihil est quod Scripturis sacris non aliquo modo contineatur; cum hæc traditio nihil aliud sit, quàm Scripturæ ipsius explicatio et interpretatio; ita ut non ineptè dici posset, Scripturam esse implicatam quandam et obsignatam traditionē, traditionem uerò esse Scripturam explicatam et resignatam.

Nō ineptè igitur Vincentius Lyrinensis, qui sub ætate Augustini uixit, cū iam multæ et uariæ hæreses Ecclesiam uexarant, et exercuerant, cum qui se aduersus hæreses omnes munitum et tutum esse uelit, hæc duo sibi pro-

proponere debere cōfirmat; Canonicam auctoritatem, et Catholicam traditionem. Non, quin Canonica auctoritas sufficiat; sed quòd Scripturæ uerba in uarias sententias ab impiis et imperitis hominibus distrahantur. Quare certam aliquam sententiam constituendam, quæ à Catholica traditione petatur. Quæ quidem Catholica traditio tribus notis deprehendatur; antiquitate, uniuersitate, et consensione.

Huius intelligentiæ ex Catholica traditione, id est antiqua, perpetua et uniuersali consensione necessitatem, hodie quoq; deprehendimus. Nam, exempli causa, hæc uerba In principio erat uerbum, quin ab Apostolis scripta sint, nemo inficiatur. De intellectu autem huius uocis V E R B U M, ingens certamen est: et qui diuersam ab Ecclesia sententiam sequuntur, non minus probabilibus rationibus nituntur. Nos autē ex perpetua hac traditione, et antiquissimorum patrum concordissimis scriptis, et ueterum Cōciliorum grauissimis decretis ad nos usq; propagata, per λόγος non propositum aut διαθεσις, non ideam quandam et formam in mente diuina, sed personam et ὑπόστασις significari credimus. Idem accidit in his uerbis, Verbum caro factum est; Ego et pater unum sumus: et multis similibus, quæ explicare longum esset.

Cum autem quæstionum religionis duo sint genera, quarum aliæ doctrinam, aliæ disciplinam et Cæremonias spectant; quod ad prius genus attinet, Primum eam doctrinā ut ueram et Catholicam habendā esse iudico, quæ

quæ sacris literis est expressa: Deindè, quæ ex mente & intelligentia earūdem literarum ab ipsis usq; Apostolorum temporibus est tradita, & per successionem ad nos usq; deriuata, quarum utramq; pari fidei integritate amplectendam duco. Tertiò loco est, quæ ab omnibus Ecclesiis, uel maiore certè parte est recepta, & probabilibus rationibus è sacris literis confirmata, hæc quoq; pio cuiq; suscipiendam existimo; quamuis ingeniosis hominibus rationes occurrere possint, quibus probabiliter refutetur. Quartò loco quæstionum quoddam genus est, quæ neq; tam clavis Scripturæ testimoniis, neq; tam antiquo & magno consensu Ecclesiæ nituntur: tamen posterioribus temporibus, in hac præcipua Occidentali Ecclesiæ parte constitutæ & receptæ sunt: quæ cùm diuinis literis manifestè non repugnent, in earum confutatione neq; pugnaciter agendum, neq; ea de causa Ecclesiarum pacem perturbandam puto. Quòd si sententia aliqua iam omnino recepta & firmata, minus probabilis uideatur, de ea tamen non passim & odiosè contendendum, sed cum eruditis & moderatis uiris placidè inquirendum & disceptandum existimo. Quæ autem certorum hominum quamuis doctorum, probabilibus disputationibus asseruntur, ita ut alii aliter de iis sentiant, liberam cuiq; quid uelit sequendi potestatem esse constat. Si quæ uerò sententiæ & diuinis literis, & ueteris Ecclesiæ traditioni aduersæ: & per errorem uel imperitiam, uel etiam ambitionem postremis his & corruptissimis temporibus inuectæ

uestæ uidentur, eas ut fermentum uitandas et cauendas non nego; sic tamen, ut priuato homini temerè apud quosuis de iis contendendum nō putem, ubi certa offensio, profectus & utilitatis nulla spes. Itaq; prudentiā eam Christianam hic adhibendam, ut non temerè & passim ubiq; dicas quicquid sentias, neq; tamen unquam dicas cōtrā quā sentias. ubi uerò gloria Dei uel proximi utilitas postulat, liberè & constanter dicas quòd sentias.

De Cæremoniis uerò quæ ordinis in Ecclesia conseruandi, uel disciplinæ in populo constituendæ causa institutæ uel usu receptæ sunt, ita statuo: Cæremonias quæ à Christo ad colligendam noui populi societam institutæ sunt, quæ Sacramenta uocantur, castè & integrè obseruandas, nihil eorū institutioni tanquam mutilatis & imperfectis addendum, neq; ut superfluis detrahendū. Interim Apostolis eorūq; successoribus ius potestatemq; concessam credo, ut pro tempore & utilitate Ecclesiæ ritus quosdam & Cæremonias instituerent, quibus in publicis Ecclesiæ cōuentibus sacramenta illa diuinitus instituta administrarentur: tum etiam, quibus disciplina populi tanquam politicis quibusdam legibus, sine quibus societas nulla cōsistere potest, regeretur & contineretur. Ex iis autem ritibus et Cæremoniis quædam per uniuersum orbem summa consensione iam inde ab ipsis Ecclesiæ initiis obseruatæ, et ad nos usq; sunt propagatæ: quarum cum rationes perpetuæ sint, perpetuam quoq; obseruantiam esse conuenit. Quare traditionum Apo-

Epist. 113. stolicarum & consuetudinum uniuersalium appellatione commendantur. De iis assentior B. Augustino, scribenti ad Ianuarium: In obseruatione Ecclesiasticarum consuetudinum, hanc rationem tenendam, si quid Scripturæ diuinæ præscribit auctoritas, non dubitandum esse, quin ita facere debeamus, ut legimus. Similiter si quid horum tota per orbem frequentat Ecclesia, hoc quin ita faciendum omnibus sit disputare, insolentissimæ esse insanix. Huiusmodi maiorū constitutiones obseruandas esse, *Act. 16.* ex Apostolicis actis discimus: ubi legimus, Paulum, & ei adiunctos, nō tantum expressa Dei mandata oppidatim docuisse, uerū etiam obseruari tradidisse decreta quæ ab Apostolis & senioribus erant ordinata.

Illud tamen uerum est, ex iis qui olim per uniuersum ferè orbem obseruabantur, ritibus, quosdam aut quia nō tantum momenti habere putabantur, aut temporum commutatione utiles esse desierant, aut intemperantia populi in abusionem uenerant, paulatim desuetudine esse abrogatos. Nec inficior, alios quoq; eiusdem generis etiam hodie publica auctoritate, modò id quàm minimo scandalo fiat, abrogari posse. Nonnulli quoq; adhuc antiquissimi ritus in Ecclesia reliqui sunt, quorum hucusq; uestigia, & tanquam lineamenta seruantur, quamuis ab ipso fine & usu ad quem initio instituti sunt, nō nihil deflexerint: quos tamen, donec legitima auctoritate aut prisco suo fini restituantur, aut etiam ex usu remoueantur, pacis & unitatis studio obseruandos existimo. Contra,

trā, nonnulli ritus olim uniuersales, & summa religione ut Apostolicæ traditionis obseruati, tandem paulatim obsoleuerūt; quos, ut ego quidem existimo, in usum rursum reuocari per legitimam auctoritatem, quā minima fieri possit perturbatione, conueniat.

Sunt & alii quidam ritus certarum Ecclesiarum proprii, sed longa consuetudine confirmati, qui per loca terrarum regionesq; uariantur. De iis regulam à B. Augustino præscriptam tenendam sentio: Quod neq; contra fidem, neq; contra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos uiuitur societate seruādum. Item ad Casulanum: In iis rebus de quibus nihil statuit Scriptura diuina, mos populi Dei uel instituta maiorum pro lege tenenda sunt. De quibus si disputare uoluerimus, & ex aliorum consuetudine alios improbare, orietur interminata luctatio. Et postea: Sit ergo, inquit, una fides uniuersæ quæ per orbē delatatur Ecclesiæ, tanquam intus in membris, etiam si ipsa fidei unitas quibusdam diuersis obseruationibus celebretur, quibus nullo modo quod in fide uerum est impeditur. In eandē sententiā B. Hieronymus scripsit Lucinio: Traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiunt, ita obseruandas, ut à maioribus traditæ sunt, nec aliorum consuetudinem aliorum contrario more subuerti.

Non ramen prætereundum hoc loco est, quod eidem Ianuario scripsit Augustinus: Quæ scripturis non continentur, nec in cōcilijis statuta nec uniuersali cōsuetudine

Epist. 119.

confirmata, sed pro regionum et hominum moribus uariantur, oblata facultate refecanda sunt, etiamsi fidei non uideantur aduersari; quia religionem quam Christus liberam esse uoluit, seruilibus oneribus premunt

Illud autem in primis obseruandum est, in his ritibus & obseruationibus multis modis uitium accidere posse. Vno modo, cum iis ritibus quorum bonus usus esse potest, falsa opinio & alienus finis adfingitur: quæ opinio cum in animis hominum & non rebus ipsis insita sit, rectè sentienti legitimeq; utenti præiudicare non potest. Aliquando ritus ad pium usum instituti, superstitione populi in abusum uertuntur: qui abusus publica auctoritate tollendi, priuata autem cautione uitandi sunt; bonus autem usus, si quis est, retinendus.

Scitè dictum est à quodam scriptore Italico nostra ætate; Tanti nō debet esse ullus abusus, ut propter ipsum tollatur bonus usus. At magis pro cōseruando bono usu, corrigendi sunt abusus, si qui sint in Ecclesia. Quanquā hæc superstitio usq; eò inualefcere potest, ut publica auctoritate rem quoq; ipsam, cui superstitio adiuncta est, è medio tolli conueniat: ut de æneo serpente ab Ezechia rege factum legimus.

Nonnullæ quoq; huius generis constitutiones sunt, quæ quamuis exiguum usum habere uideantur, tamen unitatis retinendæ et scandali uitādi causa seruandæ sint. Aliæ eius generis sunt, ut cum plerūq; utiles esse possint, tamen non rarò tempus incidit, ut priuatim eorum obser-

seruatio uel impossibilis uel noxia sit: ut in ieiuniis et de lectu ciborū haud rarò ægrotis et debilibus accidit. Hic à uerbis statuti ad mentem institutoris et Ecclesiæ coniugendum esse non dubito. Non diffiteor tamē, postremis hisce temporibus, unā cum ignorantia, avaricia et ambitione, superstitiosos quoq; nonnullos cultus et ritus in Ecclesiam irrepsisse, ita ut uitium ipsis rebus inhereret, ipsorumq; obseruatio fidei integritati officiat. Hos ut publicè per eos quorum in Ecclesia summa potestas est, tollendos: ita priuatim cuiq; uitium agnoscenti cauendos, neminem inficiaturum puto.

In horum autem rituum diiudicatione dupliciter error accidere potest. Primum, si nimio odio superstitutionis, ii ritus qui tolerari, citraq; impietatē seruari possint, pro noxiis et impiis temerè damnentur et abiiciantur. Rursum, si cæco cæremoniarum amore, et inconsiderato Ecclesiasticæ potestatis zelo superstitiosi et impuri ritus pro religiosiis et sanctis defendantur & exigantur. Quæ tamen diiudicatio homini in rebus Ecclesiasticis utcunq; uersato, nulloq; partium aut personarum studio præpedito, haud ita difficilis erit.

Hæc de doctrina & Cæremoniis sententia mihi post diuini spiritus implorationem, harumq; controuerſiarū sepositis partium studiis ad arbitrium diuinarum literarum & antiquæ perpetuæq; traditionis quæ in uetustis patrum scriptis & conciliorum antiquorum decretis extat, explorationem, uera, Christiana, Catholicoq; homi-

ni pacisq; & Ecclesiasticæ unitatis studioſo digna & conueniens uiſa eſt.

Cum igitur in hac Eccleſia Occidentali ſiue Romana, in qua nati, & in Chriſto regenerati, cuiusq; per baptiſmū (quantum ad externam conuerſationem) ciues et membrum effecti ſumus, profeſſio Chriſtiani nominis, Scripturarum auctoritas, & doctrina illa Apoſtolica, quod ad capitales Religionis articulos attinet, retineat, ſacramentaq; ut ſunt à Chriſto inſtituta ſeruentur, (quamvis in Euchariſtiæ celebratione & diſpenſatione nonnihil uitii uideri poſſit) & in multarum Cæremoniarum & rituum obſervatione priſcæ adhuc Eccleſiæ imago in ea cōſpiciatur: adhuc perpetua preſbyterorū ſeu Epiſcoporū quāuis multum à priſca integritate degenerantium, iam inde ab Apoſtolis ſucceſſione gubernetur; hanc inquam Eccleſiam ut ueram Eccleſiam & domum templumq; Dei, magnāq; illius & Catholicæ Eccleſiæ non contemnendum membrum, non poſſum non amplecti & uenerari. Quāuis non inficior, eandem illam Eccleſiam à priſco ſuo illo decore & ſplendore non parum diuerſam, multisq; morbis & uitiiſ deformatam, nōnunquam & gubernatorum tyrannide miſerabiliter preſſam.

Porro hæc ideo huic externæ ſocietati, quam Romanam uel Occidentalem Eccleſiam uocamus, attribuo, quòd in ea Dei uerbum eiusq; ſacramenta ſeruentur, & ingens (uti ſpero) electorū multitudo, qui reuera Chriſti Eccleſiam & ſponſam conſtituunt, intra eam continetur.

neatur: quamvis permulti, iiq; illuſ. res in ea ſocietate ſint, imò regnum & gubernationem obtineant, qui ad Chriſti Eccleſiam minimè pertinent, atq; adeò Chriſti eiſq; doctrinæ hoſtes ſunt, ac tanquam alieni in ea tyrannidem exercent.

Pulchrè Auguſtinus, alios ita eſſe in domo Dei ut ipſi etiam ſint eadem domus Dei, quæ dicitur ædificari ſupra petram: alios uerò ita dici eſſe in domo ut non pertineāt ad compagem domus, nec ad ſocietatem pacificæ fructiſ; ſeræq; iuſticiæ, ſed ſicut eſſe dicitur palea in frumētis, &c. Et alibi: Sunt, inquit, et intus hoſtes Dei, quorū pectora obſedit ſpiritus Antichriſti; et tamen gerunt ſpiritualia et diuina, &c. Quare quæ in hac Eccleſia, ſana et uerè Eccleſiæ Chriſti conſentanea ſunt, religioſè amplector: quæ nonnihil uitiata, modò non impia, cum tollere nō poſſum, pacis cauſa tolero. Si qui autem grauioreſ morbi ſunt, qui omnino medicationis indigeant, contagionem ita uito, ut tamen corpus ipſum non cum acerbitate inſectandum, ſed ſummo cum animi dolore commiſerandum, & ſi qua fieri poteſt opitulandum eſſe putem.

De ſen. ba.
ptij. lib. 7.
cap. 11.

Ibidem li. 4.
cap. 13.

Interim tamen eos damnare non poſſum, qui in fundamentiſ; Apoſtolicæ doctrinæ perſiſtenteſ, ſtudio ſinceræ Religionis, cū aliqua correctionis indigere, ab eruditis & piis uiris admoniti intelligant, in aliqua Eccleſiæ parte, præeunte ſumma auctoritate, accedente cōmuni illius Eccleſiæ conſenſu, in doctrinæ genere aliqua repurgarūt; & Czremonias aliquot etiā uetuftioreſ, cū id populi magna

magna utilitas & propè necessitas exigit, auferendas, aliasq; pietati & disciplinæ conuenientiores sufficiendas esse putant; modò id quàm minimo scandalo & perturbatione fiat, & communio spiritus & uinculum pacis cum reliquo Ecclesiæ corpore cōseruetur. Quis enim membro uitio uertat, si reliquo corpore laborāte, & sui curam negligente, ipsum sui curā suscipiat? non ut reliquo corpori insultet, sed curandi exemplum præbeat, & ad imitationem inuitet?

Eos igitur qui in his cœtibus ita uersantur, ut nihil aliud quàm Christi gloriam & Ecclesiæ eius instaurationē quærant, totoq; animo ad ecclesiæ pacem et unitatem incumbant, et cum reliquo Ecclesiæ corpore, etiamsi quadam rituum et opinionum diuersitate discrepent, charitatis tamen uinculo colligentur, à Christo capite & corpore eius, quod est Ecclesia, separare & remouere nō possum: quamuis à nōnullis, omnem Ecclesiæ instaurationem & reformationem uel inconsiderato zelo, uel priuato animi morbo aspernantibus, ut hæretici, schismatici, & Ecclesiæ hostes traducantur & condemnentur.

Illos uerò probare minimè possum, qui ita à Romanæ Ecclesiæ abusibus & corruptelis recedere uoluerunt, ut ab ipsa Ecclesia defecisse, seq; ab omni eius consortio & communione separasse uideantur. Quare non ad eā medicandam & instaurandā, sed perdendam potius et euerendam, omnia sua studia conferre uidentur. Quemadmodum rursus in iis qui Romanæ Ecclesiæ gubernatores

tores & propugnatores haberi uolunt, illud improbandum existimo, quòd morbū nullum agnoscunt; & quod huic rei consequens est, remedia non admittunt; immò de correctione admonentes, & ad curationem exhortātes, operamq; suam ad id efficiēdum offerentes, nō modò reiiciunt, & ab Ecclesiæ societate depellunt, uerūm etiam multis in locis crudeliter interficiendos censuerunt; quæ res huic miserabili schismati occasionem dedisse uidetur.

Neq; tamē satis causæ est, cur huic cœtui Ecclesiæ Catholicæ nomen detrahatur, quòd multi qui eam gubernant, rectè monentes persequantur. neq; enim id Ecclesiæ tribuendum est, quod falsorum & infidelium gubernatorum uitio committitur. Nam & in Euangelio seruus infidelis super familiam Dei constitutus legitur, & Christus de Hierosolymitanis queritur, quòd occiderint prophetas, & lapidauerint eos qui ad se missi fuerant; cuius tamen Ecclesiæ communionem & antè Prophetæ, & Christus ipse, piiq; ætate Christi homines (ut Zacharias, Simeon, Anna, Maria, Iosephus) non defugerunt. Lucæ 12.

Neq; errores tum doctrinæ, tum humanarum traditionum, qui in ea obtinuerunt, ad auferendum Ecclesiæ titulum sufficiunt; cū in Ecclesia Hierosolymitana, in Pontificibus & Phariseis, qui eius gubernationem tenebant, huiusmodi errores Christus ipse notarit & reprehenderit, cum à fermento Scribarum & Phariseorum cauendum monet, & eosdem seuerè increpat quòd irritum

faciāt mandata Dei propter suas traditiones: nec obscure eos insinuat, quod frustra ab ipsis colatur, doctrinam & mandata hominum docētib. Idem tamen Christus admonet suos, ut in cathedra Moysi sedentes, id est summa auctoritate & potestate in Ecclesia Dei ex instituto Moysi fungentes, audiant, rectē ex præsripto diuinæ legis monentibus pareant: quamuis opera illorum, doctrinæ quam profitentur, minimē consentiant.

At dicunt nonnulli. è uera quidem Ecclesia prodisse Papistas, quos uocant, sed per falsas & nouas opiniones & impios cultus ab ea defecisse: quare ab iis tanquam ab Antichristi Ecclesia & diaboli Synagoga, quàm longissimè secedendum, nullamq; cum ea communionem habendam.

Verum illud mihi uide an non longè aliud sit, à puritate et sinceritate tum doctrinæ tum morum, qua uetus & primitiua Ecclesia floruit, degenerasse; aliud ab ipsa ueteri Ecclesia prorsus defecisse: Ecclesia enim ab ipso fundamento quod est Christus pro nobis mortuus et resuscitatus, æstimanda est; cui fundamento si posterī pro auro & argento et lapidibus preciosis, lignum, scenum & stipulam superstruxerint, non tamen continuo à fundamento recesserunt. Et riuulus, tametsi longo cursu, contracto limo & sordibus, nitorem illum & puritatē quæ in ipso fonte, aquaq; fonti proxima spectatur, coinquinauerit & conspurcarit: nō tamen à fonte alienus & seiunctus habetur; sed ibi curandum, ut pro ligno, sceno & stipula,
aurum,

aurum, lapides & gemmæ in eodem ædificio, superq; eodem fundamento reponantur: & hic, ut aqua riuî quæ potissimum è fonte profluxit, seruata eadē scaturigine quo ad fieri potest, à limo & sordibus repurgetur.

Contrà autem, quòd omnes ii qui ob reprehensionem nonnullorum abusuum initio reiecti, conscientia impulsu in ratione docendi & forma ministerii aliquid immutarunt, ab Ecclesia defecisse dicuntur, & inter hæreticos & schismaticos numerantur; uidendum est, quàm id rectè et iustè fiat. Torus enim Christus caput est, et corpus. A capite non receditur, nisi per falsam & Scripturis sacris dissentaneam de capite Christo doctrinam: à corpore uerò quod est Ecclesia, non per quamuis rituum & opinionum diuersitatem, sed per solam charitatis defectionem.

Quare, ut antè quoq; dixi, qui recta sententia de Christo, capiti iunguntur: & charitatis et pacis uinculo, etiamsi opinionibus quibusdam & ritibus discrepent, reliquo Ecclesiæ corpori cōnectuntur: nullo modo ut schismatici & ab Ecclesia alieni habēdi sunt, etiamsi ab alia Ecclesiæ parte potentiore, & gubernationem obtinente reiecti, et ab eorum societate & communionē separati uideantur. Neq; enim quæuis reiectio & separatio schismaticos facit, sed initia separationis & causæ spectandæ sunt: non enim separatio facit schisma, sed causa.

Hæc de iustantū loquor, qui hanc separationē iniquè ferunt, & omnibus uotis pacem et conciliationem des

siderant, & à quibus quadam ex parte externa communionē separantur; fidei tamen & charitatis uinculo coniunguntur, & ad omnem consensionem & communionem parati sunt, quam diuinis institutis & mandatis non aduersari arbitrantur.

At dicas, per paucos esse hoc animo præditos. Plerique enim ex iis qui sibi ab Euangelio nomen sumpserūt, eam partem quæ uetus Catholicorum & Romanæ Ecclesiæ nomē retinet, prorsus aspernantur, omnemq; eius communionem defugiūt, nec ut membrum eiusdem corporis amore & misericordia prosequuntur, sed ut Satana & Antichristi corpus abominantur. Scio id equidem, & doleo; & qui eiusmodi sunt, quomodo à schismatis nota eximi possint, non uideo. Id certè scio, principes aliquot illius partis, atq; adeò ipsum ducē, qui primus ad repurgandas sordes Ecclesiæ facem prætulisse uidetur, longè aliud non uno in loco scripsisse, ex quibus locis, quamuis id sit præter breuitatis institutum, unum & alterum subiiciam.

*In excusatione
ne quorundā
articulorum.*

Quāuis, inquit, heu dolor, Romę peius agatur quàm conueniret, tamen nulla causa tam grauis est, aut erit unquam, qua meritò se quis ab illa separare debeat; imò quanto peius Romana Ecclesia habet, tanto magis illi & accurrendum & succurrendum fuerit, eiq; magis inharēdum: nam discessionibus nihil proficies. Adde, quòd Christus propter diabolū deferri non debeat. Et in disputatione Lypsiensi: Nunquam, inquit, mihi placuit, nec in

zter-

æternum placebit quodcunq; schisma. Iniquè faciūt Bohemi, quòd se auctoritate propria separant à nostra unitate, etiamsi ius diuinum pro eis staret: cum supremum ius diuinum sit charitas, & unitas spiritus. Et alibi: Bohemorum dissidium ab Ecclesia Romana nulla potest excusatione defendi quin sit impium, & contra charitatem. Nam hoc quòd unicè allegant, sese timore Dei & conscientia defecisse, ne inter malos sacerdotes & Pōrifices uerent; hoc eos maximè omniū accusat. Si enim illi mali sunt, & tu uera charitate ferueres, nō defugeres; sed etiamsi in extremis maris essent, accurreres, fleres, moneres, argueres: nunquid & nos qui ferimus onera, & ferè importabilia monstra Romanæ curiæ, ideò fugimus & discedimus? Absit, absit. Reprehendimus quidem et de testamur, oramus, monemus; sed non scindimus ob hoc unitatem spiritus, non inflamur aduersus eam, scientes quòd charitas super omnia eminet. Idem in resolutionibus: Pighardi, inquit, nostri uicini, hæretici, infœlix populus, qui fœtore Romano gaudet, sicut Phariseus super publicanum, non autem compatitur. Scimus heu nostrū casum, et dolemus; non autem sicut hæretici fugimus, et semiuiuum transimus, tanquam alienis peccatis pollui timeremus: nos uerò, quo miseriùs laborat Ecclesia, cō fidelius assistimus, et accurrimus flendo, orando, monendo, obsecrando: sic enim charitas iubet, alterum alterius onera portare.

Neq; uerò nescio, cum postea hanc cantionem lon-

gè contrario & acerbiorè carmine commutasse, sed im-
portunis & absurdis quorundam hominum aduersum se
scriptis incitatum atq; commotū, quos diffiteri non pos-
sumus, huic miserabili distractiōi Ecclesię magna ex par-
te occasionem dedisse. Quanquam ne posterioribus qui-
dem scriptis, cum à Pontificia bulla ferocior factus est,
Romanam Ecclesiam, in qua Rom. pontifex imperi-
um tenet, ueram esse Christi Ecclesiam negauit; quam-
uis eius gubernatores, ut Papam, Cardinales, Episcopos,
Doctores, non esse Ecclesię membra, sed tyrānos & ho-
stes proclamet. Ita enim scripsit ad lectōrē de gestis Au-
gustę: Quare ego coram te lectōr protestor, me colere &
sequi Rom. Ecclesiam, in omnibus: solū illis resisto,
qui nomine Ecclesię Romanę Babyloniam nobis sta-
tuere moliuntur. Item aduersus Bullam: Romanę Eccle-
się abundē satis est glorię, partem esse paruam uniuersa-
lis Ecclesię: curię potius Romanę ista bulla est, &c,
Et post comitia Augustana: Illa, inquit, uera Ecclesia
Christi fundamentum et columna ueritatis est, locus sa-
cro sanctus, in quo stat abominatio: et in hac Ecclesia
Deus miraculose et potenter seruauit baptismū, textum
Euangelii, remissionem peccatorum, sacramentum al-
taris, ordinationem, clauēs, &c. Et in Germanico quo-
dam libello, quem de fidei suę confessione senex edidit,
in quo Romanam Ecclesiam seu Papisticam, ut uocant,
horrendis uerborum tonitruis percellit, hæc tamen in-
tra cætera loquitur: Non solum agnoscimus uos unā
nos

nobiscum ex uera Ecclesia prodiisse, uerumetiam dicimus uos in Ecclesia esse et manere; imò uerò in ea sedere et regnare, quomodo Paulus dixit Antichristum in templo Dei (non in stabulo uaccarum) sessurum esse: uerum de Ecclesia, uel membra Ecclesie nō estis amplius, &c. Quæ non prorsus dissentanea sunt illis quæ suprà ex Augustino adduximus. Quomodo uerò atrocissimis dictis consentiant, in quibus non uerani, sed Papisticam, non Apostolicam, sed apostaticam Ecclesiam, imò non Ecclesiam, sed Synagoga satanæ, prostibulum diaboli, archimeretricem, sculam inferni (et quis omnia illa præclara elogia enumerare possit?) appellat, non uideo; nec multum curandum, neq; mirandum puto, si homo humana passus sit.

Hanc quoq; Ioannis Caluini, qui modò auctoritate apud suos Luthero non cedit, de Romana Ecclesia sententiam fuisse, uel ex Epistola ad Iacobum Sadoletum constat. ita enim ibi scripsit: At cuius arrogantiæ est, inquit es, iactare penes uos solos esse Ecclesiam, et eam adimere orbi uniuerso? Nos uerò, Sadolete, Ecclesias Christi eas quibus præsideris esse nō negamus: sed Pontificem Romanum cum toto pseudoepiscoporum grege immanes esse lupos dicimus, &c.

Hæc illi. Sed plures horum discipuli & sectatores, ne id quidem admissuri uidentur. Nam superioribus diebus insignis quidam & ueteranus inter eos, ita disertè scriptum reliquit: Nos nomen Catholice Ecclesie optimo

mo iure illis adimimus, nobis autem rectè uendicamus. Verùm ego credo, permultos in eo cœtu esse, quibus hæc posterior acerbitas tum Lutheri, tum sectatorum eius, minimè placeat: quiq; etiam, cùm à reliqui corporis societate reiecti ac pulsi uideantur, societatem tamen et cõmunione omnem Christianam cū toto corpore, quàm latè patet, animo ac uoluntate colant. De quibus nobis nunc sermo est.

Eos uerò qui per impiam de Christo Ecclesiæ capite et fundamento sententiam, à Christo capite separantur, et falsa persuasione ab omni societate et cõmunione aliarum Ecclesiarum abstinētes, à Christi corpore se diuolunt, uerè hæreticos & schismaticos dicendos et habendos existimo, neq; ad ullam uel externam uel internam Ecclesiæ societatem pertinere puto; ut sunt uaria et multiplicitia Anabaptistarum genera. Simples tamen inter hos et specie pietatis in errorem inductos, ut neq; in Ecclesiæ societatem admittere, ita nec damnare prorsus auisim, sed Deo incorrupto iudici et mitissimo parenti iudicandos relinquo.

In quibus quicquid est uitii, cum id omne in errore animi et infirmitate iudicii positum sit, et cum nullo flagitio et scelere, sed potius cum exuperante quodam licet imperio pietatis zelo coniunctum, certè qui eiusmodi sunt, commiseratione potius et ope prosequendi, quàm acerbis suppliciis persequendi uidentur. Illud modo curandum quod in longis et contagiosis morbis fieri conuenit,

uenit, ut & salutis eorum ratio habeatur, & ab aliis contagio prohibeatur, quod haud ita difficile esset si sanioribus consiliis locus sit, sed hæc alterius loci sunt, ad institutum reuertamur.

Quicquid igitur in utraq; hac Ecclesiæ parte, siue ea antiquo nomine Catholica, siue nuper nato Euangelica nuncupetur, integrum, sanum, doctrinæ Euangelicæ & Apostolicæ traditioni cōsentaneum inuenio, id ut Christi Ecclesiæ proprium ueneror & amplector; eamq; Ecclesiam, quod in fundamento ueræ & Apostolicæ doctrinæ, quæ breuissimo illo fidei Symbolo continetur, consistat, nec impio schismate à reliquarum Ecclesiarum communione se separet, ueram Ecclesiam, ueræq; Ecclesiæ & Catholicæ Ecclesiæ Christi membrum esse iudico. neq; id tantum de Occiduis, sed etiam Orientalibus Ecclesiis, ut Græcorum, eorumq; qui ipsorum instituta ferre sequuntur, ut Ruthenorum, Syrorum, Aethiopum & Armeniorum sentio; nisi me ab hac sententia grauior auctoritas, rationesq; ualidiores dimoueant. Neq; ad hanc unitatem Catholicæ Christi Ecclesiæ diuellendam & distrahendam, Cæremoniarum aliquot & quæstionum diuersitatem ualere puto, modò in fundamento fidei cum capite Christo, & in sincera charitate cum corpore eius quod est Ecclesia, communio & societas retineatur.

In primis autem odi factionum illa odiosa & è Tartaro usq; emissa nomina, cum hi alios Papistas, Antichristianos, Satanæ ministros, hostes doctrinæ Christi: illi

D

uerò,

uerò contrà, hos Hæreticos, Schismaticos, Apostatas, Ecclesiæ Christi hostes appellant; ut quæ nihil aliud quàm exitiali schismati & miserabili dilacerationi Ecclesiæ, pabulum & nutrimentum suppeditant.

Neq; uerò ita partium studium uitandum puto, ut utraq; parte improbata, nouam quandam & neutralem (quam uocant) sectam introducere uidearis; sed eā tantum partium additionem improbandam duco, quæ libertatem & æquitatē iudicandi præpediat, qua uidelicet à uitiiis & erroribus, quibus neutra pars omnino immunis est, considerandis & reprehendendis auoceris; & ad ea quoq; quæ in altera parte recta & sana sunt aspernanda. eamq; hostili animo persequendam compellaris.

Quin potius heresibus, quæ per impia de Christo dogmata à capite Christo, & nefario schismate ab eius corpore recesserunt, damnatis, in utraq; hac parte quæ fundamentum religionis retinet ita uersandum existimo, ut si non per omnia in ritibus & sententiis cōueniatur, charitatis tamen communio firmiter retineatur, & ad plenā quoq; solidamq; concordiam constituendam omni studio contendatur. Hoc ego officium pii uiri, suæq; salutis consultum uolentis, his perturbatissimis periculorumq; plenissimis temporibus, esse iudico. Quòd qui præsent, eos uerè pureq; Catholicos esse & dici posse arbitror. Namq; religio uera sinceraq; inter duo mala mihi posita & constituta uidetur.

Extant enim hodie potissimùm duo hominū genera:
quo

quorum alteri, quòd Ecclesiam non paucis maculis respersam, & paulatim contractis uitiis deformatam uidēt, omnem eius statum labefactatum & conuulsum cupiūt: & dogmata Lutheri, non quæ sanior adhuc & tranquillior, sed postea Bullæ impetū perculsus, irritatior & commotior, asseruit, quouis modo confirmanda & defendenda ducunt: id quod à suis sectatoribus (quos habet nec pauciores, nec obscuriores) Caluino quoq; accidit, quos fortassis rectè Anticatholicos & Lutheranos seu Caluianianos appelles.

Sunt alii ex aduersò, qui quòd non pauca ex ipsa antiquitate adhuc apud se reliqua uidēt, præsentem Ecclesiæ statum, quamuis corruptum, & paulatim subortis abusionibus cõtaminatum, omnino tamen suo loco manere uolunt, neq; quicquam, quamuis id ueterum decretis cõsentaneæ fieri possit, immutari patiuntur: pontificem uerò Romanū, quem Papam dicimus tantum nō Deum faciunt: eiusq; autoritatem non modò supra totam Ecclesiam, sed supra ipsam Scripturam diuinam efferunt: & sententiam eius diuinis oraculis parem, imò infallibilem fidei regulā constituunt: hos non uideo cur minus Pseudocatholicos & Papistas appellare possis.

Inter hos qui maximè hodie in Ecclesia eminent, tertium quoddam genus hominum, quamuis ferè occultū & obscurum, reperitur: qui cum in alterutra parte uersari cogantur, tamen nulli parti ex animo addicti, quicquid utrobique rectum & Catholicæ fidei & obseruationi

consentaneum est amplectentes; quæ uerò his contraria, & modum mediumq; (ut in contentionibus fit) excedentia deprehenduntur declinantes, ueram, sinceram & diuinis literis Catholicæq; Ecclesiæ traditioni congruentem pacem & concordiam omnibus uotis exoptant, et ad eam conciliandam omnem suam operam & studiū conferre parati sunt. Atq; hoc animo si plures in utraq; parte præditi sint, facilius & citius pax futura, et concordia constitura sit. Nam nisi talium hominum consilium ualeat, nulla conciliationis spes est: & tales si audiantur, de pacificatione desperandum non erit.

Sed proh dolor, in utraq; parte plures, iiq; potentiores, ita animo comparati uidentur, ut hostilem animum in se mutuo induerint: et cum pacem utrinq; optare uideantur, eam pacem uolunt, non quæ utraq; parte salua, mutua conciliatione & confœderatione constet, sed quæ cum alterius & aduersæ partis oppressione et deletionē coniuncta sit. Videretur enim mihi hæc Ecclesiarum diuisio persimilis esse dissensionī ciuili, in qua pars altera ab iis qui Rempublicam tenent, corruptas leges, et iniquis se constitutionibus pressam quæstā, dum conditiones proponeret, repulsa & damnata, et quasi secessionem facere coacta est. Hinc Ecclesiæ, Republica in duas partes diuisa, crescente indies dissensione, res in atrocissimum odium et quasi ciuile bellum erupit, ita ut ex his pleriq; iniqua iam petere, illi ne æqua quidē concessuri uideantur.

Habet autē utraq; pars suos propugnatores, qui par
tis

tis suæ studio incitati, quouis modo causam suam defendere & rueri conantur: et hostili animo aduersam partem insectantes, in ea perdenda et extinguenda omni studio laborant: cum tamē in utrisq; castris boni et æqui uiri reliqui sint, qui communis Reipublicæ amantes, ad pacem et concordiam mutuam, et Reipublicæ ad priscas leges, quibus initiò constituta fuit, instaurationem omnia sua consilia et studia conferunt.

Ex quo apparet, duobus modis in utrislibet castris aliquem uersari posse; uno modo, ut unius partis propugnatorē, et alterius partis infestum hostem; altero modo, ut intercessorem et pacificatorem, qui quamuis in alterius partis castris maneat, alteram tamen partem ut eiusdem Reipublicæ membrū amore prosequitur. Quare non ad eius euerfionem, sed conciliationem potius et confœderationem cōsilia sua refert: quo fit, ut qui in aduersa parte prudentiores et æquiores sunt, cum non ut hostem et inimicum, sed ut ciuem et amicum habeant, fit quidem non rarò, ut feruente inter utrosq; pugna, utrinq; plagas accipiat: qui tamen si aliquando se collegerint, ardorq; ille pugnx deferbuerit, benè ab eo sibi consultum, gratiamq; illi se debere fatebuntur.

Hic tamen apparet, quàm deploranda et periculi plena sit conditio eorum, qui hanc uiam ingredi, ac pacificatorum munus tueri uolunt. Nam cum duæ hæ tanquam factiones uniuersum penè Europæ Christianismum inter se partiti sint (quamuis altera in duas quoque partes,

D iii casq;

easq; ferè pares, dissecta sit) fit, ut plerisq; in locis, acio-
 ribus illis partium patronis gubernationem tenentibus,
 uix æquis his & moderatis hominibus locus detur: imò
 plerunq; utrisq; aduersariorū loco habētur, & exilii, for-
 tunarum capitisq; periculis exponuntur. Aegrè enim il-
 li quenquam in sua societate admittunt, qui non per om-
 nia illis cōsentiat, omniaq; apud ipsos recepta prober, al-
 teramq; partem ut inimicam hostiliter oppugnet. Quā-
 uis alia aliis loca hac in parte mitiora & æquiora sint, eaq;
 de causa tranquillitate quoq; maiore frui uidemus; qui-
 bus in locis præclarè cum huiusmodi pacis amantibus
 uiris agitur, si utcunq; quietæ sedes concedantur, qui ut
 grauiora pericula euadant, leuitatis certè, inconstantia,
 timiditatis & adulationis notas uix effugiūt, cū illis utriq;
 parti aduersari, his uerò utriq; parti assentari uelle iudi-
 cētur: ad honores uerò, dignitates & opes cōsequendas,
 aditus ferè omnino illis interclusus est, quò nisi magna-
 tum & potētum fauore, quos sibi ferè partes uendicarūt,
 non peruenitur: sed præmia sibi in cœlesti Hierusalem,
 ciuitate æternæ perpetuæq; pacis, repōita esse sciant.

Inanis autem mihi eorum oratio uidetur, qui his Re-
 ligionis dissidiis se à pietatis studio retardari & auocari
 queruntur. Satis enim ampla pietatis exercendæ materia
 in iis rebus, quibus in rebus utrinq; conuenitur, proposi-
 ta est. Nam de fide in Christum mortuum & resuscita-
 tum pro nobis collocanda & charitate Deo & proximo
 exhibenda, controuersia nulla est. Porro in his duobus
 capi

capitibus pietatis summa consistit. Quid enim est aliud pietas, quàm officium præstare Deo? quòd officiũ quid aliud est, quàm eius obtemperare mandatis? Porro mandata eius, Apostolo eius teste, graua non sunt; uidelicet ex Deo natis, & eius spiritu præditis. Hoc est, inquit, mandatum eius, ut credamus in nomine filii eius I E S U Christi, & diligamus alterutrum.

Non igitur pietas subtiles arduarum & difficultium questionum disceptatores, & curiosos latentium & abditarum rerum inuestigatores; sed simplices breuissimi uerbi, hoc est mortui & resuscitati Christi professores, & fidos uoluntatis suæ executores requirit. Propè, inquit Paulus, est uerbum in ore tuo, & corde tuo; hoc est uerbum fidei quod prædicamus. Quia si confitearis in ore tuo Dominum I E S U M, & in corde tuo credideris quòd Deus suscitauit illum à mortuis, saluus eris, &c. Et idem: Nemini, inquit, quicquam debeatis, nisi ut inuicem diligatis. Qui enim diligit proximum, legem impleuit. Et ad Timotheum monet, non intendendum fabulis & genealogiis infinitis, quæ quæstiones exhibent magis quàm ædificationem Dei, quæ est in fide; finem autem & complementum totius præcepti esse charitatem de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

Opportuna igitur & obseruatione digna est oratio Irenæi, quæ extat lib. ii. de hæresibus: Melius est, inquit, nihil omnino scientem quempiam, ne quidem unā causam cuiuslibet eorum quæ facta sunt, cur factū, & credere Deo,

Deo, et perseverare in eius dilectione, quæ hominem uiuificat, nec aliud quærere ad scientiam nisi I E S V M Christū filium Dei, qui pro nobis crucifixus est: quàm per quæstionum subtilitates et multiloquium in impietatem cadere. Cui et hæc Hilarii sententia cōsentit lib. x. de Trinit. In simplicitate fides est: in fide iusticia est. In confessione pietas est, non per difficiles nos Deus ad beatam uitam quæstiones uocat, nec multiplici eloquentis facundiæ genere sollicitat. In absoluto nobis ac facili est æternitas, Iesum suscitatum à mortuis per Deum credere, et ipsum esse Dominum confiteri.

Non est igitur, quod quis uel inquietorum hominum contentiones, uel rerum credendarum et faciendarum difficultates et perplexitates, ignauia et impietati suæ prætexat. Sunt quidem nonnullæ quæstiones, quæ à curiosis et inquietis hominibus excitantur, etiā doctis et piis uiris negotium faciunt. In his ea moderatio adhibenda uidetur, ut primum de iis nihil temerè, præsertim quod sit manifesto Dei uerbo contrarium uel alienum, statuatur: neque propria sententia contentiosè et pertinaciter obtrudatur et defendatur, dissentientes uerò non superbè et contumeliosè repellantur.

Atque utinam his temporibus audiatur B. Augustinus, qui pios quosdam et religiosos uiros, de prædestinationis mysterio non satis inter se conuenientes, his uerbis commonefacit: Nunciatum est mihi de uobis, fratres, ab aliquibus qui in uestra congregatione sunt, et nos inde uenire

uenerunt, quòd de hac re dissensiones in uobis sunt. Itaq; dilectiss. ne uos perturbet huius quæstionis obscuritas, moneo uos primùm, ut de his quæ intelligitis, agatis Deo gratias. Quicquid est autem quò peruenire nòdum potest uestræ mentis intentio, pacem inter uos & charitatem seruantes, à Domino ut intelligatis orate; & donec res ipsa perducatur ad ea quæ nondum intelligitis, ibi ambulate quò peruenire potuistis. Hæc admonet apostolus Paulus, qui cùm dixisset nondum se esse perfectum, paulo pòst ait: Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sapiamus; id est, ita nos esse perfectos, ut nondum ad perfectionem quæ nobis sufficit, uenerimus. continuoq; subiunxit: Et si quid aliter sapitis, hoc quoq; Deus reuelabit: uerun tamen in quod peruenimus, in eo ambulemus.

Huic consilio Augustini, imò uerò Apostoli, si quidam obtemperarent, melius & publicæ quieti, & suæ tranquillitati consulerent.

Habet igitur hic pius animus, ubi feruente hoc æstu contentionum nònihil acquiescat. sed quia difficile est, ut non aliquando uiros præsertim literatos, hic æstus inuoluatur; ea cautio & diligentia adhibenda erit, ut neq; præpostero pacis & quietis studio, uel nimio periculorum metu ueritatem prodat, & conscientiam lædat: neq; rursum inscito ueritatis zelo, uel teneræ nimis conscientiæ prætextu, non necessariis de causis uel publicam pacem uel priuatam quietem perturbet.

Optandum quidem illud imprimis esset, ut auctoritate

tate publica ea forma ecclesiæ cōstitueretur, in quam seniores utriusq; partis merito consentire & in qua religio, si utrimq; animi libenter acquiescere possint, sed id cum neq; subito ob morbum inueteratum, neq; à quouis, sed à summa tantum auctoritate & potestate præditi fieri possit, priuatus interim homo, Præsentem Ecclesiæ in qua uersatur statum, quatenus nihil impietatis cōtinet, quamuis minus purum atq; florentem, boni consulat, eiusq; emendationē precibus & uotis apud Deū exposcet. Qui uerò eruditione & rerum sacrarum peritia præditi sunt, etiam operam suam & studium, si quem modo eius usum esse uiderint, ad Ecclesiæ constitutionem & institutionem adiungent.

Hæc de officio boni piiq; uiri, sed priuati, nulloq; publico in Ecclesia munere fungentis, dicta sint. Eorū uerò qui publicum docendi & res diuinas administrandi officium tenent, alia ratio est. Ad eos enim præterea pertinet, ut peruersas opiniones & falsos cultus, si quos in sua parte obtinuisse perspexerint, neq; ignauè dissimulando alāt, neq; importunè insectando confirmēt; sed modò prudenter de iis corrigendis dispiciant, modò etiam si res ferat, prophetico spiritu afflati liberè constanterq; apertas diuinæ legis transgressiones redarguant, neq; ullum huius rei causa periculum defugiant; exemplo Zachariæ filii Ioiadæ, qui indutus spiritu Dei, populū & Regem pacis transgressiōis & defectiōis accusauit: quare regis Iosias à populo in ipso templi atrio lapidatus occubuit.

Si

Si quis igitur huiusmodi munere fungens, suæ partis Ecclesiam tyrannide pressam, eamq; periclitantem inuenierit, non dubiū quin aperte tyrannicis & impiis edictis, quibus aut falsa doctrina, aut impius cultus stabilitur, aduersari, & pro suo officio intercedere debeat. Quòd si ea de causa ciuitate, hoc est Ecclesiæ eius cōmunionē pelatur, non nego quin suis se armis, id est diuinis & Ecclesiasticis scriptis aduersus tyrannorum criminationes & persecutiones tueri possit: itaq; tyrannidem ipsam qua Respublica premitur, non ipsam Rempublicam tyrannide pressam oppugnabit quomodo olim Thrasibulus occupata Atheniensium Republica à tyrannis, profugis aliquot ciuib; collectis, tyrannis bellum intulit; non ut Atheniensium ciuitatem, suam patriam, euerteret, sed ut eam in libertatem assereret. Quòd si, ut non rarò fit, à tyrannorum factione interimatur, habet exempla prophetarum; ut quorum imitatur facta, eorum quoq; præmia consequatur.

Cum autem suprà de concordia et pacis studio nonnulla dixerimus, hoc modò admonendum duximus, in ea concordia & pace concilianda id cauendū esse, ne quæuis tranquillitas & quies, quæ etiā in summa seruitute & corruptissimo Ecclesiæ statu esse possit, pro Christiana pace suscipiatur. Ea em̃ demum uera, solida & Christiana pax est, quæ cum Dei gloria & uoluntatis eius obsecutione coniuncta, et ab omni corruptela cœlestis doctrinæ & diuini cultus seiuncta est. Quare nequaquam hic

quorundam hominum, qui Reipublicæ consiliis adhibentur, studium probandum est; qui rerū ordine inuerso, humanis diuina & terrenis cœlestia cedere uolunt; & religione tāquam Lesbia regula, ad præsentem qualemcūq; Reipublicæ statū componendum & tuendū, utendum censent; cum Rempublicā & Ecclesiā lapsam & deformatam, non ad religionis normam erigere & constituere, sed Religionem ad Reipublicæ & Ecclesiæ qualēcūq; structuram sarcendam & fulciendam inflectere & detorquere nituntur; eiq; peruerso & præpostero studio pacis & tranquillitatis publicæ nomen prætexunt; eoq; prætextu sumpto, omnes ad uitiorum correctionē & legum diuinarum instaurationem (sine quibus uera, solida & firma inter Christianos pax & concordia constare non potest) adhortantes, ut turbulentos, seditiosos et pacis publicæ perturbatores crudelissimè insectantur.

Sed de officio Principum & Pontif. quibus Reipublicæ et Ecclesiæ procuratio et summa administratio commissa est, nunc non est dicendi locus; quorum plerosq; pro dolor, hodie uidemus, in curando hoc exitiali Ecclesiæ dissipatæ & dilaceratæ morbo, non bona consilia, neq; apta remedia sequutos. Nam cum à radice et causa, morbi curatio fieri deberet, eam non modò non euellendam et resecandam, sed potius firmandam et stabiliendam curarunt: ea tantum quæ in præsens molestiam aliquam, quæ tamen salutaris esse poterat, adferebāt, auferre et è medio tollere statuerunt: et ut delicati ægri solēt,
uera

uera remedia, quòd amaroris aliquid adiunctum habeāt, aspernantes, temporariam tantum leuationem adhiberi uoluerunt. Quo factum est (quod in febricitantibus, aquæ potu feruorem morbi lenire uolentibus, fieri consuevit) ut ad tempus nonnihil ægritudo leuari uideatur: sed postea impetu maiore et cruciatu uehementiore recurrat, et periculosius recrudescat. Cuius rei hodie triste exemplum in amplissimo regno uidemus, in quo præpostera huius curationis infelicissimus fructus perspicitur.

Nec obscurum est quantum momenti in Ecclesiæ morbis sanandis in eo positum sit, si Reges, Principes, & magistratus, officium suum quod Ecclesiæ Dei debent, et rectè intelligerent, et sedulo exequerentur. Sed plerique omnes consiliis et cohortationibus malè in hac causa consultorum hominum usi et incitati, nō ad uerā morborum Ecclesiæ curationem, sed ad partis cui præsumunt defensionem, et aduersariæ partis euerfionem, potestatem suam conuertunt. Sunt tamen nonnulli Principes, summo studio et maxima animi propensione Ecclesiæ suæ procurationi commissæ consultum uolentes; qui cum omnino præsentem Ecclesiæ statum correctionis alicuius indigere perspiciant, in tantis opinionum uarietatibus, et animorum distractionibus, quid potissimum sequantur non uident: et multis grauibuscq; uitiiis, quibus utraq; factio scater, deterriti et debilitati, ab omni prorsus Ecclesiæ emendatione se cohibēt; qui forsassis eā emen-

dationem cum aliqua utilitate et successu suscipere possent, si æquiorum hominum, & hanc regiam quam utique; commonstrauimus uiam sectantium cōsiliis uterentur. Sed his non modò accessus ad principes intercluditur, et auctoritas omnis adimitur: sed quoad fieri potest, cōtemptio et odium, leuitatis et timiditatis criminibus obiectis, uel suspicionibus iniectis, conciliatur.

Sed hæc huius loci non sunt. Priuati tantum hominis officium indicandum suscepimus: qui tamen non ita priuatæ suæ quietis rationem habere debet, ut non pro tempore & conditione sua in commune consulat: et in ea consolatione non rei familiaris conseruationem, non famam, non opes, non amicitias et cognationes, sed D E V M tantum et conscientiam ex D E I uerbo rectè institutam proponat. Quòd si consilii sui nullum usum esse uiderit, iuxta Propheticum dictum, in silentio et spe præsidium sibi et arcem collocet, exemplo piorum in Iudæa uirorum, qui Pharisæis et impiis pontificibus gubernationem tenentibus, populoq; tanquam naribus tracto impius duces sequente, ipsi taciti Scripturæ oraculis instituti, et spiritus sancti afflatu edocti, redēptionem Israelis expectabant.

Plura quidem et uberiora de hoc argumento dici possent: sed his paucis satis multa mihi dixisse uideor. Dedi enim operam quantum potui, ne quid præmitterem, quod ad causæ expositionem ac confirmationem, et ad obiectorum anticipationem et refutationem pertineret.

Non

Non ignoro tamen, ab ingeniosis et acribus hominibus multa et speciosa in aduersam partem dici posse: quos ego rogo, et moneo cum Apostolo, ut ita commoueantur, ne nimia ira culpam sibi accersant: et animo tràquillo et pacato in cubilibus suis, rem cum animo suo expendant et cogitent. Quòd si omnino contrà dicendum putent eundem quem ego animum, id est æquum, moderatum, amicum, et fraternum exhibeant. Nos contrà, si uita suppetat, aut leuioribus obiectis respondebimus aut etiam meliora docētibz et saniora monentibus libenter obtemperabimus. Nomen uerò nostrum ea de causa addendum non putauimus, ut lectori liberius æquisq; iudicandi potestatem permitteremus, quæ præiudicio personæ non raro impediri solet.

F I N I S.

DEFENSIO IN-
SONTIS LIBELLI, DE OF-
FICIO PII VIRI, ADVERSVS INL-
quum & importunum casti-
gatores.

AVCTORE VERANIO MO-
desto Pacimontano.

Adiecimus initio ex scriptis aduersariis eam
partem, cui in hoc scripto re-
sponderetur.

M, D, LXII.

RESPONSIO AD VERSIPELLEM QVENDAM MEDIATOREM, QVI PACIFICANDI specie rectum Euangelii cursum in Gallia abrumperem molitus est.

Xcusus est his diebus virulentus liber plausibili titulo fucatus, De officio pii, ac publicæ tranquillitatis verè amantis viri, in hoc religionis dissidio. Author nomen suum ideo se non adscripsisse excusat, ne conceptum ex persona præiudicium, causæ obesset. Equidem faciliè patiar de re tota integrum ex libro iudicium fieri: modò è medio tollatur larua, quas sibi multiplices induit ad fallendos impetitos. Se à prima adolescentia valde religiosum fuisse iactat, nec tamen superstitionibus deditus: sibi arrogat quod nemo quamlibet excellentis ingenij de se profiteri auserit: vt simplicibus, qui præsertim eum nouerunt, persuadeat se angelum esse è cælo delapsum, cuius voci non secus atq; oraculo acquiescere rectum ac tutum sit. At quoniam apud nos, quibus pridem familiariter cognitus est, nullum huius tantæ pietatis, vel prudentiæ specimen edidit, sibi à nimia credendi facilitate caueant Lectores. Cõqueritur graues & moderatos viros, quorum videri vult signifer magis quàm postremus, excludi à publicis consilijs, nec auctoritate qua decebat valere ad sedandas turbas. Quasi verò nos lateat quorsum nuper profectus sit in Galliã: quàm fallaci pretextu simulauerit curãda sibi esse domestica negotia, cum recta se ad eum contulerit, ex cuius gratia sperabat opimam prædam: quæ consilia coxerit, & postea agitauerit: quàm se proditoriè insinuauerit apud quosdam Processus: & quibus nunc quoq; artibus se venditare cupiat. Cõmendat suum studiũ: æquo, moderato, amico, & fraterno animo librũ meras imposturas & prestigias spirantẽ, tuendis ac regendis impijs erroribus cõpositum, & refertũ calumnijs ac virulentijs, à se editũ fuisse asserit. Atqui par superbiæ & factus, deindẽ seruilis malitiæ & versutiæ exemplum reperire, difficile esset. Facebant igitur è medio decipula, quibus nimium credulos deludere tentauit: ne fallaces pretextus, quibus fauorẽ venatus est, iniquo præiudicio, causæ veritatẽ grauẽt. Ego vicissim, ne vide-

A ij ar ac-

ar acquirendæ fidei causa obrendere personam, quæ Lectores suo pondere moueat, nomen meum subdicebo.

Prodit in mediū pacificator quidam, ac se breuem & expeditam rationem afferre prædicat, qua dirimantur omnes controuersie quibus hodie laborat Ecclesia. Exclamare libet, Quid dignum tanto feret hic promissor hiatus? Nolim tamen sperni, si quid vtile afferat. nec verò temere despiciendus est qui experientia ducit & magistra, post varias fluctuationes tandem portum securitatis reperit, ad quem alios inuitat. Sed hic cauendum est, ne vbi imago quieti portus ostenditur, errore trahamur in arenas, quæ nos absorbeant. Et certè mox deprehendent quicumque mediocri iudicio erunt præditi, satius esse duriter vexari inter scopulos quoslibet, quàm demergi in hac palude, quæ loco portus ab hoc bono & fido ducit ostentatur. Quia autem suspicatus est non posse omnes suis illecebris facillè incantari, postulat vt eo animo feramus à nobis dissentientem, quo nos ipse tolerat, dum ab ipso dissidemus. Magnum certè & primariæ authoritatis virum esse oportet, à cuius sententia fas non sit discrepare, nisi par pari reddatur, vt liberè rejiciat quicquid displicuerit. nempe laudabili modestia nomen suum ideo suppressit, ne eius fulgore nos obrueret. Sed homo ἀνώνυμος meliorem se exornat elogio, quòd iam inde ab adolescentia rituum Ecclesiæ obseruantissimus fuerit: sic tamen vt natura, vel diuino potius impulsu, omnem superstitionem vehementer sit deiecturus. Rara indolis felicitas & incredibilis: toto mundo cæcutiente, vnum ipsum fuisse in ea ætate perspicacem. Accessit moderatio & grauitas plus quàm virilis: sic exosas quæ ceremonijs admixtæ erant corruptelas habuisse, vt politiam Ecclesiæ, quæ his ceremonijs ferè constat, non sublatam & euersam, sed repurgatam & emendatam esse vellet. Quis maturæ ætatis viro nunc audeat obstrepere, qui à teneris annis angelica dexteritate præditus, & prudentia imbutus erat? Hinc fit vt vereatur naturæ adscribere tantam præstantiam: quanquam dubitanter naturam sibi fuisse ducem gloriatur. Tollitur quidem suspicio hic loqui Balduinum, qui longissimè semper ab omni ceremoniarum reuerentia abfuit.

Iam quò decetius sibi censoris partes vsurpet, viri personam induit: Vbi iterum perspicaciam suam satis liberaliter extollit: quòd mox antequam ex professo ad cognoscendum se accingeret, animaduernerit eos qui prauas opiniones corrigere studebāt, ἵπτις τὰ ἑσχαμμένα profligare. Mirum, nisi hæc tam admirabilis in obscuro vitio notando seueritas terrearet omnes accompescat, cogatq; linguas omnes obmutescere. Tandem scriptis diligenter & attentè examinatis (si vera narrat) vltroq; & citro pari æquitate expensis, arbitrum se interponens,

ponens, nimiam vehementiam & excessum in vtraq; parte damnat. nēpe quia audiuit vt plurimum in æstu contentionum id accidere, facturus sibi operæpretium visus est, si integri & ad summam moderatiōem compositi hominis existimatiōem sibi acquireret. Ergo vt sedato animo ad censuram agendam se accedere prober, consulto se ab omni partium studio abstinuisse dicit. Sed cum certum sit eum non minus feruoris olim præ se tulisse, quàm quos nunc intemperantiæ accusat, quid iuvat spectrum altis cothurnis indutum in scenam inducere, vt se geniū nescio quem è cœlo delapsū persuadeat? Hoc refellendę putidę & futilis arrogantię causa breuiter dictum oportuit.

Ac ne cui videar nimis precisē aut morosē hominem aspernari, qui vt vigeat purior religio, certam aliquam reformationem expetere videtur: antequam longius progrediar, insidiosam vulpis astutiam breuiter deregere necesse est. Cui gratificetur, & qua spe conductus provinciam hanc appetuerit, in præsentia non disputo. certē qua ambicione & auaritia flagrat, deinde qua confidentia est inflatus, non vulgarem sibi mercedem proposuit. Non vtar coniecturis tāquam in re ambigua. sciunt mille testes in cuius clientelam se nuper contulerit, cui fidem suam obstrinxerit, cui se deuouerit, & addixerit sua obsequia, cui denique libellum suum obrulerit, non absq; condimēto. Nam quia labra nactus erat similia suis lactucis, non posse aliter componi & pacari Gallię turbas præfatus quàm sublati quibusdam crassioribus vitijs, sibi in manu artificium esse iactauit quo volentos, vt vocabat, piorum conatus discuteret ac dissiparet. Supercilium quamlibet efferat, seruiliter adulari voluit nouo patrono, cui hoc commentum placuisse, non est quod miremur. Cœperat enim sex ante mēsis ad hanc praxin animum adijcere, & quotidianę eius voces iam ferē in prouerbiū transferant, inconsideratos esse qui se reformatiōi opponerent. Cupidē ergo oblatam turbandi materiam arripuit, vt piorum studia frangeret: quia nullum abruptendi cursus compendium melius sit, quàm si hæc nebula obtenebrandæ luci spargatur. Correctione quidem opus esse: sed ab acribus remedijs non minus esse periculi, quàm ab ipso morbo: quia exitialis sit seueritas quæ ad extremum vsq; vitia persequitur, nec modum sanationis temperat. Vnum hoc nunc agunt qui cupiūt in Gallia restitui purum Dei cultum, vt Ecclesia sordibus & inquinamentis, quibus miserē fœdata est, purgetur. Erumpet subito conductitius intercessor, qui admoneat diu tanta de re deliberandum esse. Quauis enim plurimis vitijs corrupta sit religio, & grauissimis morbis laboraret Ecclesia, fas tamen non esse sacram Romanę ecclesię auctoritatem conuellere, totiusq; Occidentalis ecclesię statum, qui inde pender, la-

befactare: quia sine crimine defectionis & schifmatis, perpetua quæ ab ipsis Apostolis hucusq; duravit successio, violari nequeat. Nec deerunt suffragatores ad reliquas fabulæ partes subornati. Ita vana vtilitatis specie omnes piorum conatus facere eludent. Hac vafritie libellum fuisse à laruato pacificatore contextum, facile ex contextu depræhendere oculati.

2. Petr. 1.

Hæc porro totius farraginis summa est, nullū posse certius iudicium inueniri, quàm si ipsa Scriptura, eiusq; vera intelligentia adhibeatur. Hic primò obseruent Lectores, Scripturam in summo gradu ita locari, vt pars tamen iudicij aliunde pendeat. Quod ad intelligentiam pertinet, fateor sanè non ideo traditam esse Scripturam vt aboleat prophetiæ donum: ideoq; tenendam esse Petri regulam, Non esse priuatæ interpretationis quæ scripta sunt Dei oracula: quia non hominis voluntate olim allata est Prophetia, sed à Spiritu sancto impulsu sancti homines loquuti sunt. At verò longè aliò nos trahit censor suis ambagibus, ne quid momèti in se contineat Scriptura, nisi adiuta hominū decretis, ergo postquàm visus est aliquid Scripturæ deferre, in eius locum callidè substituit hominum placita, quæ catholicæ traditionis elogio insignit: vt veritas non scripta, quam appellat, ad dirimendas omnes controuersias vna valeat. Neq; tamen me later hanc esse veterem & tritā canilenā, quæ iam annis quadraginta Papatus impietas defensa fuit à suis patronis. sed quia noster Aenobarbus, vt est fratre ferrea, & pectore chalybeo, nisi plumbeum quis malit, vt olim de atauo Neronis dictum est, quasi rem nouam & in sua officina fabricatam protulit, non inuideo quam tantopere affectat veteratoris laudem: modò palam appareat per fœdissimum ludibrium calcari Scripturam, dum nihil per se æstimatur: quin potius ad hominum arbitrium tota eius transfertur autoritas.

Deut. 30.
Psal. 119.
Eccl. 12.
I Jac 4.5.
2. Petr. 1.
1. Tim. 3.
Ioan. 20.

Nos verò his nugis adeoq; sacrilegis figmentis liberè opponimus quæ de Lege, Prophetis, & Euangelio, spiritus Dei sæpe testatus est: Legem viam proponere vitæ & mortis: lucernā esse pedibus fidelium, & certum lumen: sapientiam conferre paruulis: esse testimonium Dei fidele: mandata eius probos esse consiliarios: Deum non in abscondito loquutum esse: nec frustra dixisse semini Iacob, Quærite me: scriptas prophetias instare esse lucernæ ardentis in loco caliginoso: Scripturam esse vtilem ad docendum, arguendum, erudiendum in iustitia, vt integer sit homo Dei: breue compendium Euagelij scriptum esse, vt credamus, & credendo habeamus vitam æternam in Christi nomine. Nisi clara sit & certa, quam lex continet directio, perperam denunciat Moses illic proponi viā vitæ & mortis: si dubia est ac flexibilis, temere Dauid

nid exclamat, Illuminare oculos, vt paruuli quoque inde sapiant. si perplexa est ac ambigua, non testabitur fideliter quid rectum sit. si eius mandata suspensos reddunt discipulos, quomodo vocantur consiliarij? si doctrina eius inuolucris tecta est, falsum illud Isaia, non loqui illis Deum in abscondito. si caliginem suam obijciat, quispiam nebulo: occurrit Apostolus, Scripturæ lucem in tenebris quoque fulgere. Iam si ex sola Scriptura peti non potest certa definitio, vbi illa quam magnificè Apostolus prædicat vtilitas ad doctrinæ perfectionem? Postremò, qui conueniet sufficere nobis quod scriptum est ad solidam fidem, ex qua salutem consequamur: & tamen absque traditione nihil liquidò cognosci?

Verum antè quàm longius progrediar, breuiter refutanda est censoris nostri obiectio. Hæreses inquit, quæ exortæ sunt paulò post Apostolorum mortem, non Scripturæ verbis, sed sana intelligentia profligatæ sunt. Ego autem vt hoc posterius concedo, ita fortiter contendendo apertis Scripturæ verbis deuictos fuisse hæreticos. Nā quòd Arianos dicit, dū negant voce τὸ λόγον hypostasin vel personam significari, rationibus vtique probabilibus atque Orthodoxos, in eo se patronum detestandæ impietatis prodit. Nā si admittimus quod vult, deitas Christi in solo concilij decreto fundata erit. Quis non videat hominē profanum aliud simulādō, hoc fidei principium malitiosè conuellere? Docet Ioannes æternum Sermonem Dei, qui ab initio vita erat, & Deus apud Deū, carnem induisse. Ridet censor noster: & probabile est simas naves suo more contraxisse, dum rationes Arii tā perspicuæ sententiæ opponit. Si quid vnquā humana lingua disertè expressum est: vbi Sermo vocatur Deus, hæc locutio clare sonat essentiā: vbi autem additur, Fuisse apud Deum, hypostasis palām monstratur. Nunc quid fidei mereatur qui & æternam Christi essentiā & hypostaticā à Patre distinctionem, Scripturæ testimonio spoliatur?

Similis impudētia in alijs quos recitat locis. In vtramque partem probabiliter torqueri posse garrit quod scriptum est, Verbum carnem esse factum, nisi traditio Patrum succurrat. Quasi verò non perspicuè statuatur vna Christi persona in duabus naturis. nam si Deus factus est homo, conuicta est de duplici Christo, Nestorij impietas. Discernitur etiam increata deitas ab humanitate creata. Quòd si cōtrā vel Euryches, vel Seruetus insurgant, ac cauillētur verbum esse conuersum in carnē, in promptu est solutio: sic esse Deum manifestatum in carne, vt in Christo habitauerit plenitudo deitatis: vt caro fuerit Dei tēplū. Quid ergo opus erit mutuari aliunde quod nobis τὸ ἑγγαφον supeditat? Censori ambigua est ac æigmatica propositio: Ego & Pater vnum sumus.

Isaie 9.

Ephes. 6.

mus. Potentiam suam vt commēdet Christus, in cuius fidutiam recumbit piorum securitas, se cum Patre vnum esse asserit. Cuius impudentig est, sensum apertissimis verbis detrahere, ac si confusus tantum sonus à Spiritu sancto editus foret. Et certè malè nobiscum ageretur, nisi firma ex Lege, Prophetis & Euangelio nobis religio constaret. Negat bonus censor, doctrinam illic comprāhensam mederi posse erroribus. Quid autem Isaias: Cūm multiplici superstitiū labe vitiatu esset Dei cultus, & veritas mendacijs obruta, vt remedium adhibeat tantis malis, nō nisi ad Legem & testimonium suos reuocat. Quò dilucidius rota pieratis summa in Euangelio patefacta & exposita fuit, illic haud dubiè liquidior suggeritur om̃ium errorum dilutio. Quare Paulus Ecclesiam ad omnes pugnas instruens, satis habet vocare Dei verbum, Gladium spiritualem: Traditionis non scriptæ, nulla mentio.

Verū in quem labyrinthum nos conijcere velit impostor, prudenter expendant lectores, vt sibi caueant, fatetur veram esse & catholicā doctrinam quæ sacris literis est expressa: sed pari fidei integritate amplectendam esse ducit, quæ ex earum mente & intelligentia ab ipsis vltimè Apostolorum tēporibus tradita ad nos peruenit, verū cuius erit momenti, verum censi cuius absconditus sit sensus: Catholica sit veritas quicquid Scripturis continetur. Verū si quid in controuersiam vocetur, quia flexibile est τὸ ἔργαζον instar nasicerei, absq; traditionis subsidio quicquam definire fas nō sit. Quid iam fiet præcipuis fidei nostræ capitibus: Tria solū exempli causa proferam: Naturæ nostrę corruptio & misera animæ seruitus sub peccati tyrannide, gratuita iustificatio, & Christi sacerdotiū apud vetustissimos Scriptores ita obscurè attingitur, vt nulla inde certitudo possit elici. Nondum exorti erant perniciosi errores. De libero arbitrio, De operum meritis, De satisfactiōibus: nondum creati erant ingenti turba patroni: nondū qui pro mundi reconciliatione Christum Patri offerrent, inaugurati erant sacrifici. Et Saran callidè spinosis quæstionibus pios Doctores intricabat: multaq; deliria, quibus refutandis occuparentur, spargebat per fanaticos homines, vt negligentiores essent in hac parte. Quoniam verò errores, quibus profligandis tunc circumagebantur, magna ex parte sunt obsoleti, mediocrem duntaxat fructum percipimus ex eorum libris. Interea si ex eorum traditione haurienda sit cognitio salutis nostræ, iacebit omnis fiducia: quia ex illis nunquam discemus quomodo Deo recōciliemur; quomodo illuminemur à Spiritu sancto, & formemur in obsequiū iustitiæ: quomodo gratis accepta nobis feratur Christi obediētia: quid valeat sacrificium mortis eius, & cōtinua pro nobis intercessio. quarum rerum luculēta explicatio in Scriptura passim occur-

occurrit. Itaque nouo hoc magistro authore, quæcunque ad salutem ap-
prime cognitu necessaria sunt, non tantum manebunt semisepulta, sed
quia nulla traditio suffragatur, certitudine carebunt. hoc scilicet non
erit sponte ad plenum solis fulgorem excutire?

In altero membro æquæ pestifera labe, vt pari integritate ample-
ctamur quæ ab exordio Euangelij recepta sunt dogmata, atque Scri-
pturam. Vbi ergo illud Pauli, fidem ex auditu esse, auditum autem ex
verbo Dei: si excipiat censor, verbum esse Dei quod approbatum fuit Rom. 10.
communi ecclesiæ consensu: tergiuersandi non est locus, quando Pau-
lus ex professo hominum placita à Dei oraculis discernit. Primum in-
ter nos conueniat quid sit verbum Dei. Si respondeat censor aliud esse
scriptum, aliud non scriptum: hæc secunda species qua nota insignie-
tur, ne de ea ambigere liceat? Summum crimen & nefas erit non cre-
dere veritati non scriptæ. Porro nullum erit eius discrimen ne miscea-
tur mendacijs. Quid agent miseræ conscientie his angustijs contristæ,
vt nesciant quid credendum sit? Quod si rursus excipiat censor, tribus
notis deprehendi posse hoc spectrum Catholicæ traditionis, antiqui-
tate, vniuersitate & consensione, non multum apud sanæ mentis ho-
mines proficiet malus dialecticus, qui membrum vnum in duo discer-
pit. Quid enim est Vniuersitas & Consensio, nisi Vniuersalis consensus?
quia si pars tantum consentiat, nihil ad traditionem Ecclesiæ. Verum
vt huic insecutis ignosciam, velim nobis exponat, sufficiatne vnaquæque
ex notis. Si in sola antiquitate acquiescendum est, prodigiosissima quæ-
que hæreses, quæ Apostolorum ætati contiguæ fuerunt, fidem Catho-
licam efficient. Si tres notas simul connexas esse oporteat, non alijs fi-
dei nostræ capitibus accommodari poterit, quam de quibus nulla est
inter nos & Papistas controuersia. Sic nusquam reperietur vniuersi-
tas. Vnde apparet non modò fucum fieri, sed inanes prestigias obtendi
simplicium oculis, dum sub fallaci traditionis titulo obtruditur con-
fusus ex varia mixtura chaos. Porro qualis ingenuitas, spectrum anti-
quitatis obijcere, ex quo mox prodigiosa scaturiat errorum omnium
congeries: Nam si rogemus quænam sit vetustas, cuius decreris paren-
dum est: nobis insulas ænias iactabit censor, quæ sub nomine Ignatii.
Clementis, Lini & similium circunferuntur. Miror etiam, cum facile e-
rubeſcat, non magis esse verecundum, dum lucem quæ refulget in Scri-
pturæ simplicitate, ex confusa densatq; priscorum interpreterum caligi-
ne peti iubet. Atque, vt breuiter absoluam, hæc fuit origo Cabalæ quæ
Iudgos fascinauit. Hinc prodijt Phariseorum secta, qui Legem & Pro-
phetas contaminarunt adulterinis commētis. Ex eadem lacuna emer-
ſit Papatus: nec alia sultura nititur Mahometis religio. Quibus exem-

plis satis superq; monemur quàm exitiale sit, vel rācillum à puro & genuino Dei verbo deflectere.

Ad alias postea species descendit: ac doctrinam, quæ ab omnibus Ecclesijs, vel maiori certè parte est recepta, & probabilibus rationibus è sacris literis confirmata, vult indubiè suscipi: quanvis ingeniosis hominibus ratiões occurrere possint quibus probabiliter refutetur. Talem quidem aranæ textit impostor, sed quibus nos insidijs apperat, obseruandum est. Paulò post in locum ecclesiæ Catholicæ subrogabit Romanam sedem. cum ergo pertinaciter tota, quam vocat, Occidentalis ecclesia defendat quicquid impieratum meritorè detestamur, sublata erit tota inquirendi libertas. Quantumvis enim probabili ratione oppugnes quod videbitur non esse rationi consentaneum, ingeretur clypei instar, maioris partis consensus. At sententiam hanc prudenter temperat censor, dum probabilem confirmationem exigit è sacris literis. Nugæ, nulla enim tam crassa in quæstionem veniet absurditas: cui non inducant colorem. Missam si sacrilegium esse dicamus, in qua fingunt Christū immolari, probabilis suppetet ratio, q̃ Melchisedech obtulerit panē & vinum, & Propheta denuntiet ab ortu vsq; ad occasum gentes Deo purum sacrificium oblaturas. Si fatuitatem hanc repudiemus, sufficiet aduersæ parti τὸ φαινοµενο, vt rara sit authoritas.

Quartum genus quæstionum quod enumerat, videtur quædam esse retractatio. Nam si qua doctrina neque tam clavis Scripturæ testimonijs, neque tam antiquo & magno consensu Ecclesiæ nitatur, posterioribus tamen temporibus in præcipua Occidentis parte recepta sit: cum diuinis literis manifestè non repugnet, in eius confutatione neque pugnaciter agendum censet, nec ideo turbandam esse pacem. Quibus verbis etsi primo intuitu videtur recentioris Ecclesiæ placita à superioribus distinguere, quàm tamen flexiloquus sit, hinc palàm liquet, quòd nuper dubitationem tollens de maioris partis consensu, nullam ætatem designauit. Sed in eo se prodit turpior nequitia, quod nūc clavis Scripturæ testimonijs exornat, quæ prius ἀντόπισα esse voluit. Quorsum verò tendit præclara eius sententia? Notemus de recentibus figmentis eum loqui, quæ carent omni antiquitatis suffragio. ea non vult pugnaciter confutari, nisi manifestè repugnent sacris literis. Cur istud suum manifestè inseruit, nisi vt ἀντιλογίαι nulla credatur, in qua verbum cum verbo non confligat? Ergo si quis Baalim adoret, eximere se poterit à manifesta repugnantia: quoniam articulatè non asserat plures esse deos.

Longius prouehitur arrogantia censoris: nempe si sententia aliqua iam omnino recepta, minus probabilis videatur, de ea tamen non passim

sim & odiosè contendere oportere, sed cum eruditis & moderatis viris placidè inquirendum. Primò dubium non est quin verborum blãditijs mali gravitatem extenuet, dum sententias minus probabiles appellat falsa, perueria, aut vitiosa commẽta. Quid autem est odiosè certare, nisi populum ingenuè monere vt sibi caueat? Non patitur censor huius generis errores nisi inter doctos agitari: vt scilicet in vmbra confabulentur qui eruditionis opinione superbiunt: totus Christi grex à veri cognitione arceatur. Interea plus licentig quàm par esset, curiosis & pròteruis hominibus concedit: vt in probabili disputatione libera sit quiduis sequendi facultas. Etsi enim nullus nobis est in terra fidei magister, cuius arbitrio stare & cadere nos oporteat, hic tamen aptior erat modestia & sobrietas quàm fouendis erroribus. Cæterum quicquid hætenus dixit adeò venustè fucatum est, vt quæcunque in medium producta fuerit doctrina, ad tertiam, quartam vel quintam classẽ, proutuisque libidine referri queat. En sinceritatis studium, quo se tories insinuat in Lectorum gratiam, qua iactantia aliquid proficeret, si cum bestiis esset negotium.

Nunc audire operæpretium est quid de sententijs pronuntiet, quæ & diuinis literis, & veteris Ecclesiæ traditioni aduersæ, & per errorem, vel imperitiam, vel ambitionem postremis his & corruptissimis temporibus inuectæ sunt. Eas vt fermentum vitandas & cauendas non negat: sic tamen vt priuato homini temere apud quosuis contendendum non putet, vbi certa offensio: vtilitatis & profectus nulla spes. Expendant Lectores, in hoc ordine ex immensa errorum congerie quæ in mundo grassatur, nullum prorsus comprehendere. Nuper de posteriorum temporum corruptelis disseruit eas, de quibus nunc habet sermonem, restringit ad postrema hæc & corruptissima tempora. Atqui ex tot erroribus, de quibus hodie nobis certamen est: & quos obstinatè Papistæ tuentur, fateor vix vllum reperiri qui non sit centenarius. Traditiones nondum attingo, quarum mentio paulò post fiet. Falsas & impias doctrinas, quibus adulterata est tota religio, iam ante nostrā & patrum ætatem fabricauit Satan. Ergo quacunque parte aggrediamur Papatum, hoc propugnaculo munitus erit, pro fermento non esse habendum nisi quod postremis annis inuectum sit. Dicemus puram & legitimam Dei inuocationem corrumpi, dum ad patrocinium mortuorū confugitur. faceat omnis disceptatio: quia res tot seculis comprobata, traditio est. Dicemus tyrannicam esse legem, & sacrilegæ audaciæ plenam, imò diabolici furoris, dum quisque iubetur quorannis proprio sacerdoti omnia peccata confiteri, atqui sæculum præterijt ex quo Innocentius tertius in concilio Lateranensi decretum hoc cõdidit. De

Transsubstantiatione licem mouebimus: in promptu erit responso, quadragintos annos non censeri in hac postrema ætate. Videmus ergo vt bonus censor faceret scurrando fermenta omnia sepeliar, dum negat pro fermento habendum esse nisi de quo nulla mouetur contro- uersia. Neque etiam dolo vacant exceptiones, per errorem, imperiti- am, vel ambitionem: quia antè quàm pateat ad disceptationem adi- tus, vnum ex his tribus coarguendum erit. Quid autem si per avariti- am, vel cuiuspiam Epicurei vafritiem error obrepserit? Videmus er- go vt meris nebulis perstringat oculos. Iam qua seueritate phantasma suum persequitur? Doctrinas palàm impias, quæ heri emerferint, ca- uendas non negat vt fermentum: modò qui eas nouerint, non temere apud quosuis contendant. Quid hoc sibi vult? Nempe vt qui alijs præ- ire debebat, perfido silentio prodar fratrum salutem. Paulò quidem honestius quod statim subiicitur: vbi gloria Dei, vel proximi utilitas postulat, quod sentias, liberè & constanter dicendum esse. Sed facilius ignem cum aqua concilies, quàm flexuosas istas ambages, quæ homi- nes saniore intelligentia præditos nunc iubent sibi solis sapere, nunc ad liberè loquendum incitant: præsertim cùm in medio contextu laudetur calliditas, Non esse quod sentias, passim & vbique dicen- dum.

Ad ceremonias dum ventum est, quæ à Christo institutæ sunt ad col- ligendam noui populi societatem, & sacramenta vocantur, statuit cas- tæ & integrè obseruandas: nihil eorum institutioni tanquam mutila- tis & imperfectis addendum, neque vt superfluis ad detrahendum. Est hoc quidem aliquid, quanuis non totum: quia alios omnes ritus obli- quo artificio in Ecclesiam admittit. Sed hæc dimidia veritas quam ex- tortit pudor, altero post versu euertitur, quando Apostolis eorūq; suc- cessoribus ius concessum esse credit ceremonias instituendi, quæ in sacramentis administrandis ornatus loco accederēt. ergo qui nihil ad- dendum confessus erat, nunc aduentitias traditiones non modò ad- mittit, sed etiam commendat. Verùm arguto effugio se expediet: mo- dò ne sacramenta putentur mutila aut imperfecta, ferendas esse acce- siones. Ita quibuscunq; mixturis propè in nouam figuram mutata fue- rint sacramenta, nihil erit vitij: modò ne palàm Christo exprobetur, mancum esse vel mutilum quod instituit. Scio equidem quàm vetusta sit origo exsufflationis & Chrismatismis, atque etiam Paschalis cerei: his postea accessit sputum sale mixtum, aliæque mulæ insulfitates. Si quis hæc addita repudiet, vno verbo lis dirimetur, Optimo consilio Christi institutioni adiuncta fuisse: quoniam ipsa Baptismi actio nullo splendore ornata per se frigeret, quasi verò per incogitātiā hæc uti-
 litas

liras Christum fugerit, neque satis prouiderit, oleo & cerei lumine non minus quam aqua representandam esse Spiritus gratiam. Porro quæ ab ipsis Ecclesiæ initijs per vniuersum orbem summo consensu ad nos propagatæ sunt ceremoniæ, cum earum rationes perpetuæ sint, perpetuam quoque obseruantiam, censoris iudicio, esse conuenit. Sed quomodo hoc cum proxima pagina conueniat non video: vbi dicit ritus quosdam, qui per vniuersum ferè orbem olim obseruabantur, quia non tantum habebant momenti, aut temporum commutatione vtilis esse desierant, aut intemperantia populi in abusionem venerant, paulatim defuetudine esse abrogatos. Vbi igitur perpetua ratio, ex qua perpetuam obseruandi legem nuper ducebat? Itane homini arreptitio, qui sui repente oblitus, secum pugnat, se totus orbis subiiciet ad dissensiones eius arbitrio sedandas?

At Augustinum habet patronum. Quid ille? Si quid Scripturæ diuinæ præscribit autoritas, non esse dubitandum quin ita facere debeamus ut legimus. ergo Scriptura per se conscientias stabiliet, nec iam erit inutilis, quanuis traditioe & γράφῃ non adiuta. Si quid verò tota per orbem frequentat Ecclesia (idem Augustinus pronuntiat) vocare in controuersiam, insolentissimè esse insanie. Hoc sanctus vir censuit vtile esse pacis fouendæ causa, quod ad paucorum rituum consuetudinem de quibus nemo nostrum litigare vellet. sic enim habent verba sancti viri, Retineri quædam non scripta, vel ab ipsis Apostolis, vel Concilijs quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, statuta: sicuti quod Domini passio, & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus è cælo Spiritus sancti, anniuersaria solennitate celebrantur. & si quid aliud tale occurrerit quod seruetur ab vniuersa quacunque se diffundit Ecclesia. Cuius, obsecro, pudoris est, ex hac paucitate immensam acervum conficere? quod impostor noster molitur. Atque hac modestia viam sibi sternere voluit ad liberam querimoniam qua postea utitur, Ecclesiam, cui libertas à Deo concessa erat, seruilibus oneribus premi, ut tolerabilior esset conditio Iudeorum, qui sub iugo seruitutis, Legalibus tamen sarcinis, non humanis præsumptionibus subiecti fuerant. Verùm esto, plus derulerit Augustinus consuetudini quam par erat: an eius consilium fuit, Sacramenta à Christo tradita, humanis commentis inquinare? Neque enim de quibuslibet ceremonijs agit, sed quarum libervsus Ecclesiæ relictus est, sicuti se ipse explicat. Nos quoque priscos ritus, quibus indifferenter uti licet, quia verbo Dei consentanei sunt, non rejicimus, modò ne superstitio & prauus abusus eos abolere cogat. Scimus enim quæcunque ad decorum & ordinem pertinent, non habenda esse pro humanis placitis quia diuinitus approbantur. Sed quid hoc

ad censoris astutiam: qui sub fallaci integumento corruptelas omnes occultat: quod nunquam sancto viro in mentem venit.

Additur putidius cauillum, Paulum & Barnabam non tantum Ecclesijs mandasse vt expressa Dei mandata seruarent, sed etiam vt parent Apostolorum & Seniorum decretis. Primò expendere conuenit, quænam decreta intelligat Lucas: deinde quorsum ad ea seruanda Ecclesias hortatus fuerit Paulus. Pacatæ fuerant contentiones, quæ omnibus Asiæ & Græciæ ecclesijs ex horribili dissipatione ruinam & exitium minitabantur. nihil autem decretum fuerat, nisi Dei verbo consentaneum. Ne scilicet gentes ad ritus Legales adigerentur, sed tantum à sanguine & suffocato abstinerent. Hunc decreto obtemperandum esse Paulus docuit: sed ad tempus, donec adolisceret eorum fides, qui Mosi nimium erant addicti. Et certè paulò post abrogauit ipse Paulus quod pacis retinendæ causa seruare suadebat. Mirum autem est, exemplum obtrudi à censore nostro, qui nihil ex communi veteris Ecclesiæ vsu remitti patitur. Dic mihi, bone vir, vtrum tibi sanctius est obseruatu quod Apostoli mandarunt, & Paulus firmum manere iussit, an quod ab ignotis authoribus profectum est: si Apostolos præfers, cur sanguine liberè vesceris, chrisma non credis abrogandum? & adhuc Paulum traditionum præconem citabis, quò inuiolabilis sit earum authoritas? Alios antiquos ritus, quorum vestigia & lineamenta apparent, quanuis à suo fine & vsu non nihil deflexerint, pacis & unitatis studio obseruandos existimat, donec legitima autoritate aut restituantur prisco suo fine, aut ex vsu remoueantur. Quoniam astutè quid velit dissimulat, monendi sunt Lectores, ad hanc classem referri omnes histrionicos gestus qui simijs magis conueniunt quàm hominibus, & vix in actione profana essent tolerabiles. Vtcutique à fonte non vitioso manarint, constat nihil aliud hodie esse quàm sacrorum inquinamenta. Pax igitur tua, nugator, cuius studio quæuis pietatis ludibria obregis, quando ter proditoria est, à nobis procul faceffat. Quòd ritus quosdam antiquissimos, qui religiose olim fuerunt obseruati, & paulatim obsoleuerunt, rursus in vsum restitui cupit per legitimam autoritatem, & quàm minima fieri possit perturbatione, si palam fecisset de quibus loquatur, signū aliquod ingenuitatis dedisset. Vsum calicis in sacra Cœna populo, cui indignè ereptus est, reddi non modò rectum foret, sed omnino necessarium. Nec dubito quin hoc inserendo, fauorem captauerit. sed quàm dilutè restitutionem hanc procurat? Dimidia tantum Cœnæ pars residua est in Papatu. Hæc laceratio, an ad momentum ferenda esset? Et qui licet vel momentum discerpere quæ Christus indiuiduo nexu coniunxit? Nugator à putidi
Cleri

Cleri nutu pendere nos iuber, & quasi in re leuicula cauere omnem perturbationem. sed minimè obscurum est, quin eadem qua prius malitia, species omnes subtriciens, noua onerum mole opprimere tæret miser animas.

Quantum ad ritus particulares, vigeat sanè Augustini sententia: vt singulis Ecclesijs liberum sit morem suum tenere: imò interdum vtile est, ne externis ceremonijs alligetur religio, aliquid esse varietatis: modò absit emulatio, nec aliq ab alijs nouitate illecti, diuersum aliquid habere affectent. Quanquam vt intelligant Lectores sincerum nihil ab hoc homine prodire: memoria teneant, longè aliam fuisse temporis illius rationem ac nostri, ex quo tûrnatim innumera superstitionum cõgeries ad obruendum Dei cultum exundauit. Expendere etiã conuenit quid valeat, neq; contra fidem, neq; contra bonos mores iniungi. Nam cum velit Deus ex præscripto Legis suæ coli, ac proinde fictitios cultus detestetur, fidei certè repugnat, quicquam eius mandatis addi, hominum arbitrio: nec bonis moribus consentaneæ sunt ludicræ ineptiæ, quibus tota religio sædata est in Papatu. Si qui ritus per se boni sint ac vtilis, errorem qui occupat quorundã mentes non obitare fateor, quo minus bono bene vtantur qui rectè sentiunt: modò ne communis sit error, quem vsus ipse confirmet. Multis enim cæremonijs per se non damandis ita adhæret superstitio, vt quisquis eas vsurpat, exemplo tectetur se vnum esse ex errantium numero. Ita sæpe falsa opinio quæ vulgò concepta fuerit, abusu contaminat ritus alioqui puros: vt non tantum priuata cautione vitandi sint, sed etiam liberè notandi, nè simplices magis ac magis obdurecant. Neq; enim Christiani zeli est, quenque sibi seorsum consulere, nisi moneantur aliq quoque vt sibi caueant. Iraque quod ex scriptore Italico adducit, abusu non rolli bonum vsum, si absque exceptione intelligas, minimè verum erit: quando non minus prudenter attendere iubemur ne infirmos fratres lædamus nostro exemplo, quàm ne quid tentemus illicitum. etsi enim vbi Paulus verat carnem gustando quæ idolis fuerit immolata fratres offendere, de vna specie disserit, generalem tamen præscribit regulam, ne malo aut noxio exemplo turbemus debiles conscientias. Ita rectius ac sanius dicitur: quæ Deus ipse instituit, nullo abusu aut vitio posse aboleri: quæ autem humanitus tradita sunt, postquam errore sunt vitiosa, si eorum vsus noceat, & pariat offendiculum fratribus, esse abstinendum. Ac miror censorem, vbi tandem concedit interdum eò vsque inualescere superstitiones, vt publica authoritate rollendæ sint, res ipsæ è medio (sicuti de serpente æneo à rege Ezechia factum legimus) non perspicere suam versutiam bonis omnibus exosam fore: quod de

vñ

14 RESPONSIO ADVERSVS QVENDAM MEDIAT.

Nam. 21.
c. 9.
2. Reg. 18.
4. 4.

vsu tolerabili subtiliter disputando, crassissimas quasque superstitiones oblique saluas & intractas manere velit. Quid enim in Papatu non simile serpenti æneo, præter originem? Iussu Dei conflatus fuerat à Mo-
se: seruatus fuerat in beneficij memoriam, inter Ezechie virtutes nu-
meratur, illum fuisse cōfractum & in cineres redactum. Magna pars su-
perstitionum quibuscum hodie bellum gerunt veri Dei cultores, è la-
cunis nescio quibus manauit omnes impijs erroribus implicitæ sunt,
imò delibutæ, qui nūquam elui possint, nisi abrogato illarum vsu. Cur
non ergo simpliciter quod verum est agnoscimus, necessarium hoc esse
purgandæ à sordibus Ecclesiæ remedium?

Coloss. 2.
Galat. 5.

Quod addit, constitutiones nonnullas, quanuis exiguum habeant
vsum, tamen vnitatis retinendæ & scandali vitandi causa seruandas es-
se, etsi veri specie non caret, dolum tamen subesse ex contextu planum
faciet. mox enim exceptionem addit, Si quæ vtilis plerunque sint, ta-
men earum obseruatio priuatim vel noxia sit, vel impossibilis, ad men-
tem legislatoris confugiendum esse. Ergo lex de ciborum delectu, qua
interdicitur esus carnis, ouorum, lactis & butyri, publicè noxia non cē-
sebitur. Vnde colligere promptum est. suscipi debet facere bonum virum,
si conscientia humanis decretis seruiliter opprimantur, modò absque
valetudinis iactura fiat. Denique quo ad onera tyrannidis commodè
ferre poterimus, illis ferendis nos obstringit. Quid ergo illa Pauli sen-
tentia fiet? Nemo vos iudicet in cibo & potu. Item, Quid adhuc decre-
tistene mini? Item State, & ne iterum subiiciamini iugo seruitutis. En
Reformationis studium, quod tam fastuosè iactat. Iam clausulam atre-
xens, Cultus per se vitiosos priuatim posse caueri ab agnoscētibz vi-
rium: etsi videtur non nihil dicere, malignè tamen extenuat quod sum-
mam detestationem meretur. Quid enim si & Dei cultum scelestè pro-
fanari, & fratres meos in exitium ire præcipientes videā? taciturne vtrun-
que patiar? Hæc scilicet ratio est cur peccari admoneat, si nimio super-
stitionum odio, ritus qui tolerari possunt, pro noxijs & impijs te-
mere damnentur. Id quidem interdum contingit: sed quid
ad præsentem causam, cum nemo abiiciendum con-
tendat, nisi quod manifesta impietatis la-
be turpiter corrup-
tum est?

IOAN.

IOANNIS CALVINI RESPON,

sio ad Balduini conuitia.

Nescio an frigidas rhapsodias, quæ rursus in lucem prodierunt ad leges De famosis libellis, ante annos quatuor ediderit Franciscus Balduinus. Nam vicefima quinta die Iulij anno quinquagesimo septimo priuilegium impetrauit. nunc opus retexens quo pleno gutture suam in me virulentiam euomeret, an iure priuilegium illud quod libro hunc composito datum erat nouè inuestiug aprauert, velim mihi respondeat Iurisconsultus. Certè beneficio Regis ante biennium mortui opus à quatuor mensibus scriptum ornare, absurdum fuit. Atq; vt apices iuris omittam, sicuti loquuntur, falsarium hic deprehendi sensus dicat. Porro quanuis & audacia eius & improbitas pridem omnibus cognita fuerit, nunquam tamen putauì eò amentia prorupturum, vt mihi tam proteruè malediceret. Verùm vt eiusmodi homines ad rabiem incitat desperatio, præcipitem eum egit mala conscientia: vt cæco impetu in seipsum potius quàm in me rueret. Commotum eius intemperie me fuisse non negabo: quando fieri non potest quin hominibus cordatis & ingenuis stomachum moueat tanta indignitas: sed eius conuitia perinde ac si me non attingerent facile desepxi. Celebre est Socratis dictum, An asino, si me calce petiisset, corà Prætorè diem dicerem? etsi autem procul absum ab ea animi magnitudine qua excelluit Socrates, lōgo tamen vsu iam obdurui ad istorum canum latratus, atque ex meliore schola didici Deum probis & cōrumelijs seruos suos vt probe eorum tolerantiam, subijcere. De magnitudine quidem reuelationum, quasi ad Paulum accederem, non gloriabor. hoc tamen mihi commune esse cum Paulo agnosco, angelum Satan, ne extollar, mihi diuinitus missum esse, qui me colaphis cedendo ad humilitatem erudiat. Quoniam tamen nobis quotidie rogandus est Deus, vt diabolus eiusq; ministros compescat, nostrarum quoq; partium est, ne eorum mendacijs obruatur veritas, effreni eorum licentiæ obistere. Basileæ ante quinque menses editum fuit scriptum absq; Authoris nomine: cui plausibilis inscriptus fuit titulus, ac si sedandis Ecclesiæ dissidijs optimum remedium afferret. Huic opposita fuit brevis refutatio, in qua pertrictus fuit Balduinus. hac occasione nunc me aggredditur & ad capitale iudicium vocat, vel potius trahit, ac si iniuste à me traductus foret. Quid verò si negem libellum, cui tam ardentè in-

C festus

festus est, à me scriptum? Et certè si caillari libeat, negare promptum est. quia ramen magna ex parte ex meo sermone fuit exceptus, pro meo agnoscam. Hic velis expansis in me Balduinus inuehitur, seque falsa calumnia grauari conqueritur: & quanquam Authorem non nominat, alienum ramen opus dicit immeritò sibi ascribi. Ego autem eum libenter adiuuo: ac testatum volo esse Lectoribus, nãnas illas non ab vno consarcinatas fuisse. Est Cassander quidam ab hominum cõsuetudine, vt aiunt, remorus. nec vnquam innotuisset eius nomen, nisi Balduini impulsu nunc à me productus esset in theatrum. Is ex solitudine ^{ex vno d' a} vt fieri so'et, ita contraxit, vt omnes ferè eius sensus obtupescerit morositas. Quoniam olfecerat Balduinus illum viginti annorum otio ad mediam quandam & flexuosam religionem cudendam abusum esse, ex eius sinu infausta illa commenta facile elicere poruit: quæ lucem tenebris miscendo sub pestiferæ concordie prætextu omnes in Ecclesia corruptelas fouerent. Vix enim credibile est quanta sagacitate quicquid pietati noxium est inuestiger. Qualiscunque autem erat illa farrago, eam suo artificio poliuit. Nam si quis roget cur nulla in Refutatione facta fuerit Cassandri mentio, respondeo nullam fuisse rationem, cur lamia illa, vel larua, è suo antro, vbi hæctenus bene latuit, extrahi deberet. Verùm quia passim Balduinus non obscuras styli sui notas libello imprefferat, vt omnibus conspicuum esset non nisi ex eius manu prodixisse (nec Typographus negaret) ac quicumque mediocri præditi erant iudicio idem sentirent ac loquerentur: obliquè eum perstringere qui libellum vulgando venenum ex clausa pyxide effuderat, nulla, opinor, verabatur religio, vel æquitas. Atque hic crassi mendaciæ conuictus teneretur, se totius rei inscium fuisse simulans: quum longo ante tempore prædam hanc apud Cassandrum venatus esset. Adde quod is qui Colonix tor annos in sterquilinio suo ad hunc vsque diem iacuit, ac si in medio Gallix sinu degeret, deplorat turbulentum regni statum. Quorsum hæc tam putida fabula? Et quis tam obtusus est, qui non Balduini penicillum agnoscat? nullo certè vnquam atramento hoc quicquid est delebit. Hæc enim probi hominis & ingenui excusatio, dum histrioris in morem querulando lachrymas stultis vult elicere: Cùm in intima essem Gallia, inquit, quidam in extremis Germaniæ sinibus qui de Gallia neque sciebat neque cogitabat quicquam, libellum composuit & edidit. Quid ergo sibi vult querimonia, in qua Gallix turbas deplorat ille quisquis est libelli Author? Iam quid attinet Coloniam Agrippinæ locare in vltimo aliquo Germaniæ recessu? vt taceam de intima Gallia, quum emissio aculeo Rhe-

RESPONSIO.

27

mos se contulerit ad venditandas Cardinali suas operas.

Porro cum duplicem quæstionem agendam esse præfatus sit, Facti, an ipse librum composuerit: & Iuris, an dignus sit liber tam acerba insectatione: quam feliciter priorem partem expediat, penes Lectores esto iudicium: nempe libelli culpam, cuius Author non est, immerito in se transferri. Inficiando se purgat. si volet adiungat & periurium quò me temeritatis reum faciat: quia de re incerta liberè pronuntiare ausus fuerim. Ego verò rem totam de qua trepidè balbutit, ingenuè & familiariter aperio nec inuidia onerari volo, quantum res patitur. Editum est scriptum quod mihi noram infamix apud omnes aspergeret: suppressum est Auctoris & Typographi nomen dàra opera, ut impune me lacerare librum esset, &c.

C ii

DEFEN.

18 DEFENSIO IN=

SONTIS LIBELLI, DE

OFFICIO PII VIRI, ADVERSVS

iniquum & importunum casti=

gatozem.

Modestus.

Placidius.

P Adfero tibi scriptum nouum ex hoc merca-
tu Modeste, quod an uideris antè nescio. M.
Quod tandem? P. Titulus est multiplex,
sed hic capitalis. Iohannis Caluini responsio ad Baldui-
ni conuicia. M. Equidem uidi mi placidi & perlegi, tu
uero an aliquid in eo legisti? P. Non potui sanè, qua sum
nouarū rerum cupiditate, quin cum nactus statim per-
currem, seu potius deuorarim. M. Dic amabo bona fi-
de quid tandē de eo iudicas? nam quamuis uirum illum
magnifacere soleas, nō dubito tamen si te satis noui, quin
ueritatem cuiusuis hominis æstimationi anteponas. P.
Recte tu quidem de me iudicas, equidem uirum illum
ob insignes animi dotes, iam olim admirari & suspicere
sim solitus, maximè quòd abusuū & corruptelarum in
Ecclesia repurgationem, magno mihi, & heroica animo
aggredi sit uisus, nunquam tamen ita me illi addixi, ut il-
lum ab omni errore uindicandum, & non potius huma-
num aliquid aliquādo passum putarim, Ad id uerò quod
quæris planè respondere non possum, quòd causa mihi
rota

rota cognita & perspecta nō sit. Itaq; ad te ueni, ut si modo tibi est otium & si uis, de hac re paulum conferamus, vidimus & anteriora scripta aduersaria, Caluini, alterū aduersus Versipellem moderatorem, in quo Balduinum auctorem facit libelli cuiusdam de Officio pii uiri in hoc Ecclesiarum dissidio, eoq; nomine illum atrociter proscindit. Balduini alterum, ad legem de famosis libellis, in quo inficiatione Caluini accusationem refellit, cui quod iam prodiit scriptum opponitur, totiusq; huius controuersiae certamen in eo positum uidetur, sit ne Balduinus huius libelli uel auctor, ut primo scripto affirmavit Caluinus, an uerò, quo inficiatione Balduini impulsus confugit, impetrator adiutor & expolitor, de hac causa tu optimè iudicare potes, si modo uerū est quod aiunt, tibi auctorem libelli illius imprimis notum esse & familiarem. M. Est ita ut dicis Placidi, noui certè illum tanquam me, magnumq; hic errorem à tanto uiro admissum esse sanctè affirmare, ut qui certo sciam Balduinum neq; impulsorem neq; auctorem, neq; adiutorem illius opusculi, imo neq; consciū ullo modo fuisse priusquam in lucem emissum esset, ac ne tunc quidem de auctore quicquam præter suspicionem habuisse, quāuis argumentum illi non displicuerit, eaq; de causa exemplaria aliquot in nundinis oblata amicis distribuerit, atq; hinc fortassis illæ lachrymæ. P. Id si ita est non simpliciter errore, sed multis & grauibus modis à tam excellenti uiro (cogor enim uerū fateri) peccatum est. Pri-

DEFENSIO LIBELLI,

mum enim grauitatem eius non decuit, quod tam leui-
 bus rationibus de auctore se passus est persuaderi, nec
 professioni eius, hoc est Euangelicæ mansuetudini con-
 gruit, quod tam impotenter, tantaq; uerborum atrocita-
 te, tot conuiciorum & contumeliarum aceros in illum
 congesserit. Adhæc humana adhuc uideri possint, ut
 potè ex errore nata: illud uerò cuiusmodi sit, dicere non
 ausim, quòd tam serio ab illo quem falsò insimulauit ad-
 monitus, errorem nondum agnouerit, sed pertinaciter
 conatus sit errorem falsa asseueratione diluere, cum con-
 stanter Balduinū illum, si non auctorem, primū & deli-
 neatorem fuisse illius libelli, tamen ad eum perficiendū
 operam suam coniunxisse, & penicillo suo tanquā orna-
 tum, & colores addidisse cōfirmat. Sed ego hunc uirum
 potius importunitate quorundam huc raptū, quam sua
 sponte adductum existimo. M. Sit ita sanè, neq; ego ma-
 gnorum & illustrium uirorum obtrectatione delector,
 sed tamē uitia illa dissimulanda non sunt, neq; em̄ æquū
 est ut pōdere auctoritatis cuiuscūq; hominis ueritas op-
 primatur. Enimuero multis modis hic iniurius est, tum
 in eum, quem falsò libelli auctorem est opinatus, tum in
 libellum ipsum, quem ob suspicionem auctoris imme-
 ritò est execratus, sed de his alias fortassis oportunius
 agemus, nunc autem quando in nouissimi huius scripti
 mentionem incidimus, multa in eo tanto uiro indigna
 admissa esse deprehēdi. Nam primum, quo animo qua-
 que fiducia hæc initio scripserit, intelligere non possum,
 ego

ego inquit testatum uolo lectoribus, nānias illas non ab uno cōsarcinatas fuisse. At ignoscat tibi Dominus bone uir, falsum est hoc quod publice proferre audes testimonium. Ego uerò meliore conscientia, coram Deo & hominibus testatum uolo, auctorem harum quarumcunque nāniarum, neque cuiusquam impulsu ductum, nec cuiusquam mortalium opera ad earum consarcinationem adiutum fuisse. Eodem pertinet quòd Balduinum crassi mendacii se conuicisse putat, cum affirmet se totius rei inscium fuisse, cum prædam hanc apud Cassandrum longe ante uenatus esset. Poterit sanè hac de re Balduinus sanctissimo iurisiurandi sacramento libere se purgare, nec est quod periurii crimen quicquam metuat, si iureiurando affirmet se totius rei inscium fuisse, nec prædam uenatum, adeoq; libelli culpam, cuius auctor non sit immeritò in se transferri. Videant igitur æqui iudices an ne temeritatis reus sit, qui de re non modo incerta, sed prorsus falsa libere pronunciare sit ausus. Atque somnium quoque sibi fingit, cum queritur editum esse scriptum, quod notam illi infamix apud omnes aspergeret, eoq; Typographi & auctoris nomen suppressum, ut impunè illum lacerare liberum esset; cum sanctè deierare possim, nihil scripti illius auctorem, cum ea scriberet, peculiariter de Caluino cogitasse, sed oblata occasione obiter illius ut Lutheri & Papæ mentionem fecisse. Simile huic est, quod ait non esse probabile quod is qui Colonix tot annos in suo
ster-

sterquilinio iacuerit. Gallia statum deplorarit, nam is qui libelli auctor est, cum eum scriberet nihil de Gallia præcipuè cogitabat, nam quod obiter florentissimi regni (quo nomine quidem Galliam intelligit) turbulentum statum deplorat, quid mirum est, si in tanta uicinitate, quæ ei parti Germaniæ cum Gallia est, in Galliæ mentionem inciderit? cum tum temporis, nulla ferè regio in terris fuerit, quam nō Gallici tumultus fama compleuerat. Sed de his satis, quid uerò Placidi? qualia tibi illa uidentur, quæ de Cassandro homine sibi ignoto quem tibi puto nō ignotū effutiuit, num Christiano & Euangelico, imo graui probo & modesto uiro digna? P. Ego aliis quoties eum cōueni, eumq; ut uerum fatear longè alium quam ab hoc, ex falsa haud dubiè delatione describitur, imo traducitur, expertus sum, nullam enim eo morositatem, sed summam humanitatem & morum placiditatem deprehendi. Sed tu illius ingenium melius nosti, ut qui tibi penitus & intimè notus sit. M. Ita est Placidi. Et si fortasse illum nondum satis nosti, habet hōc uir ille peculiare, quod singulari desiderio pacis & concordia Christianæ & Ecclesiasticæ tenetur: & in iudicandis religionis cōtrouersis recta regiaq; uia ingrediatur: & regulam scripturarum diuinarum, & intelligentiæ earum, per Catholicam traditionem ad nos propagatæ, nulla habitu partium & personarum quamuis insignium ratione, sequatur. Ea q; de causa fit, ut apud non paucos partibus addictiores, & eius propositum non satis perspectum habent.

bentes, male audiat, & inconstantia, leuitatis & timiditatis incusetur: qui certè aliter iudicarent, si eum penitus nossent, aut ex ipso potius, de se ipso audire, quam aliorum mendaciis credere, & suis suspicionibus indulgere mallent. Ego uerò hoc certo scio, quod in suo instituto, non gratiam cuiusquam hominum, sed conscientia tantum iudicium sequatur. Ac posset hic quidem hac potissimum tempestate aliquid operepretii ad publicam Ecclesiae pacem conferre, si non creberrimis & penè continuis iisq; cum acerbissimis cruciatibus coniunctis morbis affligeretur & penè enecaretur. Quod uerò ad hoc scriptum attinet, in quo dicitur ab hominum consuetudine remotus, & ex solitudine *ἀνδάστειαν* contraxisse, ita ut omnis sensus eius obstupescerit morositas, quam inepta, quam temeraria, quam uana hæc sunt, cum ipse Placidi iudicare potes. Quam uerò Euāgelicum hoc est quod hominem certè Christianum & Christi baptismo cōsecratum lamiam & laruam appellat, huius rei Exemplum ex quo Euangelio sumpserit nescio, cum nostrum Euangelium contumeliosa uoce fratrem compellantem, homicidæ parem faciat, & gehennæ ignis addicat. Illud quidem uerum est Cassandrum, iam inde ab aliquot annis uitam priuatam & ingloriam & penè solitariā ac desertam duxisse, non ita tamen ut tanquam lamia uel larua in antro semper delituerit: aut ut Timon ille *μισανθρωπος* hominum consortia uitauerit, sed quod ob animi paruitatem, & corpusculi infirmitatem, quo-

D

rum.

rumuis hominum familiaritatem, cui se minus aptum sentiebat, minus affectauerit, neminē uerò unquā cuiuscunq; factionis ille fuerit, qui eius cōgressum expetebat, repulerit, eorū uerò in quibus moderationis aliquod uestigium, id est, ingenii sui similitudinē aliquā perspexerit (q̄ hodie exigua turba est) amicitia & familiaritate libenter est usus, tantū uerò abest, ut ex solitudine *αυδάδεια* & morositate cōtraxerit, ut nimia facilitate & credulitate, dum se quibusuis accedentibus exhibet, imo explicat & patefacit, in leuitatis potius uitium plerisq; inclinare sit uisus. Neq; uerò in tanta hactenus obscuritate uixit, ut nisi nunc primum in theatrum productus esset, eius nomen altis adhuc tenebris sepultum iaceret, cum & literarum professione & libellorum aliquot emissionē (nam grauiora ædere & ualetudinis imbecillitas & temporum iudiciorumq; malignitas uetuit) iam inde ab annis amplius uiginti, studiosis & literatis passim hominibus, potissimū per hanc inferiorē Germaniam non fuerit prorsus ignotus. In hoc eodem scripto insimulat eundē quod uiginti annorū spatio, ad mediam quādam & flexuosam religionem cudendam sit abusus: itaq; ex eius sinu, facile infausta illa commenta elici potuisse, quæ lucem tenebris miscendo, sub pestiferæ concordie prætextu, omnes in Ecclesia corruptelas fouerent. Hic sanē mirari satis nō possum in eo uiro cuius scripta pleraq; summam grauitatem & eximiam cuiusdam pietatis speciem præ se ferunt, tantam in affirmādo de re incognita temeritatem,

& in

& in iudicando, si fas est dicere, malignitatem. Nā quod dicit de uiginti annorum otio, longè secus se habet, cum bonam partem illius tēporis in peregrinationes insumpserit, & iam inde à tredecim circiter annis, quietam deum utcunque studiorum sedem coluerit, quod ipsum quoque tempus magna ex parte grauissimis & creberrimis morbis fuit impeditum. Initio quoque lectioni eorum, qui Ecclesiæ reformationem pollicebantur additior, iniquior fuit iis, qui pontificii dicuntur, ea potissimum de causa, quod lanienis & incendiis potius, quam argumentis & rationibus sua tueri & aliena refutare uiderentur. Mox uerò cum utriusque partis scripta, inter se conferre cœpisset, & utrosque post diuinas literas, plurimum præsidii in auctoritate ueteris Ecclesiæ, & priscorum Ecclesiasticorum scriptorum, (quorum utriq; crebra testimonia præferebant) collocare uidisset, constituit post diuinarum literarum lectionem, firmam constantemq; de religione Christiana sententiam, & unanimen antiquitatis consensionem (apud quam ueram Ecclesiam ueramq; religionem fuisse, nemo inficiari potest) diligenter inquirere: & ad regulam diuinarum literarum, & Catholicæ traditionis, qua uera sacrarum literarum intelligentia continetur, ex utrisque prorsus partium affectibus, quos plurimum iudicio officere deprehendit, quæstionum controuersarum disceptationem expendere, & obseruatis harum controuersiarum fontibus, de mediis ac rationibus, quibus hæc pernicio-

Ecclesia dissidia componi possint, dispicere & cogitare. Non igitur hoc otio suo ad mediam quandam & flexuosam religionem cudendam abusus est, uerum illud omne quantulūcūq; fuit otii, in recta uera firmaq; religionis forma inquirenda, à qua utrimq; deflexum uidebat impendit. Neq; talia unquam commenta emisit, quæ lucem tenebris miscendo, sub pestiferæ concordia prætextu omnes in Ecclesiæ corruptelas fouerēt, sed eiusmodi potius commentaria est meditatus, quæ tenebras à luce remouendo, sublati quæ Ecclesiam deformant corruptelis, salutaris concordia uiam ostenderent. Nec satis modestiæ meminisse uidetur, cum illū Colonia tot annis in suo sterquilinio iacuisse dicit, cum iam aliquot annis media in urbe in edibus celeberrimis, quondam consularibus, beneficio ampliss. uiri Henrici Baers illustriss. princ. Du. Cluiæ etc. Cancellarii, & ornatiss. uiri Adolphi Baers eius filii ad quos hæc hæreditate perueniūt, diuersatus sit. Et quamuis priuatam nullaq; publica functione illustrem uitam duxerit, non tamen ita uel in antro delituit, uel in sterquilinio iacuit, ut non in ea urbe, si non multis, certè aliquibus iisq; præstantissimis & summi ordinis uiris, innotuerit, qui eū beneuolentia & omni humanitatis genere, sunt cōplexi. Hæc breuiter de Cassandro nostro dicta uolui, cuius cum mihi innocentia, & integritas perspecta sit, indignè certe tuli, eum im merito tam superbè & fastidiosè traduci. P. Ego quoque hoc loco prudentiam & modestiam in hoc scripto desiderare

derare cogor. Sed quoniam in libelli istius de officio pii uiri, qui caput est & occasio harum omnium turbarum mentionem incidimus, cupio tecum de eo latius agere, quandoquidem otiosus iam mihi uideris. M. Satis mihi nunc quidem otii suppetit, quod etsi minimè esset, libenter in tuam gratiam quoduis negotium sim postpositurus. Nihil enim mihi tua tuiq; similitum præsentia & colloquio, iucundius & gratius accidere potest. Porro quod libellum hunc, caput harum turbarum appellasti, puto te intelligere, nullam in ipso libello culpam hærrere, sed causam omnem in errore illius, qui & de auctore falsam persuasionem, & de fine propositoq; scripti, uanam imaginationem in animum suum induxerat, positam esse. P. Haud aliter sentio mi Modeste, nam & id ipsum res ipsa demonstrat, sed hoc est quod ab te uolebam. Cum scriptū illud aduersus versipellem moderatorem, partim in personam, partim in rem ipsam feratur, de persona quæ falsò insimulabatur, error iam satis detectus est, & ab ipso qui immerito impetebatur, satis strenuè confutatus. Hoc unum nunc restat, ut rei ipsius in libello compræhensæ, defensio suscipiatur, ad quam rem efficiendum neminem te magis idoneum esse scio, ut qui auctorem eius quisquis est (neq; enim id scire laboro) tanquam te ipsum penitissimè noueris, & eius mentem certissimè teneas, neq; dubito te in eam cogitationem incubuisse. Quare te pro nostra amicitia obtestor, ut quando iam otio abundamus, si quid ea de re in proma

ptu habeas liceat id mihi ex te cognoscere, nā uaria sunt de eo libello iudicia, & nonnulla sinistra, quæ sinistra iudicia huius uiri tam acerba insectatio (cuius apud multos quæuis dicta oraculi locum obtinent) mirum in modū auxit & confirmauit, quo fit ut ad audiendam reprehensionum illarum refutationem magis accendar. M. Tu uerò Placidi prius quæso ingenuè mihi dicito, quod tuū de libello illo, cū in eum primum incideres iudiciū fuit, tum ad id quod postulas ueniemus. P. Dicam, quamuis exiguum in me iudiciū sit. Argumentū sanè ipsum mihi non displicuit, ut quod cum ingenio meo dissidium istorum iam pertæso, & pacis Christianæ cupido congruebat, sed illud & ego & boni aliquot mecum uiri, imprimis desiderabant, quod in partibus doctrinæ & rituum seu Cæremoniarū enumerandis, intra thesin & genus se continuerit, neq; exēpla ulla, ex quibus mens eius propius cognosci totumq; negotium melius illustrari potuisset subiecerit. M. Id ego consulto & rectè ab eo factum arbitror; neq; enim illi hoc loco propositū fuit, de singulis his articulis, quibus fere tota religionis causa continetur, accuratè distincteq; differere, hoc enim alterius & maioris est operis; & si modo uita & otium suppetat, alibi fortassis ab eodem fiet oportunius) sed satis habuit hoc loco breui & tamen nō obscura descriptione, piorū & in studio religionis non prorsus rudium considerationem excitare. Quod uerò ex me libelli defensionem cognoscere cupis, equidem tibi fateor Placidi quid enim

tantum amicum celem) aduersario illo scripto inspecto, temperare mihi non potui, quamuis graui languore impeditus, quin statim arrepto calamo aliquid sparsim & tumultuarie annotarem, quæ postea quādo per otium licebat in ordinem aliquem & tanquam corpus redegei, quod si tanta tibi eas nugæ cognoscendi libido est, atq; dignum putes, ut iis audiendis aliquid temporis impendas, puerum accersemus qui scriptum ipsum legendo tibi recitet, quamuis ne quid te fallat tenue est & ieiunū, nulloq; orationis ornatu comptum & expolitū, utpote ab ingenio exili, sed ex animo tamen pio bonaq; conscientia profectum. Neque uerò hoc scripto nostro totum illud aduersarium scriptum expendimus, nam id per graues occupationes nondum licuit, sed eam tantum partem attigimus, qua de doctrina & Ceremoniis disputatio continetur, reliqua quoque eadem ratione persequuturi, si uitam Deus & ualeitudinem suppeditarit, uerum quicquid est tibi libenter communicabimus. P. Nihil est quod cupiam magis. M. Heus puer adesdum, cape sis has chartas, & quæ in iis scripta sunt lege; at ut clarè, distinctè, & articulatè.

QVI nuper libellū de officio pii uiri in lucem emisit, ingenuè obtestatus est, ut si quis ei cōtradicens dū putet, uicissim æquum, moderatū amicum atq; fratrum animū exhibeat; quod cū postularet exquisitam scire & quā merito impetrare deberet, postulare uisus est.

Quæ

Quare nunquam fore putabat, ut libellus hic in tam iniquum, acerbum & hostilem reprehensorem incurreret. Verum continuo atq; is in hominū manus uenisset, exstitit quidam, qui plenis conuiciorū & contumeliarū uelis, tū in eum quē falso auctorē suspicabatur, tū in ipsum fœtum, quem opinati parentis causa extremè oderat, inuectus est. Impulsus autem huc uidetur, imprimis odio quod iam in hominem cuius hoc opus esse putabat, conceperat, eo quod ab illius castris, ad partes moderatorū & pacificatorum: minimè sibi probatas, transfugisse sit uisus: tum etiam quod negotiū hoc studiose ad impediendum cursum atq; progressum instituti sui, susceptū fuisse suspicaretur, quam etiam suspicionem tempus ipsum adiuuit. Sed quā turpiter & longè falsus sit, res ipsa declarat, nam quod auctorē qualis cumq; huius scripti artis: is sanè quāuis fortè in studio Ecclesiasticę uetustatis, & in rationibus pacificandę instaurandęq; Ecclesię, cū eo quem falso auctorē est opinatus cōueniat: tamen in uitę instituto & genere profectuq; studiorū magna, inter eos dissimilitudo est. Nam ille ingenio & memoria præstās ea studia est secutus, quæ ei ad gloriā & nominis celebritatē aditum patefecerūt. Itaq; perpetuo in summa luce & illustrissimorū uirorū noticia & familiaritate uersatus est. Hic uerò ingenio exili, animo paruo atq; deiecto: adhęc corpūsculo assidua infirmitate & crebris morbis fracto atq; exhausto, studia illa maiora, quibus gloria & nomen paratur, omittere coactus est: & si quid facultatis

ratis & temporis, ab infirmitate corporis, & crebro re-
currētibz morbis, reliquum fuit, quod sanè fuit per quā
exiguū: id omne in cognoscenda memoria, ecclesia-
sticā uetustatis, & in obseruandis fontibus controuersia-
rum, quibus hodie religio Christiana conflictatur, & ra-
tionibus ac mediis, quibus illā componi possint, dispici-
endis impedit. Quare hactenus uitam priuatam, obscu-
ram, & ingloriam duxit: ab honorum uerò & opum cu-
piditate, longissimè semper abfuit, uitāq; tantū neces-
sariis, quā illi Deus honesta ratione suppeditauit, cōten-
tus, obscuram quidem, at quietam & innoxiam hactenus
quācum non assidui morbi interturbant, uitam exegit,
Quo fit ut criminum illorū, superbiz, cupiditatis, ambi-
tionis, uersutiz, & adulationis, quorum uirum illum in
simulat, in hoc homine ne suspicio quidem ulla hærere
possit. Hæc de persona dicta sufficiant, de qua semel ad-
missus error, alterum quoq; errorem peperit, de fine pro-
positoq; libelli, quem ad impediendum ipsorum insti-
tutum, seu, ut loquuntur, ad abrumpendum Euangelii
cursum, conscriptū euulgatumq; esse iudicabat. At rur-
sum uehementè errat: nam qui huius est auctor opuscu-
li, cum illud meditabatur, neq; de Gallia, neq; de editio-
ne quidem, quicquam cogitabat. Nam disputatione qua-
dam, quam fortè cum nonnullis uiris non malis, de anti-
quis Ecclesiæ Romanæ cæremoniis, omninoq; de Eccle-
sia Romana habuerat, motus, pauca quædā tumultuariè
scripsit, quibus in genere sententiā suā, de Ecclesiā eiusq;

doctrina & cæremoniis, tum de pii uiri, nullo publico in Ecclesia uel republica munere fungentis, officio explicaret; ut cum usus esset ea ad manum haberet, et bonis fidisq; hominibus ostenderet, atq; de iis placide amiceq; conferret. Id cum fieret, euenit ut cum initio ualde esset exiguum scriptum, obiectis nouis argumentis, subinde aliquid accederet, idq; nō ordine, sed ut quicq; obiectum erat, ita reliquis adnectebatur: quo fit ut nonnullis locis farraginis potius, quā arte digestæ et collocatæ orationis speciem habeat. Quod tamē immeritō reprehenditur, cum in huiusmodi scriptis, non quā compositē & ordinatē, sed q̄ uerē, et rectē quid dicatur, spectandū sit. Ad editionem uerō non sua sponte, sed grauium quorundam et piorum uirorū quibus illud exhibebat, horatatu, inductus fuit, imō uerō non edidit ipse, sed arbitratui cuiusdam boni uiri permisit, ut si uideretur, prælo tradendum & publicandū curaret, suppresso tamen auctoris nomine, cuius expressio nihil conferre, imō eius instituto, nonnihil obesse posse uidebatur. Meminisse autē hi homines debent, non ad ipsos tantū peruenisse, & intra ipsos conclusum esse regnū Dei, sed in ea quoq; communitate, quam uniuersam immeritō papatus nomine infamant, multos esse pios uiros, nō minore quā quisq; ipsorum præ se ferat, reformandæ ecclesiæ studio, & corruptelarum ac superstitionum odio flagrantes. Id quod ingenuè agnouerunt et professi sunt, uiri quidam eo loco atq; fastigio apud eos collocati, ut eorum aucto-

auctoritatem defugere non possint, quorum unus in-
 ter eos præcipuus, fatetur in ea parte quæ Catholica uel M. Bucerus.
 Romana dicitur, multos esse spiritu Christi uerè præ-
 ditos, neque deesse tales apud suos. Alibi scribit de his re-
 ligionis controuersijs, cum iis demum conferendum et
 tractandum esse, qui in aduersa parte Deum timeant,
 & uerè filii Dei sunt: et quamuis ob probabiles causas
 ipsorum institutum non probent, quædam tamen apud
 suos correctæ cupiant. Alius passim scribit ad harum cō- P. Melancthon.
 trouersiarum diiudicationem arbitros et iudices esse de-
 ligendos, uiros doctos et pios, quales adhuc sunt in om-
 nibus nationibus, non partiales, nec uni parti addictos,
 ueritatem intelligentes & amantes. Alius uerò affir- I. Brenz.
 mat iudicandi auctoritatem non adimere se omnibus
 Prælati & Episcopis indiscriminatim, cum speret inter
 eos pios esse uiros, qui genua sua nō flexerint ante Baal.
 Ex his & his similibus, quorum plura adducere pos-
 sim testimoniis necessariò conficitur, eorum quoque,
 qui Romanæ Ecclesiæ aduersarii habentur testimo-
 nio, in communione Romanæ, quam papisticam uo-
 cant ecclesiæ, esse homines uerè pios, et ad regni Chris-
 sti hereditatem pertinentes. Hi certè inter extrema
 illa uitanda, medium obtinent, cum eos qui in sua parte
 nihil correctum, sed omnes abusus & superstitiones
 defendere uolunt non probent. An si quis se ex ho-
 rum numero profiteatur ut impius & infidelis dam-
 nandus & repellendus erit, et non potius ut utilissimus

ecclesiæ, & ad pacem & concordiam conciliandam aptissimus, collaudandus & amplectendus erit. Et qui opor-
 & studet ut quàm plurimi eo animo præditi sint, is Euan-
 gelii cursum remorari, & non potius iuuare & promoue-
 re dicitur, nisi fortè aliud quiddam peculiare Euangelii
 nomine intelligant. Quin potius nulli magis Euangelii
 cursum remorantur, quàm horum similes, qui probos
 & pios uiros, ad legitimam ecclesiæ instaurationem, stu-
 dia sua & operam conferentes, contumeliis laceffunt, &
 calumniis, quod in ipsis est, opprimunt. Nos autem
 profiteamur in utraq; parte uiros esse pios & moderatos,
 qui ab utroq; extremo remoti, ad medium illud pun-
 ctum, in quo purum germanumq; Catholicismum con-
 stituimus, proximè accedunt, quibusq; hæc extrema suo-
 rum acerbitas ex animo displicet, & Christianam mode-
 rationem in suis desiderant, & communem in Christo ec-
 clesiæ pacem omnibus uotis exoptant. Atq; is finis no-
 bis & huius libelli auctori propositus est, ut quàm pluri-
 mi tales reddantur: & qui eiusmodi sunt, in suo proposito
 confirmetur. Falsus est ergo castigator noster (aliud
 enim uocabulum modò non suppetit: & calumniatorẽ
 dicere modestiæ institutum prohibet,) qui libellum
 hunc quem flagellandum suscepit, turbati & interrupti
 Euangelici cursus arcessit, cuius pro defensione et pur-
 gatione, aliquid mihi dicendum esse putavi. Quamuis
 magna pars aduersarii huius scripti, in personæ, in quam
 per errorem ferebatur, insectatione consumitur, totaq;
 fere

ferè scriptio ex odio hominis et falsa suspitione profecta uidetur, sic ut putem eo errore sublato, illum aut styli acerbiterat mitigaturum, aut omnino à scribendo temperaturum fuisse. At ea quæ in hominem dicuntur, ad nos nihil attinent, ut qui patrocínio nostro nō eger: cū et iuriconsultus sit, & summa eloquentia, dicendiq; copia instructus, & magnorum clarissimorumq; uirorum præsidio septus, quin et edito iam scripto, innocentiam suam, ingenuè strenueq; defendit. Ipse uerò libellus non alio egere patrono uidetur, q̃ erudito attento & æquo lectore, qui faciliè quicquid in eo accusatur et reprehenditur, per summam calumniam dictum esse cognoscet: nihil uerò obiici, cuius non in ipso libello, si diligentius expendatur, cōfutatō abunde subministratur. Hæc quamuis ita se habeant, tamen nō inutilem, nec bonis & ueritatis ac pacis amantibus uiris, ingratam operam me suscepturum existimaui, si explicata libelli sententia, calumniarum et cauillationū nebulas, discutiam atque depellam: qua in re eam modestiam, et orationis lenitatem, sequi statuimus, ut omnes intelligant, nos non alicuius personæ, aut partis odio impulsos, sed solo innocentia tuenda, et ueritatis asserenda studio huc indutos fuisse.

Cū igitur initio statim libellum uirulentum appellat, et mox auctori, superbiam, fastum, seruilem malitiam et uersutiam inauditam tribuit: librum uerò ipsum meras imposturas et præstigias spirare, tuendis impiis

erroribus esse compositum, calumniis et uirulentia refer-
tum, asserit, in eo stomacho suo plus nimio indulget: at-
que hæc bili commotæ, et consuetudini qua solemne il-
lis est, scripta sua huiusmodi flosculis, siue emblematis
exornare et insignire condonanda putamus. De auctoris
aut animo, quàm illum æquū, moderatū, et fraternū ex-
hibuerit, iudicabit melius Deus, & æqui placidique lecto-
res, quàm hic castigato æstu quodam ut uideatur furoris
incitatus. Et qui pacato tranquilloque libellum animo
legerint, non impios errores, imposturas, calumnias et
uirulentias, sed summum ueritatis studiū, ingenuitatē,
candorem, simplicitatem, moderationē atque modestiam
deprehendent. Facile aut apparet, si recriminari libeat,
quāto iustius hæc omnia tela in illius, qui ea temerē eia-
culatus est, caput retorquere liceat: sed nos nullius ho-
minis immodestia et morositas à modestiæ lenitatisque
proposito dimouebit. Post pauca scriptorem exagitat,
qui se post uanas fluctuationes, portum tandē inuenisse
dicat. Et cauendum monet, ne imagine quieti portus se-
ducti, in arenas & Syrtes pertrahantur, imò satius esse inter
quoslibet scopulos duriter uexari, quàm in hac palude
qui portus loco ostentatur demergi. Quæso te pie lector
quis alius commodior et securior portus inueniri et com-
monstrari poterit, quàm si remotis et sedatis odiorum
et contentionum procellis, animus uacuus et tranquil-
lus in Christo acquiescat? Nam inter multiplices huius
uitæ turbines et tempestates, in solo Christo, pacem, sa-
lutem,

lutem quietem et portū inuenias, à quo Christo ecclesia, ut à capite corpus, separari non potest. Huic aut capiti cum suo corpore qui ut membrum uiuum, coniunctus, compaginatus, et tanquam incorporatus est, is tutissimum et quietissimum portum inuenit: ad quem portū non alia uia, quàm per ueram fidem et synceram charitatem pater, quæ uia cum nunc à duobus potissimum uoraginibus, tanquam scylla atq; charybdi intercludatur, qui rectum et medium inter eas cursum, qua ad portum perueniatur, ostendit, is sanè neminem in scopulos, Syrtes et arenas abducet. Id quod certè sedulò hic scriptor conatus est, non arrogantia et superbia ulla, sed sola erga ecclesiam in charitate adductus. At uideant qui hæc rident, ne cantus suauitate illecti, neglecto portu ad Syreneos scopulos consenescant. Addit post hæc unum hoc agere eos, qui per Galliam purum Dei cultum restitutū cupiant, ut à sordibus & inquinamētis, quibus est miserè fœdata purgetur. Et quidem miserè fœdatā esse ecclesiā negare nō possumus, neq; quicquā nobis lōgius est, q̃ ut illi succurratur, Verū an hoc unū agāt qui id præ se ferunt, ut legitimè ad piæ antiquitatis exemplum ecclesia repurgetur, & non potius, quod multi opinantur, ut facie omni pristinæ ecclesiæ deleta, noua forma & nuper excogitata, ipsisq; propria & familiaris in ecclesiam inducatur, & an eam in ecclesiam induci expediat, nondum conuenit. Subiicit autem hoc pium studium ab hoc scriptore, quem ex falsa suspitione, conductitium inter-

intercessorem, appellat, impediri, qui censeat tanta de re diu deliberandum, & à grauissimorum morborum, quibus laborat ecclesia, curatione temperandum, ne uidelicet Romanæ ecclesiæ auctoritas conuellatur, & ecclesiæ occidentalis status labefactetur, et perpetua successio, quod sine schismatis & defectionis crimine fieri nequeat, uioletur. Verùm nihil tale in hoc libello reperias. Quamuis enim eius auctor, singulari ordinis, pacis & concordie studio teneatur, et ab omni turbatione & confusione abhorreat, non tamen hæc eò ualere putat, ut perniciosorum in ecclesia morborum curatio negligatur, modò id caueatur ne intempestiua remedia adhibeantur, quæ ipso sint morbo grauiora. Quapropter apertè scribit se nō improbare, si qui necessitate uel eximia utilitate inducti, aliqua legitimè in ecclesiis suis seruato Catholicæ unitatis et charitatis uinculo immutarint, et repugnarint. Meminit enim scripsisse B. Augustinū, Quod neq; contra fidem, neq; bonos mores iniungitur, indifferenter esse habendū; ita his de causis, id est, aut propter fidem, aut propter mores, uel emendari oportere, quod perperam fiebat, uel institui, quod non fiebat.

Optant quidem illud imprimis optimi quique, ut Rom. Pontifex auctoritatem et potestatem, quam certè tot seculorum & populorum consensu obtinet, ad generalem totius ecclesiæ quæ illi paret (& quis illi in tam p̃yo instituto non pareat?) curationem & iam diu desideratam & promissam reformationem, tandem aliquando conuer-

tar,

tar, mirantur autem non parum cur id hactenus differatur, cum ut ipsi existimant, ille pro ea, quam adhuc obtrinet auctoritate, nulla iactura auctoritatis uniuersalis ecclesiæ, nulla suæ ac ecclesiastici ordinis dignitatis imminutione, imò et citra concilii fatigationem, simul & gloriæ Christi et publicæ ecclesiæ tranquillitati, et priuatim multorum piorum hominum cōscientiæ consuleret possit, idq; efficere, ut si non statim omnes motus, quibus hic noster orbis Christianus cōcutitur, compescantur, seminaria tamen & fomenta tollantur. Et contra nisi id primo quoq; tempore fiat, periculum esse ne hi motus, usq; adeò crescant & inualecant ut postea sedari & componi uix possint, in quo etiam ipsius Pontificis, omniumq; ei coniunctorum causa periclitetur. Verùm si Deus in cuius manu & regum et Pontificū corda sunt, nondum illi hanc mentem inspiret, ut in uniuersum ecclesiæ hac ratione in tempore prospiciatur, non æquum uideri, ut singula regna uel nationes, quæ instante iam & præsentè periculo urgentur, curam sui abiiciant, & non potius legitimis rationibus, publicæ ecclesiæ suæ tranquillitati, per eos quibus ecclesiarum cura diuinitus est commendata prouideant; non quidem noui aliquid, quo præsens ecclesiæ status frustra turberetur, aut uetus stas auctoritati detrahatur instituendo, sed quæ antiquitus tradita et modò necessaria sunt, ut in uera fide et disciplina Christiana populus contineatur, restituendo & reuocando. Nam ut patres Africani Concilii ad Cæle-

F stinum

stinum urbis Romanæ Episcopum scripserunt, decretis
 Nicenæ Synodi prudentissimè iustissimeq; prouisum
 { fuit, ut quæcunque negotia in suis locis ubi orta sunt fi-
 niantur, nec unicuique prouinciæ gratiam Spiritus san-
 cti defuturam; quod non solum ad causas clericorum,
 sed etiam ad fidei & disciplinæ negotia pertinere ex quar-
 to Concilio Toletano perspicuum est, in cuius cap. ter-
 tio, definitur, ut si fidei causa sit, aut quælibet alia eccle-
 siæ communis, generalis totius Hispaniæ & Galliciæ Sy-
 nodus cōuocetur. Ad quem locum ita Nicolaus de Cusa
 sua ætate Germanorum doctissimus appellatus, & rerū
 ecclesiasticarum diligentiss. & perspicaciss. obseruator.
 Ecce inquit, quod istud Concilium disponit de prouin-
 ciis illi Concilio subiectis, ac etiam dicit, quia quæ fidē &
 generalem ecclesiam respiciunt, in tali uniuersali Conci-
 lio tractari debere, ex quo est mente tenendum quod uni-
 uersalis multarū prouinciarum Synodus est supra ipsas
 prouincias, generalesq; etiam fidei causas tractare possit.
 Multa sanè exempla magnorum & celebrium concilio-
 rum, generali totius alicuius nationis seu regni Episco-
 porum cōuentu habitorem, proferri possunt, in quibus
 fidei causæ in iis locis exortæ & tractatæ sint, & definitæ,
 quæ & ipsa concilia generalia, uniuersalia & plenaria no-
 minantur. Si igitur in aliquo regno, ubi imminens peri-
 culum præsens remedium exigit, sapientum et piorum
 uirorum synodus, siue conuentus, supremi administra-
 toris iussu instituat, in quo de his religionis contro-

Lib. 1. de cō-
 cordan. Ca
 tho. cap. 22.

uer-

uersis utile aliquid & diuinis literis antiquaq; traditioni consentaneum constitui possit, in quod qui in utraque parte saniores sunt consentiāt: & ex quo Christiana tranquillitas in ecclesia nascitura speretur: non credo hinc quenquam pium, nedum uerum hunc uel opinatum auctorem, huic instituto intercessurum, neq; ut longa deliberatione res differatur, consulturum; sed ad eam persistendam omne suum studium & operam adiuncturum. Neq; ideo Romanæ Ecclesiæ auctoritatē cōuelli existimandum est, si reliquis quoq; ecclesiis suum ius in cōstituenda religione & disciplina Christiana tribuatur. Neq; uerò ecclesiæ Occidentalis statum labefactari, si pars eius aliqua insignis ad pristinam dignitatē & formam instauretur & exornetur. Neq; successionem uiolari, si Episcopi apostolicum munus in constituendis & repurgandis ecclesiis hactenus ferè neglectum, sedulò exequantur. Neq; defectionis et schismatis crimen incurri, si urgente ecclesiæ necessitate, aliquid præsentibus moribus dissentaneum, diuinis uerò literis & antiquis moribus consentaneum instituat: modò per liuorem & odium à reliquo corpore non recedatur, neque temerario præiudicio reliqui cōdemnentur, sed ut sæpe dicitur, charitatis & concordie Christianæ uinculū retineatur. Nunc ad alia transeamus.

Scribit auctor libelli nullum in his controuersiis certius iudicium inueniri posse, quàm si ipsa scriptura sacra, eiusq; uera intelligētia adhibeatur, ideo torquet, quasi hoc dicto scriptura ita in

summo gradu locetur, ut pars tamen iudicii aliunde pendeat, imò hoc agatur ne quid momēti in se scriptura contineat, nisi hominum decretis adiuta, atq; adeò quamuis aliquid scripturæ deferri uideatur, callidè tamen in eius locum hominum placita substitui. Hæc omnia quàm uana, et cū à ueritate, tum ab auctoris mente aliena sint, æquus per se lector iudicare poterit. Cū itaq; in iudicandis controuersiis, non nudus scripturæ contextus, sed eius intelligentia proponitur, non propriè duo diuersa proponuntur; nam quod dicitur scriptura & eius uera intelligentia, perinde ualet ac si dicas, scriptura rectè & sanè intellecta. Eamq; fuisse mentem auctoris colligi potuit ex eo quod subiicitur, scripturam esse implicatam traditionem, & traditionem esse explicatam scripturam. Intelligentia ergo scripturæ, quæ ex traditione percipitur, non est ab ipsa scriptura separanda, cū in ea contineatur, uel tanquam definitio in definito, uel tanquam conclusio in præmissis. Idem significat libellus cum inquit in fidei præsertim quæstionibus nihil esse, quod non in scriptura contineatur. Atque hoc est quod inquit Nazianzenus, Quædam esse & dici in scripturis, quædam uerè esse in scripturis tametsi non dicantur. Cū igitur huic seu traditioni Catholicæ, seu ueritati, non scripturæ, auctoritas in controuersiarum diiudicatione tribuitur, nihil ipsi scripturæ detrahatur: cum nihil aliud sit quàm mens & intelligentia scripturæ antiquitus nobis tradita, quæ ut scripta non sit, in iis tamen quæ scri-

scripta sunt continetur. Quemadmodum cum in scriptis legibus, ubi de Republica constituenda agitur, ipsum aliquando τὸ ἐν τῷ in controuersiam uenit, ita ut δῆλον & sententia inspicienda sit, atq; ex ea iudicandum, nihil tamen auctoritati legis detrahatur, sed omnis auctoritas penes leges manet; ita cum dicimus nudam ut proposita est scripturam, quæ in alienum sensum trahi possit, non satisfacere ad omnes controuersias diiudicandas, sed eius mentem atq; sententiam esse spectandam, nulla in rescripturæ auctoritas imminuitur, sed omnis auctoritas illi soli defertur; nam scriptura sacra non est ipse literarum & syllabarum contextus, sed ipsa intelligentia quæ in iis continetur. Quid, an non ipse Christus aduersus Sadduceos intelligentiam legis potius, quàm ipsa uerba attulit? Non enim illis uerba hæc, Ego sum Deus Abraham, Isaac & Iacob ignota erāt, sed sensum qui in iis latet, ignorabant Ideoq; & ignorantia scripturæ accusantur. Quare illi demum scripturam nouisse dicendi sunt, non qui eius uerba tantum, sed sensum et intelligentiam tenent: quod breuiter dicitur à B. Hieronymo & ante eū à B. Hilario, scripturæ nō in legendo, sed in intelligendo consistunt. & pulchrè ab Ireneo dictum, aptaq; similitudine expressum est, hereticos in his Apostoli uerbis, Caro & sanguis regnū Dei non possidebunt, nudas ipsas dictiones tenuisse, nec sensum Apostoli perspexisse, nec dictionum uirtutē scrutatos esse Quid? quòd multa sunt loca scripturæ, quæ prima fronte absurdam & impiam

Hierony.
cont. Luci.
sec. Hilar.
ad Constan.
Lib. 5.

sententiam præ se ferunt, ut cum humana mēbra & affectiones Deo tribuuntur, cum beati pronunciantur, qui se castrauerunt propter regnū Dei; oculus scandalizans erui & abiici iubet: & his similia; an non in his necessario à uerbis ad mentem & sententiam est transeundum? Sunt igitur quoad hūc locum attinet, duplicia scripturæ loca, quibus necessaria religionis nostræ capita continentur. Alia enim ex ipsis uerbis manifestum sensum habent, de quibus nemo unquam controuersiam mouit nisi qui ipsam scripturam simpliciter negarit, deprauarit, uel mutilarit, ut Christum natum è uirgine, crucifixum, mortuum, resuscitatum. Alia sunt quorum sententia, nō statim cuius tam obuia & plana est, quin in aliam & contrariam sententiam trahi possint, ex quorum uaria & peruersa interpretatione, uariæ hæreses natæ sunt. Verūm his opponitur, una, plana, certa, cōstansq; sententia, quæ antiquitus ab ipsis Apostolis & eorum auditoribus tradita, ad nos usq; manauit. Vt quod dicitur, in hac oratione, In principio erat uerbum, uocem λόγου non de cogitatione uel proposito, sed persona intelligi debere. Cum igitur hanc intelligentiam, in nonnullis uerbis diuinæ scripturæ spectandam dicimus, non humanis decretis subiicimus diuinā scripturam; neque auctoritatem eius totam ad hominum arbitrium trāsferimus. Nō enim cuius homini, imò ne uniuersali quidem concilio, talem intelligentiam communisci licet. Eam enim tantummodo recipiendam constat, quæ antiquitus (ut dixi

diximus cum ipsa scriptura, ab ipsis apostolorum temporibus est tradita. Neque uero ideo ab hominum iudicio pendet hæc intelligentia, quod ex traditione & testimonio prisce & Apostolicæ ecclesiæ sit petenda; non magis quam ipsa scriptura sacra, ideo ab hominibus pendet, quia eiusdem ecclesiæ traditione, has tantum quas recepimus ueras esse apostolicasque scripturas ceteris reiectis, cognoscimus. Quemadmodum enim hæc intelligentiam, ita & ipsam scripturam, de cuius intelligentia agitur ex ecclesiastica traditione primum accepimus: quæ tamen traditio, quamuis nobis scripturam ipsiusque intelligentiam annuntiarit, auctoritatem tamen ei quam habet diuinitus insitam, non contulit. Nam à quibus hæc traditionem accepimus testes tantummodo sunt cælestis doctrinæ, non auctores. Frustra igitur quodam tam iniqui sunt huic traditioni, qua ueram scripturæ intelligentiam confirmamus. Neque enim aliam uim tribuimus traditioni in uera intelligentia à falsa discernenda, quam habeat in ueris scripturis à falsis & adulterinis dignoscendis. Omnino enim noticiam uerorum Euangelicorum, & Apostolicorum scriptorum ecclesiasticæ traditioni, quam per manus ecclesia ab Apostolorum discipulis accepit, acceptam ferre debemus. Quomodo Origenes scribit se in traditione de quatuor Euangelis accepisse, quæ sola sine contradictione, in uniuersa quæ sub cælo est, ecclesia Dei recipiuntur. Et Eusebius post enumerationem receptorum & dubiorum scriptorum, necessariò inquit horum Catalogum

Tom. 1. in
Matth. apud
Euseb. lib. 6.
cap. 25.

gum confecimus, ut discernamus inter ea scripta, quę secundum ecclesiasticam traditionem, nec facta, nec dubia, sed uera sunt. Pulchrè uerò eodem loco duabus notis falsa scripta deprehendi asserit, tum quòd nemo ecclesiasticę successionis scriptor eorum mentionem faciat, tum quòd pharseos character à consuetudine Apostolica uariat; quas etiam notas in falsa interpretatione & intelligentia scripturę deprehendenda adhibere licebit. Si et nemo ueterum qui Apostolis apostolicisq; uiris successerunt eius sensus meminerit; & ipsa sententia à uera compertaq; apostolica doctrina dissentiat. Eo enim argumento Ireneus in cōfutanda Florini cuiusdam praua doctrina utitur. Hęc dogmata, inquit Florine quę asseris, confidenter dico, non sunt sanę sententię. Hęc dogmata non sunt consona ecclesiasticę fidei; hęc dogmata sancti illi presbyteri, qui ante nos fuerunt, nunquam protulere, illi qui & apostolos uiderunt. Eodem modo & Tertullianus ait, Doctrinam hæreticorum, si cum ea doctrina, quam Apostoli institutis à se ecclesiis tradiderunt conferatur, deprehendi non esse Apostolicam. Contra quoque notę Vincentianę, quibus ille Catholicam traditionem agnoscere dicit, ad scripta Canonica cognoscenda accommodari possint. Ea enim uerè Canonica scripta habenda sunt, quę antiquitus per omnes ecclesias omnium consensu sunt recepta, quomodo supra ex Origene ostendimus. Cum igitur huiusmodi traditio pariter & scripturę, & eius intelligentię seruatur,

Euseb. lib. 5.
cap. 20.

uiar, non est quod ab huiusmodi traditione, aliquid auctoritati scripturæ detractum iri metuamus. Et quod timeamus, ne falsæ traditiones pro ueris & apostolicis obtrudantur, faciliè his notis diligenter exploratis & adhibitis, propulsatur. Verùm hoc loco admonendum illud est, cum tria sint traditionum genera, aliæ enim doctrinæ fidei; aliæ ritus & cæremonias, aliæ rerum gestarum memorias continent: nos hoc de dogmaticis tantum (ut ita loquamur) loqui, quæ certæ & perpetuæ sunt, non de ritualibus; quæ pro temporum conditione uariari possunt, non de historicis quæ incertæ plerumque sunt, & ad salutem non conferunt. Cum autem traditionem & ueritatem non scriptam dicimus, non intelligimus sententiam humano ingenio excogitatam, et à scripturis sacris extraneam & alienam; uerùm intelligimus sententiam, in scripturis sacris ad uerbum non expressam, sed ex eius uera interpretatione, quam apostoli uiua uoce predicauerunt, et eorum auditores et successores nobis tradiderunt, exceptam et conseruatam; cuius rei inter multa exempla sunt, λόγον significare personam: diuinā naturam in filii persona humanæ naturæ esse unitam: filium patri esse coæternum atque ^{ὁμοούσιον} spiritum sanctum cum patre & filio, simul adorandum et conglorificandum, et cætera huius generis, quæ non expressa in scripturis sacris legimus, sed ex mente & intelligentia scripturarum intelligenda esse priscorum patrum, & grauissimorum conciliorum auctoritate didicimus.

At dices, nos de intelligētia scripturæ, quin necessaria sit non contendimus, uerū eam ex scripturis ipsis, non ex traditione petendam affirmamus. Est quidē hæc ratio interpretandæ scripturæ longè optima atq; certissima, quā etiam priscos patres & cōmendasse et usurpasse aduersus hæreticos, in primis Hilarium Pictauiensem cognoscimus: sed cū ea ipsa ratione, qua sunt subtilitate & pertinacia, in falso sensu astruendo abutantur hæretici, fit nō rarò ut ad finiendas controuersias, hæc ratio minus ualeat. Exempli causa, Catholicis aduersus Arrianos obiectantibus, hūc Euangelii locū, Ego & pater unū sumus, ad unitatem substātiæ confirmandā, illi ex aduerso similem locū quasi huius, ut uolebant, interpretē adferentes, ut sint unū sicut & nos, unitatē uoluntatis & sensus significari cōtendebāt. Quā aūt hæc ratio nō sufficiat, acerbissima illa, quæ inter quosdam de Eucharistia hodie flagrat contentio, abunde testatur: in qua summo studio utraq; pars uerborū sensum, de quo solo quæstio est (nā de uerbis cōuenit) his quas diximus ē scripturis ipsis petitis probatiōibus inquirat. Ea uerò ratio, qua intelligētia dictorum, ex ipsa Apostolorū interpretatione, antiqua & continuata traditione, ad nos deriuata petitur, sæpenu-mero ad uera dogmata confirmanda et hereses confutandas, plurimum momenti habet, utpote qua hæretici ipsi prorsus destituuntur: & quā nisi aperta cōtumacia & impudentia eludere & improbare nequeunt. Vtrumq; aūt genus ad redarguendos hæreticos adhibendum Ireneus testa-

testatur scripturam uidelicet sacram & traditionem, quæ Lib. 3. ad
uer. hære-
cap. 3.
est ab apostolis, quæ per successionem presbyterorū in
ecclesiis custoditur. Est inquit plenissima hæc ostensio,
unam & eandē uiuificatricem fidem esse, quæ in ecclesia
ab apostolis usq; nunc sit cōseruata, & tradita in ueritate.
Et de Polycarpo mox inquit, uenisse eum Romam, mul-
tosq; hæreticos conuertisse, annunciantem solam hanc
ueritatem, quam ab Apostolis acceperat, & ecclesiæ tra-
diderat. Idem quoq; alibi inquit eodē libro. Agnitio uera
est apostolorum doctrina, et antiquus ecclesiæ status in
uniuerso mūdo, & charactere corporis Christi, secundū
successiones temporū, quibus illi eam, quæ in unoquoq;
loco est ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit usq; ad nos.
Quamuis autē idem Ireneus affirmat fuisse quosdā hære-
ticos, qui neq; scripturæ, neq; traditioni assentiebātur, nō
minor sanè eorū impudentia in neganda traditione cer-
nitur. Cū em̄ scripturis urgebantur, scripturas accusabāt, Lib. 3. ca. 2.
ut non rectè se habentes, & uariè dictas, ex quibus ueritas
inueniri nō possit, ab iis qui traditionē ignorēt; eam autē
traditionem nō per literas traditā, sed per uiuam uocem,
de qua Paulus dicat, sapientiā loquimur inter perfectos,
atq; eam sapientiā unusquisq; eorū inuentam à se fictio-
nē affirmabat. Cum autē ad apostolicam traditionē pro-
uocabantur, iactabant se non presbyteris modò, uerū
etiam apostolis ipsis sapientiores, synceram ueritatem
reperisse, apostolos uerò saluatoris uerbis legalia miscu-
isse, quo quid arrogantius & impudentius fingi potest?

Mirum autem est quæ de intelligentia & traditione scripturæ sacræ adiungenda dicuntur, ea tam acerbè & odiosè ab isto sugillari. Cum eadem propemodum nõ à Symmystis modò et sectatoribus, sed ab ipsis eorū du-
cibus proferantur. Multorum instar nobis erit unus M. Bucerus, quo nemo istarum partium Catholicæ pa-
cis studiosior fuit, & ad eam accessit propius. Obiectum fuit illi, quòd in Reformationis libro non satis ecclesiæ Catholicæ consentaneè, de prioribus ecclesiæ signis scri-
pisset. Ecclesiam enim Cathol, uelle scripturam intel-
ligi debere secundum traditionem uniuersalis ecclesiæ, & exigere concordiam doctrinæ in traditionibus, quas ecclesia sine scriptis recepit: librū uerò solam nudamq;
scripturæ literam intueri. Ad ea hunc in modum respon-
dit. Liber inquit, sic loquitur. Primum signum ecclesiæ est uera doctrina, quomodo eam Deus per Christum et apostolos in Euangelio in uero suo intellectu tradi-
dit. Et paulò pòst, primum in quo ecclesiæ coniunctio et unitas consistit, est consensus de doctrina Euangelii, & uero eius intellectu. In his inquit uerbis uerus intelle-
ctus Euangelii disertè commemoratur, cum ipso Euan-
gelio, qui uerus intellectus, solūm per Christum & apo-
stolos initiò fuit traditus, & ab ecclesia ut uniuersalis seu Catholica traditio conseruatus. Cūm igitur in libro to-
tidem uerbis positum sit, doctrina quam Deus per Chri-
stum & apostolos in Euangelio tradidit in uero eius in-
tellectu, sanè in eo comprehenduntur omnes Christiæ

nz doctrinæ partes, quæ ecclesiæ à Deo siue scripto, siue non scripto traditæ unquam fuerunt. Hæc ille in apologia Germanicè scripta aduersus Colonienſiū antididagma. Idē in libro cōtra Latomū, duo ecclesiæ auctoritati tribuit, Traditiones sine scripto traditas, & interpretationes legitimas scripturarū, ex quo genere esse dicit, præcipuorum articulorum intellectum uerum. Verbi causa. Cū scriptura nobis prædicat, patrem, filium & spiritum sanctum, sentimus tres personas & unam substantiam, de his inquit & huiusmodi omnibus, quarū cognitio ad salutem est necessaria, obtinet ecclesiæ ueram scripturarum interpretationem, receptam iam inde ab apostolis, & uindicatam contra hæreticorum sophisticen. Quamuis autem dicat patres confirmandis ueris sententiis & falsis refellēdis, diuinis maximè scripturis usos, fatetur tamen eos & traditiones obieciſſe. Item Ireneum Tertull. Augusti. ecclesiæ traditiones, in intelligentia præcipuorum dogmatum extulisse; sed quid Bucerum cōmemoro? cū Caluini ipsius uerba in promptu sunt, quæ aduersus Pighium de lib. arbitrio scripsit. Non difficulter inter se & Pighium in hac de traditionibus conventionem conuenire posse, si modò ecclesiæ traditionem ex certo & perpetuo sanctorum & Orthodoxorum consensu demonstraret, atq; iis simpliciter & candidè ad ueram & germanam ecclesiæ doctrinam comprobendam uteretur. Certè nihil aliud huic libello propositum fuit. Quod autem addit. Nūc si ex priuato paucorū consensu

communem ecclesiæ consensum facere uelit Pighius, non recipiā, in eo quoq; consentimus. Hæc libenter ex huiusmodi scriptoribus cōmemoro, quæ ad pacē & conciliationē accedūt. Et utinā eam moderationē perpetuò retinerent, facilius multarū & grauissimarū quaestionum concordia iniri possit. Sed uideo nihil magis, quā implacabile & hostile odiū utrinq; contendentiū animis insitū concordia & cōciliationi obistere: quo fit ut omnia aduersariorū dicta in deteriorem partem torqueantur, deprauentur, exasperentur. Facilius haud dubiè cōueniret, si hæc charitatis regula ab utrisq; adhiberetur, ut qualem quisq; uelit interpretem suorū scriptorū, talem se exhibeat aliorum; & qua moderatione utuntur in eorū scriptis cōmoda interpretationē mitigandis, quos sibi coniunctos suæq; partis studiosos uiderint, aut à quorū dis-iunctione sibi metuunt, eandem ad exploranda scripta dictaq; eorū, quos aduersarios ducunt, accommodarent. Sed hæc obiter, nunc ad reliqua orationem cōuertamus. Non fuit sanè causa cur tam accuratè testimonia de perspicuitate & certitudine scripturarum congereret, eaq; tam insolenter nugis, imò sacrilegis figmentis se opponere iactitaret. Sunt autem omnia, quæ in medium adfert testimonia, aut ex uetere, aut nouo Testamēto sumpta. In lege quidem & prophetis præcepta piæ uitæ, ueriq; diuini cultus manifestè proponi dubium non est: mysteria uero salutis nostræ per Christum, in ueteris legis decretis, & prophetarum oraculis, recondita & abstru-

abstrusa, paucisq; diuinitus ad hoc delectis nota fuisse manifestum est. In nouo uerò Testamento hæc omnia mysteria, quorum ad uitam æternam noticia opus est, diligentissimè et planissimè primum quidem iussu mādatoq; Christi uiuæ uocis prædicatione ab apostolis explicata, mox ad posterorum memoriã literis consignata fuisse, omnibus perspicuum est. Atqui eorum, quæ literis prodita sunt, sensus & intelligentia primis illis discipulis & apostolorum auditoribus manifestissima et notissima fuit, ut quorum explicationē ab ipsis apostolis Euangeliiq; præconibus acceperant. Quamuis B. Petrus agnoscat in scriptis Pauli inesse quædam intellectu difficilia & obscura, quæ imperiti infirmi q; ut cæteras quoque scripturas in suam ipsorum perniciem detorserint. Illud sanè uerum est, nonnulla non tam planè aperteq; dici potuisse, quin posterius, quibus apostolica phrasis, non tam nota & familiaris erat, ad eorū intelligentiã explicatione & interpretatione à maioribus accepta opus haberent. Accessit postea hæreticorum uersutia, qui huiusmodi aliquot scriptis, nouos, alienos & peruersos sensus affinxerunt. Huiusmodi sanè apostolicorum scriptorum loca, quamuis ab apostolis, disertis, propriis & tunc omnibus, qui eos audierunt, notis uerbis exposita fuerunt, & in se quidem manifestam certamq; sententiam continuerint, posteris tamen qui ab apostolorum ætate longius recesserunt, præsertim rudioribus & imperitioribus, non tam plana & aperta fuerunt,
ut

ut non probabili aliqua expositione, uerus illorum sensus obscurari & deprauari potuerit, & non aliqua explicatione iuuari & illustrari opus habuerit. Certè tot contentionibus omnium seculorum, de summis quoq; articulis fidei, inter eos qui iisdem utebantur scripturis habite, illud manifestè conuincunt. Quòd si simpliciter omnia, quæ ad fidem pertinent, tam manifesta & obuia sunt, ut nullus prorsus interpretationis indigeant, qui sit quæso ut hodie de grauissimis articulis, & quos ad religionis puritatem imprimis pertinere putant tãto perè decerteretur, idq; ab iis qui utrinq; & scripturæ testimonia producunt, atq; inter prima dogmata, hanc scripturæ claritatem & certitudinem ponunt, neq; tamen adhuc de eius sensu in iis de quibus contendunt, inter se conuenire possunt: cum tamen utrinq; manifestis se clariq; scripturæ locis sententiam suam tueri clament?

Manet ergo hoc fixum et certum, pleraq; scripturæ noui testamenti loca, etiam ad fidei causam pertinentia, non tam esse nobis ex ipso uerborum contextu nota, quin de eorum sensu controuersia nasci queat, nec alio, ad id probandum, quàm ipsa experientia argumento est opus. Quæ tamen ipsa loca ea potissimùm in quibus saluti necessaria sententia continetur, piis omnibus clara nota & certissima sunt: quod eorum intellectum non ex proprii ingenii inuestigatione, non ex quorumlibet hominũ probabili ratiocinatione, sed ex ipsa uiua apostolorum prædicatione & explicatione, à maioribus ad nos usque

que deriuata acceptum teneant. Atq; ad hūc uerum ger-
 manumq; intellectū apostolicorū dictorum assequendū
 in primis consensum uetustatis pertinere, certissimū est:
 id quod ex uestris quidā neq; ii uulgares perpetuis hisce
 & infinitis disputationum conflictationibus impulsī atq;
 cōacti, aliquando ingenuè confitentur. Ita enim Philip. De causis re-
 cusatae Sy-
 nodi.
 Melanchthon quodam loco asserit, sententiam diuini
 uerbi, consensu Catholicæ ecclesiæ perspicuam esse & il-
 lustratam. Et in Epistola quadam anno eo, quem ultimū Ad Ioā. Cra-
 tonem med-
 cum Vratif-
 lauicem.
 uitæ habuit. Scio inquit, carnificinam non solum seuam,
 sed etiam perniciosam esse dubitationem. Existimo au-
 tem ad confirmandas mentes, consensum uetustatis plu-
 rimum conducere. Adiiciam his confessionem apertissi-
 mam, nostræq; sententiæ prorsus congruentem, quam-
 uis ad alium finem relatā uiri in academia celebri, non
 incelebris diuinarum literarum professoris, & dogmatū
 uestrorum non instrenui propugnatoris. Magnā in-
 quit hodie esse sectarum uarietatem, qui aliquo sunt in-
 genio norunt. At ne una quidem est tam inepta, tam im-
 pia, tam profana, quæ uerbum Dei non uenditet, iactet,
 sibiq; uendicet, imò ueritati etiam opponat. Hæc ratio
 satis monet minimè stupidos, & eos qui aliquo desiderio
 salutis afficiuntur, ne nudis uerbis statim fidem adhibe-
 ant. Quomodo igitur examen hoc sit instituendum at-
 tentè est considerandum. Non poterit autem meo qui-
 dem iudicio certior, aut compendiosior adinueniri me-
 thodus, quā ut eruditæ antiquitatis uestigiis insistamus,

Optimi magistri atq; duces nobis esse possunt. Ireneus Tertull. August. qui plurima huius generis certamina posteritati reliquerunt. Ex his monumentis quibus cognoscere potest ipsos inprimis adhibuisse fidei quam uocabant regulam, huic iungebant piorum atque eruditorum antecessorum suffragia, consensumq; apostolicarum ecclesiarum, hoc est earum, quas uel ab ipsis apostolis uel ab apostolicis ut uocabant uiris originem dixisse, constabat. Audis'ne æquissimè lector sententiæ quā hactenus tuemur, quæq; extremæ impietatis & sacrilegii accusatur, à socio eiusdem disciplinæ manifestum asseueratorem, nullam esse sectam tam profanam, quæ non uerbum Dei sibi uindictet, ex quo conficiatur, nudis uerbis non statim fidem esse adhibendam, ad examen autem ueritatis certissimam & compendiosissimam methodum esse, si eruditæ uetustatis uestigiis insistatur. Ad Philippum quoq; ut redeamus, si ut ille & quidem uerissimè confirmat, ad mentes in uero intellectu diuini uerbi confirmandas, & ad illustrandam diuini uerbi sententiam ualet inprimis Catholicæ ecclesiæ & uetustatis consensus, non igitur sacrilegū & impium figmentum est dicere, scripturæ sacræ nudis uerbis, eius intelligentiam ex testimonio uetustatis & consensu Catholicæ ecclesiæ esse adhibendam.

Facile autem quibus animaduerrere potest, ea quæ iam diximus, cum scripturæ locis ab aduersario adductis minime pugnare. Sunt quidem prophetici sermones in-

star

star Lucernæ in caliginoso loco apparentis, sed eorū sermonum sententia nō omnibus statim cōspiciua est. Quæ propter idem Petrus continuò admonet, Propheticam scripturam nō esse priuatæ interpretatiōis. Est item scriptura omnis diuinitus inspirata, utilis ad doctrinam. Sed tamen ad eam intelligendam institutione & doctrina opus esse idem Paulus testatur, cū inquit, persistito in his quæ didicisti, sciens à quo didiceris. Breue quidem compendium Euangelii sui à Ioanne propositum est, ut ea quæ ab ipso scripta sunt credamus, & credendo uitam habeamus. At si omnino nullo alio opus est, cur frustra huius Euangelio aliquorum Euangelistarum & apostolorum scripta adiecta sunt? Lex quoque quæ obseruantibus diuina mandata, uitam, transgressoribus mortem denunciat, clara est atque certissima; manserunt tamen in ea multa fidei mysteria usque ad tempus reuelationis abscondita. Porro quod scriptorem insinuat, quasi hac ratione scripturam dubiam, flexibilem, perplexam, ambiguam, & inuolucris testam affirmer, tale quicquam neque sensisse unquam neque dixisse hunc scriptorem credo, neque ex iis quæ ab ipso dicta sunt, tale quicquam consequitur. Non enim diffitetur controuersiam omnem quæ de scripturæ sensu nascitur, non uitio scripturarum, quasi illæ de industria obscurè & ambiguè proditæ sint, sed hominum uitio accidere: qui aut tarditate & ignauia, non eam quam debent diligentia & studium ad eius sensum percipiendū

adferunt, aut animi superbia paratum & promptum ex maiorum traditione sensum aspernantur, aut deniq; malitia alienum & coactum sensum affingunt. Vt uerò ad conclusionem huius loci ueniamus, non negamus, ex sola scriptura peti certam definitionem, neq; tamen ideo à scriptura ueram eius intelligentiam ueramq; eius intelligentiæ consequendæ rationem separamus. Ea quoque quæ scripta sunt, ad solidam fidem sufficere profitemur, sed ad ea, quæ scripta sunt intelligenda, uera & apostolica traditione nos non parum iuuari necessariò confitemur. Quin & fides illa, qua una salutem cōsequimur, per uniuersum diuinæ scripturæ corpus diffusa, ab ipsis, ut est probabile apostolis, in breue compendium est redacta, quod apostolorum Symbolum dicimus, quod certè Symbolum non scriptura, sed traditione accepimus. Imò maiores nostri atramento illud chartis illini, atq; aliter quàm uiua Catechistarum uoce Catechumenorum animis inscribi religioni duxerunt, qua de re Isidorus Hispalensis. Symbolum inquit, hoc fidei & spei nostræ, non scribunt in charra & atramento, sed in tabulis cordis carnalibus, cuius rei rationem, alibi reddit. Iccirco autem patres nostri hoc non scribi, sed retineri cordibus tradiderunt, ut certum esset neminem hoc ex lectione, quæ interdum peruenire etiam ad infideles solet, sed ex apostolorum traditione didicisse. Hæc certè breuissima fidei confessio, qua nos in patrem, filium & spiritum sanctum credere profitemur, quæ nihil est aliud, quàm dominico-
rum

Stymolo. lib.
6. cap. ult.

De ecclesia.
sic. offi. lib.
2. cap. 23.

rum uerborum, quibus baptismi formam præscripsit, explicatio neq; ullo scripto prodita, sed sola traditione ad nos deducta, Apostolica tamen auctoritate, consensu & testimonio perpetuo omnium ecclesiarum firmata. Ad obiectionem censoris, ut appellat, qua dicit hæres paulò post apostolorum mortem exortas non scripturæ uerbis, sed sana intelligentia profligatas; respōdet. Ego ut hoc pōsterius concedo, ita fortiter cōtendo apertis scripturæ uerbis deuictos fuisse hæreticos. Cui nos uicissim paucis respondebimus. Constat sane Orthodoxis certamen omne cum hæreticis, non de uerbis scripturæ, sed de sensu fuisse. Et quamuis Orthodoxi ueram certamq; sententiam ex ipsis scripturis afferrent, hæretica tamen pertinacia, disputationis acumine, quo pollebat, freta, alias scripturas, aliosq; sensus opponebat, ita ut certamen infinitum existeret. Vidit hoc uir acutissimus Sisinnius, quamuis Nouatianus, de homouasio tamen Orthodoxis consentiens. Cum enim Theodosius Imperator cum Nectario Episcopo Constantinop. de quaestione controuersa tandem explicanda & concordia ecclesiis restituenda ageret, Sisinnius hic quem Agelius Nouatianorum Episcopus, cuius tum lector erat, postea successor, ut hominem scientissimum & eloquentissimum adduxerat, consultus respondit: Dialecticas disputationes, ut quibus schismata non modò nō unirentur, sed ad uehementiores contentiones magis hæreses accenderentur, prorsus fugiendas; Testimonium potiùs ex traditio-

*Socrat. hist.
ecclesia. . .
cap. 10. Trō
part. histo.
lib 9. ca. 19
Nicep. lib.
1. cap. 17.*

ne ueterum adhibenda: sciebat enim ueteres omnes in eo conuenire, quod initium essentia nullum Dei filio attribuerent. Interrogandos igitur hæresiarchas (nam plurimum sectarum duces conuenerant) probet ne eos doctores, qui ante diuisionē floruiſſent; & an eorū de proposita quæſtione testimonia recipiant: Quod cū fieret, probare quidem se eos, & ut præceptores ac doctores uenerari uno ore responderūt; de eorum uero testimonio recipiendo cum interrogarentur, ita confuſi turbatiq; atque inter se ipſi diuiſi ſeparatiq; ſunt, ut certi nihil ex illis cognoſci potuerit. Quare imperator animaduерſo quod ſola diſputatione, non autem ueterum expoſitione niterentur, recta fide ſuſcepta & cōprobata, reliquas omnes fidei profeſſiones improbauit. Ex qua hiſtoria ſatis apparet ad ueram fidem ſtabiliendam & falſam labefactandam, traditiones & expoſitiones antiquorum nonnihil momenti & ponderis habere, ſed de his ſatis.

In iis uero quæ ſequuntur maiorem ſibi inſectandi & bilem ſuam in innoxium auctorem euomendi, materiam & occaſionem habere uiſus eſt. Dixerat auctoꝝ, cū neceſſitatem intelligentiæ ſcripturarū ex Catholica traditione petendā, demonſtrare uelle, de intellectu uocis λογός, ingens eſſe certamen, & qui diuerſam ab eccleſia ſententiam ſequuntur, nō minus probabilibus rationibus nūi. Hoc dictū Caſtigatoꝝ noſter, non humani caſtigatoꝝis & monitoris officio contentus, ſed capitalis accuſatoꝝis, imò Sophiſtici calumniatoꝝis perſonā indutus, ad atrocisſi-

cissimi criminis insimulationē detorquet. Apponam autem eius uerba, in quibus nullam, in monendo humanitatis legem seruata esse constabit. Ea sic habēt. Quod Arrianos dicit dum negāt uoce τὸ λόγον hypostasim uel personam significari, rationibus uti æque probabilibus atq; Orthodoxos, in eo se patronum detestandæ impietatis prodat. Nā si admittimus quod uult, deitas Christi in solo concilii decreto fundata erit, Quis non uideat hominem profanum, aliud simulando hoc fidei principium malitiosè conuellere? Hactenus castigatoris uerba audiuius, Quod itaque initio Arrianos commemorat, non ignorantia sed incogitantia tribuendum est. Neque enim de Arrianis ulla fit à scriptore mentio, sed in genere de iis loquitur, qui diuersam ab ecclesia sententiam sequuntur. Nam quod de peruerso intellectu uocis λόγος dicitur, id olim Samosateno, photino & nostra ætate Serueto conuenit, non Arrio, qui non negauit uoce τὸ λόγον hypostasim uel personam apud Ioannem significari, sed hanc personam non esse natura Deū, nec eiusdem cum patre substantia pertinaciter asseuerauit. Qua de re piè, & copiosè differit Philip. Melanchthon in locis communibus, probatq; λόγον in narratione Ioannis significare personam, tum ex aliis scripturæ locis, tum ex consentientibus, ueterum scriptorum, qui ante Synodum Nicenam fuerunt, dictis, ac perpetuo ecclesiæ Catholicæ consensu. Quod addit dicere illum Arrianos rationibus uti æquè probabilibus, uerba auctoris sic

sic habent. Qui diuersam ab ecclesia sententiam sequuntur, non minus probabilibus rationibus nituntur. Quod de rationibus probabilibus dicitur, æquiores interpretem requirit, uox enim probabilis duplicem habet sensum. Sunt enim & uerè probabilia quæ Græcis *ἔνδοξα*, sunt autem in speciem & non re ipsa probabilia quæ, *φανόμενα* dicuntur, ex quibus syllogismum *ἐπισκοπὴ* nimium multis hominibus notum & usitatum Aristoteles confici docuit. Quare si cui hæc oratio castiganda uideretur, addat illud ut dicat, in speciem probabilibus. Quamuis nec ipsa, ut est posita oratio, quicquam habet incommodi, si commodè intelligat. Nā & Aristoteles scripsisse fertur quædam falsa probabiliora esse quibusdam ueris. At nostro castigatori magis ea interpretatio placuit, quam in occasionem atrocissimæ criminationis torqueri posse putauit. Neque tamen ex ipsis, ut posita sunt uerbis, tam atrocem criminationem, nisi sycophanticæ artis scientissimus & experientissimus ullus hominum conficere potuisset; quæ ars potius sanguinario inquisitori, quàm Euangelicæ mansuetudinis professori conuenit. Quid autem atrocius in quenquam dici potest, quàm si dicas illum detestandæ impietatis Arrianæ patronum se prædere: & hominem profanum aliud simulando hoc fidei principium de diuinitate Christi malitiosè conuelleret? Sed nā istis importunè effutiendis, magis ipse, quisquis horum auctor est, animi sui, odii, maleuolentiæ, & iracundiæ æstu laborantis morbum prodidit, quàm ut uulnus ullum scriptori

ri innocēti inflixerit, imò uel labeculam ullā asperferit.

Ad rem autem ut ueniamus, ostendunt sanè hoc scrip-
ta hæreticorum, si nuda ipsa Ioannis uerba intuearis, at-
que ipsam uocem, λόγον in se consideres, non minus pro-
babilibus humanæ sapientiæ uerbis eos usos fuisse, quàm
Orthodoxos, qui uocis huius uerū intellectum, non ex
probabilitate rationis, sed ex comparatione & exploratio-
ne aliorum locorum, tum etiam perpetuo & concordi
testimonio ueterum scriptorum, attulerunt. Atq; fuit, &
est hodie quoq; hæc firma demonstratio. Apostolorum
auditores, quorum auctoritate & testimonio credimus
Ioannem hæc uerba scripsisse, In princip. erat uerbum,
iidem nobis tradiderunt, eundem apostolum per hanc
uocem λόγον non cogitationem & propositum, sed per-
sonam & naturam subsistentem significasse. Errant igi-
tur ignorantes scripturas atq; uirtutem Dei, qui quamuis
probabilium rationum specie adducti hac uoce λόγος hy-
postasin significari negant. Quinetiam hæc uerba Ioan-
annis quum scribit, uerbum quod ab initio uita erat, &
Deus erat apud Deum, carnem esse factū, satis apertè es-
sentiam & hypostasin sonant, sed non ita quin hæreticis
probabiles in speciem rationes suppetant, quibus uerbi
nomine aliud intelligi, sectatoribus suis persuadeant, ut
nostra ætate in Adamo pastore uidimus. Quare pluri-
mum apud eos ualet uel certè ualere deberet, cū eis ad
ueram huius uocis intelligentiam probandam, scriptu-
rarum testimoniis, ipsam apostolorū explicationem, ex

eorum uiua prædicatione, acceptam & posteris traditam, adiungimus. Quo demonstrationis genere Irenæus Tertull. Basil. August. non rarò uli sunt. Id si quis nunc quoque faciat, an ille se detestande impietatis patronum proderet & ut homo profanus hoc fidei principium malitiosè conuelleret; & Christi essentiam & hypostaticam à patre distinctionem scripturarum testimoniis spoliabit; aut deitatem Christi in solo Concilii decreto fundabit; ut hic impudèntissimè calūniatur. Aduersus quā calumniam, cum fidei causam attingat, grauius & copiosius esset dicendum, nisi eam non iudicio, sed implacabili odio & impotenti calumniandi libidine expressam esse omnes intelligerent. Veniam mihi ab æquis lectoribus dari postulo, si hic paulò acerbior & uehementior uisus sum; eam enim uehementiam inuito, & ab ea imprimis abhorrenti rei indignitas extorsit. Intolerandum enim mihi uisum est, hominem innocentissimum & immeritissimum horum tam atrociū criminum quocumque modo insimulari, cuius tamē eam mansuetudinem esse scio, ut si modo illū erroris sui & incogitantie pœniteat, libenter culpam omnem sit remissurus, præsertim cum uerisimile sit, hæc non ex animo dicta esse, sed affectatione Rhetorici cultus, ut hac uehementia quā ὀφειδύνη uocant Græci, orationi magnitudinē, & ut ita dicam morem (ὄγκον dicunt Græci) adderet, qua tamen opportuni-
us alio loco uti potuisset. Sed ad institutum reuertamur. De hac autem oratione, Verbum caro factum est, quā probabiles in speciem rationes hæreticis suppetant, quibus
cam

eam in suā & peruersam sententiā trahāt, nimis manifesta exempla & ueterū & recentīū Eurychianorū declarant. Quā ingens hodie hominū numerus est, neq; ingenio neq; zelo Dei carentiū, & in lectione scripturarum exercitatissimorū, qui damnatā olim in Euryche, & nūc ab infelici Hofmanno & Mennone resuscitatam de uerbi incarnatione sententiā obstinatissimē sequūtur: cū asserunt uerbum nō accepisse ē uirgine carnē, sed propria uirtute in uirginis utero carnē & hominem effectū. Atq; ad eam sententiā confirmādā, hęc Euangelistæ uerba, uerbum caro factum est, assiduē ingeminant, & tanquam clarissimē & apertissimē dicta, omnibus rationibus, quæ ex aduerso obiici possint, cōfidenter opponūt: & scripturæ loca, quibus hęc uox, factū est, ad hāc significationem accedere uidetur, diligenter conquirūt. Huius pertinaciæ exemplū, quod hodie in huius generis hominibus experimur, Theodoretus in primo aduersus hæreticos dialogo in Eranistæ persona clarissimē expressit. Nā cū ab Orthodoxo firmissimis ē pluribus scripturarū locis rationibus urgeretur, ille perpetuo eādē cantilenā occinebat, Ego dico ut edoctus sum. Ego credo Euangelistæ qui dicit, Verbum caro factum est, Idem hodie & Mennofactitat. Pulchrē quoq; in eodem dialogo, & sequentibus hæreticorū ingenium describit, qui cū soli se diuinæ scripturæ fidem habere dicant, tamen testimonio uetustatis se plurimū tribuere dissimulare non possunt, cum si quid in aliquo antiquorū scriptorum inuenerint quod

illorum sententiæ, suffragari uidetur, dici non potest, quàm magnificè & insolenter illud iactèt. Quare & apud Theod. Eranistes post firmissimas è scripturis diuinis ab Orthodoxo allatas rationes & explicationes, probabiliter quidem inquit interpretatus es, ego aut scire uelim, quomodo antiqui Ecclesiæ doctores illud dictum, Ver. ca. fact. est intellexerint, & post perspicuam aliquot sanctorum patrum expositionem allatam, mirari se ait, eorum uirorum concordiam & consensionem, qui omnes Euāgelica dicta sic interpretati sunt ac si simul conuenissent, & suam communiter sententiam cōscripsissent. Et in altero dialogo post longam è scripturis disputationē, sequi se sanctos patres, qui olim in ecclesiis fuissent Eranistes profiteretur. Et in tertio dialogo pollicetur Orthodoxus ostensurum se sanctos patres, eadem cum iis quæ ab ipso affirmata sunt, sensisse. Ad quæ Eranistes. Gratā sibi & expetendam eam narrationem fore; certam enim & mirè utilem esse huiusmodi doctrinam. Ex his certè apparet quantum pondus auctoritatis hæc consensio antiquitatis, etiam in hæreticorum animis, tamen si id aliquādo sedulo dissimulent, obtineat Quantum etiam traditioni maiorum in quæstionibus fidei tribuere uideri uelint hæretici, ut qui eius auctoritatem etiam perniciosissimis erroribus confirmandis seu potius colorandis obtemperant, exēplo Eunomii à Basilio demonstratur. Fidem enim suam, seu potius perfidiā expositurus Eunomius, affirmat se traditionem piā, quæ ab initio apud patres ob-

obtinuit, uelut amussim ac regulam præmissurum, ipsaq; exacti iudicii loco, ad eorum quæ dicuntur iudicationem usurum. Quid hic aliud egit Ennomius, quàm quòd hostes circunuerti callidi duces facere solent: ut hostium, quos fallere statuerunt, arma, clypeos, & insignia sibi accommodent, ita Ennomius cùm sciret hoc clypeo traditionis imprimis fidere Orthodoxos, suosq; maximè eodè urgeri, eum ipse sibi aptauit, sed eius fraus diu peritiss. antagonistam Basilium latere non potuit. Deprehendit enim ille, quam ante piam patrum traditionem, regulā, amussim, ac secutum iudicium, Orthodoxos imitatus nominauerat, postea instrumentum fraudis & artē figmentiarum eodem significari. Patet igitur ex hac Eunomii simulatione, quo loco apud Orthodoxos huiusmodi piæ traditiones habitæ fuerint. De loco autem illo, Ego & pater uuum sumus, ingentes quoq; contentiones fuerunt, cum hinc Catholici, illinc Sabelliani de eius sententia acerrimè decertarent, illis unitatem substantiæ, his unitatem personæ eo significari affirmantibus: Arriani uerò utrisq; eum extorquere conantibus, & uoluntatis tantum unitatem notari uolentibus, uicit uerò Orthodoxorum sententia, qui eo loco *ὁμοούσιον* uocem antè paucis notam confirmauerunt. Atq; ad eam sententiam confirmandam, præter firmissimas è scripturis diuinis allatas rationes, etiam antiquitatis testimoniis, qui eam interpretationem apostolicam esse testati sunt, uehementer adiuti fuere. Cùm hæc quæ uerissima esse constat dicuntur,

tur, nō sensus apertissimis uerbis detrahatur, nec cōfusus spiritui sancto sonus tribuit, ut hic cauillatur, neq; ideo huiusmodi pronūciata scripturę ambigua & ænigmatica putāda sunt, quōd maiorū traditione & perpetuo ecclesię consensu illustrent, neq; doctrinę q̄ in lege, prophetis & Euangelio traditur, infirma & medendis erroribus inutilis asseritur. Quin potius in om̄i disputatione de fidei cōtrouersia, soli diuinę scripturę summa auctoritas & iudiciū deferret. Quāuis cū de eius sensu, ut sæpe, quæstio oritur, hanc de qua iam frequēter diximus, apostolicā & ecclesiasticā traditionē, multū præsidii & adiumenti adferre, negari nō potest. At inquires Paulus cū ad oēs pugnas ecclesiam instituit, satis habet uocare uerbū Dei gladium spiritus, traditionis uerò non scriptæ, nullam mentionē facit. Quid quæso hoc loco Paulus uerbi Dei nomine intellexit nō certē scripturā noui testamenti, quæ nondū scripto prodita erat neq; solam scripturā ueteris testamenti, sed haud dubiè doctrinam Euangelicā à Christo traditā, ab apostolis reliquis & ab ipso prædicatā. quæ sane præter pauculas ipsius epistolas magnam ex parte sola nō scripta traditione cōstabat. Traditionis uerò nō scriptæ, an nō satis apertè meminit cū inquit? Laudo uos quod omnia mea meministis, & quemadmodum tradidi uobis, traditiones tenetis, & alibi; Tenete traditiōes quas didicistis, siue per sermonem, siue per Epistolam nostrā, quæ testimonia à B. Basilio adferuntur, ad cōfirmandam glorificationē cum spiritu sancto, quam nōnulli ut scripto

1. Cor. 11.

2. Thes. 2.

De Spiritu
sancto cap.
25.

pro non expressam reprehendebāt. Quarū inquit traditionū una est & præsens hæc, quā qui ab initio cōposuerunt posterisq; tradiderunt, usu semper simul cum tēpore progrediente per longam consuetudinem ecclesiis irradicarunt. Hactenus Basilius. Monet deinde castigator noster lectores, ut sibi ab impostore caueant, qui eos in labyrinthum coniicere conetur. At quis tandem est hic Labyrinthus? Veram & Catholicam esse doctrinam, quæ sacris literis est expressa; sed pari fidei integritate eam amplectendam, quæ ex earum mente, ab ipsis usq; apostolis tradita, ad nos peruenit. Atq; hic nullus labyrinthus est, sed certissima & expeditissima omnes perfidiæ ambages euadendi ratio & uia. Id enim uerissimum esse neque is ipse qui nos notat, negare poterit. Cum multos ipse fidei articulos, non expressos in scripturis, sed ex earum intelligentia nobis traditos, pari religione, si modo Christiani hominis nomen tueri uelit, amplecti cogatur. Quid enim ut apostolicum Symbolum taceam, de quo supra dictum est, an non primariorum illorum & sacrosanctorum conciliorum Niceni inquam. Constantiniano. Ephesi. & Chalcedo. symbola & decreta de summis fidei nostræ quæstionibus, adhæc quod Athanasio inscribit Symbolum religiosè ac certa integrāq; fide haud aliter atq; ea quæ scripturis exprimuntur, amplecti se & credere profitentur? Atqui horum pleraq; in nullo noui testamenti libro conscripra leguntur; sed mentem & intelligentiam eorum quæ scripta sunt, ex diligenti scri

scripturarū collatione & scrutatione haustam, fideliter explicant: & acceptam ab apostolis, & antecedentium patrum perpetua traditione receptam Euangelicorum & apostolicorum scriptorum sententiam continent. Verū de his nō magna, seu potius nulla inter nos dissensio est, dum illud inter nos conuenit, nihil esse huiusmodi non scriptarum traditionum, quæ non cum eis, quæ scripta sunt conueniunt: atq; adeo, ut supra quod dictum est, in iis quæ scripta sunt comprehenduntur. Illud uerò nūc consideremus, quòd existimat ex iis, quæ de traditione & intelligentia à scriptore libelli dicuntur, absurdū sequi. Videlicet è scripto, quia flexibile sit, cōtrouersiam, si qua forte oriatur, absq; traditionis subsidio definiri nullam posse. Verū scriptoris mentem, aut non intellexit, aut intelligere noluit. Non enim in se ipsam flexibīlē sentit esse scripturam, sed à peruersis hominibus, nōnulla eius loca aliorum detorqueri posse; atq; ad firmam, certam, constantēq; scripturæ sententiam obtinendam & retinendam, traditionis apostolicæ & antiquitatis ac consensionis ecclesiasticæ præsidio, fideles multum adiuuari. Id quod & conscientia stimulo coactos nonnullos ex eorū sodalitis principes uerò fateri supra ostendimus. Exemplum uerò adfert, quibus ostendere nititur non omnium cōtrouersiarum explicationem ex uetustis scriptoribus sumi posse. Neq; de illo pugnare uolumus, tantum dicimus, ad grauissimas nonnullas controuersias explicandas, multum momenti in monumentis ueterum positū esse;

esse: de quo certè nemo paulò rerum ecclesiasticarū peritior dubitabit. Quæ uerò ab eo proferuntur exempla, cum magna & intolerabili uetustatis infamia & ignominia coniuncta sunt. Audet enim affirmare, ex præcipuis nostræ fidei capitibus tria hæc non minima. De naturæ nostræ corruptione, Gratuita iustificatiōe, & Christi sacerdotio, ita obscurè à uetustis scriptoribus attingi, nulla ut inde certitudo elici possit. At ego ut huic calumniæ occurrā, ex amplissimo illo uenerandæ uetustatis senatu, quoniam longum esset tam multos adducere, unum producam summa auctoritate & fide præditum, qui unus & suo & omnium collegarum suorum, hoc est omnium Orthodoxorum patrum, qui secum & ante ipsum fuerūt nomine, uerba faciat. Is erit Leo urbis Romæ Episcopus: Anno 444.
epistola 59. in epistola ad Leonem Augustum, qua illū in fide Orthodoxa de humana Christi natura, cuius rei gratia concilium, Chalcedonense coactum fuit, aduersus Eutychemis insaniam, confirmabat. Eius uerba ita habent. Quicumque sunt ita obcæcati & à lumine ueritatis alieni, ut uerbo Dei à tempore incarnationis humanæ, carnis deneget ueritatem: ostendant in quo sibi Christianum nomen usurpent, & cum Euangelio ueritatis, qua ratione concordent, si per beatæ uirginis partum, aut caro sine deitate, aut deitas est orta sine carne. Sicut enim negari non potest, Euangelista dicente, quòd uerbum caro factum est, & habitauit in nobis: ita negari non potest B. Paulo prædicante, quòd Deus erat in Christo mundum

dum reconcilians sibi. Quæ autem reconciliatio esse posset qua humano generi propitiaretur Deus, nisi omnium causam mediator Dei, hominumq; susciperet? Qua uerò ratione ueritatem mediatoris impleteret, nisi qui in forma Dei æqualis est patri, in forma serui particeps esset & nostri; ut mortis uinculum unius præuaricatione contractum, unius morte (qui solus morti nihil debuit) solueretur? Et fusio eî pro iniustis sanguinis iusti Christi, tam potens fuit ad priuilegium, tam diues ad precium, ut si uniuersitas captiuorum in redemptorem suum crederet, nullum diaboli uincula retinerent. Quoniam sicut Apostolus ait, ubi abundauit peccatum, superabundauit & gratia. Et cum sub peccati præiudicio nati, potestatem acceperint ad iustitiam renascendi, ualidius factum est donum libertatis, quam debitum seruitutis. Quã itaq; sibi in huius sacramenti præsidio spem relinquunt, qui in saluatore nostro negant humani corporis ueritatem? Dicant quo sacrificio reconciliati, dicant quo sanguine sint redempti. Quis est (ut ait Apostolus) qui tradidit semetipsum pro nobis oblatione & hostiam Deo in odorem suauitatis? Aut quod unquã sacrificiũ sacratius fuit, quàm quod uerus & æternus pōtifex altari crucis per immolationem suæ carnis imposuit? Quamuis enim multorum sanctorum in conspectu Domini preciosa mors fuerit, nullius tamen in fontis occisio, redemptio fuit mundi. Acceperunt iusti, non dederunt coronas, & de fortitudine fidelium exempla nata sunt patientiæ, non dona iustitiz

stiriaz. Singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec
alterius quisquam debitum suo fine persoluit, cum in-
ter filios hominum unus solus Dominus noster Iesus
Christus, qui uere erat agnus immaculatus, extiterit, in
quo omnes crucifixi, omnes mortui, oēs sunt etiam susci-
tati De quibus ipse dicebat. Cum exaltatus fuero omnia
traham ad meipsum. Fides enim uera iustificans impios
& creans iustos, ad humanitatis suæ tracta participem, in
illo acquirit salutem in quo solo homo se inuenit inno-
centem, liberum habens per gratiam Dei de potētia eius
gloriarī, qui contra hostem humani generis in carnis no-
stræ humilitate cōgressus, his uictoriam suam tribuit, in
quorum corpore triumphauit. Obsecro te æquissime
lector quid de hisce præcipuis, fidei capitibus, in quibus
humanæ naturæ per Christum mediatorem instaura-
tio continetur, clarius certius & religiosius dici potuit.
Naturæ nostræ corruptionem, & sub peccati tyrannide
seruitutem, an non satis expressit cum inquit, mortis
uinculum unius præuaricatione cōtractum, unius mor-
te solutum, sanguinem iustum pro multis effusum,
uniuersitatem captiuorum precio sanguinis C H R I-
S T I à diaboli uinculis solui, item solum Dominum no-
strum I E S V M Christum uerè agnum immaculatum
extitisse, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes
sepulti, omnes sunt etiam resuscitati, hominem in so-
lo Christo se inuenire innocentem. De gratuita ue-
rò iustificatione quid apertius, quàm quum inquit

fidem ueram iustificantem impios & creantem iustos in illo acquirere salutē, in quo solo se homo inuenit innocentem, qui homo iam per gratiam liberum habeat, de eius potestate gloriandi, qui contra hostem humani generis in carnis nostræ humilitate congressus hīs uictoriā suam tribuit, in quorū corpore triumphauit. At de Christi sacerdotio an præclarius quicquam expectas? cum audis affirmari solo hoc sacrificio quod in humani corporis ueritate obrulit Christus, Christianos esse reconciliatos, solo eius sanguine redemptos: qui (ut ait Apostolus) tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. Item nullum unquam fuisse sacrificium sacratius, quàm quod uerus & æternus pontifex altari crucis per immolationem suæ carnis imposuit? Quid an non etiam uirtutem & efficaciam mortis Christi à morte sanctorum hominum satis manifestè distinxit, & gloriam redemptionis solius Christi morti asseruit? cū inquit: Quamnis multorum sanctorum in conspectu Domini pretiosa mors fuerit, nullius tamē insonoris occisionem propitiationem fuisse mundi: sibi quenq; sanctorum mortuum, nec quemquam suo fine alterius debitum perfoluisse. Hęc quidem Leo Romanus Episcopus, quem uides thesaurum hunc præclarum fidei, à præcipuis apostolis apud suam ecclesiam depositum & commendatum, diligenter hætenus conseruasse et fideliter dispensasse. Atq; hic non unum te Leonem, sed uniuersam Synodum Calchedonensem, quæ eius aduersus Eutichem

richem scripta summa ueneratione & approbatione cō-
plexa est, imò uniuersam Orthodoxam antiquitatē, cu-
ius hi interpretes & os fuerunt, te audire existimato.

Quòd si hoc interprete & tanquam Legato uetustatis
contentus non es, adducam tibi ex ipsa antiquitate, ui-
rum pietate & eruditione imprimis uenerandū, Ireneum
inquam, qui Galliam Lugduni, ubi episcopatu functus
est, Euangelica et apostolica doctrina imbuit. Cuius quę
ad nos uenerunt scripta, quamuis in refutandis fanati-
corum hominum, qui tunc ecclesiam turbabant, deliriis
plurimum occupentur: tamen doctrina hæc de corru-
ptione naturæ nostræ, & salute per Christum restituta,
non obscurè in iis explicatur: cuius doctrinæ specimina
aliquot proferemus, Dominus inquit pollicitus est mit- Lib. 3. c. 19
tere se paracletū, qui nos aptaret Deo. Sicut enim de ari-
do tritico massa una fieri non potest sine humore, neque
unus panis: ita nec nos multi, unum fieri in Christo Ie-
su poteramus, sine aqua, quæ à cœlo est. Et sicut arida
terra, si non percipiat humorem nō fructificat: sic & nos
lignum aridum existentes primum nunquam fructifica-
remus uitam, sine superna uoluntaria pluuia. Item. Quē
ipsum spiritum dedit ecclesię in omnem terram mittens
de cœlis paracletum, ubi & diabolus, tanquā fulgur pro-
iectum ait Dominus. Quapropter necessarius nobis est
ros Dei, ut nō comburamur, neq; infructuosi efficiamur,
& ubi accusatorem habemus, illic habeamus & paracle-
tum, commendante Domino spiritui sancto suū, homi-

Cap. 10.

nem qui inciderat in latrones, cui ipse misertus est, & ligauit uulnera eius Item; Solus uerè magister Dominus noster & bonus, uerè filius Dei, & patiens uerbum Dei patris, filius hominis factus. Luctatus est enim & uicit; erat enim homo pro patribus certans, & per obaudientiam, inobaudientiam persoluens: alligauit enim fortem, et soluit infirmos, & salutem donauit plasmati suo, destruens peccatū. Est enim piissimus & misericors Dominus, & amans humanū genus: hærere itaq; fecit & aduniuit, quēadmodū prädiximus, hominē Deo. Si enim homo non uicisset inimicum hominis, nō iustè uictus esset inimicus. Rursus autē nisi Deus donasset salutē, non firmiter haberemus eam: & nisi homo coniunctus fuisset Deo nostro, non potuisset particeps fieri incorruptibilitatis. Oportuerat enim mediatorem Dei & hominum per suam ad utrosque domesticitatem, in amicitiam et concordiam utrosq; reducere, & facere ut Deus assume et hominem, & homo se dederet Deo. Qua enim ratione filiorū adoptiōis eius participēs esse possemus, nisi per filiū eam, quæ est ad ipsum, recepissemus ab eō communionē, nisi uerbū eius cōmunicasset nobis, caro factū; Et mox; Propter hoc enim uerbum Dei homo, & qui filius Dei est, filius hominis factus est, cōmixtus uerbo Dei: nō enim poteramus aliter incorruptelā & immortalitatē accipere, nisi aduniti fuissemus incorruptelæ & immortalitati. Itē: Quoniam ipse Dominus erat, qui saluabat eos, quia per semetipsos nō habebāt saluari; & propter hoc infirmitatē hominū

Cap. 11.

Cap. 12.

hominis annuncians, ait. Scio enim quoniam non habi-
 tat in carne mea bonum, significans, quoniam non à no-
 bis, sed à Deo est bonum salutis nostræ. Et iterum: Miser
 ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius?
 Deinde infert liberatorē, gratia Iesu Christi Domini no-
 stri. Et alibi: In Abrahā inquit prædiderat, & assuetus ^{Lib. 4. ca. 18}
 fuerat, sequi uerbum Dei. Etenim Abraham prono ani-
 mo unigenitum & dilectum filium suum cōcessit sacri-
 ficiū Deo, ut Deus beneplacitum habeat, pro uniuers-
 o semine eius dilectum & unigenitum filium suum præ-
 stare sacrificiū in nostram redemptionem. Prophe-
 ta ergo cum esset Abraham, & uideret in spiritu diem
 aduentus Domini, & passionis per quem ipse quoque, &
 omnes qui similiter, ut ipse credidit, credunt Deo, salua-
 ri inciperent, exultauit uehementer. Nō incognitus igitur
 erat Dominus Abrahæ, cuius diem cōcupiuit uidere:
 sed neq; pater Dñi: didicerat em̄ à uerbo Dñi, & credidit
 ei. Quapropter & deputatū est ei ad iustitiam à Dño. Fi-
 des quē est ad Deum, iustificat hominē. Hęc & his similia
 ex iis libris colligi possint, in quibus apostolicam graui-
 tatē in prædicādo beneficio incarnationis & mortis Chri-
 sti, facillē agnoscas. Plurima q̄dem eodē opere de liber- ^{Lib. 4. ca. 77}
 te hominis, in eligendo bono & reprobando malo disse-
 rit: sed hæc aduersus eos dicuntur, qui natura quosdam
 esse bonos, quosdam uerò malos asseriebant, ut ostendat
 Deū, neminem per uiolentiam cogere: sed credentibus &
 obtemperantibus uitā, non credentibus & absistentibus

ut loquitur ac Deo æternam mortem constitutam: hæcque confirmantur testimonio apostoli ad Romanos. An diuitias bonitatis eius & patientiæ et longanimitatis contemnis? ignorans quoniam bonitas Dei in pœnitentiam te adducit, &c. Quod si ea, quæ de libertate uoluntatis, tum à Christo, tum ab Apostolo, tum ab hoc apostolico uiro dicta sunt, quidam ad eleuandam Dei gratiam torserunt, hanc culpam illi præstare non debent; et Dei gratia effectum est, ut errori illi nascenti, statim à doctissimis et sanctissimis uiris, apostolicam, & apostolicorum uirorum doctrinam apud se conseruatam retinentibus, occurreretur. Sed nunc ad institutum reuertamur.

Nemo sanè tam insanus est, ut dicat cognitionem salutis non ex diuinis literis, sed ex traditione tantum maiorum hauriendam, uerum maiorum traditionem ad cognitionem salutis è diuinis literis percipiendam multum habere momenti dicimus. At illud falsissimum et in sanctos patres contumeliosissimum esse iam uidimus, nūquam ex patribus disci posse, quomodo Deo reconciliemur, quomodo illuminemur à spiritu sancto, quomodo gratis accepta nobis feratur obedientia Christi, quid ualeat sacrificium mortis eius, et continua pro nobis intercessio. Nam si horum cognitio ad salutem est necessaria, et eorum (ut eius uerbis utamur) luculenta explicatio in scriptura passim occurrit, aut supinæ negligentia accusandi erunt, qui in tanta multitudine scriptorum, quibus populum ad pietatem instituendum susceperunt, ea præserie

cerierint, quæ ad salutem comparandam imprimis sint necessaria; aut crasse ignorantia, qui ea quorum in scripturis tam luculenta explicatio extat non intellexerunt; aut detestandæ perfidiæ, qui si ea intellexerunt populo Christiano exponere noluerunt; aut deprauata corruptaq; tradiderunt. Si dicas sanctissimis illis & eruditiss. uiris fanaticorum hominum deliryis intricatis rerum tam necessariorum tractandarum occasionem defuisse. Fateor equidem eos hæreseon importunitate coactos, magnam partem scriptorum suorum in eorum deliryis refutandis consumpsisse, quæ potissimum in contemplatione diuinæ essentia & œconomia incarnationis dominicæ uersabantur, è cæteris uerò quæ tunc controuersa non erant, quædam tunc non tam accuratè subtiliterq; persecutos fuisse, quod (ut Augustinus loquitur) sine aduersario securi fuerint, Quo tamen aduersario fortè oblato, uidemus quanto studio ueram & Euangelicam, apostolicamq; doctrinā, de gratia Dei, & beneficio Christi defenderint & explicarint, ut ex Augustino, Innocentio, Zosimo, Prospero, Fulgentio, à Pelagio & Celestio eorumq; sectatoribus excitatis, manifestum est. Adhuc fieri non potuit cum omnes hæc quæstiones, quarum cognitio ad salutem est necessaria inter se aptæ & connexæ sint, ut non aliquando in tot & tam multorum patrum scriptis, non aliquando etiā aliud agentibus aliquis etiam locus hisce explicandis inciderit, quod sanè factum esse commonstrauimus, & si res postulet, pluribus commō-

strare possumus. Præterea miror cum nō uidere, si id uerum sit quod affirmat ex uetustis illis patribus nūquam addisci posse ea quæ ad salutem apprimè cognitu necessaria sunt, consequens esse uniuersum populum Christianum, iam inde ex quo tempore extat ecclesiasticorū scriptorū memoria usq; ad hanc nostram ætatē, cognitione rerum ad salutem imprimis necessariarū destitutū fuisse, cum certū sit populum oēm Christianū, præfectorū suorum doctrinam secutum, eos aut non aliter docuisse quàm scripserint, neq; ea quæ docuerunt, in suis scriptis omnino prætermisisse. Quod addit de erroribus tunc nō dum exortis, de libero arbitrio, de operum meritis, de satisfactionibus, aliàs aptior erit dicēdi locus. Neq; inficiamur controuersiam quoq; hodie incidere posse de qua in scriptis ueterum dilucidior explicatio desideretur, nec certa aliqua sententia ex antiquo & uniuersali consensu constitui possit, ita ut scripturæ sensus ex sola collatione & inspectione scripturarum inuestigari debeat. Sed contrā negari non potest, hodie quæstiones, easq; non leues excitatas, in quibus explicandis præcipuum ex perpetuo hoc consensu & uniuersali ecclesiæ traditione momentum accedit. Quæritur enim hodie iure ne baptizentur infantes, qui id negant, manifestis se ac clarissimis Euangelii uerbis niti iactant, qui crediderit & baptizatus fuerit: qui uerò id affirmant, ad sententiam horum uerborum ptouocant, & quamuis multis è scriptura ductis rationibus, iisq; sane firmissimis utantur, tamen ad suam

suam ueram Catholicamq; sententiam comprobandam multam quoq; in hoc antiquitatis consensu præsidii esse agnoscunt. Id quod inter alios Philippus Melanchthon ingenuè cōfessus est, quū de paruulorū baptismo loquēs ait, uniuersalis cōsensus ecclesiæ omniū temporū est testimoniū, quod hæc ordinatio est apostolica, quæ hisce dictis Augustini ubi de eodē argumento loquitur, cōsentanea sunt, Quod, inquit, uniuersa tenet ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentū est, non nisi auctoritate apostolica traditum rectissimè creditur.

In locis communibus, anno 4.

De Baptismo contra Donatist lib. 4. cap. 14.

Ad illud quòd dicit in eo pestiferam esse labem quum dicitur pari integritate amplectenda quæ ab exordio Euangelii recepta sunt dogmata atque ipsam scripturam, iam supra respondimus, Neque enim de aliis dogmatibus loquimur, ut iam aliquoties dictum est, quàm quæ scripturis diuinis consentanea sunt: & quæ quamuis in scripturis sacris ad uerbum non exprimantur, tamen ex iis quæ scripta sunt consequuntur: neque alio loco habenda sunt, quā diffusiores explicationes & interpretationes eorū quæ breuius & rectius scripta sunt, quæ interpretationes & ante euangelium scriptum uiua uoce pleræq; traditæ, & ab auditoribus acceptæ posteritatique per successionē traditæ & expositæ, nonnullæ uerò & amplissimorum conciliorum decretis declaratæ fuerunt. Atque hæ sunt illæ traditiones seu ueritates non scriptæ quarum gratia hic noster castigatior tantoperè tumultatur. Horum exempla iam supra posuimus ut λόγον

significare personam; filium patri esse coæternum & cō-
 substantialem; in diuina natura tres esse hypostases &
 unam eandemq; essentiam; in Christo Domino duas
 esse naturas, personas unam: Spiritum sanctum cum pa-
 tre & filio simul adorandum & conglorificandum; Chri-
 sti carnem nobis esse consubstantialem: infantes iure ba-
 ptizari, & cætera huius generis, quorum nonnulla ho-
 die à nouis hæreticis, iam olim sepultas hæreses reuo-
 cantibus, impugnantur, eo potissimum nomine, quod
 in scripturis totidem uerbis expressa non legantur: de
 quibus nobis uobiscum nulla controuersia est, quum &
 ipsi pari fidei integritate ea amplectamini, atq; ea quæ
 scriptis prodita sunt; & hæreses cum iis pugnantes pari-
 ter detestemini, atq; in iis hæresibus oppugnandis eun-
 dem arietem, id est, uetustatis & uniuersitatis consensum
 ad mouere soleatis. Sed aduersarium ut uidetur, ina-
 nis metus percellit, timentem uidelicet ne prætextu hu-
 iusmodi dogmatum hominum placita obtrudantur.
 Nam ut interim notas illas à Vincētio commemoratas
 seponamus, certè Martini Bucerī auctoritatem & testi-
 monium refutare non poterit, quo uim huius consensu
 & insignem notam quo impia commenta à ue-
 ris dogmatibus discernantur, ostendit. Nam sententiam
 de perpetua B. Mariæ uirginitate probans, ita loquitur.
 Ad quod credendum consensus perpetuus ecclesiæ mo-
 mentum præcipuum adfert. De quo sanè dubitare, dum
 nullum id cogit certum oraculum scripturæ, non est eo-
 rum

*Comment. in
 Matthæum
 cap. 2.*

rum qui quid sit Christi ecclesiæ didicerunt. Ex hoc uero consensu nemo uereatur ut impia sibi hominum commenta obtrudantur; illa enim semper deprehendes cum expressis scripturæ oraculis pugnantia ex diametro. Hæc Bucer i uerba sunt.

Neq; uerò absurdum est, neq; Pauli scriptis aduersum si dicamus uerbum Dei esse quod approbatum sit communi ecclesiæ consensu; cum fateamur illam esse ueram scripturam diuinam, quæ approbata sit communie ecclesiæ consensu. Neq; enim hic consensus est placitum hominis, sed necessaria & à rei ueritate expressa confessio & testificatio. Postulat ut inter nos conueniat quid sit uerbum Dei, id uero difficile non erit. Dicimus enim uerbum Dei (de uerbo Euangelii seu noui testamenti loquimur) esse uoluntatem Dei à Christo & apostolis uiua uoce prædicatam, cuius prædicationis (quæ propriè Euangelium & uerbum Dei dicitur) summa ab apostolis eorum uel discipulis nullo quidem expresso diuino mandato, sed piorum hominum rogatu, & salubri cautione ad posterorum memoriam literis consignata fuit, quorum scriptorum explicatio & interpretatio uera ab auditoribus obseruata, ab ecclesiis quas apostoli instituerunt conservata, & posteris per manus tradita fuit, quæ etiam magna ex parte, & in monumentis priscorum scriptorum & primariorum conciliorum decretis est prodita. Non absurdè igitur respondebitur esse uerbum Dei aliud scriptum aliud non scriptum, quod tamen uerbum non scriptum,

nō est aliud, hoc est diuersum & alienū à scripto, sed ideo (sæpè enim repetendū est) nō scriptū dicitur, quòd quāuis sententiam scripti cōtineat, scripto tamen nō exprimat. Cū hæc ita se habeant, causam nō uideo cur se tātopere torqueat, & piorū conscientis tam anxie metuat ob hoc uerbū, nō scriptū, cū pleraq; omnia quæ ad hoc genus pertinent, iā olim ut diximus priscorū patrū monumentis, & primariorū conciliorū decretis, quibus ipsi quoq; auctoritatem se deferre profitentur, satis luculentè expolita sint. Neq; enim conciliorum propositum fuit, nouum Dei uerbum cudere, sed acceptum à maioribus aduersus hæreticos illud impugnantes uindicare, quem finem conciliorum seruus Dei peregrinus (ita enim se ipsum appellauit) in suo aduersus prophanas hæresiconouationes libro, diserte exposuit: Quid inquit unquam aliud conciliorum decretis enisa est ecclesia, nisi ut quod ante simpliciter credebatur, hoc idem postea diligentius crederetur? &c. Hoc inquam semper, neque quicquam præterea, hæreticorum nouitatibus excitata, conciliorum suorum decretis Catholica perfecit Ecclesia, nisi ut quod prius à maioribus sola traditione susceperat, hoc deinde posteris etiam per scripturæ Chirographum consignauit. Quibus consentanea sunt, quæ in libro de iudiciis Synodorum, siue is Crucigeri siue Melanchthonis sit, leguntur, Synodus inquit, non gignit nouum articulum, aut nouam interpretationem sed testis est ueræ & incorruptæ sententiæ, traditæ in scriptis

Vincentius
Lirinensis.

ptis et uoce apostolorum Neque uerò parum momenti adprehendendam ueram & solidam Catholicæ traditionis effigiem, non autem eius inane spectrum, ut suo more ludir castigator, in his tribus notis à Vincentio Lirinensi dicto commemoratis positum est, antiquitatis, uniuersitatis & consensus: quas tamen notas nimis argutè imò uerò sophisticè & pueriliter cauillatur: quæ omnes cauillationes cum ad auctorem potius, quàm recitorem pertineant, ipsum auctorem producemus, ut suis ipse uerbis causam suam aduersus reprehensorem, iam tandem post mille amplius annis extantem tueatur, si primùm illud castigatorem nostrum admonuero, cùm dicit non multum apud sanæ mentis homines profecturum malum dialecticum, qui membrum unum in duo discerpar, ipse uicissim meminere, multò minus se apud sanæ mentis homines profecturum, quamuis bonum et excellentem sophistam, qui benedicta temere conuellat. Esto nihil sit aliud uniuersitas & consensus, quàm uniuersalis consensus, an ideo rei explicandæ caula separatim poni non poterunt? Quid enim ad rem interest, siue hoc siue illo modo dicas, quænam quæso hæc improbitas est, & cauillandi immoderata libido, tã minuta sectari, & in commetario theologico tam exactam dialecticarum præceptionum obseruationem exigeres? Verùm ipsius auctoris mentē, atque adeo rem ipsam non satis obseruasse uidetur Nam hæc consensio ab auctore, ut ex eius explicatione patet, nō ad uni-

uniuersitatem tantum sed etiam ad antiquitatem referenda est, ut si hæc breuissimè complicare & cōplecti uelis, dicendum sit, Antiqua & uniuersalis consensio, siue, ut ipsemet auctor in anacephaleosi prioris sui libelli loquitur, uniuersitatis & antiquitatis cōsensio. Sed hæc docendi causa separare maluit, neq; id etiam præter rem, cū re ipsa separentur. Inueniri enim potest uniuersitas sine antiquitate ut Arrianismi tēpore; & antiquitas sine uniuerſitate ut Hebionis infania. & utraq; simul sine consensu, ut diuinitatis & resurrectionis abnegatio: et consensus sine utraq; ut hēresis de baptismo infantium, in quam ingens hominum multitudo consentit, nunquam tamen et nondum per omnes ecclesias dispersa, et ante annos quingentos prorsus ignota, ac primū sub Bernardi aetate nata uel certè diuulgata, sed mox oppressa, quā nunc pro dolor, non paucis ante annis resuscitatam et renouam uidemus. Sed nūc ipsum auctorem uerbis suis suam causam agentem audiamus. ea autem uerba extant in libro quem pro Catholicę fidei antiquitate & ueritate dissimulato suo, peregrini nomine supposito conscripsit, cū iam ex uariis ut inquit ipse & tristibus militiæ turbinibus euolutus, in portum et quietem, ut tunc quidem erat, monasticę et religiosę conuersationis se contulisset. idq; eo tempore cū iam ecclesiam multis et acerrimis, hæreticorum certaminibus defunctam uidisset) uerba eius ita se habēt: Sæpe magno studio et summa attentionequirens à quā plurimis, sanctitate et doctrina præstantibus

ribus uiris, quonam modo possim certa quadam ac quasi generali ac regulari uia Catholicæ fidei ueritatem, ab hæreticæ prauitatis falsitate discernere, huiusmodi semper responsum ab omnibus ferè retuli, quod siue ego, siue quis alius uellet exurgentium hæreticorum fraudes deprehendere, laqueosq; uitare, & in fide sana sanus atq; integer permanere, duplici modo munire fidem suam domino adiuuante deberet, primò scilicet diuinæ legis auctoritate, tum deinde ecclesiæ Catholicæ traditione. Hic fortasse requirat aliquis, cum sit perfectus scripturarum Canon, sibiq; ad omnia satis superq; sufficiat, quid opus est ut ei ecclesiasticæ intelligentiæ iungatur auctoritas? Quia uidelicet scripturam sacram pro ipsa sua altitudine non uno eodēq; sensu uniuersi accipiunt, sed eiusdem elogia aliter atq; aliter alius atq; alius interpretatur, ut penè quot homines sunt, tot illinc sententiæ erui posse uideantur. Aliter namq; Nouatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit, aliter Arrius, Eunomius, Macedonius, aliter Apollinaris, Priscillianus, aliter Iovinianus, Pelagius, Cælestius, aliter postremò Nestorius. Atq; idcirco multū necesse est, propter tantos tam uarii erroris anfractus, ut prophetica & apostolica interpretationis linea secundum Ecclesiastici & Catholici sensus normam dirigatur. In ipsa item Catholica ecclesia magnoperè curādum est, ut id teneamus quod ubiq;, quod semper, quod ab omnibus creditum est; hoc est etenim uerè proprièq; Catholicum. Quod ipsa uis nominis,

M

nis, ratioq; declarat quę omnia uera ac uniuersaliter cōpres-
 hēdit. Sed hoc ita demū fit, si sequamur uniuersitatē, an-
 tiquitatem, cōsensionem, Sequimur autē uniuersitatem
 hoc modo, si hāc unam fidem uerā esse fateamur, quam
 rota per orbem terrarum confitetur ecclesiā, Antiquitatē
 uerō ita, si ab his nullatenus sensibus recedamus, quos
 sanctos maiores ac patres nostros celebraſſe manifestū
 est, cōsensionē quoq; itidem si in ipsa uetustate omnium
 uel certē penē omniū sacerdotum pariter & magistrorū
 diffinitiones sententiasq; ſectemur, Nō possum hic prae-
 terire eiꝯdē huiꝰ auctoris pulcherrimā digreſſionē qua
 & Catholicę traditionis auctoritatē & fidelis expositoris
 diuinarum literarū munus exponit. Enarrās em̄ hunc lo-
 cum Pauli ad Timotheū, ō Timothee depositū custodi.
 Quid est inq; depositū, id quod tibi creditū est, nō quod
 à te inuentū, quod accepisti, nō quod excogitaſti, rem nō
 ingenii sed doctrinæ, nō usurpationis priuatę, sed publi-
 cę traditionis, rem ad te perductā non à te prolatā, in qua
 nō auctor debes eſſe, sed custos, nō institutor, sed ſectator
 nō ducens sed ſequēs, depositum inquit custodi, Catho-
 licę fidei talērum inuiolatum illibatūq; cōserua, quod ti-
 bi creditum est, hoc penes te maneat, hoc à te traſat. Au-
 rum accepisti, aurū redde, nolo mihi pro aliis alia ſubiici-
 as, nolo pro auro aut imprudēter plumbum aut fraudu-
 lēter æramēta ſupponas, nolo auri ſpecie sed naturā pla-
 nē ō Timothee, ō Sacerdos, ō Tractator, ō Doctor, Si te
 diuinū munus idoneū fecerit, ingenio, exercitatione, do-

Strina, esto Spiritualis tabernaculi Beseleel, preciosas diuini dogmatis gēmas exculpe, fideliter coapta, adorna sapienter, adice splendorē, gratiā, uenustatē. Intelligatur te exponente illustrias, quod antea obscurius credebas: per te posteritas intellectum gratuletur, quod ante uerustas nō intellectum uenerabat. Eadē tamē quę didicisti, ita doce, ut cū dicas nouē nō dicas noua. Sed longū esset omnia quę huic nostro instituto seruiunt cōmemorare, suffecerit autē si huius prioris libri seu cōmonitorii (ut ipse appellat) anacephaleosim ut ab ipso auctore est cōprehēsa, in mediū adducam. Diximus inquit hāc fuisse semper & esse hodieq; Catholicorū cōsuetudinē, ut fidē uerā duobus his modis approbent. Primū diuini Canonis auctoritate, deinde ecclesię Catholicę traditione; nō quia Canon solus non sibi ad uniuersa sufficiat, sed quia uerba diuina pro suo pleriq; arbitratu interpretantes, uarias opinioniones, erroresq; concipiant; atq; ideo necesse sit ut ad unam ecclesiastici sensus regulam scripturę cēlestis intelligentia dirigatur, in iis duntaxat præcipuē quæstionibus, quibus totius Catholici dogmatis fundamenta nituntur. Item diximus in ipsa rursus Ecclesia uniuersitatis pariter & antiquitatis consensum spectari oportere, ne aut ab unitatis integritate in partē schismatis aberrampamur, aut ē uerustatis religione in hæreseon nouitates præcipitemur. Item diximus in ipsa ecclesię uerustate, duo quædam uehementer studioseq; obseruanda, quibus pœnitius inhærere deberent, quicunque

hæretici esse nolint. Primum si quid esset antiquitas ab omnibus ecclesiæ Catholicæ Sacerdotibus uniuersalis Concilii auctoritate decretum. Deinde si qua noua exurgeret quæstio ubi id minimè reperiretur, recurrendum ad sanctorum patrum sententias, eorum duntaxat qui suis quique temporibus & locis in unitate communionis & fidei permanentes, magistri probabiles extitissent. Et quicquid uno sensu atque consensu tenuisse inuenirentur, id ecclesiæ uerum & Catholicum absque ullo scrupulo iudicaretur. Hactenus ipsum auctorem loquentem audisti optimè lector, eiusque sententiam satis intellexisti. Sed ne ipsius proprium esse hoc commentum putes, alios ante ipsum insignes in ecclesia uiros eandem uiam & rationem commonstrasse paucis indicabimus. Tertullianus itaque de hæreticorum præscriptione primam hanc notam antiquitatis commendat, cum ait, per æquè iam aduersus uniuersas hæreses præiudicatum esse, id esse uerum quodcunque primum, id esse adulterum quodcunque posterius, eodem libro sic inquit: Cæterum quod apud multos unum inuenitur, non est erratum sed traditum. An non hic apertè ad traditionem ueram ab errore discernendam, uniuersitas & cōsensio seu uniuersitatis cōsensio adhibetur? Basilii quoque libro de spiritu sancto, ad confirmandam traditionem de glorificatione cum spiritu sancto, quam quòd scripto non constaret, nonnulli insectabantur duas has notas antiquitatem & cōsensionem adducit, in quibus & tertia continetur. Nam in cōsensionem

ne uniuerſitas quoq; intelligitur. Num inquit ſi uelut in iudicio probatione per ſcripta deſtituti, teſtiū multitudinē uobis produceremus, ſuffragium ueſtrum conſequeremur? Ego quidem arbitror. Nam in ore duorū uel triū teſtium ſtabit omne uerbum. Quòd ſi etiam diuturnitatem temporis à nobis ſtare, uobis palam demōſtrauerimus, num uobis probabilia dicere uidebimur? Nō poſſe uidelicet litē hanc iure cōtra nos intendi, perſuaſiua em̄ quodammodo ſunt uetera dogmata, in antiquitate uelut canicie quadam reuerendum quiddam habētia. Tres etiā has notas Catholicæ traditionis in hoc dicto Auguſtini aduerſus Manicheos deprehendere licet cū inquit, Palam eſt quòd in re dubia ad fidei certitudinem ualeat eccleſiæ auctoritas, quæ ab ipſis fundatiſſimis apoſtolorū ſedibus in hodiernum diem ſuccedentiū ſibimet episcoporū ſerie, & tot populorum cōſenſione firmatur. Quāuis hic & quarta nota elici poſſit, quæ eſt perpetuitas & continuatio doctrinæ, quæ per ſucceſſionem propagatur, uerū eam noſter Vincentius in antiquitate comprehendit. Eſt igitur in hoc Auguſtini loco, antiquitas in fundatione, perpetuitas in ſucceſſione, uniuerſitas in populorum uarietate, cōſenſio in multorum approbatione. Ex his itaq; auctoris & aliorum excellentiſſimorū uirorum illi conſentientium uerbis, facilē iudicare poteſ æquiſſime lector, quanta ſanctiſſimi & erudiſſimi uir manibus iniuria inferatur, cū puerilibus quibuſdam atq; ſophiſticis argutiis, eius ſententia exagitur, cū hac

ipſius diſtinctione fucus fieri & inanes præſtigie ſimpli-
cium oculis obtendi, ac ſub fallaci traditionis titulo con-
fuſum chaos obtrudi pronunciat, hoc eſt ut apertè lo-
quamur, ſimulator, præſtigiator & impoſtor nominatur.
Quamuis autem hæ contumeliæ in ipſum exſcriptorem
iaci uideantur, tamen conſtat eas in ipſum potiſſimum
auctorem redundare.

Quod autem fingit roganti quæ ſit uetuſtas cuius decre-
tis parendum ſit, auctorem inſulſas nenias obiecturum,
quæ ſub Ignatii, Clementis, Lini & ſimilium nomine cir-
cunferuntur, falſo certè eum ex eorum numero eſſe ſu-
ſpicatur, qui ambiguus, falſis & ſuppoſitiis ſcriptis nitæ-
tur: Quamuis enim præſtantiſſimorum quorundam &
antiquiſſimorum monumenta aliqua interierint, tamen
adhuc ſatis multa tanquam è naufragio uel incendio re-
liqua ſunt, ex quibus ueritatis teſtimonia ſumi poſſunt:
Satis autem intelligimus cuiusmodi ſcripta ab iſto notètur,
quamuis ſatis negligenter exempla protulerit. De Ignatii
enim epistoſis illis duodecim, præſertim quæ Græcè ex-
tant, non eſt quod dubitetur, quarum etiam Euſebius me-
minit, Lini quod ſciam nihil extat niſi quod ſcripta quæ-
dam de paſſione Petri & Pauli illi adſcribuntur. Clemētis
ad Corinthios epistoſā ab Euſebio cōmemoratā, à Cle-
mente Alexādrino citatā, deſideramus. De reliquis quæ
Clemētis, Anacleti, Euaristi, Alexandri, Teleſphori &c.
nomine circunferuntur, qui credi poſſit ut ea homo ue-
ritatis & ſinceritatis amantiſſimus tanto pere prober cum
ple

pleraq; eorum & olim ab ipsis pontificibus inter apocrypha sint reiecta, & postremis hisce seculis, nostraq; etiam ætate, à uiris prudentissimis & doctissimis adiectis grauissimis & firmissimis rationibus in dubium sint uocata, in quibus est Nicolaus Cusanus uir rerum ecclesiasticarum peritissimus, acerrimiq; iudicii, cuius hac de re uerba ex libro tertio de concordantia Catholica adscribimus. Cap. 1. Sunt inquit, meo iudicio illa de Constantino apocrypha, sicut etiam fortassis quædam alia lōga & magna scripta, Sanctis Clementi & Anacleto papæ attributa. Si quis illas scripturas diligenter perlegeret & eorum tempora ad eorum scripta applicaret, ac deinde in opusculis omnium patrum, qui usq; ad Augustinū, Hieronymum & Ambrosium fuerunt, ac etiam de gestis conciliorū ubi auctentica scripta allegantur usum & memoriam haberet, hoc inueniret uerum: quia nec in illis omnibus scripturis, de illis præfatis epistolis mentio habetur, & etiam ipsæ epistolæ applicatæ ad tempus eorum sanctorum se ipsas produnt & reliqua. Hæc quidem ille, Erasmi uerò nostri de his scriptis iudicium omnibus notum est, quare illud adducere nihil attinet. Suspiciosum certè hunc hominem esse oportet, qui tam inepta de auctore libelli suspicetur, cū eius suspensionis in toto scripto nulla occasio offeratur.

Qui eo quo supra diximus modo de traditione & antiquitatis, uniuersitatisq; consensu in explicandis scripturis diuinis loquuntur, nequaquam lucem in scripturæ
fime

simplicitate refulgentem ex confusa densaq; priscorū interpretum caligine peti iubent, ut hic suo more cauillatur: sed ueteres diuini uerbi interpretes, facē ad dispellendas tenebras diuinis literis ab hæreticis illatas præferentes, sequēdos esse docent. Neq; uerò est, quod eos qui ita sentiunt tanquam turpitudine aliqua admissa quicquā pudeat; ipsum potius, si quis modo est pudor, cū uir grauis & religiosus haberi uelit, cuius sermonē omnem sale conditum esse conuenit, huiusmodi puerilium ne dicam scurriliū facetiarum meritò pudere deberet.

Eiusdē quā hactenus præstitit ingenuitatis & cāoris est, qd hinc, hoc est ex ea ratione tractādē scripturę, quæ ex traditione uetustatis sumitur, cabalā ludæorū sectāq; phariseorum originem traxisse scribit; & ex eadē lacuna, (agnoscis lector modestiam sermonis) emerisse paparum; neq; alia fultura niti Mahumetis religionem. Vides quos socios papatui adiungat, ludæos effascinos, Phariseos, & Mahumeranos, quod fortassis ferri poterat, si papatus nomē ad eos tantū qui dignitatis uel quæstus sui causa crassos & manifestarios abusus prætextu Romani pontificis defensos & confirmatos uolunt, omnēq; quod in se est ecclesię instaurationem impediunt, astringeret. At nunc cū papatus nomine uniuersum ferē totius occidentis, qui iam olim episcopi Romani administrationi & procurationi subiectus est, Christianismum designet, paulò reuerentius & modestius de eo loquendū uideretur. Sed hic loquendi modus tam inolitus & infixus est

est his hominibus, ut iam radices firmissimas egisse, neque facile euelli & elidi posse uideatur. Quare eo dissimulato ad rem ueniamus. Iudeorum itaque Cabala magis hominum uitio, eius nomine ad ineptissimas nugas abutentium, quam sua ipsius natura & conditione malè audit. Quod idem & aliis præclaris rebus, ut Mathematicæ, Philosophiæ & Dialecticæ accidit. Nam ut doctissimi uiri auctores sunt, uera Cabala nihil aliud erat quam doctrina uiua uoce tradita, continens certissimam mysticorum quorundam diuinæ legis scriptorum interpretationem, quam oraculo diuino Mosem suscepisse, ac deinceps selectis senioribus tradidisse, eoque modo ad posteros propagatam existimant. Nihil autem aliud Cabale nomine quam huiusmodi traditio declaratur, habetque nomen ab accipiendo, ut hæc à tradendo. Sunt enim hæc cōiuncta, quomodo Paulus inquit, Ego accepi à Domino quod & tradidi uobis. Tradidi uobis quod & acceperam. De hac Cabala & traditione meminit Iosephus cū inquit, Phariseos multas traditiones à maioribus, per manus acceptas tradidisse populo, quæ non sunt scriptæ inter leges Mosaicæ, quibus Sadducæi auctoritatem abrogant, dicentes ea tantum obseruari oportere quæ scripto continentur. De hac Cabala, multa præclare differit Ioannes Picus Mirandulanus, uir uaria multiplicique scientia præsertim abstrusior illa & reconditiore insigniter præditus, in oratione de homine, eam uidelicet esse ueram diuinæ legis interpretationem Mosi diuinitus traditam:

Cabala

1. Cor. 11.

2. Cor. 15.

Antiq. Iud.
lib. 1. cap. 16.

Cabalam id est receptionem ideo dictam, quod non per
 literarum monumenta, sed ordinariis reuelationum suc-
 cessionibus, alter ab altero quasi hæreditario iure doctri-
 nam illam reciperet. Hanc ab Esdra diuino iussu, habito
 Septuaginta seniorum consilio in Septuaginta libris cō-
 prehensam, ne cum propter exilia, fugas, & captiuitates
 gentis, institutus ille à maioribus per manus tradendi
 mos seruari cōmodè non possit, cœlestis illius doctrinæ
 arcana penitus interirēt. Hos cōmentarios hodieq; apud
 Iudæos magna religione obseruari, sibiq; diligenter esse
 perlectos atque in illis se non tam Mosaicam, quàm
 Christianam religionem comperisse: illic de Trinitatis
 mysterio, uerbi incarnatione, Messix diuinitate, de pec-
 cato Originali, deq; illius per Christum expiatione con-
 sentanea Pauli, Dionysii aliorumq; ecclesiasticorum au-
 ctorum scriptis extare. Illud quidem certum est, quic-
 quid apud Phariseos rectæ sententiæ ueræq; legis intel-
 ligentiæ, id omne ex hac Cabala uel traditione manasse.
 Ex hac Cabala uaticinium prophetæ, Et tu Bethleem ter-
 ra Iuda, de Messie ortu intellexerūt. Ex hac Cabala Chri-
 stus Phariseos tentans sumpsit, Dauidis hunc Psalmum
 Dixit Dñs domino meo &c. ad Christum referri. Ex hac
 quoq; Cabala Christus Sadducæos redarguens, scripturā
 hanc Moisis, Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus
 Iacob, de resurrectione mortuorū interpretatus est. Ex
 hac Cabala Pharisei à Saducæis dissidentes, animorū im-
 mortalitatē & mortuorū resurrectionē, lege quoq; diuina
 signi-

significatam crediderūt. Non igitur hac Cabala fascinati fuerunt Iudæi; nec Pharisei legem adulterinis cōmentis contaminarunt; sed hinc potius Sadducei animorū immortalitatē & resurrectionē negarunt, & scripturā ignorasse à Christo dicti sunt, quòd nudis scripturæ uerbis affixi, hanc diuinā Cabalam quā illis Christus exposuit, repulerunt. Et Phariseorū omnis error ex eo natus est: quia eam Cabalam uel malitiosē deprauarunt, uel cōtumaciter repulerunt: & eius prætextu abutētes, multas ineptas, imò & diuinæ legi contrarias traditiones excogitarunt. Ita & posteriores Iudæi & Rabini multas absurdissimas fabulas, Cabalæ nomine, quibus reuera miseros effascinarunt scriptis suis prodiderunt, quæ omnia ueræ Cabalæ uerēq; traditioni nihil quicquam derogant. Si etiam tale aliquid apud nostros factū est, nihil ad nos, qui de ueris tantū certisq; traditionibus loquimur. Nō igitur errores & sectæ hinc nascuntur, quum in scripturarū explicatione, huius traditionis subsidiū adhibetur; neq; ea traditio causam ullam præbet ut à puro genuinoq; Dei uerbo deflectatur; sed ideo potius assumitur, ut purus & genuinus scripturarum sensus conseruetur. Quin potius sectarum omnium & errorum causa hinc tanquā è capite ducitur, quòd hac perpetuæ traditionis regula & amussi neglecta, unusquisq; pro suo ingenio scripturæ sensum ad suum institutum detorquet.

Quæ deinceps in explorandis quæstionum generibus ab isto scribuntur, pleraquē omnia tam apertē

captiosa & sophistica sunt, ut præter solam libelli inspectionem & lectionem æquus & utcumq; attentus lector aliam nullam responsionem & confutationem requirat. At ipsemet castigator iniquitatem censuræ suæ subinde prodit, cum aliqua è libello (quæ uideri poterat) absurditate producta, eius mitigationem & temperamentum quod statim adiicitur, cum dissimulare non posset, calumniandum suscepit. Ad insigniores igitur aliquot calumnias obiter respondebimus.

In ordine quæstionū, quæ ad doctrinam pertinet tertio loco cōstituitur ea doctrina, quæ ab omnibus ecclesiis uel maiore eius parte est recepta, & probabilibus rationibus è sacris literis confirmata. Hanc pio cuiq; suscipiendā existimat: quamuis ingeniosis hominibus, rationes occurrere possint, quibus probabiliter, refutetur. Ad quod doctrinæ genus auctor hæc & huiusmodi referenda intellexit. Animas beatas corporibus solutas, statim diuina uisione frui, quod Ioannes xxii. negauit. Angelos & beatorum hominum spiritus, qui iam diuina uisione fruuntur, pro conseruis, uel (ut ita dicam) commembris suis, in terra peregrinantibus apud Deū intercedere, quod Zuuinglius improbauit. Animas è corporibus excedentes, statim à Deo, uel suppliciis æternis uel cœlesti regno adiudicari: quod Græcis neq; in hunc usq; diem, olim nec Latinis quidē omnibus uidebatur, & si qua his similia sunt. Hanc doctrinam igitur suscipiendā auctor monet, quod iam ab omnibus penè ecclesiis sit recepta: addit, autem, & pro-

probabilibus è sacris literis rationibus confirmata. Hoc
 temperamentum de confirmatione è sacris literis, nu-
 gas hic noster appellat. Quid ita? Quod nulla tam crassa
 in quæstionem ueniat absurditas, cui non hac ratione co-
 lor aliquis è sacris literis induci possit. Quin potius hæ
 uanissimæ nugæ sunt. Nam si tam crassa sit hæc absurdi-
 tas, haud dubiè apertis diuinæ scripturæ testimoniis con-
 futabitur. Quomodo igitur probabiles rationes dici po-
 terunt, quæ apertis diuinæ scripturæ testimoniis aduer-
 santur? At si hoc temperamentum non sufficit, adde &
 illud, Et apertis diuinarum literarum testimoniis non
 repugnât. Quòd si cui nec illud satisfacit, iam cū Bucero ^{Commenta.}
 illi res erit, qui monet ex hoc consensu ecclesię non esse ^{in Matth.}
 cuiquam uerendū, ne impia hominum cōmenta sibi ob- ^{cap. 1.}
 trudantur. Illa enim semper hac nota deprehēdi. Quod
 expressis scripturæ oraculis ex diametro repugnent.
 Quod exempli loco adfert, Missam sacrilegiū dici, quod
 in eo fingatur Christus immolari, de eo nō est nunc di-
 sputandi locus; hoc certè constat, hanc loquendi for-
 mam, ut in legitima celebratione corporis & sanguinis
 Domini (quæ iam inde usq; ab Ambrosii ætate Missa no-
 minatur) in qua immolationis Christi in cruce factæ
 memoria representatur, Christus offerri & immolari di-
 catur, non esse nuper in aliqua ecclesiæ parte repertam:
 sed iam olim à grauiissimis uiris utriusq; orientis & occi-
 dentis ecclesiæ, summo consensu usurpatam, & si rectè
 explicetur, quod ab illis doctissimis uiris fit, nihil habes

re, quod diuinis literis aduerfetur. Testimonia uerò illa quorum meminit, quibus id probetur, nō à nuper exortis, leuibus, indoctis & impuris papiftis; fed ab antiquiffimis, grauiffimis, doctiffimis, fanctiffimisq; fcriptoribus, in hanc fententiam effe producta: quod fi opus fit facile ex Iuftino præfertim & Cypriano demōſtrare poſſimus. Non igitur fatuitas eſt, hæc testimonia pro comprobando myſtico ſacrificio produci; niſi fortè hi grauiffimi uiri ab eo fatui iudicentur; quos cum multis aliis eruditiorne & pietate præſtantiffimis, his testimoniis, ad comprobandum myſticum in legitima adminiſtratione ſacramenti Domini corporis, ſacrificiū, uſos conſtat.

Miror aut̃ cur illud reprehendat, quod dicitur nō eſſe pugnaciter agendum in conſutatione earum quæſtionū quæ iam receptæ ſunt, etiam ſi neq; tam clariſ ſcripturæ testimoniis, neq; tam firmo & antiquo eccleſiæ conſenſu nitantur, modo diuinis literis manifeſtè non repugnent. An non idem à Bucero dictum fuiſſe ſupra oſtendimus, cum ait, Impia hominum commenta hoc modo deprehendi, quod cum expreſſis ſcripturæ oraculis ex diametro pugnent. Quæ igitur à multis & grauibus uiris recepta ſunt; neque apertis ſcripturæ oraculis conſutari poſſunt, non ſtatim inter impia hominum commenta reiici debent; neque de iis temerè odioſum certamen cum quoquam ſuſcipiendum erit. Modeſtius autem uir quidam eruditus, ex eo hominum ordine qui proteſtantes uocantur, cum de ſanctis hominibus iam Chriſto

Ioachimus
Camerar. de
pijs Catholi-
cæ eccleſiæ
precib.

sto fruentibus loquitur, pia inquit affectio erga illos, & uorum communium precum non possit ut opinor, damnari: cum neque aduersetur doctrinæ ueritatis celestis, & exempla uerustatis extent. Nimis autem ineptum est, quod hic noster adorationem Baalim hac ratione defendi posse scribit, quasi non satis manifestè in scripturis sacris alieni Dei adoratio prohibeatur.

Cum in libello dicitur, si qua sententia iam omnino recepta, minus alicui probabilis uideatur, de ea tamen non falsim neque odiosè contendendum, sed cum eruditus uiris placidè inquirendum, nescio quam hic arrogantiam obseruarit. Affirmat non esse dubium quin uerborum blanditiis mali grauitatem extenuet, dum falsa, peruersa aut uitiosa commenta, sententias minus probabiles appellat. At quis spiritus tibi hanc auctoris mentem fuisse reuelauit, ut nomine minus probabiliū sententiarum falsa, peruersa & uitiosa commenta intellexerit: nisi is spiritus, qui etiam rectè & simpliciter dicta falsis suspicionibus deprauare consueuit: Certè auctor ipse inter sententias minus probabiles, & eas quæ diuinis literis & ueteris ecclesiæ traditioni aduersant (ex enim sunt falsa, peruersa & uitiosa commenta) manifestè distinguit. Ac si scire uis quid hoc loco nomine sententiarum huiusmodi, quæ quamuis receptæ sunt tamen alicui minus probabiles uideri possint, auctor intellexerit, ego tibi paulò sincerius & uerius auctoris mētem declarabo. Recepta est iam olim sententia, & Augu-
tini
omni-

buran

omniumq; eius & sequentium ætatū consensione firmata, infantes etiam Christianorum, qui citra baptismum moriuntur, æternis suppliciis damnari, uel certè regno Dei in perpetuum excludi. Quid si cui hæc sententia durior minusq; probabilis uideatur, & probabilibus rationibus moueatur, ut existimet huiusmodi infantes qui iam uoto & uoluntate parentum Deo ad baptismum oblati & consecrati sunt, si ante expirent, quàm baptismi sacramentum cōsequi possunt, à Deo recipi, & à baptismi gratia, à quo non uoluntate sed necessitate prohibentur non excludi, sed uotum & uoluntatē pro facto deputari. Quo modo sine dubio adultis sublata baptismi facultate fides & baptismi uotum pro baptismo deputatur, & infantibus Hebræorum ante octauum diem mortuis fides parentū ad ipsorum salutem suffecisse putatur: qua in sententia superiore seculo fuit uir doctiss. Ioan. Gerson. & nostra ætate uir acutissimus Thomas Caietanus. Quod cum ita sit, existimamus multo eum qui ita sentiat, rectius prudentiusq; facturum, qui de hac sua opinione atq; sententia cum doctis uiris & ingenii moderatioris inquirat, & placidè moderateq; disceptet, quàm qui eam passim & contentiosè apud quosuis obtrudat, & aliter sentientibus pertinaciter & odiosè obluſteretur. Quam quæso hic æquissime lector arrogantiam & non potius summam modestiam animaduertis. At uideat prudēs & pius lector quid de iis iudicandum sit, qui salutem huiusmodi infantium ut certissimum fidei articulum publicè priuatimq; pertinaciter

tinacissimè tuentur, idq; noua & inaudita ratione, cum promissionem firmamētumq; salutis huiusmodi infan-
rium nō ad baptismi gratiam, ut omnes ecclesiastici, sed
ad generationem & ortum carnalem referūt; & quod in-
tolerabilius est, contrariam sententiam tam multorum
& antiquorum patrum testimoniis firmatā, ut grauissi-
mū & intolerabilē errorē, publicis scriptis & cōcionibus
insectantur.

Parem hic animi cādorem adhi-
ber, cū & illud arrodit quod in libello uerissimè dicitur.

Quæ probabilibus rationibus doctorum hominum in
utramq; partem differūt, de iis liberam esse cuiq; quid
uelit sequendi potestātē, quo dicto asserit curiosis & pro-
teruis hominibus plus licentiæ quàm par sit concedi.

Quàm autem id falsò asserat exemplo id manifestum
fiet. De origine animæ eruditæ & graues extāt iam olim
hominū in utramq; partem disputationes, aliis arbitran-
tibus eas ex traduce propagari, quam sentētiā ut à pri-
mordiis fidei acceptam, Aethiopes hodie constanter re-
tinent: aliis asserentibus animas singulas à Deo creari &
corporibus iam conformatis infundi, quam sententiam
iam maxima pars scholasticorum doctorum sequitur.

Quid hic quæso periculi est, si dicamus unicuiq; fas esse
citra odiosam contentionem & pertinacem asseueratio-
nem utrum ex iis uelit, eamq; quæ sibi magis probatur
sententiam sequi.

Nunc ad eas tandem sententias uentum est, quæ diui-
nis literis & ueteris ecclesiæ traditioni aduersæ postremis

his temporibus per errorem, imperitiam uel ambitionem inuectæ sunt. Eas libelli auctor ita cauendas nō negat, ut tamen priuato homini temerè apud quosuis de iis contendendum non puter, ubi certa sit offensio, utilitatis & profectus nulla spes. Adiunxit autem tres Christianæ prudentiæ regulas, quarum prima est, non temerè & passim ubiq; dicendum quicquid sentias; altera, nunquam dicendum contra quàm sentias; tertia, ubi gloria Dei & proximi utilitas postulat, liberè & constanter dicendum quod sentias. Atq; his cautionibus et præscriptionibus omnem se calumniæ aditum interclusisse ut nulla ad eū parte adspirare possit, putabat. Sed castigator noster, qua est subtilitate, rimas adhuc aliquot, per quas penetraret, inuenit. Primū quod errores & corruptelæ quæ ut fermentum uitandæ monentur, ad postrema hæc tantū & corruptissima tempora restringantur. Quasi uerò hæc postrema tempora triginta tantū aut quadraginta annorum spatio definiantur. Certè consueuerunt ipsi suas sententias piæ uetustatis patrociniō & testimonio commendare: Papisticos autem, ut uocant errores nouitatis nomine condemnare: ut qui à trecentis uel quadringentis circiter ab hinc annis ab indoctis sophistis uel ab auaris & ambitiosis pontificibus inuecti sint. De istis erroribus non est nunc hic disputandi locus. Grauis enim res est, & diligētiorē inquisitione opus habet. Illud tantū hoc loco admonendum, nonnulla ab his pro capitalibus & exitialibus erroribus damnari, quæ si re-

At

et æstimentur, tam grauitèr damnanda non sunt: cum
& antiquitus per omnes ecclesias sint recepta & diui-
nis literis non aduersentur, imò probabilibus rationi-
bus ex iisdem diuinis literis non destituantur. Quem-
admodum contrà fatendum est piè initio receptis & cre-
ditis, postea superstitiosas opiniones & obseruationes
accessisse, quas nonnulli ecclesiasticæ auctoritatis præ-
posterè studiosi, defendendas sibi putauerunt, cuius
rei exemplum in cultu et ueneratione sanctorum, cu-
ius hic fit mentio maximè cernitur. Nam ueteres addu-
cti scripturæ testimoniis et exemplis, quibus manife-
stum est preces iustorum hominum pro aliis suscep-
tas plurimum apud Deum ualere, adhuc certo persuasi ho-
mines non extingui morte, sed Christo coniunctos bea-
tam uitam agere: eorum quoque precibus in cælo regnan-
tium, se in hac uita peregrinantes iuuari magnopere op-
tarunt ac postularunt: atque uotum illud suum ac desi-
derium uel omnes in uniuersum, uel nominatim quoque
aliquos ex iis, tanquam spiritu & animo præsentis appella-
ndo, tum in publicis tum in priuatis precibus declara-
runt: non quo illos mediatores summos et propitiato-
res apud Deum constituerent: sed ut precibus illorum,
quas plurimum apud Deum ualere credebant, nostris
quoque precibus adiunctis, facilius à Deo patre per uni-
cum mediatorem et propiciatorem C H R I S T V M,
quod uellent impetrarent. Quomodo Chrysostomus,
Quando, inquit, quod ex nobis est simul offerimus,

& accedit intercessio sanctorū, plurimum nobis confert. Neque per hoc puram & legitimam Dei inuocationem ullo modo corrumpi censebant, non sanè magis quàm cum in hac uita exemplo apostolico, fratres nostros Christianæ professionis uinculo nobis coniunctos impensius & enixius obsecramus, ut nos precibus suis apud Deum laborantes adiuuent. Hoc autem uel ipsi scholastici uiderunt, in quibus Alexander Alesius disputans de eo qui sit orandus, solum Deum simpliciter orandum & inuocandum asserit, ut à quo solo sit omne bonum, sanctos uerò magis se habere ex parte orantium quasi coadiuantes, quàm illius qui oratur. Hec nemo sanus impietatis damnare poterit. Sed hominum superstitio hos limites paulatim excessit. Tantum enim hec sanctorum interpellatio excreuit, præsertim uirginis matris, ut aduocati & mediatoris Christi officium propemodum obscurarit. Maiore enim studio, & pleniore fiducia pleriq; matris & aliorum sanctorum, quos sibi patronos & aduocatos delegerunt, nonnunquam etiam obscurorum & incertorum, quàm ipsius Christi patrocinio & intercessioni se commendarunt, ac proprios Christi, tanquam iam aduocati & intercessoris officio defuncti titulos, ad matrem tanquam potio rem uel certè leniorem & mitiorem transtulerunt. Neque id à uulgo tantum imperito factitatum est, sed etiam doctorum Theologorum scriptis & concionibus comprobatum. An nō aperte scribit Gabriel Biel uir alioqui non indoctus nec ineptus,

Quæst. 9.
memb. 1.
art. 4.

in Cano.
Lect. 30.

eptus, patrem cælestem dimidium regni sui dedisse bea-
 tissimæ uirgini cælorum reginæ, idq; in Ester significa-
 tum fuisse, cui dictum sit ab Assuero, etiam si dimidium
 regni mei petieris dabitur tibi; ita patrē cælestem cū
 habeat iustitiam & misericordiam tanquam potiora re-
 gni sui bona, iustitia sibi retenta, misericordiam uirgini
 matri concessisse. Eandem sententiam ab insigni quo-
 dam Theologo publicè aliquando pro concione Lute-
 ciæ Parisiorum proponi audiui. Eadem in urbe cū ado-
 lescens quidam ad supplicium illud exquisitum & hor-
 rendum fidei nomine duceretur; ac palo inspecto subin-
 de exclamaret, Domine Deus habe miserationem mei,
 magni quidam nominis Theologus mulē insidens, iden-
 tidē increpantis uoce & gestu exclamauit, dic inquit Ma-
 ria mater gratiæ, mater misericordiæ &c. Sancta Maria
 ora pro me. Hęc & similia plura proferri possint, ut quod
 nonnullis in locis in precibus ecclesiasticis canitur. Ora
 patrē et iube filio. Item; O felix puerpera; nostra pi-
 as <sup>In profaciū
initium. Ma-
ria precomio.</sup> scelera; iure matris impera; redemptori. Hęc ut colorem
 aliquem inuenire possint, eiusmodi tamen sunt, ut pi-
 aures non immeritò offendant; et ab optimis quibusq;
 & minimè superstitiosis improbantur. Quinetiam pu-
 blicè ab iis quorum ad officium hoc spectat, corrigenda:
 ac sanctorum et imprimis uirginis matris ita ueneratio
 cōmendanda, ne Christi seruatoris honori aliquid dero-
 getur, neue (ut Bonauēturæ uerbis utamur) dum matris
 excellentia ampliatur, filii gloria minuat, & sic in illo <sup>In Ter. dist.
3. q. 3.</sup>

O iii mater

mater prouocetur, quæ magis uult filium extolli quàm seipsam, utpote creatorem creatura. Et mox, obiiicientibus quod honor matris referatur ad filium, respondet idem ille Bonauentura. Verum id quidem esse, non tamen ex eo sequi, quòd omnis honor qui attribuitur filio, tribuendus sit matri: quia sic non esse filium honorare, sed potius filio contumeliàm facere, dum honorem ipsi debitum quis alii attribueret. Hæc ille & quidem piè, quæq; aliorum incommodè dictis corrigendis rectè opponi & adhiberi possint. Verùm illis tam absurdis erroribus alii offensi, nō se intra abusuū & superstitionum reprehensionem continuerunt, sed simpliciter omnem interpellationem sanctorum cum Christo regnantium impietatis, blasphemix, & idololatriæ damnauerunt: ac ut eam magis odiosam ac tetram redderent, sanctos iam beato æuo cum Christo fruētes, mortuos homines, præter ecclesiæ consuetudinem appellarunt. Atq; hanc mortuorum, ut uocant, appellationem inter præcipuos errores Papisticos, ob quos uidelicet illorum communio fugienda sit, posuerunt. Eam potissimum damnationis huius sententiam adferentes, quòd per eam pura, & legitima Dei inuocatio corrumpatur: & ad homines mortuos gloria soli Deo debita transferatur, cum iam supra satis ostenderimus, hac sententia si rectè intelligatur & usurpetur, nihil Christi officio, & gloriæ Dei derogari: cū & Christo ueri intercessoris & capitis ecclesiæ ac unici redemptoris ac propitiatoris officiū relinquatur: & oratio

tio omnis ad Deum tāquam ad unicum fontem & largi-
torem omnis boni referatur. Quare & principibus in ea
societate uiris aliquando hæc sententia non tam absurda
uisa est. Lutherum & Oecolampadium omitto, quorum
aperta testimonia proferri possint: unū modò Bucerum
proferam, qui in defensione ad Abrincensem Episcopum
sic loquitur. Si quis perpenſa infinita illa Dei in sanctos
indulgentia & facilitate & simul illorum in nos miseros
adhuc conseruos suos & cōmembra charitate, animi ar-
dore huc prorumpat, ut illos ceu præsentes præsens ap-
peller, proq; se intercedere Deū roget, id licet in nulla scri-
ptura doceatur, si sic tamē fiat, nulli damnamus. Huius-
modi enim primū ipsum Deum orāt, & tota fiducia Dei
bonitate & Christi merito nitunt. Sanctos uerò inuocāt
ut unā orent, nō ut pro se orent, ipsis orare aut nō auden-
tibus aut negligētibus. His certè multū dissentanea sunt
illorū scripta, qui hanc appellationē sanctorū quocunq;
tandē modo fiat, blasphemix & idololatriæ cōdemnant.
Sed de hac re obiter dixisse sufficiat, ut intelligamus non
rectē à plerisq; nec eodē ab omnibus modo falsas istas &
impias doctrinas æstimari. Indignū autem refutatu est,
quòd enumerationē illam per errorem, imperitiam uel
ambitionē doli insimulat: neq; em̄ qui causas aliquot er-
rores aut facti alicuius adducit, reliquas excludit, sed po-
tius reliquas eiusdē generis in iis intelligi & includi uult.
Nō igitur negare uoluit auctor errores aliquos per auar-
itiam uel per uafriem obrepere potuisse.

Iure

hiberet & minus necessarium esse scirem Quis enim unquam non ingenuè agnouit, in celebratione publica sacramentorum, iam inde ab ipsis apostolis, & antiquissimis ecclesiarum temporibus, ritus quosdā ad ordinis & decori in iis conuentibus conseruationem, & ad dignitatis & uirtutis illorum cōmendationem & explicationē, institutos, & summo cōsensu per uniuersas totius orbis ecclesias obseruatos fuisse Quid, an hæc pugnare putas & contradicere iis, quæ supra a firmata sunt, nihil sacramentorum institutioni tanquam mutilatis & imperfectis addendum? atqui hoc castigator noster persuadere conatur. Verum uel pueri primis dialecticæ elementis imbuti faciliè hoc sophisma deprehendent, & prauè uis troseq; hunc elenchum institutum esse clamabunt. Non enim hæc re ipsa pugnantia sunt, nihil addi licere sacramentis diuinis, & addi licere, modo illud diuersa ratione fieri intelligitur: uidelicet nihil addi licere, quo sacramenta ut mutila suppleantur: addi uerò licere, quibus homines ad sacramenti dignitatem considerandam excitentur & commoueantur. Verum qua parte eum calceus urat satis apparet, cum de quibus additamentis loquatur mox aperte declaret. Agnoscit uetustam esse originem exufflationis, Chrismatidis, & cerei paschalis, quibus accesserit spurum sale mixtum, aliarq; , ut inquit, insulsitates. De hoc sputo, cui iniquior esse uidetur, aliàs erit dicendum. Non autem sine magna contumelia antiquitatis & totius priscæ ecclesiæ, hanc & eius similes

les cæremonias, insulsiates appellat. Cur autem non has modò quæ leuiiores uideri poterant, sed antiquissimas illas & sanctissimorum uetustissimorumq; patrum testimoniis commendatissimas, exufflationes & Chris- matis cæremonias repudiau-erint, ipsi uiderint: illud certè tolerandum non est, quod non modò illas ut minus utiles uel superuacaneas omiserunt, sed ut ineptas, ludicras, ridiculas, imò noxias & perniciosas plarique damnandas & profligandas ducunt: eosq; qui eas antiqui- tatis reuerentia, & præsentis ecclesiæ charitate, ac publi- cæ pacis studio adducti colunt atque obseruant, ut Papi- stas et Antichristianos insectantur: quæ insectatio non modò ad præsentem ecclesiam, iam proh dolor mul- tis sordibus inquinatam, sed ad uniuersæ ecclesiæ, qua- tenus rerum ecclesiasticarum memoria reperti potest, in- famiam et contumeliam pertinet. Rectè autem uidit, ad- uersus eos qui contumaciter hæc repudiant, uno uerbo latè dirimi et finiri posse, si dicatur, optimo consilio, Chri- sti institutioni hæc à maioribus adiuncta fuisse: quæ sen- tentia ut uerissima et certissima est, ita qui eam negant, summa impudètia et extrema arrogantia, maioribus no- stris ignorantiam et stoliditatem, imò temeritatem et blasphemiam impingunt, qui sacramenta diuina quasi per se frigida et imperfecta, his additamentis et huma- nis inuentis corrigere et perficere uoluerint: Christoq; quodammodo incogitantiam et negligèti- am exprobra- rint. Atqui pii homines, et de maiorum institutis sincere

reuerenterq; iudicantes, facile uident & ex ipsorum scriptis obseruant longè alio consilio has cæremonias à maioribus institutas. Quare & hi qui inter istos saniores & moderatiores fuerunt, longè mitius et religiosius de huius generis cæremoniis senserunt. Ac imprimis operæ precium me facturū puto, si huius hominis importunitati excellētissimi & nominatissimi inter ipsos & summæ auctoritatis uiri sententiam opposuero, is erit Martinus Bucerus, cuius hæc sunt uerba; Exorcismi, exufflationes, Chrisma, alba uestis, benedictio aquæ baptismatis, et si quos alios ritus ueteres ad baptismum usurparunt, ubicunq; adhuc in uera fide absq; ulla superstitione seruantur, pro bonis & piis exercitiis habeantur, Idem. Cōsultū inquit esset, si in essentialibus articulis religionis conciliatio fieri possit, ut etiā in his & similibus ritibus, quos uetus ecclesiā communiter & singulari attentione coluit, cōformes nos exhibeamus. Hæc certè uerba et maiorem reuerentiam erga hæc maiorum instituta declarant, longèq; meliorem firmæ concordiaæ spem ostendūt. Impudens igitur calumnia est, oleum & cereum aliter adhiberi non posse, nisi Christo incogitantia exprobetur, qui nō satis prouiderit hisce materiis non minus quàm aqua, spiritus sancti gratiam representari debere. Neq; enim eorum qui hæc adhibenda primū instituerūt, longoq; tempore in hanc usq; ætatem adhibuerunt, ea mens fuit, ut iudicarint ea ad sacramenti huius substantiam & perfectionem necessaria esse, uirtutemq; aliquam baptismo adde-

In libro Ger-
manice scri-
pto Lypsiæ
anno 1520.

addere, sed ut his signis tanquam uisibilibus uerbis, ut ab Augustino appellantur, homines de sacramenti huius conditione, dignitate et uirtute admoneantur; quando ita comparatum est, ut plerunq; homines magis signis in oculos incurrentibus, quàm uerbis aures personantibus moueantur. Quamuis non satis deplorari potest nostri temporis corruptela, quo sacramentū hoc negligentissimè & indignissimè fere administratur. Nulla em̄ uel certè minima in eius administratione reuerētia adhibet, nulla institutionis præsentiū ratio habetur, cæremoniæ omnes ut muta & inania simulachra exhibentur, quo fit ut apud alios in ludibrium et contemptum, apud alios uerò in abusum et superstitionem abierint. Hæc quæ uitio hominum accidunt, utinā corrigantur, sperarem inter saniores de ipsis cæremoniis ad legitimū suum et priuatum usum restitutis non tantam contentionē fore.

In rituum et cæremoniarum diuisione monet libellus quasdam cæremonias per uniuersum orbem iam inde ab ipsis ecclesiæ initiis summo consensu obseruatas, et ad nos usq; propagatas fuisse, quarū cū rationes perpetuæ sunt, perpetuam quoque obseruantiam esse conueniat. Mox uerò addit, ex iis qui per uniuersum fere orbem iam olim obseruabantur ritibus, nonnullos desuetudine paulatim abrogatos fuisse; atq; exempli gratia triplicem huius abrogationis causam apponit; uel quia nō tantum momenti habere putabantur; uel quia temporum commutatione utiles esse desierunt uel quia popu-

si intemperantia in abusum uenerant. Hic castigator no-
dum in scirpo quatit, et pugnam ostendere conatur, ubi
non modò pugna nulla, sed etiam summa consensio est.
Si quis enim candidum animum adhibuerit, non modò
hac non pugnantia, uerum etiam maximè consentanea,
nec consentanea tantùm, sed etiam consequentia esse de-
prehendet. Nam ex traditionibus & cæremoniæ obser-
uationibus, quæ ob antiquitatem ad apostolos refe-
runtur, quasdam uidemus in hunc usq; diem summa re-
ligione ab omnibus gentibus Christiani nominis cul-
tas & obseruatas; quasdam uerò defuerudine paulatim
abolitas; nonnullas uero quibusdam locis commuta-
tas; cuius rei quæ alia causa est, quàm quòd ratio ob
quam initio cæremoniæ huiusmodi institutæ sunt & in-
ductæ, in illis firma & immota permanferit, in his uerò
debilitata uel extincta uel commutata sit. Consequitur
ergo si huiusmodi consuetudines & cæremoniæ ideo
perpetuam obseruationem retinuerunt, quod earum
rationes perpetuæ sint, ut quarum cæremoniæ non
sit perpetua ratio, earum neque perpetuam esse obser-
uantiam necesse sit, sed ratione cessante & ipsam cære-
moniam seu consuetudinem, quæ legis instar habet, ces-
sare posse. Porro rationem hic intelligi existimo utili-
tatem, quæ non modò in fine utili ad promouendâ in po-
pulo pietatem, sed etiam in accommodatione & colla-
tione ipsius cæremoniæ ad eum finem, spectatur; uideli-
cet si ea actio & obseruatio momentum aliquod & pon-
dus

dus ad eum finem consequendum obtineat, ut exempli
 causa Annuariaria Pasche, id est, Dominice passionis et
 resurrectionis observatio, quæ non tantum in memoria
 eius quod mortuus est Christus et resurrexit, sed etiam
 in sacramento quo transitus est uita mortali ad uitam im-
 mortalem significatur ab omnibus, qua patet nomen
 Christianum gentibus celebratur. Atque hic finis, id est,
 memorie Dominice resurrectionis et sacramenti huius
 felicitis transitus frequens repetitio, quam sit utilis du-
 bium non est: ad eum uero finem plurimum conducit,
 si in singulos annos sub ipsum quo resurrexisse creditur
 diem, celebris populi conuentus habeatur, atque in eo
 conuentu psalmis, hymnis, canticis, lectionibus sa-
 cris et earum expositionibus, adhuc mysteriorum di-
 uinorum, solemniore participatione ac splendidiore
 quadam sacrarum ceremoniarum publicam in C H R I-
 S T O lætitiæ significantium pompa, tanti benefi-
 cii memoria, tantæque eo beneficio nobis partæ beati-
 tudinis sacramentum, fidei populo inculcetur & quo-
 dammodo repræsentetur. Eadem ratio in aliis quo-
 que ecclesiasticis ritibus in hunc usque diem inde us-
 que à primis ecclesiæ C H R I S T I temporibus ubi-
 que seruatis facile perspicitur & explicari possit: cuius-
 modi sunt celebratio Dominicæ Ascensionis, Aduen-
 tus Spiritus sancti, Natalis dominici, Ieiunii uel absti-
 nentiæ quadragesimalis, Exorcismorum, abrenun-
 ciationum & cōsignationis in baptismo, psalmodiarum &
 hymnorum.

hymnorum decantatio, solennium precum et lectio-
 num in sacra synaxi recitatio, mulierum uelatio et silen-
 tium in ecclesia, facinorosorum hominū à fidelium cō-
 munionē legitima separatio, hæc enim omnia perpetu-
 am habent rationem, quare non mirum si earum quoq;
 observatio perpetua fuerit. De superstitionibus et abusi-
 bus quæ pastorum negligētia et imperitia, et populi ma-
 litia in eas irrepserunt, nihil nunc aliud dicimus, quā nos
 cum optimis quibusq; eas defendere nolle: sed prudenti
 consilio, eas omnes abusiones ab iis remoueri et tolli sum-
 mopere cupere, & quantum in nobis est, suadere, neq; ta-
 men propter agnatum & inductum rei per se bonæ ui-
 cium, rem ipsam abiiciendam ducimus; sed ad rem uti-
 lius conseruandam, uitia tollenda & rescindenda puta-
 mus. Porro cæremoniæ quædam & ritus sunt antiqui il-
 li quidem, & aliquanto tempore per ecclesias latè usur-
 pati, quos paulatim obsoleuisse & in desuetudinem uenisse
 uidemus; ex quibus alii prorsus extincti sunt, aliorū
 uestigia adhuc tantū quædam & lineamenta seruan-
 tur. Horum ab libelli auctore tria genera commemorā-
 tur, quorum primum est eorum in quibus non tantum
 momenti putabatur, ut omnino eorum observatio tam
 accuratè retinenda uideretur; cuius generis est illud,
 quod à Tertulliano & Hieronymo adfertur, de prægu-
 statione lactis & mellis post baptismū, ad infantia ut in-
 quit Hieronymus significationem: qui ritus ad illud Pe-
 tri alludebat, Quasi modò geniti infantes lac et mel concu-
 pi-

cupiscite &c. Item non geniculandum dominico die, & per omnem Pentecosten, hoc est, quinquaginta illos à Pascha ad Pentecosten dies, sed stādo orationē faciendā, cuius ut apostolicæ habitæ, & in synodo Nicena cap. xx. constitutæ, & diuina ecclesiarum consuetudine firmatæ obseruationis, nullum nūc in ecclesia uestigium est reliquū. Certè inter Dominicū & quēuis profestū diem nullum discrimen obseruatur, nisi quòd solennibus quibusdā ieiuniorū diebus Diaconus ad genua flectenda hortatur. Item ieiunium quartæ feriæ & prosabbati olim religiosissimè colebatur, quibus diebus & synaxes fieri apostolicæ esse ordinationis testatur Epiphanius. Sed illud quartæ feriæ ieiunium propemodum apud Romanos obsoleuit, nisi quòd nonnullæ gentes & priuatim nōnulli homines eo quoq; die à carniū esu abstineant. Prosabbati uerò siue sextæ feriæ ieiunium in abstinentiam tantū carniū est conuersum, quomodo & totius ferè Quadragesimæ: quæ tñ abstinentia inanem tantū ueri ieiunii umbrā retinet, cum apud plerosq; deliciarum commutationem, & maiorē luxus profusionem, quàm corporis lasciui refrenationem ullam habeat. Alterius generis sunt quæ facta temporum commutatione usum in ecclesia habere desierunt. Initio enim ecclesiis aliquot per insigniores ciuitates & prouincias constitutis, cum cotidie ex gentibus & iudæis homines ad Christianismi professionem accederēt, uniuersali consensione constitutum & receptum fuit, ut statis tantum diebus, hoc est,

pridie Paschæ & Pētecostes, solenni more in ciuitatibus
 baptismus administraretur; ut qui è gētib; in commu-
 nionem & rāquam in ciuitatem ecclesiæ adscribi uellent,
 certo tempore in ciuitatē uenientes, cōmodius à presby-
 teris & catechistis fidei doctrina informarentur; & scru-
 tiniis, Catechismis, ritibusq; nōnullis sacris ad baptismi
 susceptionem prępararentur. Aucta uerò iam & propa-
 gata ecclesia, cū extincta fere gentilitate Christum
 omnes profiterentur, soli q; propemodū infantes ad bap-
 tismum offerretur, quorum tenera ætas multis pericu-
 lis est subiecta, non uisa est amplius tam accurata horū
 temporum obseruatio necessaria, sed contrā potius libera
 quocunq; anni tempore baptizandi infantes facultas per-
 missa est; ita tamē ut solennis illius ritus in iis ipsis tem-
 poribus uestigia adhuc retineantur, quibus tamen tēpo-
 ribus uel pauci aliquot infantes baptizandi adhiberi sole-
 bant, ne prorsus inanis, ne dicam inepta & absurda pom-
 pa exhibeatur, si cæremoniæ illæ in gratiam eorū qui sa-
 cramentum hoc regenerationis percepturi sunt à maio-
 ribus institutæ, nemine præsente ad quem illę pertineāt,
 celebrētur. Tertio loco sunt quæ olim ecclesiæ initio tu-
 to & castē obseruabantur, sed postea multitudine & li-
 centia populi crescente in abusum uenerant: ut erant ce-
 lebrioribus temporibus nocturnæ in ecclesiis uigiliz,
 ex quibus hoc religiosissimè tenebatur, ne noctu Pa-
 schæ ante noctis medium populus dimitteretur. Ve-
 rùm hæ nocturnæ uigiliz in populo obsolec, à solis fe-
 re

Vide Rober.
 Tuisiensem
 lib. 4, c. 18

re monachis utrunq; retentæ, & maiorum prudentia in
ieiunia sunt commutatæ, quæ ideo ieiunia dispensationis
uocantur: sic ut ipsi ieiuniorum huiusmodi dies, ipsa-
rum uigiliarum unde commutata sunt, hodieq; nomen
obtineant. In his igitur & huius generis ritibus aut abolis-
tis prorsus aut commutatis, facillè cuius apparet eam ab-
rogationis uel commutationis causam fuisse, quod non
eadem utilitatis ratio in iis perpetua manserit. Non igi-
tur hæc ullo modo pugnant, sed ut diximus maximè con-
sentanea imò & consequentia sunt iis, quibus affirmas-
tur, earum caeremoniarum quæ ab ipsis initiis eccle-
siae ad hæc usque tempora sunt propagatæ, ideo per-
petuam meritò obseruantiam fuisse, quòd earum rationes
perpetuæ & immutatae sint. Nituntur hæc omnia duo-
bus illis pronuntiatis non tam uulgatis quàm ueris, qui-
bus dicitur. Manente causa effectum manere. & causa
cessante, cessare effectum. Hanc quam modò explica-
ui non dubito auctoris mentem fuisse, quam castiga-
tor aut non intellexisse aut dissimulasse aut deprauasse
uideretur. Non enim uoluit auctor in omnibus antiquis
receptis caeremoniis hanc perpetuam rationem spe-
ctari, sed in iis tantum quarum obseruatio perpetua, & in
hunc usq; diem immota retenta est. Hæc cū uerè, rectè &
sanè dicta sint, non erat quod homo intemperas ea arres-
ptio homini, & sui repente oblito, tribueret, quin potius
æquus lector iudicet, an non si quis cōuiciis certare ues-
lit, rectius illi Græcum cognomentum impacturus sit,

DEFENSIO LIBELLI,

cuius rem tam strennuè, grauiterq; calumniando & criminando exercet. Adhibetur ab auctore patronus Augustinus qui in epistola ad Ianuarium dicat. Si quid scripturæ diuinæ præscribit auctoritas, non esse dubitandum quin ita facere debeamus, concludit ex eo castigator aduersus libellum, ut quidem uideri uult, scripturam per se conscientias stabilire, neque esse inutilem, etiam traditione ἄρχαῖα non adiutam. Quis id uerò neget? Constat quidem multas esse utriusq; testamenti præceptiones, tam apertas & manifestas, ut cauillationem nullam admittant, & explicationis nullius indigeant. At contra negari non potest, quædam esse in iisdem scripturis diuinis præcepta, quæ in quibusdam causis controuersiam & questionem habent, ad quam tollendam perpetua illa non scripta traditione plurimum adiuuamur. Expressum est & manifestum Christi mandatum, de docendis & baptizandis omnibus gentibus, in nomine Patris & Filii, et Spiritus sancti. An sub hoc præcepto etiam infantes continentur dubitari meritò possit, nisi traditio hæc ἄρχαῖα ad huius mandati intellectum, adiumentum & lucem adferret. Quod autem subiicit Augustinus. Si quid tota per orbem frequenter ecclesia, uocare in controuersiam insolentissimæ esse insanix, quo dicto earum caeremoniarum quæ traditionum apostolicarum & uniuersaliū consuetudinum nomine uocantur, obseruatio commendatur, hoc existimat sanctum uirum pacis fouendæ causa utile esse censuisse, ut quod ad paucorum rituum consuetudinem

udinem pertineat, de quibus nemo ipsorū litigare uellet, adfertq; uerba sancti Augustini ex eadem epistola cum ait: Retineri quædam non scripta, uel ab ipsis apostolis, uel conciliis quorū est in ecclesia saluberrima auctoritas, statuta; sicuti est quod Domini passio, & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduētus è cælo Spiritus sancti, anniuersaria sollemnitate celebrātur, & si quid aliud tale occurrerit quod seruetur ab uniuersa quacunq; se diffundit ecclesia. Concluditq; in hæc uerba, cuius obsecro pudoris est, ex hac paucitate immensum aceruum conficere, quod impostor noster molitur. At cuius obsecro pudoris est, impostorem temerè appellare, quem nullis adhuc imposturæ conuiceris, atque ideo ipso in loco, quo qui uehementius & acerbius tecum agere uelit multo certiora imposturæ signa obiicere tibi possit. Nā ita pauca ista exempla ex Augustino à te commemorantur, quasi ostendere uelis, iis ferè solis hanc definitionem uniuersalium toto terrarum orbe obseruatorum rituum contineri, excludiq; multa quæ hodie in ecclesia titulo uniuersalium rituum obseruantur. Cum Augustinū diligentius paulò legenti constet, hac regula multos ritus comprehendi, qui à uobis ut Papistici ridentur, exhibantur, & exploduntur. Cuiusmodi sunt uerbi gratia, exorcismus, & exusilatio, & renunciatio diaboli in baptismo paruulorum. Sacramentum Chrismatis, & unguentum quo baptizatos ungit ecclesia. Consignatio crucis, seu signum Dominicæ passionis in fronte baptizandorum.

Lib. 4. contra Iulian.
De Symbol.
lib. 1. cap. 1.
& li. 4. c. 2.
De myst. &
edrup lib. 1.
cap. 200

De peccato. Commendatio defunctorum, & commemoratio marty-
mar. 7 re rum ad mensam dominicam, certo loco, in solenni sacer-
miss. lib. 1 dos prece. Deprecatio sacerdotis super aquā baptis-
cap. 3 4. mi,
Contra lre, super oleum, super Eucharistiam, & super capita eorum
vas Pet. ii. quibus manus imponitur. Longe ergo latius patet hæc
li. 1 ca. 10 4 Augustini regula de iis quæ toto terrarum orbe ab uni-
De Trinit. li. uersa quacunq; se diffundit ecclesia, non scripta, sed tra-
1 cap. 16. dita obseruantur. Quod autem uideri uult hæc ipsa mo-
Contra fau destiæ tantum & pacis fouendæ causa ab Augustino fu-
stian lib. 1 isse concessa, ut ex hac modestia uiam sibi sterneret ad li-
De cura pro beram querimoniam qua postea utitur. Verū id quidem
mortuis, Tra est, queri Augustinū humanis quibusdam constitutioni-
Stat. 34. m bus & ut ipse appellat præsumptionibus sic omnia suo
Ioannem, tempore plena fuisse, ut præ iis multa in diuinis literis
De Ciuitat. saluberrima præcepta minus curarentur: quæ religio-
De lib. 22. nem ipsam (quam paucissimis & manifestissimis celebra-
cap. 10. tionum sacramentis misericordia Dei esse liberam uo-
 luit) seruilibus oneribus premant: ut tolerabilior sit con-
 ditio Iudæorum, qui diuina legis sarcinis non humanis
 præsumptionibus subiiciuntur. Hæc quidem Augusti-
 nus, at ea minimè ad eos ritus quos tota per orbem ob-
 seruat ecclesia, de quibus nunc solis nobis sermo est re-
 ferenda sunt. Id quod ex adiunctis ab ipso Augustino
 uerbis quæ à multis dissimulando prætereuntur, ma-
 nifestum est, quibus apertè profitetur, se de iis tantum
 ritibus & obseruationibus loqui, quæ neque sanctarum
 scripturarum auctoritatibus continentur, nec concil-
 iis

liis episcoporum statuta inueniuntur, nec consuetudine uniuersæ ecclesiæ roborata sunt, sed diuersorum locorū diuersis moribus innumerabiliter uariantur, ita ut uix aut omnino nunquam inueniri possint causæ quas in eis instituendis homines secuti sint. Hæc enim eius uerba sunt, quæ cum ab aliquo obseruari & adferri posse putaret, concedit fieri potuisse ut Augustinus plus quàm par erat, consuetudini detulerit. Nequaquam tamen eius consilium fuisse, sacramenta à CHRISTO tradita humanis commentis inquinare. At quæ illa humana commenta sunt quibus uos sacramenta Christi inquinari putatis, non est obscurum. Atqui in iis fere omnia reperiri quæ ut ab uniuersa ecclesia in celebratione sacramentorum antiquitus obseruata ab ipso Augustino commendantur, ex iis quæ iam supra commemorauimus exemplis notissimum est. Nec illud uerum est quod addit, Augustinum de iis tantum cæremoniis loqui, quarum liber usus ecclesiis relictus sit. Nam ex ipsius explicatione longe aliud apparet. Interrogatus enim à Ianuario, An quinta feria ultimæ hebdomadæ Paschæ mane & uespere offerendum sit, hoc est Eucharistia celebranda, an uero uespere tantum, idq; ante cœnam an post. Respondet, tria esse rituum genera, qui in ecclesia obseruantur. Primo loco sunt sacramenta à Christo instituta, ut est baptis-
mus & communicatio corporis & sanguinis eius: et si quid aliud scripturis canonicis cõmendatur, secundo loco sunt ea quæ nõ scripto prodita, sed traditione accepta
toto

toto terrarum orbe retinentur, quæ uel ab apostolis uel plenariis conciliis sunt statuta, cuius generis sunt anni- uersaria celebratio Dominicæ passionis & resurrectio- nis, & si quid aliud occurrerit, quod ab uniuerſa ecclesia ſeruatur. Ad tertium genus pertinent quæ per loca ter- rarum regionesq; uariantur, ſicuti eſt quod alii ieiunant ſabbato, alii non, alii cotidie corpus et ſanguinẽ Domi- ni communicant, alii certis diebus, alibi ſingulis diebus offertur, alibi ſabbato tantum et Dominico, alibi Domi- nico tantum. De his tribus generibus ita pronunciat, Ea quæ ſcripturæ præſcribit auctoritas, ſine dubio faciendæ eſſe: ſimili modo & illa quæ tota per orbem frequentat eccleſia, Nam de eo diſputare quin ita faciendum ſit, in- ſolentiſſimæ eſſe inſaniæ. Quod uerò ad tertium genus attinet, eius quod per loca regionesq; uariatur, quo in genere quæſtio propoſita continetur, faciendum eſſe cuiq; quod in ea eccleſia in quam uenit inuenerit, quod quidem fidei aut moribus non aduerſetur. De hoc tan- tum tertio genere hæc affirmat. Totum hoc genus re- rum liberas habere obſeruaciones, nec diſciplinam ul- lam eſſe in his meliorem graui prudentiq; Chriſtiano, quàm ut eo modo agat, quo agere uiderit eccleſiam ad quamcunq; forte deuenierit. Quod enim neque contra fi- dem, neque contra bonos mores iniungitur indifferen- ter eſſe habendum &c. Maniſeſtum eſt igitur ex his Au- guſtini uerbis, diſcrimen cæremoniarum quæ in omni- bus eccleſiis pari religione ſeruandæ ſunt, & earum quæ
liber

liberam habent per uarias ecclesias obseruationem, quæ libertas in eo consistit, non ut quisq; suo arbitratu ea seruet, uel omittat & reiiciat, sed quod cuiq; ecclesiæ sua consuetudine frui liceat, nec una ecclesia alterius ecclesiæ consuetudini cedere & parere cogatur. Id intelligi uult de iis, quæ neq; contra fidem, neque contra bonos mores fiant. Nam ob has causas uel emendari oportere quod perperam fiebat, uel institui quod non fiebat. In hoc autem tertio genere constituit quædam, quæ diuersis diuersorum locorū moribus innumerabiliter uariantur, nec causa quam in eis instituendis homines secuti sunt, apparet, eas oblata facultate sine ulla dubitatione rescandæ existimat. Hæc est sententia B. Augustini in duabus epistolis ad Ianuarium satis copiosè & perspicuè explicata. Quod autem scribit à suis non reiici priscos ritus qui ad decorum & ordinem pertineant, neq; pro humanis placitis haberi, utinam istuc uerbum uerè & ex animo dixerint. Id enim si factum esset, non tanta in ecclesiis diuersitas, unde dissipatio & dilaceratio nascitur, extitisset. Nunc uerò abolendis multis priscae ecclesiæ ritibus, tanta uarietas ab iis inducta est, nulla ut penè similitudo cum prisca uel præsentī per maiorem Europæ partem diffusa ecclesia, relicta sit. At enim excipiet ad abolendos huiusmodi aliquos ritus superstitione & prauo hominum abusu se coactos fuisse. Verum ad pacē Christianam multò fuisset cōducibilius, si quod haud ita difficile fuerat, sublata superstitione & correcto abusu, pri-

sci illitoto orbe seruati ritus retenti obseruariq; fuissent. Hanc quoq; auctoris huius libelli mentem esse crediderim, falsoq; illi astutiam obici, ut qui sub fallaci integumento corruptelas omnes occultare uoluerit.

Putidum cauillum uocat quod ex actis apostolicis adfertur Paulum & eius socios ecclesiis ad quas ueniebant, obseruanda tradidisse decreta, quę Hierosolymis frequentis synodo ab apostolis & senioribus erant cōstituta. Neq; recusamus sanè cur minus expendantur illa decreta, & qua de causa ad eam obseruantiam ecclesias apostolus hortatus sit, inquiratur. Fatemur ex uerbo Dei contra eos iudicatū qui gentes oneribus Mosaicę legis subiicere uolebāt, duob^o his tantū capitibus de sanguine & suffocato exceptis, quorum obseruationem saltem ad tempus pacis inter duos illos populos constituendę & stabilindę causa necessariam iudicabant. Atq; ex his quatuor capitibus traditionum apostolicarum, quę in hac synodo decreta fuerunt illud discrimen cęremoniarum siue traditionum, quod ab auctore libelli propositum & à castigatore importuno reprehensum fuit, manifestissimè & pulcherrimè elucescit: uidelicet earum cęremoniarum quarum est perpetua ratio, perpetuam quoq; obseruantiam esse oportere, quarum uerò cęremoniarum, siue traditionum ratio ex temporum commutatione mutatur, earum quoq; obseruationem paulatim aboleri. Nā ut de fornicatione omittamus, quam gentes legi naturę cuius in decalogo explicatio continetur, minimè aduer-

fari

lari putabant, id decretum quoniam ad mores pertinet,
 ex generalibus illis institutis petittum uidetur, & de per-
 petua eius ratione quæ est castè pureq; uitam ducere du-
 biū non est. De Idolothyro siue immolatio uideamus,
 Eius certè decreti ratio, quæ est ne idolorum cultui ali-
 quid tribuere uideamur, hodie apud nos cessasse uidetur,
 cum & idolorum cultus & consuetudo illa in idolorum
 templis ex iis quæ idolis immolata erant epulandi in his
 locis obsoleuerit. Quibus uerò in locis adhuc idololatria
 obtinet, in iis huic decreto adhuc locus esse possit. De
 hac igitur abstinentia immolatiarum carniū, quod
 primum caput est in apostolicis decretis, quam absti-
 nentiam Catholicis Christianis quasi & ipsi aliquem ci-
 bum pollutum iudicarent, Faustus obiecerat, ita respon-
 der Augustinus: Cur inquit non expediat immolatio
 uesci Christiano Apostolus dicit, Nolo uos socios fieri
 dæmoniorum, non quasi natura ipsa immolatiæ carnis
 sit immunda, alioqui & uescentē contaminaret, sed ideo
 sciens ab ea Christianus abstinet propter conscientiam,
 ne dæmonibus communicasse uideatur. Hæc certè ratio
 dum manet, hoc est periculum offensionis, ne idolorum
 cultui aliquid tribuere uidearis, cui & illud accedere po-
 test ne hac epulandi consuetudine ad idolorum cultum
 infirmi reuertantur, hac inquā ratione manente etiam
 huius decreti obseruantiā ratam firmamq; manere cōue-
 nit. Atq; his rationib⁹ nititur Paulus dū Corinthios tam
 accuratè ab Idolothytorum esu dehottatur. Neq; uerum

Lib. 31. con-
 tra Faustum
 Manichæ.
 cap. 1.

cap. 2. et 10

uidetur quod scribit aduersarius paulo post ipsum Paulū abrogasse, quod pacis retinendæ causā seruare suaserat. Nam cū inquit, Quicqd in macellū uenit, māducate, nihil interrogantes propter conscientiam, non abrogationem apostolici decreti inducit, sed eius decreti sententiam interpretatione explicat, ne peruerso eius intellectu in superstitionem laberentur, quia putarent se contaminari, si uel inscientes in immolaticiam carnem incurrerent. Ita hunc locum Chrysostomus & Theophylactus interpretantur. Theophylacti uerba quæ pauciora sunt adscribam. Cū haftenus inquit multis conuicisset ac cōfirmasset, abstinendum planè ab Idolothytis, ne plus æquo hic curiosiores imò superstiores redderentur, adeo ut abstinerent etiam ab iis quæ in foro uenerunt, cum metuant ne & ea sint Idolothyta, omne inquit quod uenditur, edite &c. Hæc de Idolothyto dicta sint. Reliqua duo capita de sanguine & suffocato tantā olim religione à Christianis om̃ibus per uniuersum orbem obseruata fuere, ut prorsus adhuc necessitate quadā ad ea se astringi arbitrati fuisse uideantur, exempla Lib. 5. ca. 2. pauca sed illustria commemorabo. De Biblide martyre ita scribit Eubescius: Quomodo inquit infantes ederent illi, quibus ne irrationabilium quidem pecudum sanguine uesti licet. Et Tertullianus in apologe. Erubescat error uester Christianis, qui ne animalium quidem sanguinē in epulis esculentis habemus, qui propterea quoq; suffocatis & morticinis abstinemus, ne quo sanguine cōtaminemur

nemur, uel intra uiscera sepulto. Addit autem inter ten-
 tamēta Christianorum, botulos etiam cruore distentos
 à paganis admoueri solere, exclamat igitur, Quale inquit
 est ut quos sanguinem pecudis horrere cōfiditis, huma-
 no inhiare credatis? Et in concilio Constantinop. vi. ge-
 nerali, proposito diuinę scripturę pręcepto, dānantur ii
 qui cuiuscunq; animalis sanguinem arte aliqua cōdiunt,
 & sic comedunt. Extat quoq; seuerissima cōstitutio Leo-
 nis Imp. qua grauissimis pēnis propositis sancit, ne quis
 huiusmodi cibum ex sanguine intestinis infarto, uel con-
 ficiat, uel diuendar uel emat; atq; huiusmodi cibum ne-
 sarium, ac ueteri nouaq; lege interdictum pronunciat.
 Quę constitutio confirmatio est Canonis concilii Con-
 stant. vi. Testantur etiam historici tempore Calixti.
 Pomeranis ad fidem Christi conuersis inter cætera in-
 iunctum fuisse, ne quid immundum comedant, non
 morticinum, non suffocatum, non Idolothyrum, neque
 sanguinem animalium. Omitto quod pēnitentiarii li-
 bri omnes, sanguine et suffocato uelcentibus, tanquam
 rem illicitam perpetrantibus pēnitentiam indicūt. Hęc
 cū ita se habeāt, tamen iam inde ab aliquot seculis apud
 Romanos hęc obseruatio penitus obsoleuit. Nam apud
 Græcos & Armenios adhuc retineri intelligo, Apud
 Afros uerò iam tum ætate B. Augustini decreta hęc de
 sanguine & suffocato non tam accuratè obseruabantur,
 quin, ut ipse ait, leporibus et turdis cæterisq; minutiori-
 bus auiculis quę citra sanguinis effusionem occidi so-

Canon, 67.

Constit. 18.

anno 1114.

Lib. 32. c. 3.

ita Faust.

Maniche.

cap. 13.

lent, Christiani intrepidè uelcerentur, atq; huius rei causam adfert, quòd his præcipiendis existimet Apostolos pro tempore rem facilem elegisse, & nequaquam obseruantibus onerosam, in qua cum Israelitis gentes aliquid communiter obseruarent; eo uerò transactò tempore cum iam in ecclesia gētium nullus carnalis Israelita appareret, à Christianis illa tam accuratè seruari desiisse. Constat igitur hæc, quæ de his apostolicis decretis dicta sunt, pulchrè cum libello conuenire, qui cæremonias illas & traditiones uniuersales, quarum perpetua sit ratio, perpetuò quoq; obseruandas asserit; si quæ uerò huiusmodi cæremoniæ uel traditiones paulatim obsoleuerint, id eò factum quod eorum quoq; ratio iam desiisse putaretur. Non est igitur putidum cauillum, sed firmum & manifestum argumentum, quod ex apostolicis hisce decretis, ad cōmendandā obseruantiam eorū, quæ ad utilitatem aliquā ecclesiæ à maioribus instituta & tradita sunt profertur. Neq; eò hoc exemplū adfertur, quò nihil ex communi ueteris ecclesiæ usu quauis causa remitti posse demonstratur, cū apertè in libello dicatur, ex iis qui olim per uniuersum ferè orbem obseruabantur ritibus, quosdā certis de causis paulatim desuetudine abrogatos, sed ut exemplo cōfirmeretur quod in libello propositū fuit, apostolis eorūq; successoribus potestatē cōcessam, ut præter ea quæ diuinitus sunt mandata, pro tēpore & utilitate ecclesiæ ritus quosdā instituerent, & tanquā leges quasdam ferrēt, quibus disciplina populi regeretur, & contineretur.

Loquor

Loquor aut ex sententia, quæ fere ab omnibus recepta est, mandatū illud diuinū de sanguine præsertim & suffocato quod ab Israëlítico populo tam seuerè & frequenter exigebatur, ad gentes nihil pertinere. Quare fatendū est aliqua hic ab apostolis & presbyteris penes quos tunc erat gubernatio ecclesiæ constituta & populo fideli iniuncta fuisse, ad quæ alioqui diuina nulla expressa lege obligabatur: quod non propriè diuinæ præceptiones, sed apostolicæ uel synodicæ seu ecclesiasticæ traditiones appellant. Hæc si cādidè aduersarius expendisset, interrogationē illam suā quam superbè tanquā è fastigio insultādo producit, importunā & alienam esse uidisset. Rogat enim utrum obseruatu facilius sit, quod apostoli mandarunt, Paulus confirmauit, an quod ab ignotis auctoribus est profectū. Et si apostolorum institutū præferat, cur sanguine citra religionem uescatur, Chrisma uerò abrogandum non credat. Ad hæc quid responderi & possit & debeat & ex ipsius libelli sententia faciliè colligi potest, & nunc abunde explicatum est. In his uidelicet omnibus apostolicis & ecclesiasticis decretis & institutis, quas traditiones uocamus, rationem & causam esse spectandam, qua manente & ipsa manere conueniat, cessante uerò, & ipsa cessare uel possint uel debeant. Ad hæc, pacis concordiz & reuerentiæ cuiusdam erga ecclesiam habendam rationem, ne temeraria nouatione ecclesiæ præsentis status perturbetur, & ueteri ecclesiæ iniuria & ignominia infertur. Quod igitur ad sanguinem & Chrisma attinet, de aucto

auctoribus utriusq; traditionis non disputamus, sufficit nobis B. Augustini sententia, qui id quod uniuersa per orbem frequentat ecclesia, siue ab apostolis siue plenariis conciliis institutum & commendatum sit, citra contentionem & discepcionem faciendum esse pronunciat. Præsertim cum & apostolica Pauli auctoritate nitatur. Si quis uidetur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, nec ecclesia Dei. Huius esse generis usum Chrismatis in ecclesia negari non potest, quem & uetustissimum & per omnes totius orbis ecclesias summa consensione & religione obseruatum esse constat. Habet autem perpetuam eamq; augustissimam significationem: nam eo interior & inuisibilis spiritus sancti unctio, qua Christo quodammodo in regnum quoddam & sacerdotium spirituale inaugurati cōformamur, tanquam sacramento designatur: Christiani, nominis dignitatis & officii sui admonentur. Quare nō abrogandum prorsus eius usum, quum ea abrogatio, offensionē contemptum & iniuriam tum præsentis tum ueteris ecclesiæ adiunctam habere uideatur; sed ut cum utilitate, fructu ecclesiæ, & citra superstitionem usurpetur adnitendum & laborandum esse putamus, à qua sententia neq; Bucerum abfuisse, quædam eius modestiora scripta declarant, & supra eius rei testimonium adduximus. De sanguinis uerò abstinentia longe alia ratio est, cum qui eam abstinentiam neglexerunt, eius quoq; causam (quæ fuit ut diximus, duorum populorū in ipsius fidei rudimen-

mētis conciliatio) iam olim cessasse & desuisse existimēt:
quemadmodum & alias nonnullas etiam uetustissimas
& apostolicas habitas tradiōes & cæremonias, iam olim
simili de causa obsoletas & abrogatas uidemus. Alioqui
Paulum non solūm communi apostolorum, & seniorū
decreto institutarum, sed etiam suarum quas ecclesiis à
se institutis proposuit traditionum preconem & cōmen-
datorem fuisse constat, cūm Corinthios collaudat, quòd
omnia sua meminerint, & quas illis tradidit traditiones
tenuerint. Voluit ergo Paulus huiusmodi traditionum
quæ usum aliquem in ecclesia habent non temerè aucto-
ritatem uiolari, neq; aliud uideo hoc Pauli exemplo, li-
belli auctorem confirmare & ostendere uoluisse.

Deinceps ritus quidam commemorantur antiquissi-
mi, quorum adhuc lineamenta quædam seruentur, sed
qui non ad eum cuius gratia initiò instituti sunt usum &
finem adhibentur; quos tamen pacis causa donec aut fini
suo restituantur, aut aliud de iis legitima auctoritate sta-
tuatur, obseruandos libellus existimat. Ad hanc clas-
sem interpretes nec syncerus admodum, nec uerus referri
coniicit histrionicos quos uocat gestus, similiis, ut ait, quā
hominibus conuenientiores, eos puto quibus sacerdo-
tes hodie sacris operantes utuntur. De quibus non credo
auctori cūm hæc scriberet aliquid in mentem uenisse,
quare non est quòd de iis dicamus, nisi quod si præter mo-
dum & decorum hic aliquid admittatur, id modestè cor-
rigi non petulanter rideri cupiamus. Magis autem cre-
do

do hæc de solenni illo ritu cuius supra est facta mentio intelligi eum uoluisse, quo pridie Paschæ & Pentecostes aqua baptismati destinata certis precibus & cæremoniis quodammodo sanctificabatur. Item cerei Paschalis benedictio & accensio, quæ omnes cæremoniæ tum usum aliquem habere poterant, cum præsens circumstaret re-
 generatorum coetus, cuius gratia hæc omnia suscipiebantur. Nunc uerò inanis & quasi anima destituta hæc pompa uidetur, cum nemo adsit eorum quorum gratia hæc à maioribus instituta fuerunt. Quare initio legis illius qua statutis tantum illis temporibus extra mortis periculum baptizare licebat, gratia facta, et quouis tempore baptizandi facultate concessa, infantes tamen aliquot in eum usum conseruari et ad baptismum adhiberi solebant, ut est auctor Rupertus Tuiciensis cum ait concessa, passim ad teneræ ætatis cauenda pericula, baptizandi facultate, baptismi tamen solennitatem uel in paucis cum Dominica resurrectione celebrari. Et in libris quibusdam ecclesiasticorum rituum, pueri nati per octauas ante Pascha uel ante Pentecostem referuari iubentur, si id citra periculum fieri possit, ut in sabbato sancto Paschæ & Pentecostes baptizentur, quem morē adhuc in aliquibus ecclesiis seruari audio & ut ubiq; donec aliud legitimè constituitur idem mos obtineat, optandū puto. Eā quoq; auctoris mentē hoc loco esse nō dubito. Quare uide mihi pie lector an hic tam inimicæ & acerbæ inuectioni locus fuerit, ut in hæc uerba erūperet cū inq̃.
 Pax

Pax tua nugator, cuius studio quævis pietatis ludibria obtegis, quādo ter proditoria est, à nobis procul faceſſat.

Admonet auct̃or quosdam ritus olim uniuerſales & ſumma religione cultos paulatim obſoleuiſſe, quos per legitimam auctoritatem, et quā minima fieri poſſit per turbatione ut in uſum reuocētur cōuenire exiſtimat. Hic ingenuitatis ſignū caſtigat̃or requirit, quòd nō palam de quibus ritibus loquatur expreſſerit. Id ego nō aſtu ut hic ſuſpicatur, ſed tamē conſilio factū puto. Neq; em̃ propoſitū illi fuiſſe uidetur, de ſingulis his articulis quibus ferē tota religionis cauſa cōtinetur, accuratē diſtinctēq; diſſerere: hoc enim & alterius & maioris eſt operis; ſed ſatis habuit generali hac, & tamen nō obſcura deſcriptione, tanquam indicio quodā, piorū & in ſtudio pietatis nō prorsus rudiū & imperitorū conſiderationē excitare. Ad hūc uerò locum quod attinet, nō omnino iſtum à mente auct̃oris aberraffe puto, cū in hunc ordinem uſum calicis ponat. Hoc tamen inter illum et hūc intereſſe exiſtimo, quòd inter hoſtilem inſectatorem, et amicum monitorem. Scio enim auct̃orem in calicis uſu commendando, non ea uerborum acerbitate qua ille papatum et putidum clerum inuadit, uſurum fuiſſe, ſed hac potius moderatione, quam Aeneæ Syluii poſtea Pii II. Pontificis uerba de ſacerdotum cœlibatu præ ſe ferunt. Quondam cauſam aliquam uiſam fuiſſe, cur Laici Domini ci calicis uſu prohiberentur, nunc uerò multo maiores et grauiores urgere cauſas, cur reſtituendus uiideatur.

Ad schedu-
lam inhibiti-
onis sub no-
mine Episco-
pi Majnensis.

Minime uerò omnium illi probari scio rationem quam nonnulli in usurpando calice sequuntur, quæ cum diris & atrocibus conuiciis, maledictis & insectationibus reli- quæ per Europam ecclesiæ coniuncta est, qua præter ne- cessitatem pacis & concordia uinculum uiolenter dirū- pitur. Atq; haud planè scio an hic Lutheri priores sentē- tiæ plus ualere debeant, cum scribit ad Bohemos, præsta- re pacem & unitatem quam Christus ubiq; præcepit, se- ctari, quàm de speciebus sacramenti contendere. Et alibi rogat, obsecratq; lectores, ut seruent unitatis uinculum, quæ longè præponderat sacramēto, quo ceu signo signi- ficatur. At uerò cum hic usus dominici sanguinis simul cum Dominico corpore in huius sacramēti administra- tione, & Christi institutionem, & totius ecclesiæ ampli- us millæ annis, & in hunc usq; diem totius orientis con- suetudinem habeat, multorumq; religiosorū & uerè Ca- tholicorum hominum animos hæc consideratio com- moueat, multisq; huius usus mutatio ab ecclesiæ societa- te discedendi, eiq; obtrectandi occasionē præbeat, opran- dum uehementer, atq; adeo elaborandum uidetur, ut ge- nerali constitutione, antiqua hæc, & longo tempore per- petuata, integra Sacramenta administrandi consuetudo reuocet; & calicis seu sanguinis Dominici publicus usus non abolitus, & perpetuo edicto abrogatus, sed tempo- rario statuto, & sub forma ut aiunt prouisiōis intermis- sus atq; suspensus, exigente illud temporum necessita- te, cuius causa sæpè ecclesiastica statuta mutantur, de-
nuo

nuo restituatur. Quòd si tam citò, ut generali constitu-
 tione id fiat obtineri nequeat, considerandum piis & eru-
 ditis uiris relinquo, quibus uera ecclesiarum conciliatio,
 & piarum conscientiarum pacatio cordi est, còsultum ne
 & probandum censeant, si quæ ecclesiæ citra acerbam &
 odiosam, aliarum ecclesiarum insectationem & damna-
 tionem, manente concordie Christianæ uinculo, adhi-
 bita quoq; diligenti inculcatione fructus, qui ex huius
 Sacramenti participatione suscipitur, sensim & paulatim
 utriusq; Sacramenti usum reducant. Et quemadmodum
 nonnullarum primum ecclesiarum desuetudine, à plena
 integraq; communicatione, quamuis generali obserua-
 tione, & publica còstitutione firmata, paulatim recessum
 est, ita paulatim quoq; ad eandem plenam integramq;
 communicationē redeatur, quod sine ulla nouitatis per-
 turbatione, haud ita difficulter, fieri posse uideretur. Ad-
 hæc diligens cautio adhibeatur, ne quid in sanguinis dis-
 pensatione tanto sacramento indignum admittatur, ** Quare neq;
 contra men-*
 quam inter præcipuas causas unam fuisse constat, cur su- *tem Concilij
 facturi uide-*
 perioribus sæculis in tanta uidelicet populi incondita *tur, si qui uel*
 turba calicis dispensationem, ut quæ sine periculo effu- *mane priua-*
 sionis uix fieri posse putabatur, non adhibendam esse iu- *tim petenti-*
 dicarint. Alioqui etiam post tempus Constantiensis sy- *bis, sangui-*
 nodi, doctis & grauibus uiris uidelicet cùm periculum *nem Domi-*
 nullum timeretur, etiam dominicum sanguinem admi- *nian uina cū*
 nistratū fuisse Thomas Vualdensis in iis quos aduersus *corpore ad-*
 Vuiclephū ad Martinū pontificē scripsit, libris testat. *ministrans.*
Lib. 5. de Sa-
cramentis
Tomo 3. cap.
88.

Præter hūc calicis usum, audebo & aliud quiddam cōmemorare, idq; ut opinor non præter auctoris mentem quod ad hāc classē pertineat, ne sacerdos hāc mysteria solus obeat, sed adiunctos semper aliquos habeat ut minimū ipsos è clero ministros, cū quibus synaxin faciat, & sacram hanc cōmunionem participet; id quod quā religiosissimè olim obseruatū fuisse ex monumētis ecclesiasticis manifestissimū est, & doctores oēs ingenuè agnoscunt. Quin & ecclesiasticorū rituum explicatores, ingenuè fatentur, eam esse legitimam missam, cui intersint sacerdoti respondentes, offerentes atq; cōmunicātes. Porro huic rei cōfirmandæ Canon uetustus qui ab aliis Calixto ab aliis Anacleto tribuitur, adhibet; cuius hæc sunt uerba. Peracta cōsecratiōe oēs cōmunicēt, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus: sic em̄ apostoli statuerunt & sancta Romana tenet ecclesia. Est igitur hæc cōsuetudo ut inter plures qui sacra huic actioni præsentēs sunt, hæc sacra communio celebretur, & apostolorū statutis & Rom. ecclesiæ mori consentanea, & rectè à quodam posterioris licet ætatis dictū est, propriè cōmunionem dici nō posse, nisi plures de eodē sacrificio participēt. Quare & eruditus ille Monachus Ioannes Hoffmeisterus in hæc uerba suā de hac re sententiā prodidit. Res inq; ipsa clamat tam in Græca quàm in Latina ecclesia, nō solū sacerdotem sacrificantē, sed & reliquos presbyteros, Diaconos, nec non & reliquam plebem, aut saltem plebis aliquam partem cōmunicasse, quod quomodo cessauerit mirandum

104. Cochle-
us contra
Musc. de sa-
crif. Missæ
10d. Clich-
thoueus in
Canon.

Micrologus.
in libello cui
Titulus, uer-
bum Dei car-
nem factum
unicum &
perpetuū es-
se sacrificiū.

dum est. Et ut bonus ille usus in Ecclesiam reuocetur la-
borandum. Nec negligendam puto, commonitionem
doctissimi illius Philosophi, sed tamen Christiani, & re-
rum Christianarum non imperiti, Viri Amerbachii.
qui in annotationibus in Epiphanii orationem à se con-
uersam, hæc scripta reliquit: Illis inquit, temporibus non
solebant ita crebro Missas facere, sine distributione Sa-
cramenti, si tamen ulla fecerunt, ut nos facimus, & sæ-
pe quidem plus quàm negligenter, & impurè. Vtinam
tandem iustum in hoc tanto mysterio pharmacum ad-
hiberetur à nostris, potiùs quàm à Thurcis aut hæreti-
cis uastarentur omnia. Hæc illi quidem, cum quibus
multorum piorum & eruditorum uirorum uota con-
ueniunt. Addam uerò & tertium, in quo non parum
quoque momenti consistit, idq; non præsentem ecclesi-
am calumniandi & reprehendendi, sed eius dignitati et
tranquillitati consulendi studio. * Optādum uidetur ut
iuxta apostolicum mandatum et priscum ecclesiæ morē,
in publicis ecclesia precibus, cantionibus et lectionibus,
quæ populi causa suscipiuntur, populi quoq; ratio aliqua
habeatur: neque in totum et perpetuò ab omni commu-
nitione precum et lectionum diuinarum, fidelium uulgus
arceatur. Manifesta sunt uerba Pauli, non intelligi pos-
se quod dicitur, nisi per linguam significantem ser-
monem exprimas: et eum qui ob imperitiam quod di-
citur non intelligit, fieri non posse, ut ad alterius gratia-
rum actionem Amen respondeat. Et oraculum illud
cuius

* Huic uoto
suffragatur
Eras. De mo-
do orandi.
Optandum
inquit, esset,
ut totus cul-
tus diuinus,
lingua toti
populo nota
peragere-
tur, quemad-
modum olim
fieri consue-
uit: omniaq;
sic explana-
te distincte
sonarentur,
ut ab atten-
tis possint
intelligi.

1. Cor. 14.

Aen. Syluius
hyst. Bobemi
ca lib. 1. ca.
13.

Tomo. 3.
opusculor.
Tract. 1. 5.

cuius monitu. Pontifex Romanus, cum senatu Cardina-
lium, Sclauorum genti cōcessisse dicitur, ut patria lingua
in sacris operandis uterentur, ad omnes gentes Christia-
ni nominis pertinere uidetur. Omnis spiritus laudet Do-
minum & omnis lingua cōfiteatur ei; & Tho. Caietanus,
uir haud dubiè doctissimus & acutissimus alicubi scri-
psit, melius esse ad ædificationem ecclesię, orationes pu-
blicas, quę audiente populo dicuntur, lingua uulgari in
ecclesia dici, quàm lingua latina, idq; cū à quibusdam
reprehenderetur, respondet se fundasse super doctrina
Pauli 1. ad Corinthios xiiii. Atq; haud ita difficile esset,
per eos qui ecclesię gubernationem tenent, in his, & his-
ce similibus, ad normam prisca & purioris ecclesię, cor-
rectionem & instaurationem fieri, nisi quorundam ani-
mos inanis metus occuparet, & uana superstitio implica-
ret; quod tamen nisi fiat spem nullam uideo, firmam in
ecclesia consensionem & cōcordiam futuram: aut schis-
matum & dissidiorum seminaria defutura. Neque illud
quoq; uidere possum, quomodo non ipsi quoque, quibus
ecclesię cura demandata est, perturbata & dilacerata ec-
clesiæ rationem reddituri sint, quam pro officio suo cu-
rare, & causas unde hæreses & schismata nascuntur, præ-
scindere neglexerūt. Sed hæc obiter monuisse nunc satis
sit, ad rem igitur reuertamur.

Expendendum illud dicit, quid ualeat illud Augusti-
ni neq; contra fidem, neq; contra bonos mores iniungi.
Primum certum est Augustinum de particularibus cer-
tarum

tarum prouinciarum & locorum Cæremoniis & obseruationibus loqui, cum inquit ad Ianua. Quod neq; contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, in differenter esse habendum, & pro eorum inter quos uiuitur societate seruandum. Item his de causis, id est, aut propter fidem, aut propter mores uel emendari oportet, quod perperā fiebat, uel institui quod non fiebat. & Epistola altera ad eundem. Miror inquit, quid ita uolueris, ut de his quæ uariè per diuersa loca seruantur, tibi aliqua conscriberem, cum una in his saluberrima regula retinenda sit; ut quæ non sunt contra fidem neq; contra bonos mores, & habent aliquid ad adhortationem uitæ melioris, non improbemus, sed etiam laudando & inuitando sectemur. Atq; huius mutationis quæ fidei uel morū causa sit, uel perperam facta immutando, uel quæ nō fiebant instituendo, exempla apud August. extant. In quibusdam locis Africæ præsertim, consuetudo è gentilitate ducta obtinuerat, ut ab iis qui ad memorias martyrum conueniebant, epulæ inferrentur, ac conuiuia celebrarentur, quod quidem August. à melioribus Christianis fieri negat, & à B. Ambrosio Mediolani abrogatum fuisse, testatur. Item non omnes Ecclesiæ consuetudinem Psalmos & Hymnos in Ecclesia canendi receperant, quod ad imitationem orientalium Ecclesiarum Amb. Mediolani instituerat, hunc canendi morem ubi nondū obtinuit, utiliter institui posse asserit, cum non modo fidei & bonis moribus non aduersetur, sed etiam Exem-

August. c. 8.
fess. lib. 6.
cap. 2.

De ciuit. Dei
lib. 8. ca. 17.

Epist. 119.

T

plis

plis & præceptis Apostolicis nitatur, & ad commouendum ad pietatem animum nō parum momenti habeat. Manifestum est igitur Augustinum de tali mutatione uel uarietate loqui, quæ nihil publicæ, antiquæ, perpetuæ & uniuersali Ecclesiæ consuetudini deroget. Quanquam negari non potest, ut supra quoq; explicatū est, nonnullas etiam uniuersales consuetudines usq; eò degenerare posse, ut etiā paulatim aboleri possint, modò id sine graui Ecclesiæ læsione fiat. Sed id eò trahi non potest, ut cuiusuis particularis Ecclesiæ iudicio, imò aliquando unius hominis arbitrio, quæuis Ecclesiæ etiam antiquissimæ, quæq; si rectè explicentur & usurpētur cum lucro aliquo pietatis uel certè sine insigni detrimento, & cū Ecclesiasticæ pacis, quod minimè cōtemnendū est, compendio seruari possint traditiones & Cæremoniæ, conuellantur & excindant. Neq; satis est ad quasuis Cæremonias reiiciendas insimulare eas quòd fidei repugnent, ea uidelicet causa quod hoīm arbitrio nihil addendū sit diuinis mandatis, cū non intelligendū sit diuinis mandatis addi, quo nihil dignitati & perfectioni diuinorū mandatorū detrahatur, quin potius aliquo modo ad obseruationē & illustrationem diuinorū mandatorum cōducit, atq; eò plæreq; oēs uniuersales illæ & perpetuæ in Rom. Ecclesia seruatæ, & à nonnullis sublata Cæremoniæ pertinent. Quod de ludicris ineptiis scribit, quæ in Ecclesiam irreperunt, ea certè si quæ sunt, bonis moribus minimè sunt consentanea, cū Ecclesiam Christi grauitas & decorum imprimis

mis deceat: quare cur minus prætermittantur causa non est. Sed cum huiusmodi ludicris ineptiis totam in Papatu, id est, Romana ecclesia, religionem fœdatam assumit, metuo ne ineptias illas ludicras, priuata sua, suorumq; æstimatione potius quàm aliorum doctorum & religionum uirorum iudicio metiatur.

Non negat auctor libelli ut aduersarius quoq; agnoscit, quin eo usq; aliquādo inualescere possit superstitio, ut exemplo ænei serpentis res quoq; ipsa è medio tollenda sint. Verum in eo inter ipsos minimè conuenit, quod hic rationem hanc ad omnia ferè quæ iam olim in Romana ecclesia usurpantur, delenda & euertenda detorquet cum dicat: In Papatu nihil non simile esse serpenti æneo præter originem, scilicet, quæ Deum auctore habet. Itaq; concludit, cum magna pars superstitionū. de quibus hodie cōtrouertit, impiis erroribus implicita, imò delibuta sunt necessariò hoc remediū adhibendū, ut prorsus illarū usus abroget. Nos uerò superstitionū & errorū defensionem minimè suscipimus; magnā uerò partem earum Cæremoniarū quæ ab ipsis abrogatæ sunt, & abrogandæ censentur, ita ab iis quæ accesserūt erroribus & abusibus, repurgari & prisco suo nitore restitui posse cōfirmamus: ut nihil prohibeat, cur minus reuerentiæ & pacis causa earū uerus & legitimus usus, retineatur & obseruet. Atq; huius sententiæ astipulatores laudare possum, uiros quos se, neq; eruditiōe neq; iudicio, neq; pietatis studio inferiores agnoscere cogent. Quid em̃ an non Lutherus & Bucerus

ut ceteros omittam, sæpè & apertè proclamant, se non detrectaturos, cur minus cæremonias plerasq; omnes & traditiones, in ecclesia Romana publicè receptas communiter obseruent, his modò adiectis conditionibus, si doctrina Euangelii de iustificatione gratuita per fidem in Christum non impediatur: nec in illis cæremoniis fas lus & iustitia constituatur: nec ut præcepta diuina capitalis peccati pœna proposita exigantur: & de uero illorum usu populus doceatur: de quibus conditionibus, nō est nunc disputādi locus. Nec obscurum est, ad quas Cæremonias & traditiones hæc referēda putent: nam in hoc ordine commemorant ferias, ieiunia, ciborum delectus, uerticè rasum, ornamenta ecclesiastica, indumenta Missatica, altariū luminaria exorcismos, exufflationes, Chrisma, albam uestem, benedictionem aquæ Baptismatis, & his similia. Vides igitur prudentissime lector, quàm hæc dissentanea sint huius castigatori sententię, qui non aliud repurgandæ Ecclesiæ, à superstitionibus & erroribus, qui forte his superstitionibus accesserunt, remedium superesse asserit, nisi ipsis Cæremoniis quibus adiuncta est superstitio, extinctis una atque deletis. Si enim uiri illi prorsus necessariam illarum cæremoniarum abrogationem iudicassent, neq; illis saluis, saluam religionem consistere posse existimassent, nullis sanè pactis & conditionibus, ad illarum obseruationem se induci permisissent, Quamquam est quod in istis uiris desiderem. Nam si his conditionibus seruatis, nihil harum cæremoniarū & traditio,

Luther in
epist. ad Ga
lat. in epist.
instructoria
de utraq; spe
cie. De arti
culis Chri
stianæ fidei
Bucer cōtra
Antidid. In
deliberatiōe
Lypsica anni
1529. Contra
episc. Abrin
sensem.

ditionum obseruationem obesse religioni & Ecclesiæ iudicarunt, cur non potius in ecclesiis suis reformandis, hanc formam proposuerunt, ut his conditionibus seruatis, quod sine magno tumultu & maiore cum utilitate fieri poterat, cæremoniæ ipsæ, quæ per se pietati non obsunt, suo loco relinquerentur? Atq; hic mihi non importuna uidetur expositio eruditi illius Culmariensis Monachi. At obiciunt inquit, & nostras traditiones, propter admixtas superstitiones esse impias; ut quid ergo saluis traditionibus, non fecerunt imperum, aut si maior impressio in superstitiones? Certè in hoc conducti fuerunt, non ut spoliarent Ecclesiam bono tranquillitatis, sed ut potius repurgarent ipsam ab omni specie iniquitatis, sed hæc alterius loci sunt. Ad castigatorem nostrum redeo, qui auctori libelli, quod concedat interdum eò usq; inualescere posse superstitiones, ut res ipsæ tollendæ sint, uersutiam obicit, quod disputando subtiliter, de usu tolerabili, crassissimas quasq; superstitiones oblique saluas & intactas manere uelit. Hic æqui lectoris iudiciū appello: neq; enim libelli auctor superstitiones saluas cupit, quas si quisquam alius, extremè odit. Sed cum multis doctis, & piâ prudentia præditis uiris, illæsis plærîsq; cæremoniis, superstitionem ab iis auelli posse & debere existimat: neq; enim consequens est, ut si aliquibus in locis superstitiones aliquas per se minus utiles & necessarias ita inuasit & occupauit, ut nisi his sublati superstitiones tolli nequeat, statim hoc ad res omnes & cæremonias, qui-

Ioan. Hofm.
ad art. 18.

bus aliquo modo superstitione adhæret transferatur. Neque enim exemplum Ezechie, qui summo in eo regno imperio præditus, cum animaduerneret populi superstitionem, nisi sublata materia & occasione, quod illi perfacile fuit, prohiberi non posse, serpentis ænei simulachrum Dei quidem iussu erectum, sed iam olim suo usu defunctum, commisit, eo ualere debet, ut cuiusvis magistratus arbitrio & concionatorum aliquorum hortatu, antiquissimæ & iam olim per uniuersum Christianum orbem usurpatæ ceremoniæ, ob errorē & abusum, qui optimis rebus atque præclarissimis institutis agnasci solet, tollantur & euertantur; præsertim cum grauius morum uirorum iudicio uia pateat, saluis ceremoniis & rebus ipsis, quarum si rectè usurpentur bonus usus esse potest, errorem & superstitionem segregandi & remouendi. Modestius certè, ut ferè in omnibus. M. Bucerus, qui aduersus Latomum ita scribit: Non esse necesse omnia uertere, quæ supra mille annos in usu fuerunt, noua uerò tantummodo & noxia irreligiosorum hominum inuenta, commutanda esse antiquis dogmatibus & institutis; & in Dialogo Germanico de præparatione ad Conciliū, ad Guilhel. Com. Nassæ. Illis inquit tantummodo institutis contradicatur, quæ recentiores Pontifices & Episcopi suæ tantum utilitatis et dignitatis gratia constituerunt, non uerò iis quæ sancti et antiqui patres, et ueri Episcopi instituerunt et obseruarunt. Extant et moderatiora scripta, Philipp. Melanch. de Cæremoniis, ut cum scribit ad Philippum ducem Catorum, Rogo uestram cels. propter
 Chris

Christum, ut quātum fieri piē potest, pacis publicæ cau-
 sa ueteres Cæremonias cōseruet; nunquā enim mores et
 ritus, sine magnis scandalis nouātur; et Christianismus
 in ritibus minimē est situs, sed in timore Dei, fide, charita-
 te, et obediētia erga magistratus. Quanquā non ignoro,
 uariis illum in locis, tria traditionum et Cæremoniarū
 genera constituere. Primū quod legi diuinæ aduersetur,
 et sine peccato obseruari nequeat, eas sine dubio uiolan-
 das: alterum cōtinet adiaphora, quorum est politicus fi-
 nis ut sunt feriæ et cantiones &c. ea in Ecclesia tetinenda;
 tertium et ipsum adiaphora continet, sed quibus accedit
 opinio cultus, et meriti aut necessitatis, huc refert ieiunia
 ecclesiastica & discrimina ciborū, huiusmodi ritus prorsus
 tollendos & abiiciendos asserit, atq; huc trahit exem-
 plū Ezechie. Sed in hoc tertio genere, nō satis firma ratio
 ne nititur, atq; adeo secum & cum suis repugnare uidet.
 Si enim in his ritibus falsa opinio tantum offendit, cur re-
 salua atq; integra, opinio nō tollitur? quid quæam opinio
 nē ii ipsi quibus illā assignat, non agnoscunt, sed falsō sibi
 attribui dicūt; quid quod & ipsi & alii opinionibus his re-
 motis & uero sine restituto hos ipsos ritus non modò nō
 uituperandos docēt, sed etiā ad illorū obseruationē pacis
 et charitatis causa sese offerūt? Sed hæc admonuisse suffi-
 cit; nā hanc disputationē persequi, lōgum esset, et præter
 institutū. Ad exemplum aut Ezechie ut redeamus, nega-
 ri non potest in Ecclesia quoq; Catholica, tēpus in-ide-
 re posse, quo ad eius mutationem sit ueniendum, cui rei

*In confess.
 August. po-
 stre. in con-
 fess. Saxon.
 in 14. ad
 Rom. in Loc.
 commun. an-
 ni 47.*

con

confirmandæ & illustrandæ testimonium adferam Ioannis Antonii Delphini è Casali maiore scriptoris Italicus, uiri eruditi quidem, sed pōtifici potestatis, quam su-
 pra cōcilia effert, nimii fortassis assertoris. Is in libro iii. de ecclesiā, de Elibertini Concilii decreto, quo statuitur
 piēcturas in ecclesia nō esse debere ne quod colitur & ado-
 ratur in parietibus depingatur, quo pacto accipiendum
 & exponendū sit, hūc in modū differit. Fortè inq̃ patri-
 bus Orthodoxis, qui Elibertino Concilio intererant ui-
 sum fuit necessarium edere tale decretum; quoniam po-
 pulus eò uenerat superstitionis, ut piēcturas tanquam nu-
 men aliquod uenerarentur ac colerent. Quòd si aliquan-
 do, ut est humana insipientia & temeritas in populis ob-
 tingat, ne superstitio atq; idolatria figat altius radices
 quā porro difficillimum sit reuellere, tamen possunt,
 ac debent Catholici pastores Ecclesiæ curare diligentur,
 ut quibus in locis tantum periculum sit, tantaq; abomi-
 natio, ad tempus imagines & simulachra, omnia rollan-
 tur de medio, actu interim bene instituātur & admoneā-
 tur simplices ac rudissimi quiq; de cultu Dei & sancto-
 rum Ita Ezechias rex æneum serpentem, quem antea
 Moses fecerat & erexerat, mandato præpotentis Dei con-
 fregit, zeloq; motus religionis demolitus est. Hæc ille,
 atq; hic, ipse est scriptor ille Italicus, cuius libellus, hoc
 dictum adducit, tanti non debere esse ullum abusum ut
 propter illum tollatur bonus usus, &c. Quod dictum à
 castigatore sugillatur, ut quod uerum non sit, si sine ex-
 ceptio.

ceptione intelligas. Itaque illi alterum rectius ut existimat & sanius dictum opponit. Quæ Deus instituit, nullo abusu aut uitio posse aboleri: quæ autem humanitus sunt tradita, postquam errore uitiata sunt, ab iis abstinendum. Hoc sanè dictum si exceptionem omnem tollas, multò minus in se ueritatis cōtinet. Nam eorum institutorum, quæ ad homines referuntur, multa sunt discrimina: quædam enim, ut iam satis ostendimus eam in ecclesia auctoritatem obtinent, ut non statim ob errorem, abusum uel offensionem quorumuis abolendæ sint. Sed de his iam satis dixisse uideor.

Quòd scribitur in libello, Constitutiones nonnullas quamuis exiguum habeant usum, tamen unitatis retinendæ & scandali uitandi causa esse seruandas, agnoscit ueri specie non carere, dolum tamen subesse confirmat, cum mox adiicitur exceptio: In iis quæ plerumque utiles sunt, quarum tamen obseruatio priuatim uel noxia sit uel impossibilis, ad mentem legislatoris esse confugiendum. Exemplum adfertur, de ieiuniis & discrimine ciborum, in iis qui corporis infirmitate & debilitate tenentur, qui ex mente legislatoris, ad obseruantiam ieiuniorum & abstinentiæ certorum ciborum, minimè obligantur, quis hic dolum aliquem animaduertat? At hic castigator exclamat, ergo lex de ciborum delectu, qua interdicitur esus carnis, ouorum, lactis & butyri, publicè noxia non censetur? Vnde uerò hæc tam exitialis noxa? quod conscientia inquit humanis decretis, seruiliter opprimuntur &

onera Tyrannidis imponuntur aduersus Pauli sententiam: Nemo nos iudicet in cibo & potu &c. Quid adhuc decretis tenemini? Item; State & ne iterum subiiciamini iugo seruitutis. Nō inficiatur auctor, homines aliquando imperitos & superstitiosos, hac Ecclesiastica constitutione, ad tyrannidem & oppressionem & laqueum conscientiarum esse abusos. At quā ciuile est ex hominū uitiiis, quos Plato legum Tyrannos appellat, legibus bonis ad suam libidinem, uel ignorantiam adutentium ipsas leges insectari? Quod si huius cōstitutionis Ecclesiasticæ sententiam ex eius ueris interpretibus cognoscas, nihil in illa iniquū, nihil Tyrannicū, sed summa æquitate tēperatū inuenies. Qui cōiunuii stata tempora, & certorū ciborū abstinentiam præscripserunt, non hoc egerunt, ut timidis & percussis cōscientiis laqueos iniicerent, sed ut tardos & cessantes, tāquam calcaribus & stimulis quibuscūq; ad carnis lasciuiam coërcendam, excitarent. Neq; quod cibum aliquem immundum & pollutum ducerent, aut regnum Dei in esca & potu collocarent, sed quod etiam à licitis & concessis rebus aliquando abstinere laudabile, & exemplis præceptisq; diuinarum literarum consensaneū sit. Neq; quod in ipso ieiunio cibiq; detractio, meritaliquid & iustitiæ constituerent, sed quod ieiunium & deliciarū abstinentia, cū uera resipiscentia & pietatis studio coniuncta plurimū momenti ad Dei clemētiā impetrandam, & pœnas peccati debitas mitigandas habere, sacræ quoq; literæ passim testantur. Non aspernabitur
credo

credo quisquā, paulò modò æquior Erasmi sentētia, quē
 tamē Cæremoniis iniquiorē fuisse nōnulli causantur, cū
 nō Cæremoniis ipsis, sed abusui & preposteræ Cæremoni-
 arū fiducię inimicus fuerit. Is itaq; in Epistola de inter-
 dictu esu carnū ad Episcopū Basiliēsem ita scripsit. Nūc
 ieiuniū & delectus ciborū huiusmodi sunt, ut si quis rectē
 utatur, adminicula sint ad ueram pietatē. Valet igitur ie-
 iuniū & ciborū delectus, ad duas quasdā res. Primū ad do-
 mandā corporis lasciuia, ne ferociat aduersus spiritū.
 Deinde conducit ad placandam iram diuinā, nostris sce-
 leribus prouocatā, nimirū cū uidet nos, de nobis ipsis
 pœnā sumere, ille remittit uindictam suā. Hæc planē cō-
 sentanea sunt iis, quæ scribuntur à B. Thoma Aquinate,
 nisi quod duob⁹ hisce finibus tertiū adiungit. Assumitur
 inq; ieiuniū (in quo etiā delectus ciborū continet^r) prin-
 cipaliter ad tria. Primū ad concupiscentias carnis cōpri-
 mendas. ii. Corint. vi. in ieiuniis, in castitate, quia per ieiun-
 nia castitas cōseruatur. Secundò assumitur ad hoc, quòd
 mens liberius eleuetur ad sublimia contemplanda, unde
 dicitur Daniel. x. quòd post ieiuniū triū hebdomadarū
 reuelationē acceperit à Deo. Tertiò ad satisfaciendū pro
 peccatis, unde dicit Iohel. ii. Conuertimini ad me in toto
 corde uestro in ieiunio, fletu & plāctu. Porro quod de sa-
 tisfactiōe pro peccatis dicit, nō aliud intelligit, quā quod
 de placatione irę diuinę, & remissiōe uindictę ab Erasmo
 dicit. Rectē quoq; & ex ecclesię sententia idē hic Erasmus
 de amabili ecclesię cōcordia, delectū inquit ciborum ac

Secunda se-
 cūda qua-
 stione 147.

ieiunia non indixit Ecclesia, nisi ad sanitatem corporis & animi. Itaq; qui piscium esu periclitantur aut ieiunio, & ualitudinem corporis & animi uigorem lædi sentiunt, hos nequaquam obligat ecclesiæ constitutio. Qui uerò sentiunt se ex abstinentia carniū & ieiunio, & corpore & animo melius habere, quæ rogo contumacia est, uel le in odium Ecclesiæ hoc reiiicere, quod tantam adfert utilitatem? Idem in Epistola supra commemorata, præceptum inquit Ecclesiæ de ieiunio, non obligat infantes, non admodum senes, non ægros, non inopia laborantes, non deniq; cæteros, qui ob aliam quampiam causam non ferunt inedia, multò minus de esu carniū. Hi si uescuntur, utiq; uesci uidentur ex eius sententia qui legem condidit. Sed operæ prærium est ut scholasticos ipsos qui uocantur doctores, quos nonnulli nimis superstitionis insimulant, quid de hac & similibus Ecclesiæ constitutionibus sentiant, quamq; legum istarum, siue statutorum interpretationem adferant, audiamus. Itaq; apud Gabrielem Biel fidelem & diligentem sententiarum se antecedentium doctorum collectorem, ex Thomæ præsertim sententia hæc leguntur. Præcepta inquit Ecclesiæ positiuæ, non eodem modo obligant, sicut præcepta naturæ uel diuinæ: nam præcepta diuinæ sunt de iis, quæ per se sunt de necessitate salutis, unde his præcipiuntur actus uirtutum, fidei, spei & charitatis, aut prohibentur ea quæ sunt per se mala, ut sunt actus uitiorum, & ad illa omnes tenentur in quolibet casu. Præcepta uero ecclesiæ

Dist. 16.
quæst. 1. in
4. sentent.

eclesiæ
rutes,
su fun
bentu
in cas
nec d
præce
sitiui.
uerbi
præce
trans
ueller
cet ra
cōiect
re ue
secun
cunq
unde
Tho
sunt
salut
rò ab
tura
tudi
tend
dit;
obse

defixæ seu iuris positiui, sunt de his quæ ordinant ad uir-
tutes, & iis præcipiuntur, quæ non per se, et in quolibet ca-
su sunt bona, sed quandoq; possunt esse mala. Et prohi-
bentur, quæ non semper, et in omni casu sunt mala sed
in casu possunt esse bona uel indifferentia, et ideo nō est,
nec debet esse intentio legislatoris, ut semper obseruetur
præceptū; & per hoc ut dicit Thomas, præcepta iuris po-
sitiui, magis obligāt, ex intēctione legislatoris, quā ex ipsi-
s uerbis. Idē. Causa inq; rationabilis, propter quā soluens
præceptū aliquod Ecclesiæ, ut de ieiunio nō est habendus
transgressor ea est qua existente etiā legislator iustus, nō
ueller legem seruari, puta quando ratio legis cessat; et li-
cet ratio legis non semper exprimatur, tamen nos eam
cōiecturare debemus, et ad limitem illius legem amplia-
re uel restringere. Lex em̄ debet esse honesta, possibilis,
secundum naturam, id est naturalem rationē; unde ubi-
cunq; locum habet ratio legis, etiam locū habet ipsa lex;
unde cessante ratione legis, cessat obligatio. Ipsius quoq;
Thomæ inter scholasticos præcipuæ auctoritatis hæc sunt uerba. Omnis lex ordinatur ad cōmunem hominū
salutem, et in tantū obtinet uim et rationem legis, si ue-
rò ab illo deficit, uirtutem obligādi non habet. Item, sta-
tuta inquit cōmunia proponuntur, secundū quod multi-
tudini conueniunt, et ideo legislator in iis statuendis at-
tendit id quod communiter habetur et in pluribus acci-
dit; Si autem ex speciali causa in aliquo inueniatur, quod
obseruantia statuti repugnet, non intendit talem legis

*Secunda se-
cunda quæst.
96. art. 6.*

lator, ad statuti obseruantiam obligare. Idem quod proprius ad institutum pertinet, ieiuniū inquit absolute consideratum, non est de necessitate præcepti, sed est de necessitate præcepti unicuique tali remedio indigenti. Et quia multitudo hominum ut plurimum indiget tali remedio: quia in multis omnes offendimus, tum etiam quia concupiscit caro aduersus spiritum, conueniens fuit ut ecclesia aliqua ieiunia statueret, ab omnibus communiter obseruanda. Hæc & his similia apud scholasticos scriptores occurrunt, in quibus quæso æquissimè lector quid Tyrannicum, quid ad oppressionem conscientiarum comparatum, & non potius, ut initio dixi, summa æquitate temperatum agnoscis. Ineptè autem ad hanc ecclesiasticam cōstitutionem improbandam, adducuntur loca Pauli, nemo uos iudicet in cibo & potu, & quid adhuc decretis tenemini, ne iterum subiiciamini iugo seruit. Constat enim hæc à Paulo dicta esse aduersus Iudaicam seruitutem qua pseudoapostoli conabantur gentes ad Christum conuersas, ad præceptam Moysi lege ciborum quorundam tanquam immundorum, perpetuam euitationem, ut necessariam astringere, non autem pertinere ad temporariam quorundam eduliorum abstinentiam, quæ pietatis studio, hoc est carnis edomandæ, spiritus in Deum erigendi, uindictæ Dei anticipandæ & mitigandæ causa ad tempus præscribitur atque suscipitur. At qui ad hos fines si rectè & ex mente Ecclesiæ usurpatur, tantummodo delectus ille ciborum, ab ecclesia præ-

scri

scriptus referri debet. Quare rectè Erasmus. Ieiunium inquit & ciborum delectus, non possunt intorū hoc nomine damnari, quòd nihil omnino conducant ad pietatem, si quemadmodum oportet adhibeantur. Quòd autem nonnulli nō ad carnis & cupiditatis coërtionem, sed ad luxum & deliciarum commutationem, hoc ciborum discrimine abutuntur, ii certè contra mentem legis faciunt, & in legem ipsam committunt, ut non incommode ab erudito illo & multis sui ordinis prudentiore monacho, scriptum est. Da inquit mihi hominem, qui Adart. 25. delectum ciborum iuxta Ecclesię præscriptum obseruat, & uidebis ab eo nihil culpa dignum fieri; nam qui carnis esu certis ac statis diebus iuterdixerunt, non ita instituerunt ut interim nos piscibus, uel alia obsoniorum specie saginaremus, quod aut ita fit, deploramus, nō cōmēdamus &c. Cōsequitur ergo eum tandē uerè traditionē Ecclesię obseruare, qui nō solū carnibus abstinet, sed qui sibi omnibus delitiis interdicit, qui porro nō minuūt sed potiùs mutant delicias esculentorum, non obseruāt ecclesię traditionem, sed mali genii suggestionem. Hęc ille: Nec illi probādi sunt, qui mente huius legis nō satis animaduersa, ad superstitionem, imò impiā proprii corporis debilitationē, hoc ecclesię statutum detorquent, dū nimia inedia, uel noxio cibo, morbos sibi nōnunquam & mortē accersunt, de quibus uide q̄ decretorū libro scribuntur, & Thomas in summa, quibus locis adducūtur Hieronymus, qui dicat. Non refert utrum magno uel paruo te De conferr. dist. 5. Secunda secundæ dist. quæst. 1. 47. art. 1. inte-

interimas; quia de rapina holocaustum offert, qui uel ciborum nimia egestate, uel manducandi uel somnii penuria immoderata corpus affligit. Inprimis autem illorum hominum imperita superstitio, & superstitiosa imperitia damnanda & execranda est, qui huius salubris constitutionis ad hominum salutem (qui esse finis omnium legum debet) lata, sententiam & uim ignorantes, eam ad Tyrannicam conscientiarum oppressiōem, & hominum exitium, & diuinę legis transgressionem, hoc est charitatis uiolationem conuerterunt, dum citra discrimen, à quibusuis, intentata mortalis culpę pœna, eius rigidam & exactam obseruationem exegerunt, multosq; hac superstitione implicatos in summa incommoda & pericula corporis & animę coniecerunt, & perinde quasi cardo pietatis in eo uerteretur uerę pietatis et charitatis exercitiis, hæc humana decreta prauè intellecta præposuerunt. Sed hic grauissimi uiri Erasmi uerba adscribere malo. At qdam inq̃t clamant, quis nesciebat in cæremoniis non esse constituendū finē pietatis, imò quis nescit totam religionem hæctenus fuisse redactam ad cæremonias, ac uigorem Euangelicū fuisse per eas propemodū antiquarum &c. In Gallia, ut scribunt, duo periclitantur non ob aliud, nisi quia duobus quadragesimę diebus comedunt carnes coacti morbo, uide quid faciant cæremoniæ, nimirum ut ob hominū cōstitutiones uiolemus præcepta Dei, leuius ducentes paricidium, quā præterire constitutionem pontificum, quanquā hoc nullus Pontifex

Lib. 1. 1. epi.
Stola.

tifex
Atq;
nulla
hæc
dunt
hoc
tibus
nis el
esu g
mori
mo a
non
enim
possi
dat. S
stra
nea c
si spe
audin
carni
tione
mos
publ
rum
tis, au
tat en
ferat

tifex uetuit, ne ægrotus ea sumat, quæ postulat ualētudo. Atq; hæc impia & superstitiosa persuasio adhuc in nonnullarum prouinciarum & ciuitatum gubernatoribus hæret, qui per Quadragesimam in totū macellum claudunt, & seueris edictis carniū uenditionem prohibēt, hoc est, infirmis, debilibus, languidis (quorum in ciuitatibus præsertim populosis magna turba est, qui citra carnis esum ualētudinē ac uitam tueri non possunt, & pisciū esu grauitè læduntur) his inquam quantum in ipsis est mortem uel certè morbum indicunt. At inquit, nemo ægrotum occultè uesci prohibet, ridiculum, quasi non satis prohibeat uesci, qui prohibet uendere. Maior enim hominum pars ita comparata est, ut uesci non possit nisi emat, quomodo emet uerè si non sit qui uendat. Sed interim inquit si id permittatur aperitur fenestra malis, qui hoc prætextu uescantur, cum non sit idonea causa, his Erasmi respōsum oppono. Hoc periculum si spectaret ad homicidium, aut aliquod graue malum, audirē: nunc tolerabilius arbitror, ut sexcenti uescantur carnibus citra necessitatem, quàm ut unus hac superstitione periclitetur de uita. Proinde mihi non displicet mos apud Italos, iuxta quem etiam in Quadragesima publicè in macellis uenduntur carnes uitulorū, hædorum & agnorum, sed à paucioribus ne quid desit ægrotis, aut iis qui ægrè carent esu carniū, nec quisquam notat ementem aut uescentem, etiam si nihil morbi præferat. Sunt enim causæ quas ex uultu non possis depre-

hendere & Christianæ charitatis est, in meliorem interpretari partem, quicquid rectè fieri potest. Ostendimus hætenus maculas & labes, quibus hæc salubris constitutio, uel à luxuriosis uel à superstitiosis hominibus, aspergitur & cõtaminatur, à quibus si ex sententia ecclesiasticorum scriptorum recta doctrina uindictetur, nihil habebit hæc constitutio incõmodi, neq; Christianæ libertati, nec paulinis illis dictis, ullo modo aduersabitur. Quare & Philippus ipse in apologia, hæc quidè Pauli testimonia profert, sed aduersus necessitatẽ tantum humanarum traditionum: ad iustificationem & remissionem peccatorum: qua opinione detracta, publicæ utilitatis & tranquillitatis causa seruari debeant. Nemo uerò his ieiuniis & ciborum abstinentiis, ab ecclesia præscriptis, ad iustitiam & remissionem peccatorum plus tribuit, quam à diuinis literis iis operibus pietatis causa susceptis, tribuitur, nempe si cum uera pœnitentia, ex fide fiant, opera esse bona & grata Deo, quæ carnem domando & uirtutes excitando, iustitiam bonæ uitæ augent; & ad Dei iram placandam, & peccati pœnam temperandam, uel euadendam ualent, ut ex triduano Ninuitarum ieiunio, à rege indicto perspicuum est. Non nescimus autem esse nonnullos, qui nulla uiua fide adhibita, nulla habita pœnitentiæ ratione, nullo uitæ in melius commutandæ proposito in ipsa inedia & ciborum certorum detractioe meriti sibi aliquid & iustitiæ arrogant, qui certè abusus, non ecclesiæ constitutioni, cuius sententiæ prorsus repugnat,

gnat, sed hominum peruersa & superstitiosa opinioni
 attribui debet: quāuis præcipua culpa penes eos sit, qui
 bus docendi populi munus incumbit, & usq; adeo in his
 constitutionibus proponendis, sanam ecclesiæ sententi-
 am non exponunt, ut etiam superstitioni populi fomē-
 tum præbeant. His uitiis dum quidam ex aduerso occur-
 rere uolunt, abiecta omni charitate & reuerentia, qua ec-
 clesiæ Christi obstringuntur, publicam ecclesiæ consue-
 tudinem temerè uolūt, cū iis, diebus qbus antiquitus,
 per oēs ecclesias ieiunium ciborūq; parsimonia religiose
 obseruari solet, conuiuuiis & carniū epulis, passim à qui-
 buslibet indulgetur. Atq; si Deo placet huic licentiæ &
 deformitati, libertatis Christianæ & reformationis eccle-
 siasticæ nomē obtenditur, cū uera libertas & reformatio
 in eo cōsistat, si proposita & explicata ex mēte ecclesiæ
 uera abstinendi & ieiunādi ratione, opera detur, ne inani
 superstitione conscientia implicent, uel nimia & impor-
 tuna licentia, ecclesiæ perturbentur. Sunt aut nonnulli,
 qui à delectu ciborū & similibus cōstitutionib⁹ rectè ex-
 plicatis, non prorsus abhorreāt, sed eas in ecclesia utiliter
 retineri, uel restitui posse fatent, modò absit præcepti ne-
 cessitas. Ita enī Lutherus, libenter inquit unā cū iis, ute-
 mur iisdem cibis, seruabimus item ferias & ieiunia ipso-
 rum, modò nos ista omnia uoluntate libera seruare per-
 mittant, & istas minaces uoces omittant, mandamus,
 aggrauamus, excommunicamus, &c. Et Bucerus in de-
 liberatione Lypfica. Si rursus inquit de huiusmodi tē-

In Epist. ad
Galat.

poribus conuenire possit, eoq; modo uoluntarium ieiunium, per Christianam exhortationem, sine præcepto restitui, ad hoc libenter omnes, operam nostram conferremus, siue sit Quadragesima, siue quatuor tempora, alia uel ieiunia, quomodocūq; ecclesiæ illud sint ordinaturæ. Ibidem; Bonum inquit esset si magistratus, cum ueris animarum curatoribus, talem abstinentioniam in cibis & aliis rebus ordinarent, quæ ueræ emendationi seruiret, & neque fidem, neque publicam pacem, & charitatem impediret uel turbaret: in eo omnes Christiani libenter obtemperarent. Certum est & Erasmo, & optimis quibusq; uiris, hūc nimium præcepti rigorem, quem aliqui proponunt displicuisse, ac displicere, & temperamentum hic aliquod desiderare. Ita enim scribit ad Ioannem quendam Episcopum; Nullus est inquit uerè pius, quin si rem attentè consideret, mallet in his rebus obligationem, uersam in exhortationem; ut nunc quidem sunt tempora, minus esset laqueorū, & plus esset ex animo ieiunantium, maximè si in uita sacerdotum, reluceret Exemplum abstinentiæ temperantiæq; Christianæ. At si huiusmodi præceptorum positiuorum ut uocant, seu statutorum ecclesiasticorum, uera interpretatio & explicatio consideretur, haud multum à consilio seu exhortatione differre comperientur, nisi quòd forma quædam præcepti, ad licentiam quorundam hominum cōtēndam, tanquam septum quoddam & repagulum, carnis lasciuiæ oppositum sit. Certè ut suprà ostendimus

Lib. 11.
Epist.

mus
posi
cū
tan
con
uoc
mit
Tho
hæc
mu
gan
que
tran
gre
mo
nab
in q
uan
tale
mo
à G
tibu
gre
bia
Ate
ro
tion

mus maximum discrimen inter diuina præcepta, & hæc
positiua ipsi quoque scholastici scriptores constituunt,
cum disertè tradunt, illa omnes obligare; hæc uerò eos
tantummodo, quibus eorum obseruatio ad pietatem
conducit: nec in eorum transgressione, ubi causa quam
uocant rationabilis adest, peccatum ullum mortale com-
mitti. Non prorsus iniqua uidentur, quæ inter cætera à
Thoma, cuius suprà quoque testimonia adduximus in
hæc uerba scribuntur: Præcepta quæ per modum com-
munis statuti proponuntur, non eodem modo obli-
gant omnes, sed secundum quod requiruntur ad finem
quem legislator intendit: cuius auctoritatem si aliquis
transgrediendo statutum contemnat, uel hoc modo trans-
grediatur, quod impediatur finis quem intendit, peccat
mortaliter talis transgressor: si autem ex aliqua ratio-
nabili causa quis statutum non seruet, præcipuè in casu,
in quo etiam si legislator adesset, non decerneret esse ser-
uandum, talis transgressio non constituit peccatum mor-
tale. Et si quorundam sententia rigidior hic uidetur, ne-
mo credo prohibebit, mitiorem sententiam sequi, quæ
à Gersono, & à multis optimisq; uiris Gersonem imitan-
tibus explicatur, qui in huiusmodi præceptorum trans-
gressione, in solo scandalo & contemptu, quæ haud dua-
bia diuinæ legi repugnant, peccatum mortale collocat.
Atque hac ratione, non ineptè, ab Alfonso Veruesio ui-
ro Hispano discrimen ueteris & noui testamenti tradi-
tionum exponitur. Veteris inquit legis traditiones, ob-

*Secunda se-
cundæ qua-
sitione 147.
art. 3.*

sitæ erant præceptis & interminationibus: nostræ uerò
 traditiones, nihil capitalis periculi adferunt transgres-
 soribus; modò absit animus impius aut contemnens.
 Huic consentanea scribit Ioachimus Perionius Cicero-
nianus Sorbonæ doctor, ex Sorbonæ opinor suæ senten-
 tia. Multæ inquit sunt in Ecclesia Cæremoniæ, quæ sub
 consilium cadunt, quæ autem sub præceptum cadunt, ne
 earum quidem uiolatores omnes nostri peccati reos es-
 se uolunt, nisi fortè contemnunt. Quid quòd Caietanus
 disertè scribit in eundem Thomam, ex ui uerborum, nul-
 libi ieiunium ecclesiasticum inueniri præceptū, loquen-
 do de præcepto strictè. Quod si de ieiunio uerum est,
 multò magis de delectu ciborum id uerū erit, qui dele-
 ctus ieiunio seruit. Hæc paulò latius à me dicta sunt, ut
 doli suspicionem, qua falsò grauatur, à libelli auctore re-
 pellam: immeritoq; illi impingi, quod susq; deq; ferat, si
 conscientia humanis decretis seruiliter opprimantur,
 ostendam: utq; lex illa siue cōstitutio ecclesiastica de ci-
 borum delectu, à calumnia illa, qua ut noxia & pernicio-
 sa traducitur, uindicetur; nec à uero reformationis stu-
 dio, quod illi insultando obiicitur, hic auctor alienus esse
 demonstretur. In clausula huius disputationis de Cære-
 moniis & traditionibus admonet auctor, ritus per se ui-
 tiosos, publicè per eos qui præ sunt ecclesiæ tollēdos, pri-
 uatim uerò ab agnoscentibus uitium cauendos: hic nihil
 aliud à castigatore reprehenditur, quā quod malignè ex-
 tenuetur, quod summā detestationem meretur. At non
 fuit

fuit ea mens auctoris, ut aliquam superstitionē noxiam, extenuādo rucatur, sed ut in ea tollenda & euitāda Christiana prudentia & moderatio adhibeatur, quæ nulla cū grauiore perturbatiōe & offensione ecclesiæ cōiuncta sit. Iudicet uerò lector, an non potiori iure notandi sint, qui in Cæremoniis & obseruationibus ecclesiasticis, ea odio se et atrociter exaggerāt et exasperant quæ priorū et bonorum uirorum iudicio, lenitiōe et mitigationem admittunt. Cū autē continuò in libello duplex error in rituum diiudicatione notetur, eorū qui nimio odio superstitionis, ritus qui citra superstitionē seruari possunt, pro noxiis et impiis temerè damnant; et eorum, qui inconsiderato zelo uel cæco amore, supersticiosos et impuros ritus, pro religiosis et sanctis defendunt; prius illud interdum contingere fatetur, sed nihil illud ad præsentem causam facere, cū nemo ex ipsiis abiiciendū contendat, nisi quod manifesta impietatis labe, turpiter corruptum est. At cum omnia propemodum in ecclesia, manifesta impietatis labe corrupta dicant, sit ut omnia quoque abiicienda, nihilq; ferè ex prisca ecclesiæ consuetudine relinquendum esse contendant; cū alii non minore repurgandæ ecclesiæ studio præditi, aut nō tantam impietatis labem, in plerisq; agnoscant; aut si labes aliqua sit, eam tamen ita auelli et demi posse, ut tamen res ipsa et tanquam corpus cui adhæret non statim abiiciatur et extinguatur.

Hic finis est.

M. Hæc

M. Hæc habui suauissimè Placidi, quæ hæcenus pro defensione libelli huius dicenda esse putavi. Sed te credo iam audiendi tædio fatigatum, gaudere quoque quòd ad lectionis finem, tanquam ad portum peruentum sit. P. Minimè uerò, non enim ut uenter cibo quamuis delicato, ita auris auditione rerū gratarū facile satiatur; sed quid, hæc ne in lucem edere, & publica facere statuisti? M. Nihil etiamnum ea de re constitui. Sunt enim qui deterreant, quòd putent nonnullos offendendos & irritandos, quorum ut crabonum aculei minimè sint contemnendi. P. Id uerò nihil est quod te commoueat. Prius enim nihil tam moderatè tamq; circumspèctè scribi potest, quod in tanta iudiciorum uarietate & malignitate, non in aliquorum hominum offensionem & reprehensionem incurrat: ut hac ratione omnibus omnino à scribendo abstinendum sit. Deinde eam mihi, & in aduersario refellendo modestiam, & in rerum quarum patrocinium suscepisti, defensione & explicatione, eam rationū firmitatem adhibuisse uideris, ut nullam iustam reprehensionem hoc scriptum meritò extimescat; iniusta uerò reprehensio, potius bonorum omnium, reprehensori odium, quàm infamiam aliquam & probum innoxio scripto conciliabit. Quare non uideo quid ab edendo te prohibeat: uideo uerò quæ excitare & mouere te debeant: cum quantum ego quidem iudico hoc scripto uia quædam sternatur, & commonstretur ad ueram & solidam nonnullarum controuersiarum conciliatio-

liatio-

liatio
hil u
in scr
mih
intell
lo in
hanc
quan
riore
rat ho
uant
da im
pellan
ztern
catric
cuius f
quod
crimin
coph
deo.
ram s
iniust
Est en
ferent
lo isti
suspici
parata

liationem constituendam: quo certè hoc tempore nihil utilius cogitari potest. M. Equidem Placidi eam in scribendo modestiam & orationis lenitatem secutus mihi uideor, ut tu ipse & quicunque hæc audient facile intelligant, non personæ aut partis alicuius odio, sed solo innocentia tuenda & ueritatis uindicanda studio, hanc prouinciam à me susceptam fuisse: nisi quòd aliquando nimia castigatoris improbitas inuitum ad du-riorem paulò responsionem compulerit. Quis enim ferat hominem religiosissimum & Catholicæ fidei obseruantissimum Arrianismi insimulari, patronū detestanda impietatis traduci, prophanum deniq; hominem appellari, qui aliud simulando, principium hoc fidei æterna Christi deitate malitiosè conuellat: sed hanc cicatricem refricare nolo. Dedi etiam operam, quoad eius fieri potuit, ut me intra causam continerem: ne'ue quod nonnulli solent, ~~de causa~~ digressus, in personarum criminationem diuerterem, quod sophisticum, imo synecopanticum esse puto. P. Nihil hic à te peccatum uideo. Aequum enim est ut qui sibi iniuste iustam & ueram sententiam calumniandi licentiam sumpsit, iuste iniustam calumniam depellendi, libertatem concedat. Est enim hoc iure naturæ sancitum, ut iniustam uim inferenti, iusta defensione resistatur. M. Ego certè nullo istius uiri odio teneor: sed potius insignes eius dotes suspicio: quin etiam ob eximiam eruditionem, & comparatam iam longo tempore rerum sacrarum peritiam,

ea illum aliquando moderatione esse putabam, ut si cum
 æquis & religiosis uiris committeretur, spesq; aliqua le-
 gitimè conciliandæ & pacificandæ ecclesiæ offerretur, de
 summo illo rigore aliquid sit remissurus: & multa ues-
 tustati, charitati & paci sit concessurus: Verùm licet hæc
 spes inconsideratis hisce & intempestiuis scriptis, non
 parum sit *debilitata*, non diffidimus tamen, quin ubi
 fortè impetus ille & æstus animi, quem falsa persuasio
 & uana imaginatio concitauit, relederit, alium se &
 mitiorem æquioremq; sit exhibiturus. Longè etiam
 falluntur, qui me & libelli auctorem, ecclesiæ refor-
 mationem & Euangelii cursum quoquo modo impe-
 dire, & non potius omnibus modis adiuuare & promo-
 uere uelle arbitrantur. Verùm qui hanc reforman-
 dæ ecclesiæ prouinciam sibi sumpserunt, non recta no-
 bis uia ingredi uidentur. Nam ratio quam sibi propo-
 suerunt, neque ad perpetuitatem in posterum conti-
 nuandam satis solida, neque ad uniuersitatem Chris-
 stiani nominis colligendam, satis idonea uidetur. Cum
 enim in toto Christo ut pulchrè differitur à B. Augu-
 stino duo spectanda sint, caput & corpus, sponsus &
 sponsa, Christus & ecclesia, quibus duobus duo uin-
 cula nos astringunt, fides & charitas: huius posterioris
 non satis accuratam ab iis habitam esse rationem existi-
 mamus. Sed hæc res magna est, neque temerè tractan-
 da, & iam satis diu congressi uidemur, alias fortassis erit
 uolente Deo, conueniendi & latius differendi locus.

P. Ego

N
 C. 8. tr. epist.
 Petiliani
 cap. 4.

P. I.
 nigr
 mis
 tas f
 nis c
 prin
 ratio
 dire
 Equi
 letud
 tio m
 tarda
 studi
 nonn
 scrip
 se uic
 lia &
 & uer
 non p
 or, qu
 uiris,
 hende
 Mac
 to, qu
 uideat
 fauor

P. Ego uerò tibi pro isthac humanitate, qua me tam benignè ad studiorum tuorum communicationem admisisti, ingentes habeo gratias: atque hæc tua benignitas fiduciam mihi addit, ut sæpius te adire, ac de religionis causa tecum conferre non uerear. Velim autem imprimis ut quando otium erit, de optima quam putes ratione, instaurandæ & pacificandæ ecclesiæ, ex te audire. Nam uideo te hanc rem non leuiter cogitasse. M. Equidem Placidi quantum per ingenii exilitatem & ualitudinis tenuitatem licuit, nonnunquam de eo negotio me cogitasse profiteor, sed sæpe meum impetum retardatum, quòd nullum propemodum usum horum studiorum uiderim, neque etiamnum uideam. Nam nonnullos doctissimos uiros ea de re prudentissimè scripsisse, & rationes non incommodas commonstrasse uideo, sed surdis fabulam cecinisse. Itaque non consilia & rationes, sed homines desunt, qui rectis consiliis & ueris rationibus obsequantur. Quod quamuis ita sit, non possum tamen, quo ecclesiasticæ pacis studio teneror, quin aliquando in ea meditatione uerser, & cum bonis uiris, in quibus æquitatis & moderationis uestigia deprehendo, de hac causa sermonem libenter conferam. P. Maeste uirtute Modeste, neque te sinas ab hoc proposito, quorū uis hominū malignitate abduci; & si pauciores uideantur (uidelicet magna ex parte hominibus partiū fauore impeditis) qui id uestrum institutum probent,

ne dubites tamen, quin adhuc non exigua bonorum uirorum multitudo reliqua sit, qui nimiam partium uehementiam exosi ad moderationem istam aspirent. Et si tale nihil sit, sufficiat uobis, quod cōscientiam uestram, summo illi gubernatori Deo, qui pro suo arcano iudicio omnia moderatur, approbare potestis. Deum autem precor, ut & uobis ad hanc moderationis studia persequenda uires & facultates suppeditet; & multorum hominum, ac imprimis utriusque ordinis principum uirorum animos, ad moderata & ueræ ecclesiæ instaurationi, & pacificationi accommodata consilia flectat.

FINIS.

Pag.
li. 18. p.
15. cum
reditat
qui le. c
li. 17. c
li. 14. c
pag. 47
pag. 58
le. plur
li. 22. v
facile
le non
pag. 56
pag. 117
li. 15. ra
sentent

ERRATA QVAE OB EXEM- plaris Cacographiam obrepserunt.

Pag. 18. lin. 15. eum lege id Ibi. li. 18. rametfile. ramen si pag. 19.
 li. 18. post affirmare. adde possum pag. 22. li. 25. le. habira pag. 23. li.
 15. cum le. tu pag. 26. li. 1. ecclesia le. ecclesiæ Ibidem li. 17. hæc hæ-
 reditate le. hæreditate hæ pag. 36. li. 18. vanas le. varias Ibid. li. 22.
 quile. quæ pag. 37. li. 7. duobus le. duabus Ibid. li. 13. dele in Ibid.
 li. 17. cupiant le. cupiunt pag. 38. li. 16. & 17. le. repurgarint pag. 40
 li. 14. dele quia pag. 42. li. 22. verè le. vero pag. 43. li. 3. dele 70
 pag. 47. li. 8. hoc le. hic pag. 56. li. 8. le. duxisse pag. 57. li. 12. le. aliorū
 pag. 58. li. vlt. dele quæ pag. 59. li. vlt. leg. testimonia pag. 60. lin. 3.
 le. plurium Ibid. li. 22. le. veller pag. 70. li. 8. quod le. quom Ibid.
 li. 22. vero le. viros pag. 71. in margine le. 95 pag. 76. li. 22. facile le.
 facile pag. 78. lin. 1. ac deo le. à deo pag. 79. li. 25. nō aliquando de-
 le non pag. 81. li. 20. rectius leg. tectius pag. 86. li. 17. le. renouatam
 pag. 96. li. 18. post intelligentiæ adde fuit pag. 107. in marg. le. Mariæ
 pag. 117. li. 13. le. hymnis pag. 141. li. 19. ecclesia le. ecclesiæ pag. 150.
 li. 15. ramen le. rum pag. 152. li. 9. le. abutentium pag. 153. li. 1. leg.
 sententiam.

I O A N N I S
Fabricij Montani
Oratio.

QVA DOCETVR, CONCILIVM,
Tridentinum sine scelere à Christianis
hominibus frequentari non
posse.

BASILEAE, PER IO-
annem Oporinum.

I

en
ge
co
ct
fr
m
ri
tu
&
p
b
p
q
h
a

3

IOANNIS FABRICII
MONTANI ORATIO:

*Qua docetur, Concilium Tridentinum sine scelere
à Christianis frequentari
non posse.*

IN TANTA ANIMORVM
studiorumque contentione,
mihi qui mentem à turbulen-
tis consilijs semper abduxi,
tantisper quiescendum putavi,
dum per ueritatem & consci-
entiam id impunè liceret: maximè quòd intelli-
gerem, uiros ingenio & doctrina abundantes,
communem causam nostram tantis uiribus ha-
ctenus egisse, quantis ad aduersariorum ferociam
frangendam illis omnino satis esset. Sed hoc
meum diuturnum silentium, petulans aduersa-
riorum procacitas expugnauit tandem. Conuen-
tus illi Tridenti agitant: ad quos uniuersos nos,
& singulos, qui Christi Euāgelium prædicamus,
publicè in hoc Venetijs edito scripto satis super-
bè euocant. Quod mirum tamen non est: cum
pro ea quam sibi usurpant autoritate, regibus
quoque & monarchis imperiosè insultent. Sed
hanc suam causam tam callidè, tam ueteratoriè
agunt, ut nisi conatibus eorum obuiam eatur,

a 2 pericu-

periculum sit, ne simpliciores in fraudem secum adducant. Nunc ergo ut boni uiri arma sua simul expediant, copiasq; semel coniungant, tempus exposcere uidetur. In hoc exercitu si uel calonis mihi partes dentur, non inuitus tamen exequar. Sed quoniam ex insidijs petimur, eminus nobis pugnādum iudico: quod te Christiane lector (quem nunc appello) neutiquam ignorare uelim, ne quis me pugnam, quam modo deposcere uidebar, denuo detrectare calumnietur. Hostes nostri Tridentum insidijs quasi locum cepere, Caudinis furculis (mea quidem sententia) non multum absimilem: quò cum Romanus miles, hostium fraude circumuentus, semel se præcipitasset, deinceps errorem suum pristina uirtute correxit. Nostri Caudinæ illæ furculæ, Conciliorum inquam latibula, non semel iam fraudi damnoq; fuere: tempus est nos expergefieri tandem, quasq; semel iterumq; experti sumus insidias, porro consilio præcauere. Interim tamen & simpliciores edocendi sunt, cur, cū hostes iustæ pugnae copiam nobis non faciant, minimè committendum sit, ut in eorum castra transeūdo, cum statione simul & bonam causam descriuisse uideamur. Has ego docendi partes si mihi quoq; sumpsero, quis Euangelij doctorum me accusabit, quin simul neglecti præteritiq;

tiq; officij sibi ipsi litem intendat? Quotquot enim sumus, ad hoc Concilium sigillatim euocamur: quid ergo mirum est, si quod singulis & uniuersis ex æquo incumbit, mihi quoq; cum cæteris ecclesiarum ministris cōmune existimem; ut scilicet Christiano orbi testatum faciam, Concilij huius adeundi iustas & idoneas causas reperiri nullas: innumeras uerò & graues in primis eius declinandi & fugiendi, commonstrari posse? Nemo enim adeò uecors est, qui non intelligat, causam iustam subesse nullam posse, cur quis in apertum discrimen se conijciat, quod cū ueritatis dispendio, Dei contumelia & proximi detrimento sit coniunctum. In re plana & confessa non est quòd probando operose insistam. Norunt sancti Dei homines, Christianas actiones omnes ad unius Dei gloriam, ceu scopum quendam præcipuè referendas: à qua si exorbitent, ueritatem quoq; laborare, animiq; salutem periclitari necesse esse. Sed an profectio nostra Tridentum suscepta (si quidem loca illa inuisere cogitaremus) hæc simul incommoda secum trahat, de eo dubitare quis poterat. Mihi ergo præsentī oratione probandum sumpsi: profectiōem hanc, si quando à nobis susciperetur, (quod Deus. opt. max. clementer auertat) non modò periculosam, sed insuper etiā in ueritatem

Dei, adeoꝝ Deum ipsum, proximumꝝ nostrum contumeliosam, iniuriosamꝝ fore. Et de periculi quidē magnitudine dicere supersederem, siquidem id eius generis esset, quod utilitatis aliquid & officij in se contineret: cum constet, sanctos Dei martyres, mortem quoꝝ ipsam, quoties opus esset, uolentes oppetisse. Nunc cum discrimen certum, certa cum impietate sit coniunctum, non perinde est. De periculo ergo, quod satis est, paucis expediam. Hic uerò mihi se omnium primo Concilij sedes & locus affert, cui ut libera aliqua Germaniæ ciuitas præstitueretur, à Christianis principibus diu, sed frustra, laboratum est. Quod si autem illi extra Italiæ fines hætenus elici nequiverunt, ad illa præsertim loca quæ Imperatoris, omniumꝝ adeo Germanorum principum autoritate & fide essent communita: quis quæso nobis author erit, ad illos transeundi, quorum perfidiæ & crudelitatis in nostros tot passim luctuosa extant exempla? Principum fortassis (dicat aliquis) aut Imperatoris autoritas, istos homines in officio cōtinebit. Errat, qui id credit. nam neutiquam uerisimile est, eos in regum principumꝝ gratiam quicquam facturos, quibus reges & principes hætenus ludibrio fuerunt. Quid uerò tuti, quid fidi apud illos esse potest, quibus persuasum

sum est, nos impunè posse è medio tolli? quibus si uel inuitis ab aperta ui sit temperādum, ad eas artes se conuertere procliue est, quarum Romana curia iam diu se magistram profitetur.

Sed ut locum missum faciamus, adq̃ eos ueniamus quorum fides hac in re interponitur, quiq̃ nobis publica satisfactione legitimè cauise uideri uolunt: Deum immortalem, quibus se quamq̃ uentosis titulis in uulgus ambitiose uenditant? Pauci aliquot episcopi, & in his ipsis nonnulli personati & scenici, Romani certè pontificis creaturæ omnes, quiq̃ à nobis & desertæ religionis, & oppressæ ueritatis crimine arcesuntur ipsi, Oecumenicos se, se Sacrosanctos & Apostolicos appellare audent: deniq̃ nihil earum rerum sibi non sumere, quarum ne micam quidem in ipsis residere certum est. Atqui quis porrò illis aliquam fidem adhibebit, qui in ipso statim securitatis quam pollicentur limine, tam foedè & turpiter impingunt? Nōne tibi perinde facere uidentur, ac si quædam colluies perditissimorum nequissimorumq̃ hominum, Imperatorem ipsum, omnesq̃ Imperij ordines ad comitia euocaret, cum amplissima securitatis testificatione, diemq̃ ad dicendam causam illi dicerent, qui & capitis & fortunarum accusarentur ipsi? Si nunc paucis aliquot, quibus corruptæ religio-

nis

nis crimen impingitur, Oecumenici concilij titulus non rectè cōuenit: Oecumenici quoq; concilij nomine illis legitimè cauere, fas & integrum non est. Non ergo de forma securitatis amplius, sed de iure quæritur. Quod si ueterator aliquis priuilegia cōferret, in optima quātumuis forma: tamē quod eius largiendi potestatem nullā haberet, forma quoq; cum iure periclitaretur. Non
*Questio iuris
& facti.* ergo qd quisq; polliceat, sed quā rectè, quoq; iure polliceatur, etiā atq; etiā cōsiderandum uenit. Scio ego, quod omnia sua ad Romanum pontificē ceu caput referant: qui nempe sit unus omnium instar, iuxta uulgatum dictum, **VBI PAPA, IBI VNIVERSALIS** Synodus: sed quā falsò, quā nequiter Romanus pontifex hæc omnia sibi usurpet, notius est quā ut probatione egeat. Mihi certè, quo maiore Pontificem Conciliaq; sua authoritate instruunt, eo minus spei & expectationis de data fide relinquunt. Siquidem enim Romano pontifici quod libet licet, ipseq; unus (pro ea qua est potestate præditus, qui ei amplissima attribuitur) Reges & Imperatores à iuramentis, pactis & conuentis liberare & absolvere potest: quid uetat, quo minus & hoc suo iure in propria causā fruatur, si deiq; quam promisit normā pro sua quoq; libidine moderetur? Et certè Romanos pontifices
iuramen-

iuramētis & bullis suis hætenus impunè lulisse, quis est qui ignoret? Adde quòd isthæc clausula, quæ de pœna in uiolatores constituit, obscuritatis & ambiguitatis in se continet plurimum. Quid si, quo sunt erga nostros animo, tunc maxime se læsos quiritentur, iniuriam cum fecerint ultrò. Quis uerò tunc intercedet? quis nostrorum causam suscipiet? quis susceptam defendet, eo in loco qui & præsidio & milite Pontificio nostris infestus est? Pro generali concilio, pro Apostolicis uiris sese gerunt: si quis uerò eos falsi redarguat, in ipsius uiolationis crimen proculdubio incurret. Ecclesiæ titulum ad se unos rapiunt: atqui si quis eos professos Ecclesiæ hostes probandum fumeret, si uitæ morumq; turpitudinem illis probro uerteret, læsæ securitatis culpam in se deriuaret. Sunt alia huius generis innumera, quæ sine scelere à nostris taceri nequeunt: ab illis uerò sine furore audiri nō possunt. Quanta enim horum patrum sit mansuetudo, quanta erga nostros clementia, testatur Gallia, testatur Anglia, testatur hæc dira Vassienensis cædes, in nostros non ita pridem exercita. Ita nimirū sancti patres salutem nostram sitiunt, ut sanguinem quoque simul absorbeant. Sed nec hoc dissimulandum est, eam fidei formam, quæ nouissimè Brixie, licentia inquisitoris nescio

b cuius,

cuius, exijt: ab ea ipsa quę Venetijs edita est, non parũ discrepare. In Brixiana enim appendix quędam adiecta est, quę appellatur, **EXTENSIO AD ALIAS NATIONES**: quę totum id retractat, quod paulo antè in commune erat omnibus concessum. Et quod magis est, in ea ipsa Appendice cæteris quoq; nationibus omnibus, eadem forma, ijsdem deniq; uerbis, quibus Germanis, cauetur: & tamen additur, eam formam non nisi ad eos pertinere, qui resipiscere, & ad Ecclesię gremium, quod omnibus apertum esse debeat, redire uoluerint. Quis uerò fraudes istas nõ intelligit? nisi cui ne mica quidem cerebri est amplius reliqua. Forma eadem, qua Germanię populis cauetur, ad omnes reliquas nationes indifferenter, & ex æquo pertinet: reliquis autem nationibus, non nisi ad Ecclesiā Romanam redire uolētibus, fides datur. Ergo nec Germanię populis, nisi quatenus cum Romana ecclesia se coniungant. Fides enim publica, cum forma qua continetur, etiam terminatur.

Sed de periculo, quantum satis est. nec enim hæc causa longiorem disceptationem desiderat: cum non tanta discriminis, quanta ueritatis & glorię diuinę, ratio sit habenda. Superest ut deinceps doceam, cum certo discrimine, certam quoque ueritatis abiurationem coniunctam fore. Id.

re. Id uerò ne cui sit obscurum, cogitet uelim, omnes Christianas actiones ad suos fines esse referendas. Concilij autem eum finem esse propositum, ut doctrinæ morumque uitia emendentur, pax denique & concordia (salua pietatis regula) in Ecclesia restituantur. Hæc ita cum sint, Christianus homo nullis cœtibus se temerè adiungat, quos circa res cum sine hoc pugnantes occupari animaduertet. Quòd si nunc demonstrauero, Tridentinos patres, non illustrandæ, sed obscurandæ ueritatis gratia, non reformandæ, sed deformandæ Ecclesiæ causa conuenisse: simul etiam probaui, Christianos sine scelere se illis cōiungere non posse. Hic tu mihi omnium primò considera, quis ille sit, qui cœtus hosc & conuentus indixit. Romanus utique Pontifex: qui nihil studij, nihil diligentia in hoc toto negotio prætermisit: nullis denique sumptibus, nullis laboribus pepercit. Ad quid hæc omnia Pontifex? Eò nimirum, ut se suamque potentiam subuertat, aut imminuat? Qui sibi hoc persuaderi patitur, nã ille mihi cum ratione insanire uidetur. Veri simile enim non est, in sui ipsius interitum Pōtificem Romanum scientem uolentemque incumbere. Quid ergo sibi uult hæc tanta Conciliorum molitio? Hoc utique, ut ruentem fluctuantemque Papatum, qui iam pridem mole sua laborare cœpit,

b 2 suffulciat

suffulciat & stabiliat, quoadq̃ fieri potest pristino nitori splendoriq̃ restituat : totum deniq̃ Christianum orbem, sub legēs suas & arbitria semel cogat.

*Germanus etenim domitis, nihil absore credunt,
Quin omnem simul Europam sua sub iuga mittant,
Et mare quod suprā, teneant, quodq̃ alluit infrā.*

Aut certē si illum spes, si uires ad id perficiendum destituant: Christianos tamen, & præcipuē Germanos, infestis animis inter se committat, ipsiq̃ eius tragœdiæ spectator sedeat. Hæc expeditissima ratio uidetur, Lutheranici furoris (sicilli loquuntur) ab Italia auertendi. Succurrit illud Vergilianum:

*Concilium uocat, & stabuli de culmine summo
Pastorale canit signum, cornuq̃ recuruo
Tartaream intendit uocem, qua protinus omnes
Christicola exciti concurrunt undiq̃ telis.
Promissi mox ipse potens, ubi sanguine bellum
Imbuit, & prima commisit funera pugna,
Concilij patres affabatur ore superbo:
En perfecta mihi bello discordia tristi,
Dic in amicitiam coeant, & fœdera iungant.
Teutonicam aspersi Germano sanguine terram:
Hoc etiam his addam, nota est mihi uestra uoluntas:
Finitimas in bella seram rumoribus urbes,*

Accen-

*Accendamq; animos infani Martis amore,
Vndiq; ut auxilio ueniant, spargam arma per agros.*

Hæc ego nunquam dicerem, nisi & comperta & satis abundè testata forent. Nec est quòd longè petàtur testimonia, ubi res loquitur ipsa. Sed nec ipse Romanus pontifex dissimulat, se hoc unum agere, ut omnes ad societatem Romanæ ecclesiæ aliquando reducat: inq; eo, ut sibi præstò sint, principes quoq; & monarchas sedulò cohortatur. Quòd si quis autem de Pontificis uoluntate adhuc dubitat, is ea legat quæ superioribus mensibus, Reipublicæ trium fœderum, per legatos suos proposuit: & me uera dixisse, liquidò deprehendet. Adde quòd Pontifex ipse Concilio se minimè subiicit: sed Concilij patres subiectos, & arctissimo præterea iuramento deuinctos habet. Cuius hic exemplar subiicere libuit, ut omnib. rectius constaret, Romanistas non de Ecclesia reformanda, sed tyrannide sua stabilienda, sedulò cogitare.

FORMVLA IVRAMENTI.

Ego electus episcopus, ab hac hora in antea fidelis ero, & obediens beato Petro, sanctæq; Romanæ Apostolicæ ecclesiæ, & domino nostro Papæ, suisq; successoribus canonicè intrantibus. Non ero in con-

b 3 filio

filio aut consensu uel facto, ut uitam perdant, aut membrum, seu capiantur, aut in eos uiolenter manus quomodolibet ingerantur, quouis quaesito colore. Consilium uerò quod mihi credituri sunt, per se, aut nuncios, aut literas, ad eorum damnum me sciente nemini pandam. Papatum Romanū & regalia S. Petri, adiutor eis ero ad retinendum & defendendum, contra omnem hominem. Legatum Apostolicæ sedis in eundo & redeundo honorificè tractabo, & in suis necessitatibus adiuuabo. Iura, honores, priuilegia & auctoritatem Romanæ ecclesiæ, Domini nostri Papæ, & successorum prædictorum cōseruare, defendere, augere & promouere curabo. Nec ero in Cōcilio, in facto, seu in tractatu, in quibus contra Dominum nostrum uel Romanam Ecclesiam aliqua sinistra siue præiudicialia personarum, iuris, honoris, status & potestatis eorum machinentur. Et si talia à quibusdam tractari cognouero, uel procurari, impediam
hoc

hoc pro posse: & quantocius possum com-
modè significabo eidem Domino nostro,
uel alteri per quem ad ipsius noticiā pos-
sit peruenire. Regulas sanctorū Patrum,
decreta, ordinationes, sententias, dispositi-
ones, reservationes, prouisiones, & man-
data Apostolica totis uiribus obseruabo,
& faciā ab alijs obseruari. Hæreticos schis-
maticos, & rebelles Domino nostro, uel
successoribus prædictis, pro posse perse-
quar, & impugnabo. Vocatus ad Syno-
dum, ueniam. Huc usq; iuramenti formula.

NUNC, cum Romanus Pontifex Conciliorū
leges omnes ad se unus reuocet, cumq; ad illius
nutū Cōcilij patres se totos componant, quippe
qui diuini & humani iuris arbitria in pectoris
scrinio circūferat: (hæc enim, aliaq; æquè dira &
portentosa, in commentis ipsorum leguntur) re-
ctè queri poterat, quid scenico illo Conciliorum
apparatu porrò opus sit? nisi & res loqueretur
ipsa, & doceret experientia, Concilia esse quan-
dam quasi formulam declarationis Pontificis uo-
lūtatis, adeoq; compendiosam contra Lutherana
procedendi methodum. Sic enim in ipso-
rum libris legitur: Concilia non conuenire ne-
cesse esse, ut aliquod eorum dogmatum, super
quibu

quibus hæretici disputare contendunt (quis autem nescit, nos hereseos ab illis insimulari: definitur: sed Concilia tamen cōuenire necesse esse, ut qui hæretici sint, declarentur & condemnentur. Hoc & tacentibus ipsis, ex Conciliorum tamen actis, nobis constare poterat. Præterquam enim quod hætenus causam nostram, iniquis sententijs, contumeliosè grauauerunt: capita quoque fortunasq; nostras alienæ crudelitati ceu prædam obiecerunt. Hancq; suam immanitatem ad executionis ius referunt, quo ipsi præcipuo quasi ariete ad nos concutiendos labefactandosq; hætenus usi sunt.

Solenne autem est illis hominibus, Concilia sua, ab executione statim, præposterè inchoare: ita ut belli rationes prius inijsse, quam de pace cogitasse, deprehendantur. Et superioribus quidem annis, post tot tamq; magnificas ad nostros pollicitationes, pendente dum Concilio, in Germanos Theologos sæuiri cœptum est: furoremq; suum proculdubio longius extendissent, nisi Germanicæ motus Cōcilio pariter corūq; conatibus finē statuisset. Interea uerò, cum in cōfesso sit, doctrinæ morumq; uitij ecclesiam Romanā foedè & turpiter deformatam: hæcque querimonia iam inde à maiorum memoria, ad nos usq; dimanarit, nobisq; quasi sit hæreditaria: ta-

men

men in tanta rerum omnium corruptela, ne minima quidem reformationis species ab aduersarijs impetrari, aut extorqueri adhuc potuit. Eos quoque qui rogationem hanc ad patres aliquando referre sunt ausi, indignissimè acceptos, contumeliosque repulso, multis documentis constat. Et de uita quidem clericorum non est quòd multis disputem: dubitarim enim ego an honestè ea dicere possim, quæ tupiter ipsi faciunt. & tamen hæc ita cum sint, inque omnium oculos passim incurrant, de Spiritu tamen sancto nō aliter quàm uili quopiam mancipio gloriantur: quem scilicet ita sibi obnoxium fecerunt, ut etiam si uelit, deesse tamen illis minimè possit, cuius nempe indelebilem characterem in corpore circungestent. Quam uerò à Prophetica & Apostolica doctrina longissimè recesserint, nemo est qui ignoret: modò in Propheticis & Apostolicis scriptis, cum dexteritate aliqua uel mediocriter uersatus sit. Cælum, terra, infernus, illis hominibus omnia uenalia sunt: ut rectè in ecclesiam Romanam hoc Poetæ competat:

Prostat, & in questu pro meretrice sedet.

Interea tamen in doctrinam suam, sine scelere, inquiri fas esse negant: ideoque continuationis saltem, non integræ actionis, in concilij promulgatione meminere. Quod illi ita interpretantur,

c quòd

quòd priora pro iudicatis, ratis & conclusis habeantur, ita ut de integro in quaestionem uocari nec possint, nec debeant. Atqui ea eius generis plera quæ sunt, quibus Christiana fides ex fundamentis eueritur. Forma quoque quam relique tractationi præfiniunt, non obscure arguit, quid artifices illi rerum machinentur, quæ talis est:

Et signanter, quòd causæ controuersæ secundum sacram Scripturam, & Apostolorum traditiones, probata Concilia, & catholicæ Ecclesiæ consensum, & sanctorum patrum authoritates in prædicto concilio Tridentino tractentur.

Hoc ipsi occulto ueluti cuniculo ad subruendam pietatis doctrinam rectè procedunt. A Scripturis enim ad traditiones, à certo utique ad incertius, reiicere nos conantur. Sed id tamen callidè, & dissimulanter admodum. In uulgus enim spargunt: esse disputationem omnem, non de authoritate Scripturæ, sed de interpretationis modo: ideoque hanc Appendicem addendam fuisse, ut constaret, ger. uinum eius sensum non à priuata cuiusuis ratione, sed Ecclesiæ totius consensu petendum. Sic homines isti omnem pudorem semel exuerunt. Nos quidem consensum purioris Ecclesiæ cum Scriptura congruentem, minime

nimè repudiamus, sed reucrenter amplectimur.
 Sed præcipua tamen nobis cum aduersarijs, qui
 Ecclesiæ uocabulo abutuntur, de certitudine &
 auctoritate Scripturarum, lis est. Illi, ubi semel
 sumpserunt Scripturam imperfectam, continuo
 subinferunt incertam quoque: proptereaq; ei non
 modò traditionum supplemento, sed & Ecclesiæ
 determinatione firmamentoq; opus esse. Nos
 contrà docemus, Scripturam sanctam, ipsissi-
 mum inquam Dei uerbum, literis comprehen-
 sum, perfectè abūdeq; in se continere salutis Ca-
 pita uniuersa: ideoq; certam & unicam illam, in-
 fallibilemque examinandorum dogmatum regu-
 lam. Ita non obscurè liquet, in quo cardine hæc
 uertatur controuersia. Quæritur enim, an
 maior sit Scripturæ perfectio, certitudo & au-
 thoritas: an uerò traditionum, quocunq; illæ no-
 mine appellandæ ueniant: quas illi tamen ferè ui-
 ua Apostolorum uoce, Ecclesiæ consuetudine,
 Pontificum responsis, patrumque sententijs ter-
 minare consueuerunt: quo iure, quâ ue iniuria, nūc
 non est dicendi locus. Quod si autem hæc,
 quam in manibus habemus, Prophetarum &
 Apostolorum uox est, in literas relata: si Ecclesia
 hac doctrina, quæ Dei uerbum est, colligitur,
 dignoscitur & conseruatur: si Concilia pluries
 errarunt, & adhuc errare possunt: si mutuis se

decretis inuicem cōfodiunt: si pontifices aliquot iam seculis nihil recti fecerunt, nec fortassis deinceps facere possunt, quàm diu pestilentem hanc sedem occupant: si deniq; melioris notæ Patres ad Scripturam nos relegant ipsi: quid amplius causæ esse potest, dicite per Deum immortalem, cur à Scriptura ad traditiones, à certo ad incertius nos abduci patiamur?

Hæc ita cum sint, non pudet prophanos istos homines adhuc dicere, non de autoritate & certitudine Scripturarū, sed de interpretatione tantum nobis certamen esse. Hoc ipsum si nobis dederint, de maximo propugnaculo se deiectos simul fateantur necesse est. Siquidem in Scripturæ autoritate solidè conquiescendum: facessant cætera diuerticula, in quibus illi disputationis suę proram puppimq; collocant. Atqui Scriptura opus habet interpretatione. Fateor. Multum uerò refert, quem quisq; sensum affingat: multum omnino. Sed cum Scriptura sibi ipsi interpretes sit, eam quoq; interpretationis regulam adhibebimus, quam ipsa prior nobis dictauit: neq; ad eam aliunde afferemus quicquam, præterquam fidem & charitatem, cum sobria synceracq; dexteritate coniunctam. Sed longius me prouexit oratio, quàm uel ipse uolebam. Alterius & loci & temporis hæc est tractatio. Hoc
unum

unum dico, si Scripturæ tanta apud istos homines est authoritas, quantam tamen esse præ se ferunt: cur eam nobis regulam non unicè relinquunt? cur tot impedimentis eam restringunt? cur, quod semel dederunt, tergiuersando callidè resumunt? cur denique se tot in formas speciesque simul conuertunt? Quod si omnem controuersie molem, ad unius Scripturæ interpretationem traducere laborant: agite ergo dentur æqui iudices, in arnam semel descendatur: & planum fiat, utra pars eas interpretandi leges, quas à Christo & Apostolis eius accepimus, aut cōsecetur, aut aspernetur. Sed cum tale nihil dum ab aduersarijs impetrari potuerit, manifestum est, eos uerborum præstigijs ludere: aliudque in secessu machinari quàm fronte promittere. Sed non usque adeò nouum aut insolens est, ueritatis prætextu ueritati uim facere. Hoc inde accidit: quòd satam, qui se in lucis angelum frequenter induit, nequitia suæ speciosos quoque titulos obtendere consueuit.

Quod si cœtus omnes qui Conciliorum nomine censentur, nunquam errassent, nec hodie errare possent, meritò summum iudicium penes Concilia resideret: nunc cum uenerabile Concilij nomen in satanæ quoque synagogam cadere possit, non item. Sed quòd exemplorum in omni re,

re ab ordinaria hac Pōtificū successione, cui indiuiduè cohæret, nūquam rectè diremeris, nisi fortassis eam penitus euertere cogites.

Sed hic parumper sistendum est, Concilij' que confessus penitius introspectiendus. Sancti isti patres, propterea quòd avaricia & ambitione essent corrupti, nihil minus erant, quàm quod apparebant. Veritatis & religionis antistites habebantur: ueritatis tamen & religionis professi erant hostes. Capitaliter ergo persequendos ducebant, quotquot sibi aduersarentur. Christus igitur, qui simulatam, quam præ se ferebant, pietatem suis concionibus ad plebem exagitabat, horum furores & odia in se concitauit. Quid ergo mirum est, si quos causæ suæ iudices habuit, hostes quoq;, & quidem crudelissimos, experitur? Et si autem Christum iam antè mortis adiudicarent, tamen quòd ciuili quoq; magistratu illis ad hanc rem opus esset, iuris formam adhibent, in speciem legitimam: lege autem Dei abutuntur contra legem, iusticiamq; oppugnant sub specie iuris. Libertas uerò ab hoc Concilio procul abest: Christus enim causam ex uinculis dicit. Et si autem eum ad dicendum cohortantur, tamē eius uerba captiose inuertunt: cūq; ex sententia ipsorum non loquitur, conuicijs insuper & pugnis incessunt. Hæc summa est.

Nunc.

Nunc quibus præceptoribus nostri quoque patres profecerint, æquis rerum aestimatoribus iudicandum relinquo. Quo iudicii genere Ioannes Hussus, Hieronymus Pragensis, alijq; boni uiri innumeri, aliquot iam seculis circumuenti sint: multorum testimonijs, nostrorum quoq; sanguine comprobatum est.

Hanc partem ut semel missam faciamus, adq; eam accedamus quæ propriè ad nos pertinet, tempestiuum uidetur. Vt enim Pontificios, quod sint incurabiles, suis moribus permittendos censeo: ita nobis econtrà sedulò uigilandum iudico, ne quam labem aut maculam aliena culpa contractam, nobis aspergamus. Quoniam ergo, quid aduersarij spectent, satis abundè liquet: quid nostri quoq; propositi sit, deinceps dispiciendum uenit, ne plus curæ & diligentiae in aliena censura, quàm propria disciplina posuisse uideamur. Temerè suscipitur, quod nullo consilio deponitur Periculose subitur, quod nō nisi ignominiose deferitur. Si cerdoni, si fossori, laboris sui ratio constat: quid nobis faciendum putamus, quibus religionis cura incumbit, qua una & diuina & humanum petamus: d quo consilio? Conimus, quæq; religioni

mune tractemus: nihil hac nostra profectione gloriosius, nihil fructuosius cogitari potest. Sic ille. Sed heus bone uir, nunquam ne tibi in mentem uenit, cogitare, nos, ut maximè uelimus, in deliberationis tamen partem nullam penitus admitti: nec si admitteremur, eius tamē Cōciliij partē esse posse, aut uelle, cuius authoritas à Romano Pōtifice, Christi & eius Ecclesie iurato hoste, unicè dependet? Intelligis, opinor, quāta difficultatū mole, in primo statim limine pōccupemur.

Sed deliberationi tamen locus nullus relinquitur, ubi necessitas dominatur: frustra quēri uidetur quid facere uelis, ubi quid facere possis nondum dispexeris. Sic quod aduersarij nullum nobis in confessu suo locū reliquant, eius quoque disputationis cura nos simul exonerant. Certe quos ipsi tantopere fastidiunt, ab ijs fastidiuntur & ipsi. Illi nos contemnunt, nos illos negligimus: à cōsuetudine sua nos summouent, arcēt, repellunt: nos illos declinamus, fugimus, auersamur ultrò. Beatus ille prædicat, qui in cōsilio impii nō ambulauit, in uia peccatorū non stetit, & in cathedra irrisorū non sedit. Cum Concilio ueritatis (inquit Dauid) non sedi, & cum iniquis dicit. ^{Et} tū autem eum i cōcētū malignantiū, tantur, tamē eius uerba capere. Hoc autē Psalmo sancti ex sententia ipsorum non loquimur. ⁱⁿ exponit, scēp pījs super & pugnis incessunt.

Sed

Sed sæpe non sine laude, æquo quoq; Marte pugnatum est: sunt q; quibus sua retinere, quàm aliena inuadere, non minus gloriosum fuit. Sic nos partes nostras strenuè defendendo, comminus cum aduersarijs manus conferemus. Atqui continuationis clausula ab ea facultate nos excludit, conatibusq; nostris ceu uallum obijcit. Sic superiorib. annis, illustrissimorū Germaniæ Principū legati & Theologi, post multos amplasq; pollicitationes, adde & diuturnam Caroli v. monarchæ potenti ssimi intercessionem, multorum mensium interuallo uix ægrè tandem in eum cōfessum admissi sunt, quem per contemptum congregationem appellant: quasi tu tumultuarium cœtum dixeris, qui negocijs non usque adeò serijs destinatus perhibetur. Cogitare autem possumus, quantum Germani Theologi à disputationis arce abfuerint, quibus ne ad uestibulum quidem eius rei aditus patuerit. Sed pone, nos meliore loco fore, quod tamen neutiquam credibile est: in quas uerò disputationis conditiones ibimus, aut ire possumus, saluis istis legibus quas aduersarij præscribunt? Aut quid certi nobis esse potest, unica certitudinis regula à medio sublata? Sed ut
ut diuina & humane
quos arbitros, quos

los scilicet ipsos, quos inexpriables & implacabiles hostes iam pridē experimur, quicq; in perniciem nostram conceptis quoq; uerbis disertē coniurarunt. Quid tu uerò moderati, quid æqui ab istiusmodi iudicibus expectabis? Quid si Pontificij, qua sunt audacia, acta Concilij in codicillos acturum referant? quid si fingant causam legitimē discussam? postq; diligentem cognitionem, nos ter maximo s hæreticos declaratos, dignos in quos omni suppliciorum genere semel animaduertatur, statuunt? Hoc crimen nos tam probè & iniceps nūquam diluemus, quin semper aliquam suspicionis nebulā in simpliciorum mētibus simus relicturi. Instabit fortassis nostrorum aliquis, sicq; existimabit: cæteris omnibus negatis, proponendæ saltem doctrinæ nostræ facultatem nobis relinqui: hanc autē propositionem, Protestationis (ut appellant) aut etiam Confessionis formam continere. Ego uerò non uideo quid tantopere referat, eandem rem toties cōtestando ingeminare, apud eos homines præsertim, qui nostris, quòd eadem profitendo quid suæ esset sententiæ, frequenter declararent, Protestantium nomen ex re indidere. Adde quòd ^{Et si autem eum} tantur, tamē eius uerba capimus: ad eos uerò ex sententia ipsorum non loquimur: super & pugnis incessunt. Dominus

nus etiam suos ab illis hominibus cauere iubet,
 qui eos in Concilia tradituri sint, & in concilia-
 bulis suis flagris cæsuri. Non ergo dicit, Ipsi
 uos ultro in eorum conciliabula sponte ingeri-
 te, eosq; uobis causæq; uestre iudices asciscite,
 quos & uobis & causæ uestre scitis iniuriosos
 fore. Paulus apostolus, potius quàm causam
 suam Iudeis, quos hostes comperisset, cōmittere
 uellet, ad Cæsaris tribunal prouocandum duxit.
 Hoc exemplum sequuti Athanasius, Cyrillus,
 Nazianzenus, hæreticorum conuenticula studi-
 ose declinarunt. Post tot ergo tantasq; diffi-
 cultates, non uideo quid nobis Tridenti pera-
 gendū restet, præter hoc unū: ut scilicet hostibus
 nostris id deferamus ultro, quod ut semel extor-
 queremus, hoc graue & diuturnum bellum cum
 ipsis sustinemus. Quod si ius conuocandi sy-
 nodos ad Pontifices nec diuino nec humano iu-
 re pertinet; neq; si aliquādo ad eos pertinuisset,
 nunc in propria causa illis qui in iudicium uocā-
 tur, permittendum esset, ut simul iudicum perso-
 nam & partium sustinerent. Nos certè qui non
 ad Concilium, sed Romanæ curiæ fecem euoca-
 mur, nunquam cōmittamur ut hostes
 diuina & humana i-
 nostra in manus cō-
 si subditorum obe-

superioris terminatur: ijdem uerò qui nos, monarchas quoq; & reges euocant: præsentia certè nostra, Pontificem quoq; quantum in nobis est, contra Christianos principes armaremus: reliquos præterea Christianos, qui sibi ab hoc congressu graues ob causas temperarunt, præ iudicio hoc nostro, longe iniquissimo, multum grauaremus: nobis præterea infestos, Pontificis uerò magis inuisos redderemus. Hoc ipsum Germanos principes neutiquam fugit, qui in conuentu Neoburgensi putida Pōtificis postulata, fatis animosè repulerunt: Mirari se dicere, quæ illius esset impudentia, qui illis quoq; præscribere nō uerecūdaret, à quib. proculcatè religionis accusetur ipse: quiq; in possessionē ecclesiasticā, iniustā uiolētāq; fecisset impressiōē, alijs porrò illudere pergeret, quib. Romanæ fraudes & technæ nō dū essent cognitæ aut perspectæ: se qui dē, quib. & nunc satis abundè patērent, operam daturos, ut nō tam cognouisse, q̃ præcauisse uiderētur.

Nec hoc prætereundū uenit, mitratorū turbam, siquidē nos in cōfessum suū admitteret, Patrum, & quidē sanctissimorū, aut saltē reuerēdis-
 fore. nō enim cōsentat
 præfatione quēquā
 s præsertim, quorū
 atis est. Quo uerò
 uultu

uultu, qua cōsciētia eos reuerēter appellabimus,
 in quos quicquid honoris & reuerentiæ cōfer-
 tur, id omne Christo eiusq; Ecclesię detrahitur:
 Euici adhuc, ut arbitror, profectiōni nostrę ido-
 neas causas suffragari nullas: quā plurimas uerò,
 easdemq; grauissimas, aduersari penitus: ideoq;
 hoc Conciliū sine scelere à nostris frequētari nul-
 lo modo posse. Nec uerò, si Romana Concilia-
 bula damnamus & subterfugimus, omnes ideo
 Christianos cōuētus sugillamus, aut auersamur.
 Quin imò liberè & ingenuè fatemur, si, qui do-
 ctrina pietate & iudicio cæteris præstāt, ad legi-
 timū Conciliū idoneè euocarētur, eos hanc pro-
 uinciā citra grauissimā Dei indignationē, omni-
 umq; adeò ordinū iustā offensam à se repudiare
 nullo modo posse. Ut uerò Conciliorū finis si-
 bi rectè constet, res quoq; ad finē destinatas non
 minus rectè comparatas oportet. Quòd si ergo
 Principes Christiani, ad quos hæc cura præcipuè
 spectat, ad seriā Ecclesię reformationem animos
 adiecerint, operas suas simul coniungent: ita ut
 quod audit Conciliū, re ipsa quoq; sit Catholicū.
 Quòd si, ut nūc sunt tēpora, pijs eorū conatibus
 euētus nō respōderit: proximè erit ut suis & re-
 gnis & ditionibus, &
 uniuersos erga simu-
 go, aut etiā prouinc

32 CONTRA TRID. CONCIL. ORATIO.

quos tamē nō ita in arctū restrinxerim, quin exteris quoq; hominib. eos patēre uelim: modō eiusmodi essent, quorum pręsentia coetus & orna-
ri & iuuari possent.

Curabūt pręterea, ut locus ipse ab omni terro-
re & metu liber sit, & alienus: accedant idoneę
cautiones, liberę sint uoces, libera deniq; suffra-
gia: sed & itinera tuta, & insidijs omnium mi-
nimē obnoxia, libertas autē hęc omnis, æquitatis
terminetur legibus: ita ut nemini plus liceat q̃
pietatis regula permittat. Hoc ut rectius fiat,
Conciliū sit Christianū oportet: quod ipsum ta-
mē longē lateq; patet. Christianum enim esse ne-
quit, qđ actiones suas ad Christi & Apostolorū
regulā sacris literis cōprehensam nō exigit: quod
Christianis moribus, Christianis deniq; purio-
ris ecclesię exemplis nō per omnia cōgruit. Vt
Christianū sit, res cōtrouersę nō odiosę, sed mo-
destę, pro ut Christiana charitas dicat, ijs etiā le-
gib. disceptandę ueniēt, quę ueritati explanandę,
non in uoluendę, pręstitutę uideantur.

Sed quorsum prouehor? Docere uolui, graues
ob causas, profectioe Tridētina nobis super se-

dicendi munere fun-
dit uelis collectis
abducam.

Indis Iunij.

